

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชลประทาน
ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

Collaborative Governance for the Development of the Irrigation
System in the Downstream Area of Rajjaprabha Dam

สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน
SOMSAWAT CHAISINSON

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

2567

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทาน
ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

Collaborative Governance for the Development of the Irrigation
System in the Downstream Area of Rajjaprabha Dam

สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน
SOMSAWAT CHAISINSON

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

2567

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ชื่อคุณูปนิพนธ์	ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ ท้ายเขื่อนรัชชประภา
ชื่อ นามสกุล	สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารแห่งรัฐ)
สาขาวิชา	การบริหารแห่งรัฐ
วิทยาลัย	การบริหารแห่งรัฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ

คณะกรรมการสอบคุณูปนิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบคุณูปนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เรืองธรรม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชินรัตน์ สมสืบ)

วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร อนุมัติให้นับคุณูปนิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

..... ผู้อำนวยการวิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี

วันที่ 6 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2568

ชื่อคุณิพนธ์	ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ ท้ายเขื่อนรัชชประภา
ชื่อ นามสกุล	สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารแห่งรัฐ)
สาขาวิชา และวิทยาลัย	การบริหารแห่งรัฐ วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ
ปีการศึกษา	2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา และ 3) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพผสมกับเชิงปริมาณ ประชากร คือ ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา จ.สุราษฎร์ธานี การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ กำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้จำนวน 10 ราย แต่เก็บได้จริง 22 ราย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากประชากร 3 อำเภอมีพื้นที่ท้ายเขื่อนจำนวน 8 ตำบล อำเภอบ้านตาขุนเลือกมา 1 ตำบล อำเภอคีรีรัฐเลือกมา 1 ตำบล และอำเภอพนมเลือกมา 1 ตำบล โดยการจับสลากเลือกตำบล ประชากรจำนวน 15,498 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 ราย แต่ได้เพิ่มเป็น 400 ราย เพื่อให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง โดยที่การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา และเชิงอนุมาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. มิติความร่วมมือทุกภาคส่วน มีความสำคัญอย่างมาก ลำดับถัดมามีการจัดการแบบเครือข่าย เนื่องจากต้องอาศัยทุกองคาพยพในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ลำดับที่ 3 คือ มิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ให้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ส่วนลำดับสุดท้าย คือ มิติทุนทางสังคม ก็เป็นสิ่งที่คนในพื้นที่มีความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน

2. ผลการทดสอบสมมติฐาน ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา มีความแตกต่างกัน

3. ธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้ง 3 ประการ คือ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน มิติความมั่นคงสำคัญที่สุด รองลงมาคือมิติความมั่งคั่ง สุดท้ายคือมิติความยั่งยืน

4. ปัญหา/อุปสรรคที่สำคัญ เช่น 1) ผู้บริหารเขื่อนรัชชประภาไม่สนใจและไม่ใส่ใจความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน 2) ภาพลักษณ์ไม่ดีของเขื่อนรัชชประภา 3) วินัยในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เพียงพอ ทำให้มีหนี้สินค่าไฟฟ้าจำนวนมาก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะผลการวิจัย

1. พัฒนาขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

2. ควรจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อความสมานฉันท์ของการใช้ประโยชน์จากเขื่อนชลประทานรัชชประภา ให้สมเจตนารมย์ “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” ทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ที่ประกอบด้วยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสร้างเขื่อนรัชชประภา

3. ควรทำประชาคมในพื้นที่ที่จะมีการพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อน ฯ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้เกิดการยอมรับเมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ โดยเฉพาะในชั้นกระบวนการบริหารจัดการ บ้านเมืองแบบร่วมมือหลายภาคส่วนที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและจริง

คำสำคัญ : ธรรมชาติแบบความร่วมมือ, ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

Dissertation Title	Collaborative Governance for the Development of the Irrigation System in the Downstream Area of Rajjaprabha Dam
Author	Somsawat Chaisinson
Degree	Doctor of Philosophy (State Administration)
Major Program	State Administration, College of State Administration
Advisor	Associate Professor Chinnarat Somsueb, Ph.D.
Academic Year	2024

ABSTRACT

This research has objectives as follows: 1) to analyze factors on collaborative governance for the development of the irrigation system in the downstream area of Rajjaprabha dam affecting the results of irrigation management in the downstream area of Rajjaprabha dam; 2) to study and compare the differences between personal factors and collaborative governance for the development of the irrigation system in the downstream area of Rajjaprabha dam; and 3) to study the results of the 20-Year National Strategic Plan on collaborative governance for the development of irrigation systems in the downstream area of Rajjaprabha dam.

The research methods used are qualitative mixed with quantitative. The sample population comprises the general public and persons involved from all related sectors or stakeholders of the downstream area of Rajjaprabha dam, Surat Thani province. The qualitative research collected data through interviews, and the sample group was set at 10 but actually collected from 22. The quantitative research used a survey questionnaire to collect data from the population in 3 districts of the downstream area of the dam, totaling 8 sub-districts. Ban Ta Khun district selected 1 sub-district, Khiri Rat district selected 1 sub-district, and Phunphin district selected 1 sub-district by drawing lots to select the sub-district. The population of 15,498 people resulted in a sample group of 390 but was increased to 400 to ensure completeness and accuracy. The qualitative analysis conducted content analysis, while the quantitative analysis used descriptive and inferential statistics.

Research results found that:

1. The dimension of collaboration in all sectors is very important, followed by the dimension of network management, as every organ is dependent on each other to drive the development of irrigation systems in the downstream area of Rajjaprabha dam; third is the participatory irrigation management dimension that has true participation; last is the

social capital dimension, something that local people have had a mutual attachment to for a long time.

2. Results of hypothesis testing: varying personal factors of gender, status, education level, occupation, and monthly income levels affecting opinion on collaborative governance for the development of irrigation systems in the downstream area of the Rajjaprabha dam were found to have no difference. Personal factors of age, duration of residency in the area, and number of residents in the family affecting opinion on collaborative governance for the development of irrigation systems in the downstream area of the Rajjaprabha dam were found to have differences.

3. Collaborative governance for the development of the irrigation system in the downstream area of Rajjaprabha dam in relation to the 20-Year National Strategic Plan, namely the 3 aspects of security, prosperity, and sustainability. The security dimension is the most important, followed by the prosperity dimension, and finally the sustainability dimension.

4. Important problems/obstacles, such as 1) the executives of the Rajjaprabha dam, who are not interested and do not care about the distress of locals who are affected by the construction of the dam; 2) the unfavorable image of the Rajjaprabha dam; and 3) inadequate discipline in fund management by the committee for the water user group, resulting in a large amount of electricity debt, for example.

Suggestions from research results:

1. Develop the capability, skills, and techniques for the participation of the local people in water management in line with the sufficiency economy philosophy in a sustainable way.

2. Establish a committee for the conciliation of benefits derived from the Rajjaprabha dam, in fulfillment of the intention of “Light of the Kingdom” at the national, provincial, and district levels, comprising all relevant sectors to maximize the benefits from the construction of the Rajjaprabha dam.

3. A community should be established in the area where the irrigation system downstream of the dam is going to be developed to create participation and acceptance when the area downstream of the dam is being developed, especially at the stage of multi-sectoral cooperation of the national administration process, which must be carried out seriously and genuinely.

Keywords : Collaborative Governance, 20-Year National Strategic Plan

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา (Collaborative Governance for the Development of the Irrigation System in the Downstream Area of Rajjaprabha Dam) ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาคำแนะนำเสนอแนวคิด ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ และยังเอาใจใส่ในทุก ๆ รายละเอียดทุก ๆ ขั้นตอนของงานวิจัย ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ผู้วิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธุ์ ไล่ประกอบทรัพย์ ประธานกรรมการคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรลดา ไชยะ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี และรองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ตอบคำถามการวิจัย และขอขอบคุณผู้บริหารและบุคลากรของวิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ ที่ได้ดำเนินการประสานงานคณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์เพื่อพิจารณาสอบผลงานวิจัย

ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ขอขอบพระคุณกรมชลประทาน เพื่อนร่วมงานโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี ที่ช่วยสนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัย ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ลงบทความเพื่อนำมาใช้ในการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยจนสำเร็จไปได้ด้วยดีทั้งบุคคลที่ได้กล่าวมาและยังไม่ได้กล่าวถึง

สุดท้ายที่จะขาดมิได้คือคุณพ่อที่ได้ล่วงลับ กำลังใจจากคุณแม่ ภรรยา ลูกชายสุดที่รัก และญาติทุก ๆ คน รวมถึง รองศาสตราจารย์ ดร.ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์ ที่ให้การสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือความห่วงใย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาตลอด หากมีสิ่งใดบกพร่องผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ และขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
1. บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 คำถามการวิจัย	12
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	12
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	12
1.5 กรอบแนวความคิด	13
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	14
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	14
1.8 การนำเสนอ	15
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	16
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
2.3 ข้อมูลศึกษา	73
2.4 พื้นที่ศึกษา	73
2.5 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง	93
3. วิธีดำเนินการ	
3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	96
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	96
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	98
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	104
3.5 แผนดำเนินงานการวิจัย	106
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล	107
5. สรุปผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผล	180
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	182

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3 ข้อเสนอแนะ	206
เอกสารอ้างอิง	210
ภาคผนวก	218
ภาคผนวก ก กรมชลประทานและหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง	219
ภาคผนวก ข เชื้อนรัชชประภา	224
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย	230
ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	235
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	244
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	248

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1.1	พื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย	5
1.2	โครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลาง ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2563	6
1.3	โครงการชลประทานขนาดเล็กที่ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2563	7
1.4	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2559-2562	9
2.1	ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์ การวิจัย	70
2.2	ลุ่มน้ำและพื้นที่รับน้ำ	77
2.3	ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำ	77
2.4	จำนวนประชากร ครึ่งเรือน และพื้นที่ จ.สุราษฎร์ธานี	81
2.5	พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของ จ.สุราษฎร์ธานี	82
2.6	ขนาดเศรษฐกิจของจังหวัด (GPP) ปี พ.ศ. 2562	83
2.7	อำเภอที่อยู่ท้ายเขื่อน	83
2.8	ข้อมูลการปกครอง อ.พุนพิน พ.ศ. 2565	86
2.9	อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 2 ตำบล อำเภอพุนพิน	87
2.10	ข้อมูลการปกครองอำเภอคีรีรัฐนิคม พ.ศ.2564	89
2.11	อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 3 ตำบล อำเภอคีรีรัฐนิคม	90
2.12	ข้อมูลการปกครองอำเภอบ้านตาขุน พ.ศ. 2564	91
2.13	อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 3 ตำบล อำเภอบ้านตาขุน	92
3.1	กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ	97
3.2	กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ	98
3.3	แผนดำเนินการวิจัย	106
4.1	ความคิดเห็นว่าธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	139
4.2	ความร่วมมือทุกภาคส่วน	140
4.3	การจัดการเครือข่าย	141

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
4.4	ทุนทางสังคม	142
4.5	การบริหารโครงการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม	143
4.6	ปัจจัยส่วนบุคคล	145
4.7	ผลการทดสอบสมมติฐาน	148
4.8	ผลการทดสอบสมมติฐานเรื่องเพศกับส่งผลต่อความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	149
4.9	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านสถานภาพกับความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	150
4.10	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอายุกับความคิดเห็นธรรมาภิบาล แบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้าย เขื่อนรัชชประภา	151
4.11	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระดับการศึกษากับความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	151
4.12	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านรายได้ต่อเดือนกับความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	152
4.13	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอาชีพกับความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	153
4.14	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับ ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	154
4.15	ผลการทดสอบสมมติฐานด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว กับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	154

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
4.16	ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	169
4.17	ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคง ต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	170
4.18	ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคง	171
4.19	ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชต่อความยั่งยืน	172
4.20	เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคิดเห็น ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	173
4.21	ปัญหา/อุปสรรค	177
4.22	ข้อเสนอแนะ	178
5.1	รายชื่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2567)	190
5.2	เขตเลือกตั้งกับ ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ท้ายเขื่อน รัชชประภา	191

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1.1	แสดงวัฏจักรของการเกิดน้ำ	2
1.2	เส้นความยากจน	5
1.3	แสดงจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง	8
1.4	แหล่งน้ำสำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี	10
1.5	ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงพังกีหมู่ 2 ต.เขาวง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี	11
1.6	กรอบแนวความคิด	13
2.1	กิจกรรมในกระบวนการสร้างเครือข่าย	37
2.2	วงจรชีวิตของโครงการตามทัศนะของ Gray และ Larson	49
2.3	กรอบแนวคิดในการศึกษา	72
2.4	แผนที่ภาคใต้	74
2.5	แผนที่แสดงที่ตั้งขอบเขตลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำย่อยใน จ.สุราษฎร์ธานี	76
2.6	แม่น้ำคีรีรัฐหรือแม่น้ำพุมดวง	79
2.7	พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้งใน จ.สุราษฎร์ธานี	80
2.8	แผนที่ตำบล อ.พุนพิน	85
2.9	แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.พุนพิน	85
2.10	แผนที่ตำบล อ.คีรีรัฐนิคม	88
2.11	แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.คีรีรัฐนิคม	88
2.12	แผนที่ตำบล อ.บ้านตาขุน	91
2.13	แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.บ้านตาขุน	92
5.1	ตัวอย่างการแปลงข้อมูลเป็นปัญหา	186
5.2	ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายบริหาร	189
5.3	ความคดเคี้ยวของแม่น้ำคีรีรัฐหรือแม่น้ำพุมดวง	195
5.4	อาคารทดน้ำกั้นคลองพุมดวง	198
5.5	สถานที่ก่อสร้างอาคารทดน้ำในแม่น้ำพุมดวง	199
5.6	วงจรการชลประทาน	202
5.7	ความสัมพันธ์ของวิสัยทัศน์ทั้ง 3 ประการ	203
5.8	CoGID Model	208

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันโลกเรากำลังประสบปัญหาคุณภาพน้ำจากแหล่งน้ำที่เราใช้อยู่เสื่อมโทรม และสกปรกลงทุกวัน ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และน้ำท่วม อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และสภาวะการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ทำให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำยังขาดประสิทธิภาพ และนับวันปัญหานี้จะทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อสถานการณ์น้ำของโลกอยู่ในภาวะวิกฤตเช่นนี้แล้วพวกเราจะมีวิธีการรักษาคุณภาพน้ำ เพื่อให้เรามีน้ำสะอาดเพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภค และการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันไว้ได้อย่างไร

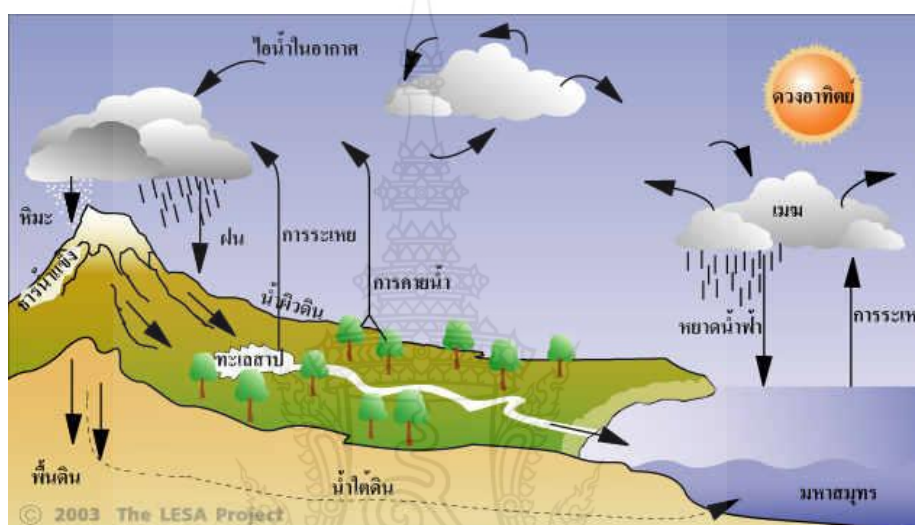
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงตระหนักว่า ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม และเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม และศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระบรมราโชบายในปัญหาเพื่อพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก็ทรงตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์น้ำ พระองค์ทรงมีกระแสพระราชดำรัสพระราชทานไว้ว่า ".....หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำ บริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้....." (พระราชดำรัสพระราชทานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2529)

ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ น้ำมีประโยชน์ และมีบทบาทในการประกอบกิจกรรมทุกด้านทั้งด้านการอุปโภค บริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งพลังงาน ตลอดจนด้านสังคมและวัฒนธรรม ในอดีตเคยมีการใช้น้ำอย่างไม่จำกัด แต่หลายปีที่ผ่านมาหลายประเทศในโลกประสบปัญหาด้านวิกฤติน้ำ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม น้ำเสีย ภัยแล้ง เป็นต้น (อ้างใน สุธรรมา จันทรา, 2556, น.73) ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาน้ำเสีย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเสียหาย และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาภาคเกษตรกรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจหลัก และเป็นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศเนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยหลักของการผลิตภาคเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำ และระบบชลประทานจึงเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ

ที่จะช่วยสนับสนุน และสร้างความมั่นคงแก่ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมีจำนวนมากกว่า 35 ล้านคน และประกอบอาชีพในพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 140 ล้านไร่ (กรมชลประทาน, 2562, น.9)

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ชีวิตประจำวันของเราเริ่มต้นด้วยการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ตลอดจนใช้น้ำเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น เพื่อการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย ในอดีตทรัพยากรน้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งปริมาณ และคุณภาพ และเราเชื่อว่าน้ำจะไม่มีวันหมดไปจากโลก เนื่องจากน้ำมีการหมุนเวียน เปลี่ยนรูป และเกิดขึ้นใหม่ได้ ดังภาพแสดงวัฏจักรของการเกิดน้ำ

ภาพที่ 1.1 แสดงวัฏจักรของการเกิดน้ำ

ที่มา : <https://www.pw.ac.th/> สืบค้นวันที่ 5 ธ.ค. 2566

เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านจะเห็นได้ว่ามีทะเลสาบอันสวยงาม รวมถึงแม่น้ำ และมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไพศาล เนื่องจากโลกเราประกอบด้วยส่วนที่เป็นพื้นน้ำมากกว่าพื้นดินถึง 3 เท่า และจากปริมาณน้ำทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกพบว่าประมาณ 98% เป็นน้ำทะเลหรือน้ำเค็ม ส่วนที่เหลืออีก 2% คือ น้ำจืด และน้ำแข็งบริเวณขั้วโลก โดยปริมาณน้ำที่มนุษย์เราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มีเพียง 0.3% เท่านั้น (กรมชลประทาน, 2562, น.68) แหล่งน้ำและคุณภาพน้ำเป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ การที่ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่สะอาด ปราศจากการปนเปื้อนของสารพิษ นับเป็นการส่งเสริมให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการตรวจสอบและประเมินว่าน้ำที่นำมาใช้นั้นมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการหรือไม่เป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบัน เนื่องจากมีสารพิษปนเปื้อนเป็นจำนวนมากในสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ น้ำที่นำมาใช้ในกิจกรรมแต่ละประเภทก็มีเกณฑ์หรือคุณสมบัติของน้ำที่เหมาะสมเพื่อการใช้ประโยชน์นั้น ๆ แตกต่างกันไป เช่น คุณภาพน้ำที่เหมาะสมเพื่อการบริโภค คุณภาพน้ำที่เหมาะสมเพื่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร การเพาะปลูก การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหาของสภาพน้ำท่วม ขาดแคลนน้ำบ่อยมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีการดำเนินการจัดการในเรื่องปัญหาน้ำท่วมอย่างยาวนาน ทำให้การบริหารจัดการ

น้ำมีความลำบาก และสลับซับซ้อนมากขึ้น เกิดความยากลำบากในการบริหารจัดการน้ำ ความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมมีจำนวนมากขึ้น ต้องมีการปรับปรุงทั้งด้านโครงสร้าง กฎกติกา ตลอดจนความจำเป็นที่ต้องพัฒนาเครื่องมือใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการน้ำในอนาคต แต่พื้นฐานที่สำคัญเป็นเรื่องความเข้าใจของสภาพทางอุตุวิทยา การใช้น้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความต้องการในอนาคต และผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่ผ่านมาและจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (กรมทรัพยากรน้ำ, 2554, น.58) เพื่อให้สามารถคิดและพัฒนา รูปแบบ กติกาการแบ่งปันที่เหมาะสมไปพร้อม ๆ กับการเติบโตของ เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

แนวโน้มปริมาณน้ำของประเทศไทย จากสมัยก่อนที่มีอย่างเหลือเฟือ เริ่มมีความขาดแคลน ในหลายพื้นที่ และมีความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศมากขึ้นในทุกหลายพื้นที่ จึงมีความต้องการ ระบบและเครื่องมือการจัดการภายใต้แนวคิดใหม่ ๆ และในช่วงที่ประเทศกำลังเปลี่ยนยุคไปสู่สังคม บริการและสังคม ดิจิทัล (Digital) ซึ่งจะทำให้โครงสร้างการใช้น้ำเปลี่ยนไป นโยบายการบริหารเชื่อม จะต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้น้ำ ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงระดับชุมชน ซึ่งเป็นการบริหารน้ำภายใต้หลายมิติ ทั้งด้านสังคม ธรรมชาติ ภายใต้อctors ที่หลากหลาย มากขึ้น พร้อมการใช้เครื่องมือใหม่ ๆ ในการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการใช้น้ำที่สร้างสมดุลใหม่ของการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ (กรมทรัพยากรน้ำ, 2554, น.76)

ประเทศไทย เดิมมีระบบคู คลอง สระ บึง หนอง มาแต่ในอดีต แต่ในระยะหลังหันมาพึ่งพา ระบบเขื่อนหรืออ่างเก็บกักน้ำมากขึ้น ทำให้การดูแลแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่น้อยลงไป แต่จากนี้ไป เนื่องจากความต้องการใช้น้ำของประเทศยังมีมากขึ้น ขณะที่การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ เริ่มมีข้อจำกัด คงต้องหันกลับมาทบทวน ระบบแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดเล็ก จัดทำบัญชีแหล่งน้ำและ ผังน้ำประจำพื้นที่ การจัดระบบการใช้ประโยชน์ การบำรุงรักษา รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาเป็นอ่างเก็บน้ำ ประจำพื้นที่ และ พัฒนาเป็นอ่างพวงที่เป็นระบบเชื่อมโยงกับระบบน้ำขนาดกลางและใหญ่เพิ่มได้ ต่อไป (ในลักษณะสระพระราม 9 ประจำพื้นที่ ตามลักษณะความเหมาะสมของพื้นที่และมีการ เชื่อมต่อเป็นระบบจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำตามปริมาณน้ำที่มีได้) อันจะเป็นมาตรการเสริมอีกทางเลือก หนึ่ง ยามฉุกเฉิน และรับมือต่อการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศในระดับพื้นที่ได้

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ในการเกษตรกรรม น้ำซึ่งอยู่ในรูปของความชื้นของดิน ธาตุอาหาร ซึ่งอยู่ในรูปของสารละลายในดิน ประกอบกับพลังงานจากแสงแดดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชโดยธรรมชาติแล้วสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักจะไม่พอเหมาะ ที่จะอำนวยความสะดวกการเจริญเติบโตของพืช บางปีมีฝนตกมากไปทำให้เกิดน้ำท่วม บางปีมีฝนตกน้อยไป ทำให้เกิดความแห้งแล้ง แต่เมื่อใดก็ตามที่สภาพธรรมชาติไม่อำนวยให้ก็จำเป็นต้องจัดหาน้ำ มาให้แก่พืชให้ได้ปริมาณพอเหมาะและทันความต้องการของพืช เพื่อให้พืชที่ปลูกนั้นไม่ได้รับความเสียหาย และได้ผลผลิตตามที่คาดหวังไว้ (http://www.pcat.ac.th/_files_school/)

การจัดหาน้ำให้เพียงพอกับความต้องการของพืชตลอดเวลานั้น นับเป็นหลักการที่สำคัญ ที่สุดในการ เพาะปลูก ดังที่กล่าวไว้ว่า “ผลผลิตจะเพิ่มขึ้น เมื่อมีการชลประทานเข้าช่วย” เหตุผลคือ

1. การชลประทานเป็นหลักประกันว่า พืชจะมีน้ำเพียงพอกับความต้องการอยู่ตลอดเวลา
2. การชลประทานช่วยให้สามารถเพิ่มจำนวนต้นพืชต่อไร่ได้มากขึ้น

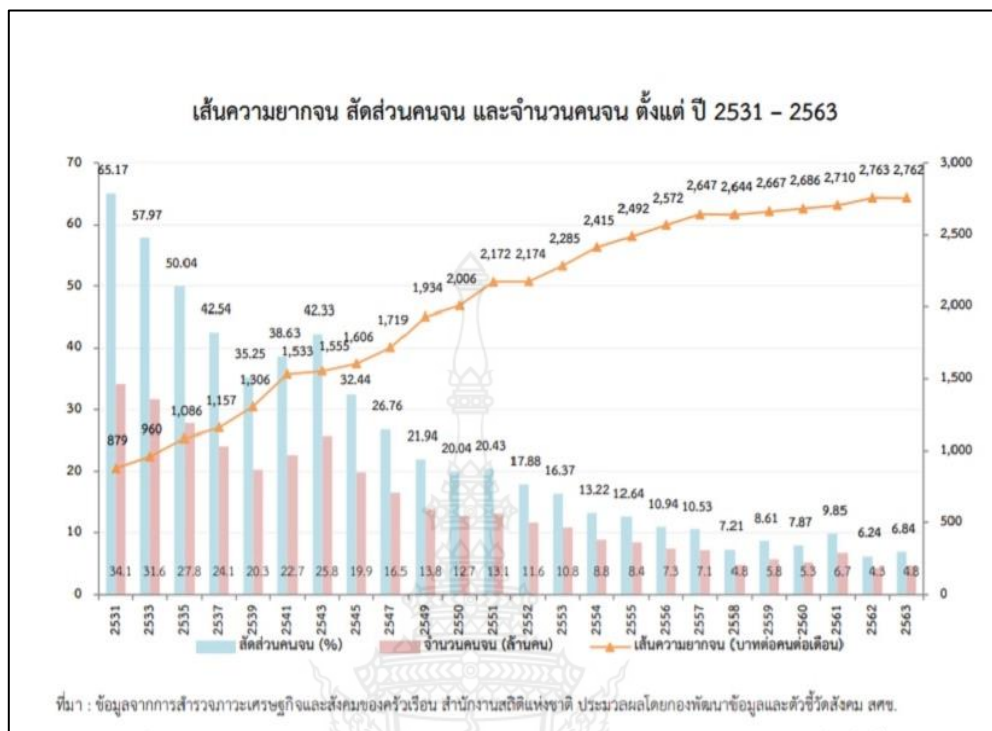
3. การชลประทานสามารถช่วยให้การใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การชลประทานสามารถปลูกพืชได้หลายชนิด หรือพันธุ์พืชใหม่ ๆ ที่ได้รับการปรับปรุงได้

เมื่อมีระบบชลประทานที่ดีและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ก็จะส่งผลให้ ประชาชนในพื้นที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดี หลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย คือ รายได้น้อย (จน) สาธารณสุขไม่ได้มาตรฐาน (เจ็บ) และการไม่รู้หนังสือ (โง่) ประชาชนสามารถดำรงอยู่และสามารถต่อสู้กับกระแสบริบทต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง รวมถึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นที่ยากต่อการพยากรณ์

สถานการณ์โลกปัจจุบันมีการผันแปรสูงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาภายในประเทศอย่างใหญ่หลวง อันเนื่องจากการผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีอาจพยากรณ์ รวมถึงควบคุมจากภายในได้ยากยิ่ง จากสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปได้มีการนำมาตรวการใหม่ ๆ มาเป็นข้ออ้างในการดำเนินการทางด้านต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ เช่น การกีดกันการค้ามากขึ้น การเอาเปรียบผู้บริโภคหรือประชาชน เป็นต้น ผู้ที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่าย่อมมีโอกาสหรือสามารถในการสร้างความมั่งคั่งได้มากกว่า ส่งผลให้เกิดสภาพการณ์ “คนรวยก็รวยขึ้น คนจนก็จนลง” หรือ “รวยกระจุก จนกระจาย” ดังนั้นถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็จะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

จากรายงานเรื่องสถานการณ์ความยากจนความเหลื่อมล้ำปี พ.ศ. 2563 ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จัดทำขึ้นล่าสุดพบว่า ในปี พ.ศ. 2563 สัดส่วนคนจนที่ดูจากเส้นความยากจน เพิ่มขึ้นเป็น 6.84% จากปี พ.ศ. 2562 ที่อยู่ที่ 6.24% คิดเป็นจำนวนคนจน 4.8 ล้านคน จากปี พ.ศ. 2562 มีจำนวน 4.3 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้น 5 แสนคนจากปีก่อนหน้า ซึ่งเป็นผลจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่กระทบต่อเศรษฐกิจและการจ้างงานอย่างรุนแรง ทั้งนี้เส้นความยากจนปี 2563 อยู่ที่ 2,762 บาทต่อคนต่อเดือน ส่วนปี 2562 อยู่ที่ 2,763 บาทต่อคนต่อเดือนขณะที่เศรษฐกิจไทยในปี 2563 หดตัว 6.1% เมื่อเทียบกับปี 2562 ที่ขยายตัว 2.3% ส่งผลกระทบต่อการจ้างงานในวงกว้าง และมีผู้ว่างงานจำนวน 3.73 แสนคน หรือคิดเป็นอัตราการว่างงาน 0.98% (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561, น.15)

ภาพที่ 1.2 เส้นความยากจน

ที่มา : https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11972 สืบค้นวันที่ 17 มี.ค. 2565

กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย 5 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ชุมพร และพัทลุง มีพื้นที่รวมมากที่สุดของภาคใต้ คือ 39,662,713 ตารางกิโลเมตร หรือ 24,785,539 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 56.09 ของพื้นที่ภาคใต้ โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่มากที่สุด คือ 12,891,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 8.06 ล้านไร่ รองลงมาคือจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ชุมพร และพัทลุง ตามลำดับ (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2564, น.11) จำแนกเป็นรายจังหวัดได้ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 พื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย

จังหวัด	พื้นที่		อันดับระดับภาค (ภาคใต้)	อันดับระดับ กลุ่มจังหวัด
	ตารางกิโลเมตร	ไร่		
ชุมพร	๖,๐๑๐,๘๔๙	๓,๗๕๐,๐๐๐	๔	๔
สุราษฎร์ธานี	๑๒,๘๙๑,๐๐๐	๘,๐๖๐,๐๐๐	๑	๑
นครศรีธรรมราช	๙,๙๔๒,๕๐๒	๖,๒๑๔,๐๖๔	๒	๒
พัทลุง	๓,๔๒๔,๔๗๓	๒,๑๔๐,๒๙๕	๑๐	๕
สงขลา	๗,๓๙๓,๘๘๙	๔,๖๒๑,๑๘๐	๓	๓

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย

กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบชายทะเล และพื้นที่เชิงเขาตอนกลาง ของคาบสมุทร ได้แก่ เทือกเขานครศรีธรรมราช เทือกเขาตะนาวศรี และเทือกเขาภูเก็ต โดยมีชายฝั่งทะเลยาว ประมาณ 817 กิโลเมตร บางส่วนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญของประเทศ ได้แก่ ทะเลน้อย ทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา ป่าชายเลนทุ่งคา-สวี จังหวัดชุมพร หมู่เกาะอ่างทอง และในบางคลองร้อยสาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งพื้นที่เหล่านี้นอกจากจะมีคุณค่าในเชิงนิเวศน์แล้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญ ของกลุ่มจังหวัดอีกด้วย

กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย มีโครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางที่มีผลการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2563 เป็นพื้นที่รวม 1,693,653 ไร่ และสามารถเก็บกักน้ำได้ 6,018,761 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนโครงการชลประทานขนาดเล็ก ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นโครงการแก้มลิง ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ ณ ปี พ.ศ. 2563 จำนวนพื้นที่รวม 9,620 ไร่ มีครัวเรือนได้รับประโยชน์ 2,440 ครัวเรือน (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2564, น.12)

ตารางที่ 1.2 โครงการชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลาง ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2563

จังหวัด	โครงการชลประทาน ขนาดใหญ่		โครงการชลประทาน ขนาดกลาง		รวม	
	พื้นที่ ชลประทาน (ไร่)	ปริมาณน้ำ เก็บกัก (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ ชลประทาน (ไร่)	ปริมาณน้ำ เก็บกัก (ล้าน ลบ.ม.)	พื้นที่ ชลประทาน (ไร่)	ปริมาณน้ำ เก็บกัก (ล้าน ลบ.ม.)
ชุมพร	-	-	๒,๗๕๐	-	๒,๗๕๐	-
สุราษฎร์ธานี	-	๕,๖๓๙,๐๐๐	๑๑๘,๖๕๔	๔,๕๐๐	๑๑๘,๖๕๔	๕,๖๔๓,๕๐๐
นครศรีธรรมราช	๕๕๔,๔๑๘	-	๑๐๓,๖๐๔	๒๑๒,๒๐๐	๖๕๘,๐๒๒	๒๑๒,๒๐๐
พัทลุง	๑๐๑,๔๓๘	-	๒๗๒,๓๔๘	๗๐,๕๐๐	๓๗๓,๗๘๖	๗๐,๕๐๐
สงขลา	๓๗๔,๓๗๕	-	๑๖๖,๐๖๖	๙๒,๕๖๑	๕๔๐,๔๔๑	๙๒,๕๖๑
รวม	๑,๐๓๐,๒๓๑	๕,๖๓๙,๐๐๐	๖๖๓,๔๒๒	๓๗๙,๗๖๑	๑,๖๙๓,๖๕๓	๖,๐๑๘,๗๖๑

ที่มา : กรมชลประทาน

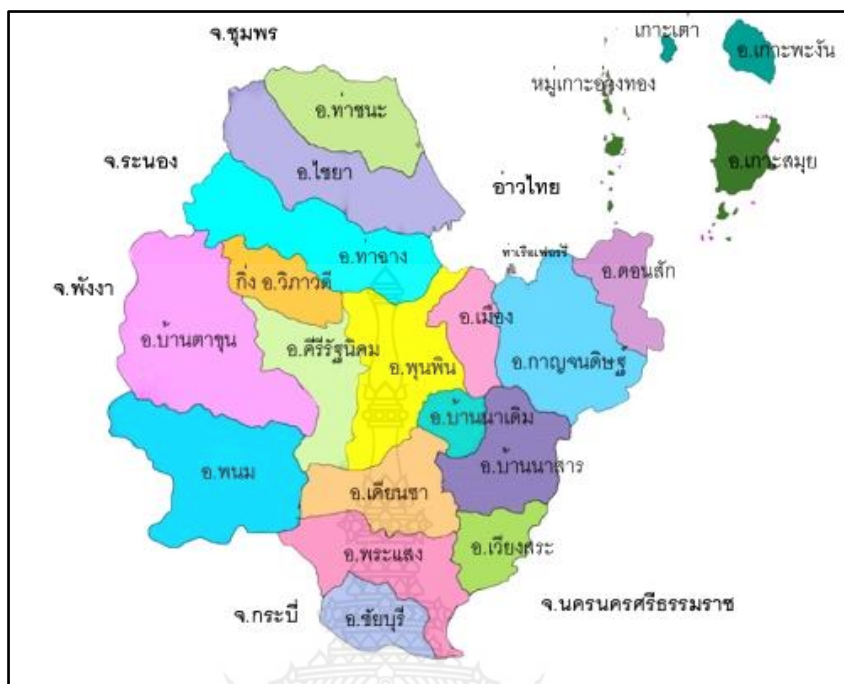
ตารางที่ 1.3 โครงการชลประทานขนาดเล็กที่ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ 2563

จังหวัด	โครงการชลประทานขนาดเล็ก	
	พื้นที่ชลประทาน (ไร่)	จำนวนครัวเรือน ที่รับประโยชน์
ชุมพร	๒,๖๒๐	๕๗๐
สุราษฎร์ธานี	๑,๔๐๐	๙๐
นครศรีธรรมราช	๓๐๐	๑๙๐
พัทลุง	-	-
สงขลา	๕,๓๐๐	๑,๕๙๐
รวม	๙,๖๒๐	๒,๔๔๐

ที่มา : กรมชลประทาน

เศรษฐกิจของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยมีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ โดยในปี 2562 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาประจำปี จำนวน 790,305 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 53.63 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคใต้ กลุ่มจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรองลงมา ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน และกลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน ที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวม 544,145 ล้านบาท และ 139,173 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 36.93 และ 9.44 ตามลำดับ (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2564, น.21)

กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย มีประชากรในปี พ.ศ.2563 จำนวน 5.04 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 7.75 ของประเทศ และร้อยละ 53.75 ของภาคใต้ โดยจังหวัดนครศรีธรรมราช มีประชากรมากที่สุด 1.54 ล้านคน รองลงมา คือจังหวัดสงขลา 1.41 ล้านคน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 1.07 ล้านคน จังหวัดพัทลุง 0.52 ล้านคน และจังหวัดชุมพร จำนวน 0.50 ล้านคน (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, 2564, น.37)

ภาพที่ 1.3 แสดงจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียง

ที่มา : <https://yuttichai2542.files.wordpress.com/> สืบค้นวันที่ 17 มี.ค. 2565

จังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ห่างจากกรุงเทพฯโดยทางรถยนต์ประมาณ 645 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 13,079.61 ตารางกิโลเมตร หรือ 8,181,076 ไร่ มีเนื้อที่มากเป็นอันดับ 6 ของประเทศ และมีพื้นที่มากที่สุดในภาคใต้ ฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความยาวประมาณ 156 กิโลเมตร มีเกาะขนาดใหญ่ ได้แก่ เกาะสมุย เนื้อที่ 227.25 ตารางกิโลเมตร เกาะพะงัน มีเนื้อที่ 194.2 ตารางกิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีหมู่เกาะอ่างทองและเกาะบริวาร 42 เกาะ เกาะสมุยเป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด ห่างจากฝั่งทะเลประมาณ 20 กิโลเมตร และห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร

ตารางที่ 1.4 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2562 (Gross Provincial Product : GPP) ณ ราคาประจำปี มีมูลค่าเท่ากับ 210,396 ล้านบาท จากปี 2561 ที่มีมูลค่าเท่ากับ 206,869 ล้านบาท

ตารางที่ 1.4 ผลผลิตภัณฑมวลรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2559-2562

จังหวัด	อัตราการขยายตัว GPP (ร้อยละ)			
	ปี 2559	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562
สุราษฎร์ธานี	200,997	211,048	206,869	210,396

ที่มา : <https://www.m-society.go.th/>. สืบค้นวันที่ 18 มี.ค. 2565

โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ณ ราคาประจำปีในปี พ.ศ. 2562 พบว่า ขึ้นกับภาคบริการ มีมูลค่า 135,414 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 64.36 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด รองลงมาได้แก่ ภาคเกษตรกรรม มีมูลค่า 41,518 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.73 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด และภาคอุตสาหกรรม มีมูลค่า 33,464 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.91 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด โดยที่สาขาเกษตรกรรม ป่าไม้ และสาขาประมง มีมูลค่า 41,518 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.73 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเท่านั้น

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม 14 ลุ่มน้ำ แต่ละลุ่มน้ำมีแม่น้ำและคลองหลายสาย ทุกสายล้วนลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำในสุราษฎร์ธานีตัดขวางคาบสมุทรออกสู่ทะเลด้านตะวันออก ในอดีตอาศัยเครือข่ายแม่น้ำเดินทางติดต่อถึงกัน และติดต่อกับเมืองชายฝั่ง แม่น้ำที่มีลักษณะทางอุทกวิทยาที่สำคัญของสุราษฎร์ธานีคือ แม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง ซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำที่สำคัญของจังหวัดมี 2 สาย คือ

- แม่น้ำตาปี เกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไหลผ่าน อำเภอชัยบุรี อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอกะเนียง อำเภอบ้านนาสาร อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอพุนพิน และไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง มีความยาวประมาณ 230 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 5,900 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

- แม่น้ำพุมดวง เกิดจากคลองแสง คลองสก และคลองยัน ไหลผ่านอำเภอบ้านตาขุน อำเภอกิ่วรีรัตนนิคม และอำเภอท่าฉาง บรรจบกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน ยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 6,600 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

รับทราบว่าจะมีท่อน้ำจากเขื่อนรัชชประภาส่งน้ำมาให้พื้นที่ท้ายเขื่อน เมื่อก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2530 ไม่พบท่อน้ำดังกล่าวแต่อย่างใด ส่งผลให้พื้นที่ใต้เขื่อนประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น น้ำในคลองพุมดวงบางช่วงแห้งขอด ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง น้ำในแม่น้ำพุมดวงขาดความเสถียรทำให้ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงพังทลาย (ภาพที่ 1.5) จำนวน 3 แห่ง เป็นต้น โดยที่ทางเขื่อนรัชชประภาจะปล่อยน้ำเฉพาะเมื่อผลิตกระแสไฟฟ้าจะไม่ปล่อยน้ำตลอดเวลาโดยอ้างว่าเพื่อความมั่นคงของพลังงานไฟฟ้า ผู้นำในพื้นที่และนักการเมืองในจังหวัดมีความต้องการพัฒนาระบบชลประทาน นอกจากนี้ยังขาดความสนใจจากนักการเมืองระดับชาติ ขณะที่ชาวบ้านในพื้นที่มีความต้องการพัฒนาระบบชลประทาน การศึกษาของกรมชลประทานขัดแย้งกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ จึงเห็นได้ว่าภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่มีความร่วมมืออย่างแท้จริง (หมายถึงทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือ) ถ้าหากเกิดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างมีธรรมาภิบาลแล้วจะทำให้เขื่อนรัชชประภาเป็น “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” ได้

ภาพที่ 1.5 ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงพังที่หมู่ 2 ต.เขาวง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี

ดังนั้นถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานดังกล่าวในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อน จะส่งผลดีต่อประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอกีร์รีรัฐนิคม และอำเภอบึงนารางมาก เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพการใช้น้ำและช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาภัยแล้ง พื้นที่รับประโยชน์ส่วนใหญ่ ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร ราษฎรของพื้นที่ท้ายเขื่อนมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด พืชผลการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟ เงาะโรงเรียนทุเรียน ฯลฯ และยังมีการปลูกพืชไร่ในพื้นที่ราบ เช่น ข้าวโพด มะละกอ และผักต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จึงน่าจะมีการพัฒนารูปแบบ หรือ Model ในการพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนรัชชประภา มีให้ปัญหาหรือความขัดแย้งจากภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาและการบริหารจัดการพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ เพื่อสร้างการยอมรับจากทุกภาคส่วน จึงทำให้สนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” (Collaborative Governance for Irrigation Development in Service Area

of Rajjaprabha Reservoir) ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ยังไม่เคยมีนักวิจัยทำเรื่องนี้อย่างชัดเจน และช่วยเติมเต็ม รวมถึงช่วยตรวจสอบการนำแนวคิด/ทฤษฎีต่างๆ ของรัฐประศาสนศาสตร์อีกด้วย

1.2 คำถามการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในการวิจัย (research question)

1.2.1 ปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา มีอะไรบ้าง และปัจจัยใดให้ลำดับความสำคัญมากที่สุด

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา มีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

1.2.3 ผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.3.1 เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

1.3.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

1.3.3 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

สำหรับขอบเขตของการศึกษาในเรื่องนี้มีดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ จะจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี ที่จะต้องดำเนินการพัฒนาระบบชลประทานเพื่อ ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ของประชาชน โดยครอบคลุมพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน

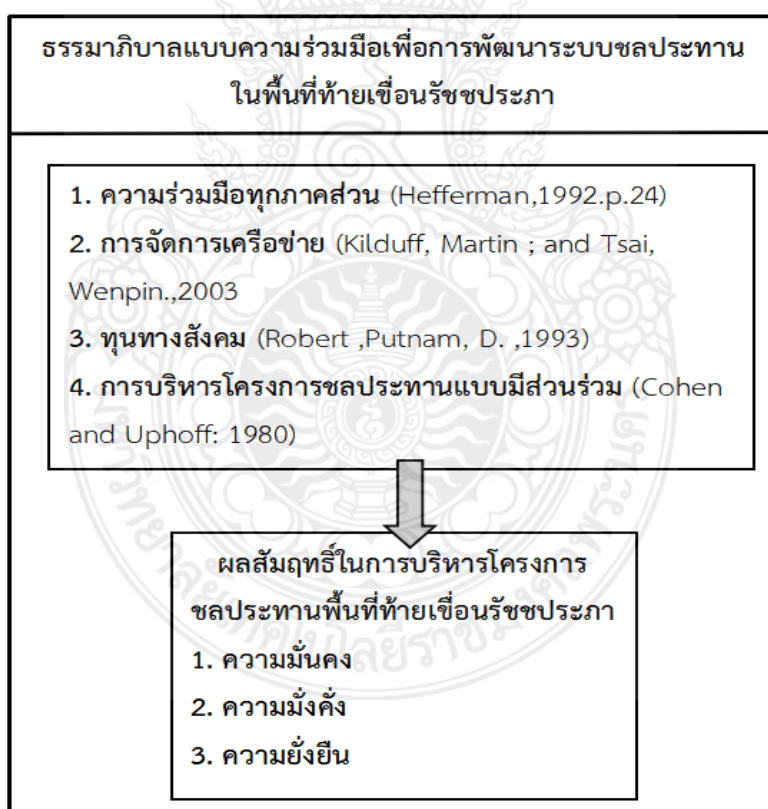
1.4.2 ขอบเขตด้านเวลา กำหนดกรอบเวลาการศึกษาเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 จนถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2567 ใช้เวลาทั้งสิ้น 20 เดือน

1.4.3 ขอบเขตด้านวิธีการ จะใช้วิธีการศึกษาแบบผสม (Mixed Methods) โดยจะใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวเสริม เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณนำมาสนับสนุนเหตุผลของการวิจัยเชิงคุณภาพ อันทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในการวิจัย เช่น ในการนำมาวิเคราะห์และอภิปราย เนื่องจากการวิจัยแต่ละประเภทก็มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง การใช้การวิจัยทั้ง 2 แบบน่าจะทำให้งานวิจัยมีความสมเหตุสมผล

1.4.4 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จ.สุราษฎร์ธานี ประชากรที่เกี่ยวข้องสามารถจัดแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ประชาชนในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนทั้งหมด 3 อำเภอ คือ อำเภอพุนพิน อำเภอกีร์รัฐนิคม และอำเภอบ้านตาขุน 2) ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ 3) เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี กรมการปกครอง และส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง 4) นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ และ 5) นักวิชาการและผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

1.5. กรอบแนวคิดการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือทุกภาคส่วน (Collaboration) การจัดการแบบเครือข่าย (Network Management) และ ทูทางสังคม (Social Capital) การบริหารโครงการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (Partipatory Irrigation Management : PIM) แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในเรื่องความมั่นคง ความมั่งคั่ง และ ความยั่งยืน

ภาพที่ 1.6 กรอบแนวคิดการศึกษา

อนึ่ง คำว่า “ธรรมชาติ” และ “การบริหารกิจการบ้านเมือง” มีความหมายเดียวกัน

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

สำหรับประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” ครั้งนี้ มีที่น่าสนใจ ดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบถึงศักยภาพและอัตลักษณ์ของพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา

1.6.2 เพื่อถอดบทเรียนธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทาน ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ได้แนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาระบบชลประทานที่มี ประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

1.6.3 เพื่อนำเสนอนโยบายในการพัฒนาระบบความร่วมมือแบบทุกภาคส่วน อันเป็น รากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

1.6.4 เพื่อศึกษาหาตัวแบบ “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบ ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์ที่สำคัญของงานวิจัยนี้ได้แก่

1) ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ หมายถึง การกำหนดข้อตกลงและปฏิบัติตามข้อตกลง ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ด้วยการตกลงร่วมกันแบบมีหลักการ แรงจูงใจร่วม และความสามารถในการดำเนิน โครงการร่วมกัน

2) ความร่วมมือทุกภาคส่วน (Collaboration) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ภาครัฐในการบริการสาธารณะโดยเฉพาะในด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติกับบุคคลและองค์กรใน ภาคส่วนอื่น ๆ

3) การจัดการแบบเครือข่าย (Network Management) หมายถึง การดำเนินการผ่านการที่ บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพื่อการทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน การเชื่อมโยงของ บุคคล กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันจะเกิดจากสมัครใจ

4) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสม

5) การบริหารโครงการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (Participatory Irrigation Management : PIM) หมายถึงการเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการนั้น ๆ

6) ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งจาก ภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ

7) ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความ ยั่งยืนจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุข

8) ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

9) การพัฒนาระบบชลประทาน หมายถึง การกักเก็บน้ำ การกระจายน้ำ และการระบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาแล้ง น้ำท่วมและจัดทำระบบชลประทานให้ครอบคลุมพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ซึ่ง

เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยจัดความยากจนของเกษตรกรได้ และยังคงเป็นการเสริมศักยภาพในการทำให้ประเทศไทยเป็นครัวของโลกได้เป็นอย่างดี

10) พื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา หมายถึง พื้นที่รับน้ำจากเขื่อนรัชชประภาได้แก่ พื้นที่ 2 ฝั่งของคลองแสง คลองพุมดวง (หลังจากบรรจบคลองแสง) และแม่น้ำตาปี (หลังจากบรรจบคลองพุมดวง) ประกอบด้วยพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อ.บ้านตาขุนจำนวน 3 ตำบล อ.คีรีรัฐนิคมจำนวน 3 ตำบล และ อ.พุนพิน จำนวน 2 ตำบล รวมทั้งหมด 8 ตำบล

แบ่งการนำเสนอออกเป็น 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 8 หัวข้อหลัก คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ การศึกษา คำถามการวิจัย ขอบเขตการศึกษา กรอบแนวคิดการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย และการนำเสนอ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะนำเสนอ 3 เรื่องด้วยกัน คือแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลศึกษา โดยที่ข้อมูลศึกษามีประเด็นที่สำคัญ 2 ประการ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับ

1) พื้นที่ศึกษา

- 1.1) จังหวัดสุราษฎร์ธานีและอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน
- 1.2) พื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี

2) เขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี

บทที่ 3 วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 หัวข้อ การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแผนดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล นำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ โดยจะใช้เทคนิคทางสถิติทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน เพื่อนำมาเรียบเรียงพร้อมผลการสัมภาษณ์ที่จะนำมาสนับสนุนเหตุผลประกอบการวิจัย

บทที่ 5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ เป็นบทสุดท้ายของการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบชลประทาน รวมถึงในระดับประเทศอีกด้วย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอบทที่ 2 ของ “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ แนวคิดและทฤษฎีงานวิจัย และข้อมูลศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

ในเรื่องแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนี้จะนำเสนอ 5 มิตินี้สำคัญด้วยกัน คือ

มิตินี้ 1 ธรรมาภิบาล คำว่า ธรรมาภิบาล เกิดจากคำ 2 คำ คือ คำว่า “ธรรม” กับ “อภิบาล” เป็นวิธีการที่ดีในการใช้อำนาจเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร อันที่จริงธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่มีได้เรียกอย่างที่เราเรียกกันในปัจจุบันนี้ และนำมาซึ่งการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่

มิตินี้ 2 การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญในการบริหารราชการตลอดในช่วงหลังปี พ.ศ. 2540 โดยในเรื่องนี้จะเห็นความสำคัญของ **ความร่วมมือทุกภาคส่วน** ลดบทบาทภาครัฐลง ให้ความสำคัญกับภาคส่วนอื่นมากขึ้น นอกจากนี้ยังตระหนักในเรื่อง **การจัดการแบบเครือข่าย** ที่ภาครัฐไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างโดดเดี่ยว และประการสุดท้ายที่สำคัญคือเรื่อง **ทุนทางสังคม** เนื่องจากที่ผ่านมาสนใจในเรื่องทุนทางเศรษฐกิจมากจนเกินไป ละเลยในเรื่องทุนทางสังคมที่เคยเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยตลอดมา

มิตินี้ 3 การบริหารจัดการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการน้ำต้องตั้งอยู่บนหลักการสำคัญว่าต้องจัดสรรทรัพยากรน้ำให้อย่างทั่วถึงไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม การพลังงาน และอื่น ๆ โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการใช้น้ำ อันเป็นยุทธศาสตร์ของการชลประทาน

มิตินี้ 4 การบริหารโครงการ เป็นแนวคิดและวิธีการที่น่าสนใจเนื่องจากโครงการมีความสำคัญต่องานเฉพาะอย่างที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยใช้วิธีการบริหารงานทั่วไป (general management) ให้เกิดประสิทธิผลภายใต้ข้อจำกัดที่พบในปัจจุบันและอนาคต

มิตินี้ 5 ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) เพื่อใช้เป็นทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งในยุทธศาสตร์ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

สำหรับรายละเอียดในแต่ละมิติ มีดังนี้

ธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี เป็นแนวคิดสำคัญที่หลายประเทศหรือรัฐบาลของแต่ละประเทศได้ถือว่าเป็นวาระแห่งชาติในการบริหารงานและการปกครอง เนื่องจากความอ่อนแอหรือข้อบกพร่องของกระแสที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม โดยอาศัยแนวคิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) เป็นสำคัญที่มักจะมีการเอาเปรียบกับผู้ด้อยโอกาส มีการร่วมมือระหว่างภาคการเมือง ภาคข้าราชการ และภาคธุรกิจ เพื่อต้องการแสวงหาความร่ำรวยและเอาเปรียบประเทศอื่น จึงหันมาสนใจกระแสธรรมาภิบาลมากขึ้น หากต้องการให้ประเทศมีการพัฒนาและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน จะต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นสำคัญ (People centric) อันจะทำให้ทุกภาคส่วนอยู่ร่วมกันแบบสมานฉันท์

ในปัจจุบันมีความคิดเห็นว่าจะทำให้ประชาชนเริ่มมีความสนใจ และตื่นตัวเกี่ยวกับธรรมาภิบาลยิ่งขึ้น และเชื่อกันว่าหากประเทศไทยมีการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานในภาคต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนแล้ว จะทำให้ประเทศไทยมีการพัฒนาไปในทิศทางอย่างยั่งยืน เกิดความเป็นธรรมในสังคม เศรษฐกิจและการเมือง จะได้ก้าวไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่ทิ้งภาคส่วนใดไว้ข้างหลัง หลักหรือแนวคิดธรรมาภิบาลเป็นมิติของกระบวนการตัดสินใจในการบริหารงานภาครัฐ โดยเน้นบทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐแต่ละระดับมากขึ้น มีการบริหารงานอย่างโปร่งใส คือ การตรวจสอบได้และอธิบายได้ทุกขั้นตอนต้องมีผู้รับผิดชอบ (ไชยวัฒน์ คำชู, 2545, น.16)

ธรรมาภิบาล หมายถึง กรอบในการบริหารจัดการขององค์กรต่าง ๆ ในการบริหารราชการก็เรียกว่า ธรรมาภิบาลภาครัฐ (Public Governance) ซึ่งกรอบการบริหารจัดการนี้มีทั้งดี และไม่ดี ที่ดีเรียกว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ไม่ดีเรียกว่า อธรรมาภิบาล (Bad Governance) (ทิพาวดี เมฆสุวรรณ, 2543, น.4) Good governance หมายถึง การกำกับดูแลที่ดีหรือ การใช้สิทธิของความเป็นเจ้าของที่จะปกป้องดูแลผลประโยชน์ของตนเอง โดยผ่านกลไกที่เกี่ยวข้องในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้การบริหารงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข โดยเน้นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรม ความโปร่งใส และ ตรวจสอบได้ (ภูติศ นอขุนทด, 2565, น.1,034) ธรรมาภิบาลถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงานที่ต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นในองค์กรหรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น อันเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักธรรมาภิบาลมีหลักการสำคัญประกอบไปด้วย คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานภาครัฐเสนอนั้นจะต้องมีการร่วมมือกันทั้งผู้บริหารและข้าราชการที่มีหลักการสร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกันขึ้นแทน

วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นแบบบนลงล่าง (top down) ในการใช้อำนาจสั่งการ ควบคุมบังคับบัญชา เป็นวัฒนธรรมการทำงานแบบศักดินา การจัดการภาครัฐมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของพลเมืองและภาคส่วนต่าง ๆ มากขึ้น ธรรมชาติในการจัดการภาครัฐมีคุณลักษณะสำคัญคือ การลดอำนาจความเป็นรัฐให้ลดน้อยลงลง การมีคุณสมบัติของบรรษัทภิบาล การใช้แนวทางของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ การมีธรรมชาติที่ดีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การอาศัยระบบการติดต่อและควบคุมทางสังคมเพื่อสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ และการอาศัยเครือข่ายการจัดการด้วยตนเองของภาคส่วนต่าง ๆ

การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่

การบริหารราชการไทยได้มีการพัฒนามาโดยตลอด และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการบริหารราชการไทยได้จัดทำบริการสาธารณะโดยยึดกระบวนการทัศน์ในการบริหารภาครัฐเป็นแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. กระบวนทัศน์การบริหารองค์การสาธารณะ ในส่วนของการบริหารราชการขององค์กรภาครัฐหรือการบริหารองค์การสาธารณะนั้นเป็นการดำเนินงานโดยขององค์กรของส่วนราชการและองค์กรภาครัฐในภาคส่วนต่าง ๆ รวมทั้งองค์การที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อจัดทำสินค้าและบริการที่ในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า สินค้าสาธารณะ (public goods and service) ให้แก่ประชาชนเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชนโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีเกิดความผาสุกทั้งในด้านคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสมตามอุดมคติความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ของประชาชน

การจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรภาครัฐนั้นเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะทางปกครองซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐหรือฝ่ายปกครองที่ต้องผู้จัดทำ การดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการดูแลด้านความปลอดภัยและความสงบสุขของประชาชนและสังคม การป้องกันประเทศ และการคลังสาธารณะ เป็นต้น โดยบริการสาธารณะประเภทนี้รัฐจะอาศัยอำนาจพิเศษตามกฎหมายในการจัดทำ ตัวอย่าง เช่น บริการสาธารณะทางปกครอง เช่น การบริการด้านการทหาร การบริการด้านความมั่นคง กระบวนการยุติธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการดำเนินการนี้รัฐในฐานะที่เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางการบริหารจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการโดยการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย

สำหรับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นจะเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของนโยบายซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้กระบวนทัศน์ทางการบริหารรัฐกิจที่สำคัญที่ 3 กระบวนทัศน์ ซึ่ง Stephen P. Osborne ได้เสนอกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการนำนโยบายสาธารณะ (public policy) ไปดำเนินการโดยองค์กรภาครัฐประกอบด้วย (Osborne. 2010) 1) กระบวนทัศน์แรกเรียกว่า “ระบบการบริหารสาธารณะแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration: TPA)” ซึ่งเป็นการบริหารราชการในรูปแบบดั้งเดิมหรือตามประเพณีนิยม 2) กระบวนทัศน์ในลำดับถัดมาเรียกว่า “กระบวนทัศน์การจัดการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Management : NPM)” และ

3) กระบวนทัศน์การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) (ศิริระ พงษ์สุวรรณ, 2557). โดยแต่ละกระบวนทัศน์มีแนวทางในการจัดบริการสาธารณะ โดยสรุปดังนี้

1.1 การบริหารสาธารณะแบบดั้งเดิม การบริหารสาธารณะแบบดั้งเดิมนี้เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19 โดย Woodrow Wilson เสนอวิธีการบริหารรัฐกิจที่มีรากฐานจากแนวคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ของ Frederic Taylor และแนวคิดระบบราชการ (bureaucracy) ของ Max Weber และคนอื่น ๆ ในช่วงเวลานี้อาจกล่าวได้ว่าระบบราชการได้เกิดการขยายภารกิจทำให้บริการสาธารณะมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้สามารถให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงส่งผลให้ระบบราชการมีขนาดใหญ่โต มีความยิ่งใหญ่โดยมีลักษณะสำคัญคือ การรวมศูนย์อำนาจ การผูกขาดการนำนโยบายไปปฏิบัติของระบบราชการ และการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนด้วยวิธีการเน้นในหลักกฎหมาย (rule of Law) และเน้นบทบาทของระบบราชการทั้งในส่วนของกาหนดและนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ ส่งผลให้ระบบราชการในช่วงเวลานั้นเป็นกลไกการบริหารที่มีโครงสร้างใหญ่โต เทอะทะ มีสายการบังคับบัญชาที่ซับซ้อน ก่อให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อน ไร้ประสิทธิภาพ (inefficiency) หย่อนประสิทธิผล (ineffectiveness) และขาดความประหยัด (diseconomy) ทั้งในด้านของเวลาและงบประมาณ

1.2 การจัดการภาครัฐแนวใหม่ แนวทางในการบริหารประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อสร้าง “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นั้นรัฐบาลไทยได้ใช้กระบวนทัศน์ในการบริหารใหม่ที่เรียกว่า “การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management :NPM)” โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการบริหารจัดการภาครัฐที่เคยใช้บริหารราชการแผ่นดินมาแต่เดิมซึ่งไปเป็นการบริหารราชการแผ่นดินในรูปแบบใหม่ที่นำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยเฉพาะการนำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมีอาชีพ การคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและแนวนราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันการให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยม จรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพ (quality) ของบริการสาธารณะเป็นสำคัญ เป็นต้น กระบวนทัศน์ในการบริหารราชการของไทยในช่วงนี้คงมีการนำมาใช้ในการบริหารราชการของไทยตลอดมาจนกระทั่งในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามด้วยอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สภาพทางสังคม กระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เริ่มส่งผลให้การจัดการภาครัฐแนวใหม่ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไป

1.3 การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ ความหมายของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ได้มีผู้ที่มีความหมายของคำว่าจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ไว้เป็นจำนวนมาก แต่ละคนอาจมีเป้าหมายหรือมีความมุ่งหมายในการให้คำนิยามที่แตกต่างกันไปคำนิยามดังต่อไปนี้ สำหรับความหมายของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ที่ได้รับการยอมรับได้

Tony Bovaird and Ulke Löffler (2005a, p.6) ได้ให้นิยามของคำว่า การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ หรือ NPG เอาไว้ว่า การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ “หมายถึง วิธีการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ทางด้านนโยบายสาธารณะ” จากความหมายกว้าง ๆ นี้จะเห็นได้ว่าเกิดจากแนวคิดหรือมโนทัศน์ (concept) ของการจัดการปกครองสาธารณะซึ่งได้ก่อให้เกิดชุดของคำถามที่แตกต่างกันได้แก่ ใครเป็นผู้มีสิทธิที่จะทำการตัดสินใจและมีอิทธิพลในขอบข่ายของคำว่าสาธารณะ ควรที่จะปฏิบัติตามหลักการอะไรบ้างในการตัดสินใจเกี่ยวกับขอบข่ายของคำว่าสาธารณะ และจะมีความมั่นใจได้อย่างไรว่า การกระทำร่วมกันเกี่ยวกับขอบข่ายสาธารณะนั้นจะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงสวัสดิการที่ดีขึ้นสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญสูงสุดได้อย่างไร คำตอบสำหรับคำถามดังกล่าวได้นำไปสู่การให้คำนิยามการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ของ Bovaird and Löffler ดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนิยามของการจัดการปกครองสาธารณะของดังกล่าวข้างต้นของ Bovaird and Löffler แล้ว Victor Pestoff (2010) ยังได้ให้ความหมายหรือคำนิยามของคำว่าจัดการปกครองสาธารณะไว้เช่นกัน โดยเขากล่าวว่า “การจัดการปกครองสาธารณะหมายถึง “การจัดการที่วางอยู่บนพื้นฐานของ “การผลิตร่วมกัน” (Co-Production) เป็นการจัดการที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย รวมทั้งการให้บริการเกี่ยวกับสวัสดิการที่จัดขึ้นโดยฝ่ายที่สาม (Third Sector Provision of Welfare Services)” พร้อมกันนี้เขายังได้กล่าวถึงคำนิยามของการจัดการปกครองสาธารณะไว้ในบทความที่เขียนร่วมกันกับ Taco Brandsen โดย เขาได้กล่าวว่า “การจัดการปกครองสาธารณะ หมายถึง การที่มีหลาย ๆ ฝ่ายที่เข้าร่วมในการให้บริการดูแลสุขภาพ ดูแลผู้สูงอายุ การจัดการศึกษา ที่อยู่อาศัย สวัสดิการ ความปลอดภัย และสินค้าสาธารณะ (public goods) อื่น ๆ ซึ่งในทศวรรษนี้ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างรัฐกับฝ่ายที่สามในการจัดให้มีสินค้าและบริการสาธารณะโดยที่โฉมหน้าใหม่ของฝ่ายที่สามได้ถูกตั้งให้เข้าร่วมจัดบริการสาธารณะกล่าวอีกด้านหนึ่งก็คือ มีการจัดการร่วมกัน (Co-management) ระหว่างฝ่ายที่สามกับรัฐ.”

นอกจากนี้ในทัศนะของ Patricia Kennett เชื่อว่า การจัดการปกครองสาธารณะหรือ NPG เป็นรูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม โดยที่ภารกิจในการแก้ไขปัญหาสาธารณะมิได้ผูกขาดอยู่ในกำมือของรัฐบาลกลางอีกต่อไป แต่เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ (actors) อันหลากหลาย (a plurality of actors) ที่มีความสนใจ ผลประโยชน์ ค่านิยม การรับรู้ และทรัพยากรเชิงอำนาจ ที่แตกต่างกัน

สำหรับทัศนะของสมศักดิ์ สามัคคีธรรมและปรีดา วานิชภูมิ (2556.p.186) เห็นว่า การจัดการปกครองสาธารณะหรือ NPG เป็น “รูปแบบการจัดการปกครองด้านการให้บริการสาธารณะ (โดยเฉพาะการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ) ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ทางวิชาชีพต่าง ๆ ได้เข้าร่วมดำเนินงานสาธารณะ ในรูปแบบของการจัดการภาคีอันหลากหลาย เช่น ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคมเข้าร่วมกับหน่วยงานปกครองในการวางแผนพัฒนาระดับภูมิภาคและท้องถิ่น”

2. องค์ประกอบหลักของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ เพื่อให้เข้าใจคำว่าจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรจะต้ององค์ประกอบสำคัญของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ หรือ NPG อีกด้วย องค์ประกอบดังกล่าวตามทัศนะของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม

และวานิชภูมิ.(2556, น.207-209) ที่กล่าวถึงว่าองค์ประกอบของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่จะ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการคือ 1) การกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่นและภาคประชาสังคม 2) การมีส่วนร่วมการจัดทำบริการสาธารณะจากภาคส่วนต่าง ๆ และ 3) ดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะของภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของเครือข่าย

2.1 การจัดทำบริการสาธารณะนั้นรัฐบาลจะต้องกระจายอำนาจทางการปกครองไปสู่องค์กรในภาคส่วนอื่น โดยเฉพาะการกระจายไปสู่รัฐบาลท้องถิ่นและภาคประชาสังคม รวมทั้งการถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองและทรัพยากร รวมทั้งภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในงานสาธารณะมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการพัฒนาภาคประชาสังคมให้กลายเป็นภาคีหรือหุ้นส่วนทางสังคมที่เข้มแข็ง เพื่อผลักดันเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จ ทั้งในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการสถาปนาสถาบัน และกระบวนการประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในท้ายที่สุด

2.2 การจัดทำบริการสาธารณะจะเกิดผลสำเร็จโดยปริบูรณ์ได้นั้นองค์กรภาครัฐจะต้องให้องค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย โดยองค์กรภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและมุมมอง และวิธีการดำเนินงานจากเดิมที่เคยเป็นผู้ให้บริการหลักและประชาชนเป็นเพียงผู้รับบริการมาเป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำกับทิศทางการให้บริการสาธารณะ นั่นคือองค์กรภาครัฐไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ให้บริการสาธารณะแต่เพียงลำพังเหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา แต่ได้เปิดโอกาสให้องค์กรในภาคส่วนอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วย

2.3 การให้บริการสาธารณะของภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของเครือข่าย โดยมีภาคประชาสังคมและชุมชนภาคธุรกิจ องค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนา ฯลฯ ต่างเข้าร่วมในการดำเนินงาน และให้บริการสาธารณะอย่างกว้างขวางอีกด้วย แม้กระนั้นก็ตามภาครัฐมีอาจผลัการะความรับผิดชอบไปให้แก่ภาคีต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ความรับผิดชอบต่องานสาธารณะทั้งหมดก็ยังคงเป็นของรัฐอยู่เหมือนเดิม เพียงแต่รัฐเปลี่ยนบทบาทมาทำหน้าที่เป็นผู้กำกับทิศทางการดำเนินงานโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ผลิตสินค้า/บริการแก่ประชาชนโดยตรงดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา

จากที่กล่าวมาในเรื่องการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่จะกล่าว 3 เรื่องด้วยกัน คือ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การจัดการแบบเครือข่าย และทุนทางสังคม

ความร่วมมือทุกภาคส่วน

1. แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือทุกภาคส่วน สำหรับแกนหลักที่สำคัญประการหนึ่งของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ก็คือ การจัดการปกครองแบบร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะในส่วนของการประสานความร่วมมือ (collaboration) ระหว่างองค์กร บุคคล และกลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาสังคมและประชาชนในการจัดทำบริการสาธารณะซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ซึ่งในทัศนะของเดวิด ลี เห็นว่าการประสานความร่วมมือเป็น “กระบวนการในโครงสร้างเครือข่ายที่องค์กรสององค์กรขึ้นไปทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่องค์กรเดียวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง” สาเหตุสำคัญที่ทำให้องค์กรต่าง ๆ เลือการประสานความร่วมมือกับอีกองค์กรเมื่อคิดว่าผลการปฏิบัติงานจากการประสานความ

ร่วมมือจะดีกว่าผลการปฏิบัติการขององค์กรหรือรัฐบาลเดียว การประสานความร่วมมือช่วยนำไปสู่การแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ซึ่งมักจะเป็นขีดจำกัดของความสามารถในการรับมือกับความซับซ้อน

ในทัศนะของ เดวิด ลี (กฤษฎวรรณ โลว์ชินทร์ (บรรณาธิการ), 2563 : น.1-4) ยังเห็นเพิ่มเติมอีกว่า การปกครองแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) นั้นบางครั้งรัฐบาลก็ไม่ใช่ตัวแสดงหลัก หรือบางทีก็ไม่มีรัฐบาลในการปกครองแบบประสานความร่วมมือเลย อย่างเช่นในหลาย ๆ กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาทุกวันนี้ การปกครองแบบประสานความร่วมมือได้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญของชาติหรือให้บริการประชาชนที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้นในหลาย ๆ บริบททางด้านนโยบายสาธารณะ สำหรับตัวแบบทางการบริหารภาครัฐแบบใหม่ที่มีความเป็นไปได้ซึ่งอาจจะยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น กระนั้นจากประสบการณ์ของ เดวิด ลี ตอนที่พิจารณากรณีหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอื่น ๆ โดยเดวิด ลี เริ่มคิดว่าการปกครองแบบประสานความร่วมมือนั้นเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรับมือกับโควิด-19 เขามองว่าการระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ และทำลายอีกครั้งหนึ่ง และถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการประสานความร่วมมือ และการจัดการปกครองแบบร่วมมือเหมือนกับการเปลี่ยนผ่านจากการบริหารภาครัฐแบบเก่าไปสู่การจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือจากการจัดการภาครัฐแนวใหม่ไปสู่การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ ซึ่งได้พบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่และความท้าทายต่าง ๆ มากมาย เดวิด ลี คิดว่า โรคโควิด-19 ที่ทุกประเทศประสบปัญหาและทุกประเทศตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน กำลังเผชิญปัญหาเดียวกันจึงถือเป็นกรณีศึกษาที่ดีในการประสานความร่วมมือและการจัดการปกครองสาธารณะในหลาย ๆ กรณี รวมถึง ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ระบบการปกครองในปัจจุบันนั้นไม่ค่อยเหมาะสมในการตอบสนองต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคโควิด-19 มากนักจึงถือสิ่งนี้เป็นปัญหาที่ยากจะแสวงหาตัวแบบการบริหารภาครัฐใด ๆ ที่สามารถจัดการกับโรคระบาดที่แพร่ไปทั่วโลกอย่างโควิด-19 ได้ สำหรับรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกานั้นจุดที่แย่ที่สุดของผลจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ก็คือระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นล่มสลายเพราะผู้ว่าการรัฐในนามของรัฐบาลตัดสินใจปิดสนามบินส่งผลให้ฮาวายมีนักท่องเที่ยวน้อยมาก เฉลี่ยประมาณ 500 คน คิดเป็นแค่ราวร้อยละ 1-2 เมื่อเทียบกับก่อนการระบาดของโควิด-19 ดังนั้นการเกิดโรคระบาดโควิด-19 จึงไม่ได้เกี่ยวกับแค่เรื่องสุขภาพเท่านั้น แต่ทว่ายังจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา เรื่องการปิดโรงเรียนและอื่น ๆ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรจะเลือกใช้ตัวแบบการปกครองแบบเครือข่ายประเภทไหนที่จะแก้ปัญหานี้ได้ ซึ่งในทัศนะของลีเห็นว่าการจัดปกครองแบบประสานความร่วมมือนั้นใช้ได้ดีมาก โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ดังเช่น กรณีหน้ากากอนามัยในเกาหลีใต้ช่วงต้นปี ค.ศ. 2020 เกิดการขาดแคลนหน้ากากอนามัย รัฐบาลเกาหลีใต้จึงตัดสินใจหยุดแจกจ่ายหน้ากากเพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในอีกสองสามวันข้างหน้า จากนั้นรัฐบาลก็เริ่มคิดว่าอาจจะแจกจ่ายหน้ากากได้แล้ว โดยอิงจากปีเกิดถึงจะสามารถซื้อหน้ากากจากร้านขายยาในท้องถิ่นในวันที่กำหนดได้ในระหว่างที่รัฐบาลเลือกวิธีแจกจ่ายหน้ากากอยู่นั้น ประชาชนชาวเกาหลีใต้ได้ใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) สร้างเว็บไซต์หน้ากากที่ประชาชนทุกคนในเกาหลีใต้สามารถดาวน์โหลดแอปพลิเคชันเว็บไซต์หน้ากากเพื่อตรวจสอบว่าจะสามารถซื้อหน้ากากได้จากร้านขายยาที่ไหน นี่คือผลลัพธ์จากการร่วมกัน

สร้างของชาวเกาหลี ตอนที่พัฒนาเว็บไซต์หน้ากากรู้ขึ้นมาในระยะเวลาแรกรัฐบาลเกาหลีไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ประชาชนช่วยกันพัฒนาเว็บไซต์หน้ากากรู้เพื่อแจ้งข้อมูลร้านขายยาที่จำมีหน้ากากรู้จำหน่ายกันเอง ต่อมารัฐบาลเกาหลีได้จึงได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในภายหลัง สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จของโครงการนี้คือ กระบวนการตัดสินใจที่รวดเร็วของรัฐบาลและข้อมูลที่เปิดกว้างร้านขายยาและประชาชนจึงเลือกที่จะแจ้งจำนวนหน้ากากรู้คงเหลือ สถานที่ และจำนวนหน้ากากรู้ในร้านขายยาแต่ละแห่งในเว็บไซต์ทำให้ประชาชนสามารถหาซื้อหน้ากากรู้ได้ตามที่ต้องการ ดังนั้น ความโปร่งใสและความไว้วางใจคือปัจจัยที่ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประชาชน ภาคธุรกิจ (ร้านขายยา) หรือรัฐบาล

นอกจากกรณีหน้ากากรู้ของเกาหลีใต้แล้ว ยังมีกรณีศึกษาที่บ่งชี้ของความร่วมมือขององค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ กับการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ของรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา ในเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2020 ผู้ว่าการรัฐตัดสินใจปิดฮาวาย ส่งผลกระทบต่องาน และครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจำนวนมาก คนเหล่านี้เริ่มประสบปัญหาทางการเงิน และมองหาความช่วยเหลือจากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่มูลนิธิชุมชนฮาวาย (Hawaii Community Foundation) พวกเขาเริ่มสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันเพื่อแจกจ่ายทุนเยียวยาโรค COVID-19 สำหรับคนที่ประสบปัญหา ปัจจัยแห่งความสำเร็จข้อแรกที่เดวิด ลิพบ์ก็คือ ประสบการณ์ก่อนหน้านี้ที่ฮาวายเคยประสบกับภัยพิบัติจากธรรมชาติ แม้มูลนิธิชุมชนฮาวายจะไม่เคยคาดคิดว่าจะมีโรคระบาดระดับโลกนี้เกิดขึ้น แต่ภัยพิบัติจากพายุและภูเขาไฟระเบิดที่เคยประสบร่วมกันมา ทำให้ชาวฮาวายได้ร่วมกันช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางการเงินมาช่วยสนับสนุนทุนเยียวยาให้กับครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ พวกเขามีทุนในระดับหนึ่งอยู่แล้ว มีทรัพยากรทางการเงิน และพวกเขาก็มีข้อตกลงความร่วมมือกับรัฐบาลท้องถิ่นในการเป็นตัวแทนของเครือข่ายความร่วมมือท้องถิ่น ในการแจกจ่ายทรัพยากรทางการเงินที่ได้จากรัฐบาลหรือธนาคารท้องถิ่นและธุรกิจต่าง ๆ ให้กับครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้พวกเขาสามารถตอบสนองกับโควิด-19 ได้ในทันทีและช่วยลดความเสียหายทางเศรษฐกิจสังคมได้ดี

2. แนวทางการสร้างความร่วมมือ การสร้างความร่วมมือเพื่อการจัดทำบริการสาธารณะระหว่างองค์กรภาครัฐกับบุคคลหรือองค์กรในภาคส่วนอื่นสามารถกระทำได้หลากหลายวิธีการ การสร้างความร่วมมือบางลักษณะสามารถเลือกใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งเพียงวิธีเดียวก็สร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นได้ แต่ความร่วมมือบางลักษณะจำเป็นต้องใช้หลายวิธีร่วมกันจึงจะสามารถทำให้เกิดความร่วมมือขึ้นมาได้ สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้นได้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคส่วนอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก เช่นตัวอย่างแนวทางการสร้างความร่วมมือในเรื่องการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐกับภาคส่วนอื่น ๆ นั้น จากการศึกษาของ บุชยมาศย์ เดชคง (2563, <http://ea.grad.ssru.ac.th/useruploads/files/20200718/.pdf> สืบค้นวันที่ 2 เมษายน 2565) ได้เสนอกรณีความร่วมมือระหว่างองค์การภาครัฐกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องการจัดการศึกษาไว้ในรายงานเรื่อง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาโดยกล่าวว่า “การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและท้องถิ่นหมายถึงแนวทางในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ส่งเสริมสนับสนุนคุณภาพการศึกษา และมุ่งการจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของชุมชน

สำหรับแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรกับสังคมและชุมชนอาจใช้วิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การนำองค์กรเข้าสู่สังคมและชุมชน องค์กรในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมหน่วยหนึ่งย่อมมีบทบาทและหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชนในสังคม ตามปกติการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่สังคมนั้น หากเป็นการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะ (public goods and services) ตามนโยบายของรัฐให้แก่ประชาชน รัฐจะจัดตั้งหน่วยงานที่เป็นส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรมหาชนเป็นผู้ดำเนินการ แต่การจัดทำบริการสาธารณะประเภทนั้น ๆ จะตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้นนั้นจำเป็นต้องให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วย ดังนั้นการสร้างการรับรู้ในบทบาท อำนาจหน้าที่และพันธกิจที่องค์กรจะต้องดำเนินการให้แก่ประชาชนด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรจึงเป็นการนำองค์กรเข้าสู่สังคมและชุมชน

2.2 การให้ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากร การดำเนินงานขององค์กรภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยองค์ภาคธุรกิจ ประชาสังคม และภาคประชาชนเป็นผู้ดำเนินงานร่วมกันทั้งในด้านการกำลังคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อถือว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่องค์กรสามารถนำมาใช้ในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี ถ้าพึ่งแต่องค์กรภาครัฐที่มีแผนงานโครงการ งบประมาณ และกำลังคนในจำนวนที่จำกัดย่อมไม่สามารถทำงานให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการใช้ทรัพยากรจากสังคมจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี

2.3 การให้องค์การเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ความรู้ต่าง ๆ เป็นพื้นฐานของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น องค์กรภาครัฐมีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการสำหรับการทำงานตามพันธกิจให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น องค์กรภาครัฐจึงสามารถใช้การบริหารหรือการจัดการซึ่งเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งเพื่อการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้การร่วมกันสร้างศูนย์การเรียนรู้ร่วมกัน

2.4 การทำให้สังคมและชุมชนเป็นหุ้นส่วน (partnership) ในการดำเนินงาน วิธีการนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยวิธีการดังที่จะกล่าวถึงในลำดับถัดไป

2.5 การทำให้องค์การร่วมกับชุมชนและสังคมดำเนินการผลิตบริการสาธารณะแก่ประชาชนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพให้อยู่ในระดับสากล ดังวิธีการที่จะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไปเช่นกัน

3. องค์ประกอบในการสร้างความร่วมมือ การสร้างความร่วมมือซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาครัฐในการบริการสาธารณะโดยเฉพาะในด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้นกับบุคคลและองค์กรในภาคส่วนอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้และกลายเป็นพลังร่วมในการผลักดันการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ด้านการจัดการศึกษาซึ่งเป็นบริการสาธารณะประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการศึกษาและการดำเนินชีวิตซึ่งองค์กรภาครัฐจะต้องร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ อนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการจัดการศึกษานั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ (Hefferman, A. N., 1992.p.24)

(1) การมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับชุมชน โดยเฉพาะนโยบายของโรงเรียนร่วมกันจัดการศึกษากับชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) ความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะความพร้อมด้านการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และโรงเรียนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) มีความร่วมมือกันของทุกฝ่ายเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริง

(4) มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น ความต้องการเห็นความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนของทั้งโรงเรียน ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และมีการสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ประสบความสำเร็จ

(5) มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสมาคมผู้ปกครองและครูร่วมกันในการจัดการศึกษา เป็นต้น พร้อมทั้งกำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์กรเครือข่ายไว้ด้วย

(6) กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ร่วมกันของโรงเรียน ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจนว่าองค์กรใดทำอะไรเพื่อป้องกันการงานซ้ำซ้อนในการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานร่วมกันของเครือข่ายให้สัมฤทธิ์ผล

(7) มีการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย เช่น มีการวางแผนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

4. ความสำคัญของการร่วมมือทุกภาคส่วน การร่วมมือกันดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ จะเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้ดีกว่าการดำเนินงานแต่เพียงลำพังขององค์กรใด ๆ การสร้างความร่วมมือโดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล คณะบุคคล หรือองค์กรในทุกภาคส่วนมีความสำคัญและความจำเป็นดังต่อไปนี้

(1) ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นการดำเนินงานใดขององค์กรที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจากสังคม และองค์กรจำเป็นต้องสร้างผลผลิต (output) ให้แก่สังคมด้วยเช่นกัน เช่นโรงเรียนเป็นองค์กรทางสังคมในการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและ/หรือการดำเนินชีวิตที่ดี ถือได้ว่าเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ผลิตคนเข้าสู่สังคมในกรณีที่เป็นองค์กรทางการศึกษาที่ดำเนินการโดยภาครัฐถือได้ว่าเป็นการจัดทำบริการสาธารณะประเภทหนึ่งด้านการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนดังนั้นการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนจึงจำความจำเป็น

(2) ช่วยในการเสริมสร้างองค์กรทางสังคมให้เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานสร้างผลผลิตให้กับสังคมได้ตามที่สังคมต้องการภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ผันแปรทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ตลอดจนความเป็นโลกาภิวัตน์ เช่น การเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานของโรงเรียนด้านการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน โดยโรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพให้แก่สังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ สอดรับกับความต้องการกำลังคนของสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความผันผวนที่ยากจะคาดเดาได้

(3) ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ การที่สังคมต้องการสินค้าและบริการใด ๆ จากองค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ สังคมจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วย การร่วมกันดำเนินการจะช่วยให้เกิดพลังในการผลักดันให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ พร้อมกันนั้นสังคมก็ได้ผลิตผลจากองค์การตรงตามที่ต้องการ สิ่งนี้ช่วยให้องค์กรก็สามารถที่จะดำเนินงานตามพันธกิจได้สัมฤทธิ์ผลด้วย

(4) สร้างการรับรู้ปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาของภาคส่วนต่าง ๆ อันจะส่งผลให้การแก้ไขปัญหาได้ลุกล่วงไป การร่วมมือกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาขององค์กรที่ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันจะช่วยกันมองเห็นสภาพของปัญหา ขอบข่ายของปัญหา ผลกระทบของปัญหาต่อสังคมได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น สามารถระบุถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาได้ถูกต้อง สามารถกำหนดมาตรการป้องกันปัญหาและแนวทางและวิธีการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของปัญหาในขณะนั้น ๆ

(5) เพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มคนที่มีปัญหากับการดำเนินงานขององค์กรทั้งในด้านทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรซึ่งจะนำไปสู่การไม่สนใจ ปฏิเสธการให้ความร่วมมือ การไม่ยอมรับองค์การ ไปจนกระทั่งการต่อต้านการดำเนินงานขององค์กร หรือของบุคคลใด ๆ กลุ่มคนกลุ่มไหน สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นอุปสรรคขวางกั้นทำให้การดำเนินงานขององค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาบรรลุเป้าหมายได้ยากหรือล้มเหลวได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นให้ได้ และใช้เป็นพลังร่วมผลักดันให้สามารถแก้ไขปัญหาหรือดำเนินการใด ๆ ได้เป็นผลสำเร็จ

(6) ช่วยให้องค์กรใด ๆ ในสังคมสามารถใช้ทรัพยากรของสังคมให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กรและสามารถส่งมอบผลิตที่อาจเป็นสินค้าหรือบริการสาธารณะให้แก่สังคมตามที่สังคมต้องการ การเข้ามามีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และการให้การสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ จะทำให้องค์กรเหล่านั้นนำทรัพยากรของตนมาใช้ในการดำเนินการร่วมกันในรูปแบบของ “คนละไม้ คนละมือ” สามารถสร้างผลิตให้เกิดขึ้นได้จริงภายใต้ความจำกัดของทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ กำลังคน การบริหารหรือการจัดการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ที่มีอยู่อย่างจำกัดได้

(7) ทำให้องค์กรซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมได้เข้าใจชุมชนและสังคมและเกิดความเข้าใจในปัญหาของชุมชน สามารถเป็นองค์กรนำในการแก้ไขปัญหาของสังคมได้อย่างเหมาะสม การตระหนักในความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนี้อาจช่วยให้องค์กรสามารถเป็นตัวแสดง (actor) นำในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยการใช้วิธีการสร้างความร่วมมือร่วมใจจากภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสังคม ย่อมทำให้การแก้ไขปัญหาลุกล่วงไปได้ด้วยดี

5. หลักการสร้างความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การภาครัฐกับองค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการร่วมด้วยช่วยกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งในทัศนะของวาสนา ชูแสง (วาสนา ชูแสง. 2557 <http://cms.dru.ac.th/jspui/handle/123456789/160> สืบค้นวันที่ 4 พฤษภาคม 2565) เห็นว่าควรยึดหลักการในการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ควรดำเนินการดังนี้

(1) ควรทำการศึกษาชุมชนหรือสังคมให้เข้าใจพื้นฐานของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ เสียก่อน ความเข้าใจในพื้นฐานของชุมชนหรือสังคมจะช่วยให้องค์การสามารถปรับวิธีการดำเนินงานของตนเองให้เหมาะสมกับและสอดคล้องกับพื้นฐานของสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมคติ ทศนคติ ฯลฯ ของผู้คนในสังคม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการยอมรับการดำเนินงานขององค์การ การเข้าไปมีส่วนร่วม ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การให้สามารถดำเนินงานตามพันธกิจได้สัมฤทธิ์ผล

(2) องค์การควรจะต้องรับฟังความคิดเห็น คำวิพากษ์วิจารณ์ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากจากชุมชนและสังคม แล้วนำสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นมาศึกษา ทำความเข้าใจ เพื่อจะได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินงานขององค์การ อีกทั้งยังเป็นวิธีการสร้างการยอมรับองค์การจากชุมชนและสังคมที่อยู่รอบ ๆ นั้นด้วย

(3) องค์การจะต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องทั้งภายในองค์การเอง และดำเนินการทางสังคมกับองค์กรภายนอก สามารถที่จะสร้างผลผลิตให้กับสังคมตามที่สังคมต้องการ トラบใดที่องค์การยังสามารถสร้างผลผลิตที่มีคุณค่าให้แก่ชุมชนและสังคมได้แล้ว ชุมชนและสังคมย่อมส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การ ทั้งในด้านการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานขององค์การและการเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์การในการดำเนินการด้วยอันจะส่งผลให้การดำเนินงานขององค์การนั้น ๆ ประสบความสำเร็จและเป็นองค์การที่มีคุณค่าต่อชุมชนและสังคม

(4) ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันขององค์การกับชุมชนหรือสังคม โดยใช้ช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการ เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ขององค์การ และช่องทางการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ขึ้นในทุกภาคส่วน

การจัดการแบบเครือข่าย

ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่าการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) การกระจายอำนาจสู่รัฐบาลท้องถิ่นและภาคประชาสังคม 2) การมีส่วนร่วมการจัดทำบริการสาธารณะจากภาคส่วนต่าง ๆ และ 3) ดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะของภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของเครือข่าย ดังนั้นในการนำนโยบายสาธารณะโดยเฉพาะการจัดบริการสาธารณะไปสู่ประชาชน หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติ (policy implementation) ตามกระบวนการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่นั้นจำเป็นต้องมีการดำเนินการร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของเครือข่ายซึ่งจะต้องมีวิธีการดำเนินงานด้วยการบริหารหรือการจัดการเครือข่ายที่ถูกต้องในเรื่องนี้ นันธิดา จันทรศิริ (2015. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/95361> สืบค้นวันที่ 22 เมษายน 2565) เห็นว่า การจัดการเครือข่าย เป็นแนวคิดการบริหารจัดการแบบใหม่ (new governance) ที่มีความแตกต่างจากการบริหารหรือจัดการของรัฐในยุคเดิมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบสายการบังคับบัญชา (hierarchy) ซึ่งมีลักษณะของการสั่งการ มีความไม่เท่าเทียมกันทางอำนาจ ก่อให้เกิดมีฐานะของบุคคลในองค์การโดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย

จึงเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เท่าเทียม (inequality relationship) โดยที่ต่างฝ่ายต่างมีอำนาจหน้าที่แตกต่างกันตามความสูงต่ำของระดับตำแหน่งในการบังคับบัญชาแบบลำดับชั้น

ดังนั้นการทำงานร่วมกันของทั้งสองฝ่ายจึงมีบทบาท ความรับผิดชอบ ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ และวิธีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากการจัดการเครือข่ายที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของอำนาจหน้าที่ให้เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน (equality relationship) ของตัวกระทำที่หลากหลาย (diverse actors) ซึ่งมีคุณลักษณะความสัมพันธ์ทั้งในลักษณะที่หลายองค์กรที่มีความแตกต่างกันในด้านของทรัพยากรและศักยภาพขององค์การมารวมมือกันดำเนินงานภายใต้เป้าหมายอย่างเดียวกัน โดยที่แต่ละองค์กรไม่ได้สูญเสียความเป็นอิสระในการจัดการองค์กรของตนเอง ไม่มีโครงสร้างของสายการบังคับบัญชา ไม่มีการแข่งขันภายในเครือข่าย มีแต่ความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือกัน (Collaboration) ในการตัดสินใจจัดการบางอย่าง ทั้งนี้จึงมีความแตกต่างไปจากสายการบังคับบัญชาในรูปแบบเดิม และตลาด (market) ที่มีตัวกระทำที่หลากหลายในตลาดซึ่งเน้นการแข่งขันกัน และไม่มีสายการบังคับบัญชา

1. ความหมายของเครือข่าย เมื่อกล่าวถึงคำว่าเครือข่าย (Network) จะเป็นที่น่าสนใจกัน ในเบื้องต้นว่า เครือข่าย คือ การที่บุคคล กลุ่ม หรือองค์การเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพื่อการทำงาน สิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน การเชื่อมโยงของบุคคล กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันจะเกิดจากสมัครใจ เมื่อร่วมกันเป็นเครือข่ายแล้วก็จะมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน หรือร่วมกัน ทำกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การจัดทำกิจกรรมร่วมกันนั้นจะต้องมีการ จัดระเบียบความสัมพันธ์ของฝ่ายต่าง ๆ ว่าใครจะทำอะไร อย่างไร มีขอบเขตการทำงานมากน้อย แค่ไหนซึ่งกำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เกิดขึ้นถือได้ว่าเป็นการจัดโครงสร้างองค์กร (organizational structure) ความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การในเครือข่ายเข้าด้วยกัน มีความเท่าเทียมกัน ภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ ซื่อสัตย์ และ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันโดยยึดหลักความเป็นอิสระของฝ่ายต่าง ๆ อนึ่ง คำว่าเครือข่ายนี้ยังมีการเรียกชื่อของคำคำนี้ในชื่ออื่น ๆ อีก เช่น กลุ่มชาวบ้าน องค์กรภาคประชาชน องค์กรชุมชน เครือข่ายภาคประชาชนและ เครือข่ายทางสังคม (สุทธิชัย อากาศโร, 2554)

จากการศึกษาความหมายหรือคำนิยามของคำว่าเครือข่ายอย่างเป็นทางการนั้น สมพันธ์ เตชะอุธิก ได้ให้ความหมายของเครือข่ายในมุมมองของนักสังคมศาสตร์ไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง “บุคคล หรือกลุ่มองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน หรือสนใจ (เหมือน ๆ กัน) มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และกัน เป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรอง นำไปสู่ความ ยุติธรรมของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุตามเป้าหมายของเครือข่าย”

นอกจากคำนิยามหรือความหมายของคำว่าเครือข่ายที่กล่าวข้างต้นแล้ว วริศธินันย์ เสือทอง และ ญัฐยานันท์ รังสีธนานนท์ (2564) ได้ให้ความหมายของคำว่าเครือข่ายไว้ว่า เครือข่าย “หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อย (sub network) ได้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งที่เป็น

ครั้งคราว หรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกันให้เข้าไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน”.

จากความหมายของคำว่าเครือข่ายดังกล่าวมานี้จะพบว่าเครือข่ายจะมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ (เกียรติพงษ์, 2018)

1. ความสัมพันธ์ต้องเป็นไปโดยสมัครใจ นั้นหมายถึงว่าบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งจะเกิดจากความสมัครใจ ปราศจากการบังคับ ไร่เงื่อนไข หรือใช้วิธีจูงใจโน้มน้าวโดยสมาชิกไม่ยินยอมไม่ได้

2. การทำกิจกรรมจะต้องมีลักษณะและแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นความรู้ ทักษะ ทรัพยากร การบริหารหรือการจัดการ หรือสิ่งต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำหรือกิจกรรมร่วมกันก็ต้องมีการกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของแต่ละคน แต่ละฝ่ายไว้ให้ชัดเจนว่าใครจะต้องทำอะไร อย่างไร ช่วงเวลาไหน ในสถานที่ใด ฯลฯ ก็ตาม ก็จะต้องมีความเท่าเทียมกันในการทำงานหรือกิจกรรมร่วมกัน จะไม่มีผู้ใด กลุ่มไหน หรือองค์กรใดมีฐานะและความสำคัญเหนือกว่าผู้อื่นหรือมากกว่าผู้อื่น โดยทุกคน ทุกฝ่ายจะมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง

3. การเป็นสมาชิกของเครือข่ายจะต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล กลุ่ม หรือหรือองค์กรนั้น ๆ แต่อย่างใด นั้นหมายถึงว่า สมาชิกของเครือข่ายสามารถทำงานหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งได้โดยอิสระตามวิธีการและรูปแบบของตน นอกจากนี้การจะเข้า-ออกจากการเป็นสมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำได้โดยอิสระปราศจากการบังคับหรือการคุกคามใด ๆ

อนึ่ง การเชื่อมโยงของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรเข้าด้วยกันในลักษณะของเครือข่ายจะต้องได้รับการพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำงานหรือกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย นั้นหมายถึงว่า เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้ บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่ร่วมเป็นเครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้จุดมุ่งหมายที่เห็นพ้องต้องกันสัมฤทธิ์ผล โดยที่อาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจ (ad hoc) ตามความจำเป็น เมื่อปฏิบัติการกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว ภาคส่วนต่าง ๆ ในเครือข่ายก็สามารถยุบเลิก หรือสลายเครือข่ายไปหรือดำเนินการต่อเนื่องไปยังงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ได้ เช่นหากมีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่ก็อาจหวนกลับมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายใหม่ก็ได้ หรือจะอาจพัฒนาไปเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในระยะยาวก็ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตามยังมีการรวมตัวกันของบุคคลที่เป็นเครือข่ายบางลักษณะ เช่น เครือข่ายเทียม (pseudo network) หมายถึง เครือข่ายชนิดที่ผู้คนพากันเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเครือข่าย ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เครือข่ายตามคำนิยามที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่เกิดจากการหลงผิดคิดไปว่าเป็นเครือข่าย ทั้งที่โดยแท้จริงแล้วเป็นแค่การชุมนุมพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิก โดยที่ต่างคนต่างก็ไม่ได้มีเป้าหมายดำเนินงานร่วมกัน และไม่ได้ตั้งใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกันให้สัมฤทธิ์ผลแต่อย่างใด แต่เป็นการรวมกลุ่มแบบ “เฮลโลสาระพา” หรือ รวมกันตามกระแสนิยมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน เครือข่ายในลักษณะดังกล่าว

ในตอนหลังมานี้จะไม่ถือว่าเป็นเครือข่ายตามความหมายของคำว่าเครือข่ายที่กล่าวมาข้างต้นแต่อย่างใด

2. องค์ประกอบของเครือข่าย การจะพิจารณาว่าการรวมกันของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การจะเป็นเครือข่ายได้หรือไม่นั้น อาจใช้คำนิยามของเครือข่ายเพื่อกำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายขึ้นมาและสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นเครือข่ายของการรวมกลุ่มของฝ่ายต่าง ๆ ได้ สำหรับองค์ประกอบของเครือข่ายที่กำหนดจากคำนิยามหรือความหมายดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าประกอบด้วย

1) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) โดยมีความเชื่อและมุมมองต่อภาพในอนาคตตรงกันหรือคล้ายคลึงกันจากการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมที่เป็นผลจากการเห็นพ้องต้องกันของฝ่ายต่าง ๆ นั้นเอง

2) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits) นั่นคือทุกคนทุกฝ่ายจะต้องได้รับผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่รูปธรรม หรือนามธรรมก็ได้ และสมาชิกเครือข่ายมีพึงพอใจในประโยชน์ที่ได้รับเหล่านั้นด้วยหลังจากการดำเนินงานหรือการปฏิบัติกิจกรรมของเครือข่ายบรรลุเป้าหมาย

3) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception) เช่นในมุมมองของเป้าหมาย มุมมองของวิธีการดำเนินงานหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน มุมมองจากผลงานที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน

4) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation) ในลักษณะของการร่วมด้วยช่วยกันด้วย

5) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction) ซึ่งอาจเป็นการแลกเปลี่ยนในเรื่องความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ และสมรรถนะการทำงานระหว่างกันของสมาชิกเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันและถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

6) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (complementary relationship) อาจเป็นการสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลากหลายเรื่องรวมก็ได้

7) ผู้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องมีการเกื้อหนุนพึ่งพากันและกัน (interdependent) โดยที่ต่างคนต่างฝ่ายอาจมีความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการทำงานที่แตกต่างกันก็ตาม แต่เมื่อทำงานร่วมกันจะแบ่งปันและประสานความแตกต่างเหล่านั้นให้กลายเป็นพลังร่วมในการสร้างความสำเร็จในการทำงานหรือกิจกรรม

นอกจากนี้ในทัศนะของ Kilduff, Martin ; and Tsai, Wenpin. (2003 : p.124-135) เห็นว่าเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ปรากฏอยู่ด้วยเสมอ องค์ประกอบของเครือข่ายดังกล่าวได้แก่

1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก จะต้องมีความสัมพันธ์กัน หน่วยชีวิตและสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย โดยที่แต่ละคน แต่ละฝ่ายต่างมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่องานหรือภารกิจของตน พร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะสร้างความสำเร็จในการกิจหรืองานที่ตนเอง

ต้องปฏิบัติ เครือข่ายใดจะมีหน่วยชีวิตหรือสมาชิกมากน้อยเพียงใดนั้นจะขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของเครือข่าย ความยุ่งยาก ความซับซ้อนและขอบเขตของปัญหา ความมากน้อยและความหลากหลายของงานหรือกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน

2) จุดมุ่งหมาย องค์ประกอบนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง สมาชิกของเครือข่ายจะต้องมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกัน มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้เป้าหมายสัมฤทธิ์ผล จุดมุ่งหมายอาจกว้างหรือแคบแตกต่างกันไปในบริบทต่าง ๆ เช่น เครือข่ายต้องการแก้ไขปัญหายากจนของประชาชนจะเป็นปัญหาใหญ่ที่การแก้ไขต้องใช้เวลานาน ต้องการใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมาก และต้องการความมุ่งมั่นและความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเครือข่ายในระดับสูง จึงจะแก้ไขปัญหานี้ให้ลุล่วงไปได้

3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึกของสมาชิกเครือข่ายเป็นอีกองค์ประกอบที่มีความสำคัญ การมีจิตสำนึกของสมาชิกเครือข่ายจะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุเป้าหมาย การสร้างจิตสำนึกสามารถทำได้โดยการสร้างจิตสำนึกที่ดี กล่าวคือ

3.1) ให้สมาชิกเครือข่ายมีอิสระในการทำงานในแบบของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด หมายถึงให้สมาชิกเป็นผู้ตั้งเป้าหมายในการทำงาน และกำหนดวิธีการที่ทำให้บรรลุเป้าหมายโดยสมาชิกนั้นเป็นผู้ระบุหรือกำหนดขึ้นตามสายงานของตนเอง รวมทั้งกระบวนการในการแก้ปัญหา วิธีการและเทคนิคในการแก้ไขปัญห และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการทำงาน โดยไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์และระเบียบของการทำงานที่ได้กำหนดไว้ร่วมกันก่อนหน้านี้

3.2) มอบอำนาจให้กับสมาชิกในการตัดสินใจตามกรอบงานที่เขารับผิดชอบ จะเป็นการพัฒนาความมั่นใจและเพิ่มความเคารพนับถือในตัวเอง นั่นเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความศรัทธาเริ่มที่จะทำให้งานสำเร็จได้อย่างไรโดยได้รับความร่วมมือจากสมาชิกอื่นที่เกี่ยวข้อง สำหรับผู้นำเครือข่ายก็ต้องแสดงออกถึงความเชื่อมั่นต่อสมาชิก โดยการมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เขาได้ทำงานได้สำเร็จลุล่วง

3.3) การบริหาร/การจัดการเครือข่ายต้องมีระบบ ที่ระบุถึงความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อให้สมาชิกรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน สมาชิกจะต้องทราบว่าความรับผิดชอบของตนคืออะไร

4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน การร่วมกิจกรรมของสมาชิกเครือข่ายของสมาชิกจะช่วยส่งเสริมให้เครือข่ายมีพลังในการดำเนินการเพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญก็คือการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย มีหน้าที่และบทบาทสนับสนุนและช่วยดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจะเป็นกลไกสำคัญให้ที่ผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร การที่สมาชิกเครือข่ายได้ทำงานร่วมกันจะช่วยสร้างให้ทุกฝ่ายได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการพบปะสนทนา หรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคม (social media) หรือวิธีการอื่น การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะช่วยสร้างความผูกพันระหว่างกันของสมาชิกเครือข่ายให้เข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น สิ่งนี้จะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และความมั่นคงให้กับเครือข่ายในระยะยาว

3. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่าย ด้วยเหตุที่ต้องการให้การดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการดำเนินภารกิจใดภารกิจหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน สร้างวิธีการทำงานบนหลักการ “ร่วมด้วย ช่วยกัน” อันจะเป็นพลังผลักดันให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้ดีกว่า ใช้เวลาดำเนินงานที่สั้นกว่า และสามารถใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าที่แต่ละบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การดำเนินงานแต่เพียงลำพัง สำหรับเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องสร้างและพัฒนาเครือข่ายมีดังต่อไปนี้

1) สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของปัญหา การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและส่งผลไปถึงความสามารถในการดำเนินงานของบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การให้สัมฤทธิ์ผลได้ยากขึ้น การเปลี่ยนแปลงบางอย่างสร้างโอกาสให้เกิดผลสัมฤทธิ์ แต่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างสร้างภัยอุปสรรคในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายด้วยเช่นกัน ผลจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในประการหลังนี้ทำให้จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมกันทำงานให้สามารถเอาชนะภัยอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ ทำให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่า นอกจากนี้ผลจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมยังมีผลต่อเนื่องไปถึงสถานการณ์ของปัญหาที่องค์การประสบอยู่ในขณะนั้น ๆ ด้วย บางครั้งอาจทำให้ปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มีความยุ่งยากในการแก้ไขปัญหาสูงขึ้น ดังนั้นการสร้างเครือข่ายขึ้นมาจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าการแก้ไขปัญหาแต่เพียงลำพัง

2) การประสานผลประโยชน์ ผลประโยชน์ที่เกิดจากความสำเร็จในการทำงานย่อมเป็นที่ต้องการของทุกคน ทุกฝ่าย ในหลายกรณีการทำงานให้สำเร็จแต่เพียงลำพังอาจเกิดขึ้นได้ยากหรือจำเป็นต้องใช้เวลานานและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น ผลประโยชน์เกิดขึ้นอาจไม่ทันการณ์กับความต้องการใช้ หรือสิ้นเปลืองงบประมาณแบบ “ได้ไม่คุ้มเสีย” ด้วยเหตุนี้การสร้างเครือข่ายขึ้นมาและร่วมกันดำเนินงานจึงเป็นวิธีการที่ดีกว่า เพราะนอกจากจะช่วยให้ทำงานได้สำเร็จมากขึ้น ใช้เวลาสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายที่คุ้มค่ากับสิ่งที่ได้รับแล้ว ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะเกิดแก่ทุกฝ่ายและมีความพึงพอใจในประโยชน์ที่ตนเองได้รับ

3) การสร้างพื้นที่ทางสังคม การร่วมมือกันทำงานให้เกิดผลสำเร็จจากกลไกการสร้างเครือข่ายนั้นถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งและสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมให้เกิดขึ้นได้ การร่วมด้วยช่วยกันของสมาชิกเครือข่ายจะทำให้สามารถระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากทุกฝ่ายซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหาหรือการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งประสบผลสำเร็จ การสร้างพื้นที่ทางสังคมจึงเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งของการสร้างเครือข่าย ทั้งนี้เพราะว่า การสร้างพื้นที่ทางสังคมจะเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคมที่มีความต้องการเหมือน ๆ กัน หรือคล้ายคลึงกัน มีความคิดความเชื่อ หรืออุดมคติมารวมตัวกัน พบปะ ประชุมหารือ แลกเปลี่ยนทัศนะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารสารสนเทศต่าง ๆ ระหว่างกัน เช่น การใช้เวทีการประชุมของเครือข่ายในการระดมความคิดเห็นและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย พื้นที่ทางสังคมจึงเป็นหัวใจที่สำคัญของการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นได้และร่วมกันทำงานในท้ายที่สุด

4) การใช้สิทธิและอำนาจของประชาชน การสร้างพื้นที่ทางสังคมจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างเครือข่าย กล่าวคือการทำผู้ร่วมเครือข่าย เช่น ประชาชนฝ่ายต่าง ๆ ได้ใช้พื้นที่ทางสังคมในการแสดงออกไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอปัญหาให้เข้าสู่การรับรู้ของสังคมแล้ว การเสาะแสวงหา

ความรู้ การแสดงความจำนงในการขอรับทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน และแนวทางการดำเนินงานและวิธีปฏิบัติที่ดีกว่าสำหรับการดำเนินงานตามภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย การกระทำดังกล่าวนี้จะทำให้ประชาชนได้ใช้สิทธิและอำนาจ (empowerment) ของตนเองต่อเครือข่ายทั้งในส่วนที่เป็นการร้องขอในสิ่งที่ขาด หรือให้การช่วยเหลือสนับสนุนสิ่งที่ตนเองมีแก่สมาชิกเครือข่ายอื่น ๆ ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วจะทำให้พันธกิจของเครือข่ายบรรลุเป้าหมาย

4. ความสำคัญของเครือข่าย ในทัศนะของพระมหาสุทิตย์ อาภากรโธได้แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายมีความสำคัญในหลาย ๆ ด้าน กล่าวคือ

1) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา มีปัญหาหลายประการที่ยากจะแก้ไขให้ลุล่วงไป แม้ว่าจะมีเครือข่ายในการแก้ไข ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาที่เครือข่ายประสบอยู่นั้นเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรอื่นเป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมด้วยช่วยกันจากทุกภาคส่วนจึงจะแก้ไขได้สำเร็จ การรวมกลุ่มและการประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องจะช่วยสร้างและเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ เนื่องจากมีการระดมความคิดเห็นและความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้สำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม ตรงกันข้ามหากไม่มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายแล้วโอกาสในการแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จอาจน้อยลงไป ทั้งนี้ เนื่องจากการขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน

2) เกิดกระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจะก่อให้เกิดการถ่ายทอดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันให้เกิดขึ้น มีการถ่ายทอดความรู้จากฝ่ายต่าง ๆ ที่เป็นผู้รู้ไปยังสมาชิกอื่น ๆ ของเครือข่าย ส่งผลให้ฝ่ายต่าง ๆ เกิดความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ มีประสบการณ์และเกิดความเชี่ยวชาญในการทำงานของตนเพิ่มมากขึ้น การเกิดขึ้นของความรู้ใหม่ ๆ การรับทราบวิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ และการมีแนวร่วมใหม่ ๆ จะทำให้ทุกภาคส่วนมีพลังอำนาจ (empowerment) ในตนเองสูงขึ้น อันจะส่งผลให้สามารถสร้างความความสำเร็จในการปฏิบัติในส่วนที่ตนรับผิดชอบให้เกิดขึ้นได้

3) เกิดอำนาจหรือพลังในการทำงาน สิ่งนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นของการทำงานแบบเครือข่าย ซึ่งกิจกรรมในกระบวนการของเครือข่ายจะทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น การที่สมาชิกเครือข่ายมีความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์และความชำนาญในการทำงานเพิ่มพูนขึ้นย่อมก่อให้เกิดอำนาจหรือพลังความสามารถในการทำงานได้สำเร็จสูงขึ้น สิ่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หรือเกิดขึ้นได้ยากหากเป็นบุคคล หรือกลุ่มบุคคลทำงานแต่ตามลำพัง เกิดอำนาจหรือพลังในการทำงานของสมาชิก จึงถือว่าเป็นความสำคัญอีกประการหนึ่งของการทำงานแบบเครือข่าย

4) เกิดการพึ่งพาตนเอง ผลจากการมีพลังและอำนาจในตนเองจากการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายย่อมทำให้สมาชิกของเครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองได้และเกิดความมั่นใจว่าตนเองมีศักยภาพที่จะสามารถทำงานในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบได้สำเร็จ

5) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย การรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรถือเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้รัฐบาลที่เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยทางการบริหารเกิดการยอมรับปัญหาหรือความต้องการของเครือข่ายและนำไปกำหนดเป็นนโยบายหรือเป็นวาระแห่งชาติที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไข ดังนั้นการสร้างเครือข่ายจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ปัญหาหรือความต้องการของกลุ่มหรือ

เครือข่ายกลายเป็นนโยบายที่รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไข มีการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณให้กับนโยบาย ซึ่งจะส่งผลให้เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้นและสิ่งนี้จะผลักดันให้การดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุเป้าหมาย

6) เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ในสังคมของไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายที่เกิดขึ้นเกือบทั้งหมดจะเป็นเครือข่ายในเชิงพื้นที่ที่กลุ่มประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งของตนเอง เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน หรือการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ โดยปราศจากการป้องกันหรือแก้ไขที่ถูกต้อง ปัญหาเหล่านี้ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้คนในสังคมจึงกระตุ้นให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทรัพยากรที่เครือข่ายมีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคมของชุมชน แต่ทว่าการนำทรัพยากรของสังคมมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายจะต้องเป็นการกระทำอย่างชาญฉลาด และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าผ่านกระบวนการของเครือข่าย

5. ลักษณะการกำเนิดของเครือข่าย จากการศึกษาพบว่าเครือข่ายต่าง ๆ มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน สามารถแบ่งชนิดการเกิดขึ้นของเครือข่ายได้ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้แบ่งชนิดการเกิดขึ้นของเครือข่ายออก เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายลักษณะนี้จะเกิดจากการที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์การมีความเห็น ความเชื่อ หรือค่านิยมที่ตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน ดังนั้น บุคคล กลุ่มคน หรือองค์การจึงเข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาวิธีการหรือแนวทางการดำเนินงานใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเพื่อแก้ไขปัญหา หรือความต้องการในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายจะเป็นแรงกระตุ้น หรือตัวเร่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง เครือข่ายลักษณะนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่หรือในชุมชนที่มีความเป็นเครือญาติ หรือเป็นคนในชุมชนด้วยกัน หรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ฯลฯ มาอยู่รวมกันเป็นเครือข่าย โดยในระยะแรกอาจจัดตั้งเป็นชมรม เป็นสมาคม หรือองค์การที่มีกิจกรรมร่วมกันมาก่อน เมื่อมีสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรืออาจมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ มักใช้เวลาในสร้างเครือข่ายที่ยาวนาน แต่ทว่ามักจะเป็นเครือข่ายที่มีความยั่งยืน เข้มแข็ง และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวใหญ่ขึ้น

2) เครือข่ายจากการจัดตั้ง เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้มักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐเสียเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งเครือข่ายที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันจะทำให้เกิดเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมได้เร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ได้มีพื้นฐานมาจากความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อน แต่จะเข้ามารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อการทำงานเฉพาะกิจ หรืองานชั่วคราวเสียมากกว่า ทำให้เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้มีจุดอ่อนในเรื่องของความต่อเนื่อง และมักจะล้มเลิกไปในที่สุดเมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมาย การจะทำให้เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งลักษณะนี้ยังคงอยู่

ต่อไปได้สมาชิกเครือข่ายจะต้องได้รับการชี้แนะที่ดี มีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องและเหมาะสมจนสามารถสร้างความพลังอำนาจหรือ empowerment และสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่ทว่าจะมีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงจากการการก่อตั้งกลุ่มในระยะแรก

3) เครือข่ายจากการวิวัฒนาการ หากการก่อตั้งเครือข่ายมิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ผสมผสานกันอยู่ โดยเริ่มที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ มีการสนับสนุนกันและกัน มีการเรียนรู้ไปด้วยกัน แม้ว่าในอาจจะยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรือเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจุดประกายความคิดจากภายนอกเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการได้รับรู้ รับทราบ หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่น ๆ มาก่อน แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธะสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะดังกล่าวนี้แม้ว่าจะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในเครือข่ายโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน จากภายนอกก็จะสามารถพัฒนาเครือข่ายต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งได้เช่นเดียวกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

6. ประเภทของเครือข่าย การจำแนกประเภทของเครือข่ายอาจใช้เกณฑ์ในการพิจารณาได้หลายเกณฑ์ การใช้เกณฑ์ต่างกันจะทำให้การจำแนกประเภทของเครือข่ายต่างกันไปด้วย สำหรับเกณฑ์ที่สามารถใช้จำแนกประเภทเครือข่าย เช่น การพิจารณาจากสมาชิกของเครือข่าย การพิจารณาจากพื้นที่ตั้งเครือข่าย พิจารณาจากกิจกรรมหลักของเครือข่าย และการพิจารณาจากวัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะขององค์กรเครือข่าย

พิรธ บุนยรัตน์พันธ์ และคณะ, 2554 : 39) เห็นว่าการจำแนกประเภทของเครือข่ายสามารถใช้ลักษณะของเครือข่ายซึ่งเป็นองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคล กลุ่ม ชุมชนสมาคมเข้าด้วยกัน เพื่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาจำแนกประเภทของเครือข่ายได้เป็น 3 ประเภทคือ

1) เครือข่ายความคิด เครือข่ายประเภทนี้จะเน้นที่การคิด ความรู้ เทคนิค และการเผยแพร่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเครือข่ายระหว่างสมาชิก แนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่าย การสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย การพัฒนาเครือข่ายในเชิงกว้างและเชิงลึก เป็นต้น

2) เครือข่ายกิจกรรม เครือข่ายประเภทนี้มักจะให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกเครือข่ายที่ทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย มุ่งเน้นการช่วยเหลือ การประสานงานกันระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรที่เข้าร่วมเป็นเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อร่วมกันสร้างความสำเร็จในการทำงานหรือกิจกรรมของเครือข่าย อีกทั้งให้ความสำคัญกับการป้องกันการปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายอีกด้วย

3) เครือข่ายสนับสนุน เครือข่ายประเภทนี้จะเน้นในเรื่องของการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมหรืองานของสมาชิกเครือข่ายให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งในด้านการสนับสนุนความรู้ การป้องกันข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนทรัพยากรสำหรับการดำเนินงาน การถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการดำเนินงาน วิธีการระดมสมาชิก รวมทั้งการระดมทุนหรืองบประมาณทั้งจากภายในและภายนอกเครือข่ายด้วย

7. การกำเนิดเครือข่ายเครือข่ายมีกำเนิดขึ้นได้หลายลักษณะ บางเครือข่ายเกิดขึ้นตามธรรมชาติ บางเครือข่ายเกิดขึ้นจากสถานการณ์หรือเงื่อนไขบางอย่างที่เอื้ออำนวยให้เกิดเครือข่ายขึ้นมา และบางเครือข่ายเกิดจากการจัดตั้งและสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ หลาย ๆ ฝ่าย เป็นต้น ในเรื่องกำเนิดของเครือข่ายนี้ สุทธิชัย (พระมหา) อาภากร (อบอูน) ได้เสนอว่า เครือข่ายเกิดจากสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ 3 ปัจจัยได้แก่

1) เครือข่ายที่กำเนิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากปัจจัยนี้เกิดจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันจากนั้นฝ่ายต่าง ๆ จะมารวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ ฯลฯ ระหว่างกันของคนในเครือข่าย มีการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย มีการสื่อสารระหว่างกัน มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิกเครือข่าย มีการดำเนินงานที่เป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำของฝ่ายต่าง ๆ มีการใช้ความสมานฉันท์และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกไม่ซับซ้อน เน้นการประสานงานในแนวราบ มีความยืดหยุ่นสูง และมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นภายในสังคมในขณะนั้น ๆ

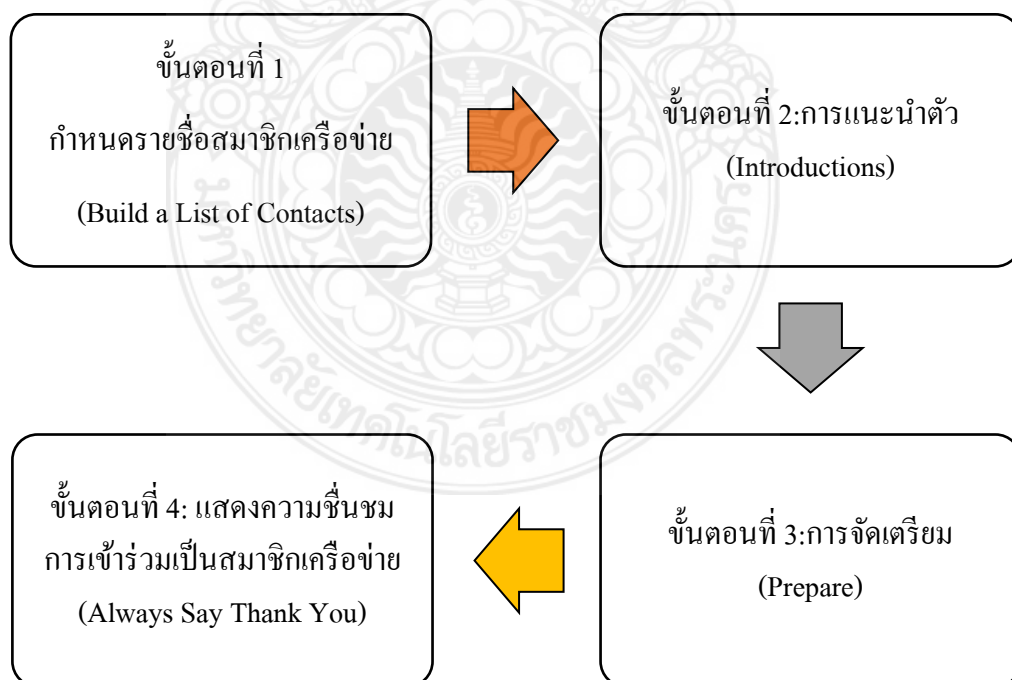
2) เครือข่ายที่กำเนิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด เครือข่ายที่เกิดจากปัจจัยสถานการณ์เป็นตัวกำหนดนี้จะมีสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือมีประเด็นปัญหาที่ฝ่ายต่าง ๆ เห็นว่าจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา และสร้างพลังในการเรียนรู้ หรือพลังในการต่อรองกับกลุ่มอื่นเพื่อแก้ไขปัญหาใด ๆ เครือข่ายที่เกิดจากปัจจัยนี้จะเกิดขึ้นจากการที่สถานการณ์นั้น ๆ เกิดการ “สุกงอม” อย่างเต็มที่ และจะมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายเกิดขึ้นและทำให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง

3) เครือข่ายที่กำเนิดขึ้นจากการจัดตั้งและสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากปัจจัยในข้อนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเครือข่ายที่จัดตั้งโดยภาครัฐ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับกลุ่มคน หรือชุมชนใด ๆ เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเข้มแข็ง มีพลังอำนาจ (empowerment) ของตนเองสามารถช่วยเหลือตนเองให้สามารถยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเองได้ เครือข่ายที่เกิดจากปัจจัยในข้อนี้ยังอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อย ๆ ได้แก่ 1) เครือข่ายที่เป็นนิติบุคคล และ 2) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของเครือข่ายจะมีลักษณะที่เป็นกิจกรรมและกระบวนการดำเนินงานที่เป็นทางการ มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ แนวทางปฏิบัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นแนวดิ่ง (vertical relation) ตามที่แหล่งทุนและนโยบายหน่วยงานที่สนับสนุน

8. แนวทางการสร้างเครือข่าย (Networking) เมื่อเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพชนิดหนึ่ง ฉะนั้นเมื่อนำเอาเครือข่ายไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นก่อน

ได้มีผู้ที่ให้คำนิยามหรือความหมายของคำว่าสร้างเครือข่ายไว้ว่า การสร้างเครือข่ายหมายถึง การทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันระหว่างผู้เข้าร่วมเครือข่ายด้วยความสมัครใจในการสร้างเครือข่ายนั้นควรจะต้องมีสมาชิกให้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้ทุกภาคส่วนในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบของฉันทะเพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อดำเนินการด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว (one way communication) เช่น การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วยการสื่อสารหลายช่องทางเดียว

กระบวนการสร้างเครือข่าย แม้ว่าขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายในทัศนะของนักวิชาการและบุคคลต่างอาจมีทั้งที่ระบุไว้เหมือน ๆ กันและต่างกันอยู่บ้าง แต่หากพิจารณาในสาระสำคัญของกิจกรรมหรือขั้นตอนในการกระบวนการสร้างเครือข่ายแล้วจะพบว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้กระบวนการสร้างเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นทัศนะของผู้ใดก็ถือได้ว่าสามารถนำไปใช้ในการสร้างเครือข่ายได้ไม่แตกต่างกัน สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายให้เกิดผลในทางปฏิบัตินั้นควรดำเนินการตามลำดับขั้นตอนแสดงได้ดังภาพต่อไปนี้ (Washington and Lee University (2022))

ภาพที่ 2.1 กิจกรรมในกระบวนการสร้างเครือข่าย

จากภาพที่ 2.1 การสร้างเครือข่ายจะประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดรายชื่อผู้ที่ติดต่อให้เข้าร่วมเครือข่าย (build a list of contacts) ในขั้นตอนนี้จะเริ่มจากผู้ก่อตั้งเครือข่ายจะต้องกำหนดรายชื่อของผู้ที่จะติดต่อเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาจเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การก็ได้โดยพิจารณาตามความเหมาะสมโดยที่ผู้ก่อตั้งเครือข่ายจะต้องรู้จักหรือคุ้นเคยกับบุคคลเหล่านั้นเป็นอย่างดีมาก่อน รู้จักอุปนิสัยใจคอ รู้จักทั้งด้านความสนใจของบุคคล ทักษะ ค่านิยม อุดมการณ์ ความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญในการทำงาน ตลอดจนความคิดความเชื่อ ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้สมาชิกเครือข่ายที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ และจะเป็นพลังสำคัญที่จะผลักดันให้การทำงานของเครือข่ายสัมฤทธิ์ผล อนึ่ง การที่จะรวมบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การเข้าด้วยกันเป็นเครือข่ายการทำงานได้ดีนั้น เขาเหล่านั้นจะต้องมีความเหมือนกัน คล้ายคลึงกันในด้านอุปนิสัยใจคอและความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ ความชำนาญในงาน หรือหากมีความแตกต่างกันจะต้องเป็นความแตกต่างที่เข้ากันได้ ส่วนจะมีจำนวนสมาชิกมากน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับพันธกิจของเครือข่าย วัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมและวิธีการดำเนินงานของเครือข่าย รวมทั้งจะต้องมีความพอเหมาะพอดีกับความต้องการใช้กำลังคนสำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การแนะนำตัว (introductions) ผู้ก่อตั้งเครือข่ายจะต้องแนะนำตนเองให้กับผู้ที่เข้าร่วมเครือข่ายตามบัญชีรายชื่อที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 1 ได้รู้จัก อาจแนะนำตัวโดยวิธีการพบปะสนทนาระหว่างกันและกัน (face-to-face meeting) ใช้การโทรศัพท์ ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social media) เช่น จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรมเมสเซนเจอร์ระบบส่งข้อความทันที (LINE App.) ฯลฯ พร้อมกับประวัติโดยย่อ โดยระบุสาเหตุที่ทำให้เกิดการติดต่อเพื่อสร้างเครือข่าย วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การชี้แจงเกี่ยวกับเครือข่ายและแนวทางการดำเนินงาน ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น พร้อมกันนี้ก็ต้องสร้างฐานข้อมูลและแนวทางการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคล กลุ่มคน หรือองค์การที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายเพื่อให้บุคคลต่าง ๆ เหล่านั้นได้รู้จักมักคุ้นกันผ่านเว็บไซต์ที่ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook app., Instagram App. ฯลฯ เป็นต้น หรืออาจใช้วิธีการจัดประชุมผู้ที่เข้าร่วมเครือข่ายแบบพบปะสนทนา (face-to-face meeting) ก็ได้

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเตรียม (prepare) การสร้างเครือข่ายในขั้นตอนนี้มี 2 กิจกรรมที่ต้องดำเนินการ 1) กิจกรรมแรก เป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับเครือข่ายให้กับสมาชิก (know the industry) ผู้สร้างเครือข่ายจะต้องเตรียมการจัดประชุมสมาชิกเครือข่ายให้ทุกคนทุกฝ่ายได้รับรู้เกี่ยวกับเครือข่าย การดำเนินงานและรายละเอียดต่าง ๆ ของเครือข่ายแก่สมาชิก พร้อมทั้งให้สมาชิกเครือข่ายได้แสดงตนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกอื่นได้รู้จัก กิจกรรมนี้จะช่วยให้สมาชิกได้รู้จักและทราบข้อมูลต่าง ๆ ของสมาชิกอื่น ๆ ว่าคือใคร เป็นอะไร อย่างไร ฯลฯ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันในอนาคต และจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงตนด้วย 2) กิจกรรมที่สองเป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตัวผู้ก่อตั้งเครือข่าย (know yourself) ต่อสมาชิกอื่นของเครือข่ายด้วยวิธีการบอกเล่าตัวตนของผู้ก่อตั้งเครือข่ายให้สมาชิกได้รู้จักในแง่มุมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็ต้องชี้แจงให้ชัดเจนว่ามีเหตุผลหรือความจำเป็นอย่างไรที่ทำการสรรหาสมาชิกแต่ละรายเข้ามาเป็นภาคีสมาชิกเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 4 แสดงความชื่นชมการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย (always say thank you) เป็นการแสดงการยอมรับถึงความสำคัญและความจำเป็นของสมาชิกทุกรายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทและการทำหน้าที่ต่าง ๆ ในกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายด้วยการแสดงความขอบคุณด้วยน้ำใสใจจริงทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินการในขั้นตอนนี้จะช่วยให้สามารถผูกพันสมาชิกเครือข่ายให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของเครือข่ายในระยะยาว

ทุนทางสังคม

1. ความหมายของทุนทางสังคม ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นคำอธิบาย “ทุน” ในลักษณะใหม่ที่ไม่ใช่เพียงทุนทางเศรษฐกิจที่มุ่งหวังในการทำกำไร หรือแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดของตัวเองเท่านั้น แต่ทุนทางสังคมมีลักษณะที่เป็นผลประโยชน์หรือต้นทุนส่วนรวมของสังคมหรือชุมชนที่มาจากการสนับสนุน ช่วยเหลือและความร่วมมือกันระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

สำหรับทุนทางสังคมในมุมมองของธนาкарโลก เห็นว่าทุนทางสังคม คือ “การที่สถาบันระบบ ความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานการปฏิบัติ (norm) มาปฏิสัมพันธ์กันของสังคมทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพโดยที่เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างกันไม่ใช่เฉพาะสถาบันหรือตัวบุคคลเพียงลำพังหรือจำนวนคนที่มารวมกัน”

สำหรับทุนทางสังคมในมุมมองขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) เห็นว่า ทุนทางสังคม คือ “การเชื่อมโยงของบุคคลเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (trust) และมีมาตรฐานในการทำงานร่วมกัน”.

สำหรับความหมายของทุนทางสังคมในทัศนะของ Robert Putnam (1993: 167) เห็นว่า ทุนทางสังคมคือ “รูปแบบของการจัดองค์การที่ประกอบไปด้วยความเชื่อใจ (trust) บรรทัดฐาน (norm) และเครือข่าย (network) ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยทุนทางสังคมจะเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายของสังคมโดยอาศัยความเชื่อใจระหว่างกัน ไม่ใช่ความเชื่อใจแค่ในระดับบุคคลต่อบุคคล แต่เป็นความเชื่อใจระดับในองค์รวม (holistic) ของสังคม และสามารถคาดหวังได้ว่าสิ่งที่ทำไปนั้น ผู้อื่นก็จะตอบรับกลับมาในทางเดียวกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงก่อตัวเป็นสถาบัน (institution) และจุดมุ่งหมายของสถาบันก็คือการจัดการกับปัญหาที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ (collective action problem) แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสมาชิกทั้งหลายในสังคมและมีทุนทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนความสัมพันธ์ดังกล่าว”

จากคำนิยามของทุนทางสังคมสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะของเครือข่ายที่ประกอบไปด้วยคน สถาบัน วัฒนธรรม องค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม โดยที่องค์ประกอบทั้ง 4 ของทุนทางสังคมจะยึดโยงระหว่างกันให้เกิดเป็นทุนทางสังคม

2. ประเภทของทุนทางสังคม สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จำแนกประเภททุนทางสังคมเอาไว้ 3 ประเภทหลัก คำนูณ สิทธิสมาน (2548) ก็คือ

1) ทุนมนุษย์ ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม เช่น ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ฯลฯ ที่มีความไว้วางใจจากชุมชนเพราะมีบาร์มีส่วนตัว เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ

2) ทุนที่เป็นสถาบัน ตั้งแต่สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมทั้งสถาบันที่สำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง ฯลฯ องค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และสื่อมวลชน เป็นต้น

3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ดำรงมา และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เป็นต้น

3. องค์ประกอบของทุนทางสังคม จากความหมายของทุนทางสังคมดังกล่าวข้างต้นจะพบว่าทุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 4 องค์ประกอบได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ (Robert ,Putnam, D. ,1993) กล่าวคือ

3.1 คน เป็นองค์ประกอบแรกที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากคนมีบทบาทหลักในการพัฒนาทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และการพัฒนาประเทศ เช่น การพัฒนาประเทศในมิติของสุขภาพพลานามัยของประชาชนที่มีเป้าหมายเพื่อให้คนไทยมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ มีสุขภาพทางร่างกายที่แข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ เป็นต้น การพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมมีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติรักแผ่นดินของตน และในด้านสติปัญญานั้นคนไทยจะได้รับการพัฒนาโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษา การพัฒนาอาชีพ ฯลฯ โดยองค์กรภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรเอกชน เป็นต้น ในการพัฒนาสติปัญญาของคนไทยนั้นมีความมุ่งหมายเพื่อให้คนไทยมีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ เป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่เกื้อหนุนให้เกิดการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีระหว่างประเทศ การที่แต่ละประเทศมีทุนทางสังคมที่เกิดจากการมารวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ของแต่ละบุคคลมาแลกเปลี่ยนกัน ก่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้ รวมทั้งการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันจะเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางทั้งสังคมและประเทศชาติ

3.2 สถาบัน สถาบันเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า คน โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่า “สถาบัน” จะหมายถึง “สิ่งซึ่งคนในส่วนรวม คือ สังคม จัดตั้งให้มีขึ้นเพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เช่น สถาบันทางสังคม สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง สถาบันการเงิน”. เป็นต้น

สำหรับสถาบันสังคมนั้นจะหมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ในสังคมได้จัดตั้งให้มีขึ้นอย่างเป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมยอมปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และเพื่อทำหน้าที่

สนองความต้องการที่จำเป็นของสังคม โดยสถาบันสังคมไม่ใช่ระบบพฤติกรรมที่สังคมกำหนดขึ้นแต่เป็นแนวทางในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเป็นระเบียบแบบแผนแบ่งออกตามความต้องการของมนุษย์

องค์ประกอบของทุนทางสังคมประการที่ 2 คือสถาบันนั้นจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีสถาบันหลักของสังคมได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารหรือการจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อประกอบกับการนำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจ หรือการดำเนินธุรกิจที่มีงานหรือกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคมแล้วก็จะเป็ทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล นอกจากนี้ก็มี “สถาบันสื่อ” ซึ่งเป็นสถาบันที่สามารถชี้นำและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและค่านิยมของผู้คนในสังคมได้ในวงกว้างด้วยเช่นกัน

3.3 วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบประการที่ 3 ของทุนทางสังคมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งที่ด้งามควรยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ในแต่ละพื้นที่ต่างมีวัฒนธรรมร่วมและวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่เป็นของตนเอง ทุนทางสังคมที่เป็นวัฒนธรรมนี้จะพบในรูปแบบของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ด้งาม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ยึดโยงผู้คนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความรู้สึกหวงแหน และภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ

3.4 องค์ความรู้ องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ องค์ความรู้ (body of knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ ความคิดรวบยอด (concept) หลักการ (principle) วิธีการ (method)ที่อยู่ในหนังสือ ตำรา เอกสารสิ่งพิมพ์และสื่อประเภทต่าง ๆ ที่อยู่ในห้องสมุด ซึ่งองค์ความรู้ชนิดนี้เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ภายนอกบุคคล เป็นสิ่งที่ส่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อยอด องค์ความรู้จะมีองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ โครงสร้างความรู้ซึ่งหมายถึง ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้โดยตรง แต่ผู้เรียนจะต้องสร้างขึ้นมด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไป ก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าต่อได้ ดังนั้นองค์ความรู้จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์ หรือ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยความรู้เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถนำมาปรับใช้ได้ เพื่อให้เหมาะกับสถานการณ์หรืองานที่กระทำอยู่ และเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นผู้รับสามารถนำไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

4. ระดับของทุนทางสังคม พัฒนพงศ์ สุกิจปาณีจ (2564) ได้แบ่งทุนทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

4.1 ทุนทางสังคมระดับจุลภาค (Micro level) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทุนทางสังคมระดับปัจเจกชน (individual) ทุนทางสังคมระดับนี้เกิดจากความสามารถในการรับรู้ หรือการเรียนรู้ (cognitive social capital) ของบุคคลที่มีอยู่ในตัวบุคคล ยากที่จะสัมผัสได้โดยตรงแต่ก็เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ ทุนทางสังคมระดับนี้ได้แก่ คุณค่าหรือค่านิยม (value) ความไว้วางใจ (trust)

ความสามัคคี (solidarity) และการต่างตอบแทน (reciprocity) บรรทัดฐาน (Norms) และทัศนคติ (attitude) ทูทางสังคมระดับบุคคลนี้จะเป็ปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การก่อตัวของเครือข่าย และในทางตรงกันข้ามเครือข่ายเองก็จะเป็นกลไกหรือตัวกระจายปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เป็นผู้นำไปสู่สมาชิกในเครือข่ายหรือกลุ่มได้เช่นเดียวกัน ส่งผลให้ทุกคนในเครือข่ายสามารถเรียนรู้หรือลอกเรียนรูปแบบของบุคคลจนทำให้ชุมชนหรือสังคมเกิดค่านิยมร่วมกันได้ และค่านิยมร่วมนี้เองจะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายประสบผลสำเร็จ

4.2 ทูทางสังคมระดับกลาง (meso social capital) ทูทางสังคมในระดับนี้เป็นทูทางสังคมเชิงโครงสร้าง (structural social capital) ทูทางสังคมประเภทนี้จะเป็ปัจจัยสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนที่มีความหลากหลายให้ก่อตัวเป็นเครือข่าย เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน เป็นสังคมและ/หรือชาติทูทางสังคมระดับกลางนี้จะเสริมให้กระบวนการสร้างเครือข่าย หรือการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มในแนวนราบ (horizontal organization structure) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้กลุ่มหรือชุมชนหรือสังคมได้รับประโยชน์ร่วมกันเกิดขึ้นได้ ทูทางสังคมระดับกลางนี้ยังสามารถใช้เป็นกรอบในการศึกษาการรวมตัวของกลุ่ม หรือการกระจายผลประโยชน์ร่วมกันโดยอาศัยเครือข่ายสังคม (social networking) ที่มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน (associated values and norms) ได้ อันจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานกัน รวมทั้งการมีกระบวนการตัดสินใจร่วมและมีการตรวจสอบระหว่างกันได้

4.3 ทูทางสังคมระดับมหภาค (macro social capital) ทูทางสังคมในระดับนี้จะเป็ทูทางสังคมที่เป็นระบบเครือข่ายและเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในส่วนของระบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม หรือบรรทัดฐาน ทูทางสังคมในระดับมหภาคนี้ยังรวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายด้วย เป็นทูทางสังคมที่เสริมการก่อตัวโครงสร้างเครือข่ายที่แฝงตัวอยู่ในระบบชาติ (national system of social capital) และทูทางสังคมในระดับมหภาคนี้ยังเป็ได้ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเครือข่ายได้อีกด้วยโดยเฉพาะความเป็นพลวัต (dynamic) ของโครงสร้างเครือข่ายและการเคลื่อนย้ายเครือข่าย เป็นต้น

5. รูปแบบทูทางสังคม สำหรับรูปแบบทูทางสังคมที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมเป็เครือข่ายนั้นในทัศนะของสุวรรณี คำมั่นและคณะ (2551) แบ่งรูปแบบของทูทางสังคมออกเป็น 2 รูปแบบคือ

5.1 รูปแบบทูทางสังคมเชิงโครงสร้าง (Structure) หมายถึง บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริม/สนับสนุนโดยกฎ ระเบียบ และจารีตที่ขจัดปัญหา collective actions ในสังคมจากการให้หรือแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร ทูทางสังคมในรูปแบบนี้จะมีลักษณะเป็วัตุวิสัยและสามารถสังเกตการเกิดขึ้นและลดลงของทุนสังคมได้อย่างชัดเจน

5.2 รูปแบบทูทางสังคมเชิงวิธีการคิด (cognitive) หมายถึง บรรทัดฐาน คุณค่า ความไว้วางใจ และความเชื่อ ซึ่งอาจจับต้องหรือสัมผัสได้ยากและไม่เป็ตัวตน (non-material) และมีลักษณะเป็อวัตุวิสัย ยากที่จะวัดการมีอยู่ หรือการเสื่อมสลายของทูทางสังคมรูปแบบนี้ได้

6. วิธีการสร้างทูทางสังคม ในการสร้างทูทางสังคมจะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนในสังคม สถาบันต่าง ๆ ในสังคม องค์ความรู้ในสังคมนั้น ๆ

และวัฒนธรรมของสังคม เช่นประเทศไทยใช้วิธีการเสริมสร้างทุนทางสังคมทั้งแบบจารีตประเพณี และแบบสมัยใหม่ (สุพรรณิ ไชยอำพร ,2560) กล่าวคือ

1) การสร้างทุนทางสังคมแบบจารีตประเพณี เป็นวิธีการสร้างทุนทางสังคมโดยอิงคำสอนทางศาสนา เน้นการร่วมกิจกรรมตามประเพณี และความเป็นเครือญาติ กล่าวคือ

ก) วิธีการสร้างทุนทางสังคมโดยอิงคำสอนทางศาสนา ในประเทศไทยมีชาวไทยร้อยละ 93.5 นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นการสร้างทุนทางสังคมกับคนไทยให้เกิดขึ้นสามารถทำได้โดยการเชื่อมโยงของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือโดยอิงคำสอนทางศาสนา สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (trust) และมีมาตรฐานในการทำงานร่วมกันผ่านคำสอนทางศาสนา เช่น ราชวสีศีลธรรม ทศพิธราชธรรม เป็นต้น

ข) วิธีการสร้างทุนทางสังคมโดยเน้นการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณี เช่น *ประเพณีไหว้พระธาตุ* ซึ่งเป็นประเพณีประจำปีของภาคเหนือของไทยที่มีความสำคัญมาก ชาวเหนือนิยมไปสักการะเจดีย์พระธาตุที่ตรงกับปีนักษัตรของตนเอง เพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับชีวิต *ประเพณีบุญบั้งไฟ* ที่คนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะจัดขึ้นในเดือนหกของปี โดยชาวบ้านจะจัดขบวนแห่บั้งไฟหัวของขบวนมักเป็นรูปพญานาคในการทำพิธีขอฝน ถือเป็นประเพณีที่บูชาพระยาแถนเพื่อขอฝนให้ตกตามฤดูกาลเพื่อจะได้มีน้ำมาใช้ในการทำการเกษตร *ประเพณีสารทเดือนสิบ*ของชาวภาคใต้โดยที่ในทุก ๆ ปี ชาวบ้านจะนิยมไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยจะนำขนมกระยาสารท ข้าวปลาอาหารต่าง ๆ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดท้องถิ่นและช่วงนี้ยังตรงกับฤดูเก็บเกี่ยว ช่วงพืชพรรณออกดอกออกผล การไหว้บรรพบุรุษจึงจะเป็นไปเพื่อขอผลผลิตทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ และเป็นความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ประเพณีการทำบุญวันออกพรรษา วันออกพรรษาถือเป็นการสิ้นสุดระยะเวลาสามเดือนที่พระสงฆ์จำพรรษาที่วัดในช่วงฤดูฝน (อีกชื่อของวันออกพรรษาคือวันมหาปวารณา) คนภาคกลางนิยมที่จะทำบุญ ฟังเทศน์ และตักบาตรเทโว โดยชาวบ้านจะนำ ข้าวต้มมัดหรือข้าวต้มลูกโยนใส่บาตรพระเพื่อเป็นการรำลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากทรงแสดงธรรมเทศนาแก่พระมารดา

ค) วิธีการสร้างทุนทางสังคมโดยใช้ความเป็นเครือญาติ ครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยวจะมีสมาชิกที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ส่วนครอบครัวขยายหมายถึง ครอบครัวที่มีคน 3 รุ่นอยู่ด้วยกัน คือ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ และลูก การแต่งงานของลูกสาวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวเดี่ยวไปเป็นครอบครัวขยาย และจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ในการดำเนินชีวิตในครอบครัวของชาวไทยนั้นผู้ใหญ่จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปลูกฝังกิริยามารยาทที่พึงมีและพึงปฏิบัติต่อผู้คนในสังคม การอบรมสั่งสอนอนุชนให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และที่เหมาะสมที่ควร การวางแผนและการประพฤติปฏิบัติตัวกับคนรอบข้างในสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้เป็นปกติสุข วิธีการดังกล่าวนี้จะช่วยสร้างทุนสังคมให้เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และสังคมได้ในที่สุด

2) การสร้างทุนทางสังคมแบบสมัยใหม่ เช่น (ก) การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือกฎกติกา (ข) การวางระเบียบร่วมกัน (ค) การพา (ไป) ทำ (ด้วยตนเอง) และ (ง) การทำเป็นแบบอย่าง

(ก) การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือกฎกติกา เช่น การทำงานภายในองค์กรจะมีการกำหนดเกี่ยวกับวินัยบุคลากร จรรยาบรรณ คือ หลักความประพฤติปฏิบัติอันเหมาะสมแสดงถึง

คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพเรียกว่าจรรยาบรรณวิชาชีพของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกัน เช่นจรรยาบรรณวิชาชีพของกลุ่มครูและบุคลากรทางการศึกษา การสร้างให้คนมีวินัย มีจรรยาบรรณ ฯลฯ ถือเป็นทุนทางสังคมชนิดหนึ่ง

(ข) การวางระเบียบร่วมกัน เช่น ระเบียบวินัยการอยู่ร่วมกันของผู้คนหน่วยงาน ตัวอย่าง เช่น บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร อุทิศตนให้กับการทำงาน และการทำงานอย่างเต็มความสามารถ การปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งโดยชอบธรรมของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่การงาน และให้ความนับถือผู้บังคับบัญชาและบุคลากรที่มีอาวุโสสูงกว่า รักษาและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานอย่างเคร่งครัด และให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานอย่างเต็มที่ มีกิริยาสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชา ต่อเพื่อนพนักงาน และต่อผู้ที่มาติดต่อกับหน่วยงาน ปฏิบัติงานตามกำหนดเวลาทำงานและความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายโดยเคร่งครัด รักษาทรัพย์สินของหน่วยงาน หรือทรัพย์สินที่หน่วยงานจัดหาให้โดยถือเสมือนว่าเป็นทรัพย์สินของบุคลากรเองเอง รักษาความสะอาดบริเวณที่ทำงาน ตลอดจนการประหยัดการใช้วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ให้สิ้นเปลืองน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น แต่งกายสุภาพในระหว่างการทำงาน ละเว้นการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความแตกความสามัคคีระหว่างเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทุนทางสังคมได้ทั้งสิ้น

(ค) การพาไปทำ คือการนำบุคคลไปปฏิบัติงานหรือกิจกรรมใด ๆ ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยตรง (learning by doing) อาจปฏิบัติภายใต้คำแนะนำของผู้อาวุโส หรือไม่ก็ได้ สิ่งเกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นในตัวบุคคลถือว่าเป็นทุนทางสังคมด้วยเช่นกัน

(ง) การทำเป็นแบบอย่างที่ดี อันเป็นวิธีการที่ผู้นำหรือผู้อาวุโสแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา และจริยธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นผู้ที่ได้อบรมแล้วอย่างสม่ำเสมอ ที่ทำให้ผู้เรียนเลื่อมใสศรัทธา และถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงานหรือการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ สิ่งนี้ถือเป็นทุนทางสังคมด้วยเช่นกัน

การบริหารจัดการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

กรมชลประทาน เป็นหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่จัดให้ได้มาซึ่งน้ำเพื่อกักเก็บรักษา ควบคุม ส่ง ระบาย หรือ แบ่งน้ำเพื่อการเกษตร การพลังงาน การสาธารณสุข โภค หรือการอุตสาหกรรม และหมายรวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำกับการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทาน กรมชลประทานมีอำนาจหน้าที่ 1) เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เพียงพอ 2) จัดการน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภทอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน 3) เสริมสร้างให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้การและบริหารจัดการน้ำ ทุกระดับอย่างบูรณาการ และ 4) ดำเนินการป้องกันและบรรเทาภัยทางน้ำ

ในการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของกรมชลประทานนั้น ได้จัดตั้งหน่วยงานภายในเพื่อรับผิดชอบการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ สำหรับโครงสร้างและหน่วยงานในสังกัดกรมชลประทาน ได้แบ่งส่วนราชการตาม กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2557 เป็นสำนัก กอง ศูนย์ สำนัก กลุ่ม สถาบัน และสำนักชลประทาน ประกอบด้วย (กรมชลประทาน.,2565) สำนักงานเลขานุการกรม กองการเงินและบัญชี กองพัสดุ ศูนย์เทคโนโลยี

สารสนเทศและการสื่อสาร สำนักกฎหมายและที่ดิน สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล กองส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สำนักบริหารโครงการ สำนักวิจัยและพัฒนา สำนักสำรวจด้านวิศวกรรมและธรณีวิทยา สำนักออกแบบวิศวกรรมและสถาปัตยกรรม สำนักพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ กองพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง กลุ่มตรวจสอบภายใน กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กองแผนงาน สำนักเครื่องจักรกล กองประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สถาบันพัฒนาการชลประทาน สำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา สำนักงานชลประทานที่ 1 -17 (จ.เชียงใหม่ จ.ลำปาง จ.พิษณุโลก จ.กำแพงเพชร จ.อุดรธานี สำนัก จ.ขอนแก่น จ.อุบลราชธานี จ.นครราชสีมา จ.ชลบุรี จ.ลพบุรี จ.นนทบุรี จ.ชัยนาท จ.กาญจนบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ จ.นครศรีธรรมราช จ.สงขลา และ จ.นราธิวาส) สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม การเมืองการปกครอง และการเศรษฐกิจกรมชลประทานได้ส่งผลให้กรมชลประทานได้ปรับปรุงและพัฒนาการชลประทานให้ตอบสนองความต้องการใช้น้ำของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยกรมชลประทานได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบัน ได้เปิดโอกาสให้ประชาชน เกษตรกร รวมไปถึงกลุ่มผู้ใช้น้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำมากขึ้น

อนึ่ง การบริหารจัดการน้ำต้องตั้งอยู่บนหลักการสำคัญว่าต้องจัดสรรทรัพยากรน้ำให้อย่างทั่วถึงไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข การอุตสาหกรรม การคมนาคมทางน้ำ และการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำของประเทศด้วย โดยที่น้ำมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชน ดังจะพบได้จากการบริหารจัดการน้ำในปีที่มีน้ำปริมาณน้อย กรมชลประทานจำเป็นต้องบริหารจัดการน้ำโดยการแบ่งน้ำแบบตามรอบเวร หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า การส่งน้ำแบบหมุนเวียนหรือการส่งน้ำแบบตามรอบเวร เป็นวิธีการแจกจ่ายน้ำชลประทานให้กับพื้นที่รับน้ำชลประทาน ตามปริมาณและระยะ เวลาที่เหมาะสมโดยมีลำดับหรือรอบเวรของการส่งน้ำที่กำหนดไว้อย่างแน่นอนตามความต้องการใช้น้ำและระยะการเจริญเติบโตของพืช การส่งน้ำแบบหมุนเวียนนี้แบ่งย่อยออกได้เป็น 3 วิธี ที่นิยมใช้ปฏิบัติกันอยู่ได้แก่ 1) การหมุนเวียนโดยใช้ช่วงคลองต่าง ๆ ของคลองส่งน้ำสายใหญ่ 2) การหมุนเวียนโดยใช้คูต่าง ๆ ของคลองส่งน้ำสายใหญ่ 3) การหมุนเวียนโดยใช้ช่วงต่าง ๆ ของคูส่งน้ำ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการส่งน้ำแบบรอบเวรนี้ก็คือ “ความร่วมมือของเกษตรกร” ซึ่งความร่วมมือจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อเกษตรกรมีความเข้าใจสถานการณ์ของปริมาณน้ำที่มีจำกัด และการยอมรับกติกา สิ่งนี้เป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานหลักการหนึ่ง

การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่าการบริหารจัดการการชลประทานของไทยจะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องโดยยึดเอาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการชลประทานให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสำหรับการชลประทานในเขตพื้นที่ท้ายน้ำของเขื่อนรัชชประภา กรมชลประทานได้ดำเนินการร่วมกับ

กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการชลประทานให้แก่เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำในตอนล่างของเขื่อนรัชชประภา เช่น การเกษตรในเขตท้องที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยกรมชลประทานได้ดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการการชลประทานยุคใหม่โดยให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วม ในการดำเนินงานของการชลประทานยุคใหม่นี้มีจุดมุ่งหมายดังนี้ (กรมชลประทาน.,2549)

1) เพื่อให้การจัดสรรน้ำ การบำรุงรักษาและปรับปรุงระบบชลประทานให้สอดคล้องหรือเป็นไปโดยคำนึงถึงความต้องการของราษฎร

2) เพื่อให้เกษตรกรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการชลประทานอันเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การเข้าร่วมการบริหารจัดการชลประทานอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

3) เพื่อให้การจัดสรรน้ำ การบำรุงรักษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นโดยการจัดสรรน้ำให้เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและประหยัด และการบำรุงรักษาการชลประทานได้รับการดูแลบำรุงรักษาซ่อมแซมเป็นอย่างดี ให้ใช้งานได้ดีและยาวนานตลอดอายุการใช้งาน

4) เพื่อส่งเสริมบทบาทและสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กระบวนการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษานี้ เกษตรกรสามารถมีส่วนร่วมทั้งในด้านการตัดสินใจในการบริหารจัดการและดำเนินงานหรือกิจกรรมชลประทาน โดยมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ 11 ขั้นตอนคือ

- 1) การสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วม
- 2) การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม
- 3) การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน(กลุ่มพื้นฐาน)
- 4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 5) การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 6) การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน
- 7) การจัดตั้งกองทุนชลประทาน
- 8) การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 9) การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา
- 10) การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ
- 11) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

จากกระบวนการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษานี้ ประชาชนในพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมกิจกรรม 11 กิจกรรมดังกล่าว สามารถสรุปได้ 4 ขั้นตอน ตามทัศนะของ Cohen และ Uphoff (1980) คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ เลือกลโยบายและประชากรที่

เกี่ยวข้อง มี 2 กิจกรรมซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่ 1 การสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วม และกิจกรรมที่ 2 การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการ ฯ นั้น มี 4 กิจกรรมได้แก่ กิจกรรมที่ 3 การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน กิจกรรมที่ 4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน กิจกรรมที่ 5 การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และกิจกรรมที่ 6 การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการ ฯ นี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ฯ มี 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 7 การจัดตั้งกองทุนชลประทาน กิจกรรมที่ 8 การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และกิจกรรมที่ 9 การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบและความคาดหวังซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ มี 2 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 10 การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ และกิจกรรมที่ 11 การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

การบริหารโครงการ

1. ความหมายของโครงการ

ประสิทธิ์ ตงยั้งศิริ (2540) กล่าวว่าโครงการหมายถึง “กิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยอิสระหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผน และบริหารงานได้ พร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด เมื่อวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังไว้สำเร็จเสร็จสิ้นลง โครงการจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดสรรทรัพยากรและการดำเนินงานอย่างมีระเบียบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแหล่งที่ตั้งของโครงการ ช่วงระยะเวลาของโครงการ การผลิต การลงทุน ผลตอบแทน การจัดรูปองค์การและการบริหารโครงการ”

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า โครงการหมายถึง “กลุ่มของกิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อหวังผลตอบแทน นั่นคือจะต้องเป็นกิจกรรมหรืองานที่มีการใช้จ่ายเงินหรือที่มีการลงทุนเพื่อผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งจะทำให้กิจกรรมหรืองานนั้นให้ผลตอบแทนภายในระยะเวลา ค่าใช้จ่าย และผลงานตามที่ได้กำหนดไว้”

2. ความสำคัญของโครงการ การบริหารโครงการเป็นการดำเนินงานที่เน้นการทำงานเป็นทีม โดยทีมงานจะได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อทำงานเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ทำ โดยทั่วไปแล้วสมาชิกของทีมงานจะแต่งตั้งจากบุคลากรของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์การที่มีความสามารถเฉพาะด้าน (specialization) ในการที่จะทำให้ภาระงานหรือพันธกิจของโครงการ (mission) บรรลุเป้าหมาย หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการหรือภาระงานที่ได้รับมอบหมายบรรลุ

วัตถุประสงค์แล้ว ทีมงานนั้นจะยุติบทบาทลง แต่ละคนแต่ละฝ่ายจะกลับเข้าไปปฏิบัติงานในหน่วยงานของตนที่เคยสังกัดมาแต่เดิม

เนื่องจากการใช้การบริหารโครงการสำหรับงานที่มีลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น บางครั้งอาจมีคำถามว่างานประเภทใด งานชนิดไหนบ้าง ที่ควรจะนำเอาวิธีการบริหารโครงการเข้ามาดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ในเรื่องนี้ David I. Cleland และ Lewis R. Ireland (2002) มีความเห็นว่า การบริหารโครงการเคยนำไปใช้ในงานด้านต่าง ๆ มาแล้วอย่างกว้างขวางเช่น (1) การออกแบบงานทางด้านวิศวกรรมและการก่อสร้างทางวิศวกรรมโยธา เช่น การก่อสร้างทางหลวง สะพาน อาคาร เชื้อเพลิงและคลอง เป็นต้น (2) การออกแบบและการผลิตในโครงการต่าง ๆ ของกองทัพ เช่น การต่อเรือดำน้ำ การสร้างอากาศยานที่ขับ รดถังและระบบการสื่อสารและโทรคมนาคมทางทหาร (3) การก่อสร้างโรงงานที่ใช้พลังงานนิวเคลียร์ (4) การวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตใหม่ ๆ (6) การปรับปรุงองค์การ (7) การเดินทางไปดวงจันทร์และกลับมายังโลกด้วยความปลอดภัย

สำหรับงานทางด้านธุรกิจแล้ว Kevin Forsberg, Hal Mooz และ Howard Cotterman (2000) เห็นว่าการบริหารโครงการสามารถที่จะนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ ได้เช่น (1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ ๆ ได้ตรงตามความต้องการของลูกค้าหรือผู้ใช้บริการ (2) ทำให้การนำผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่พัฒนาขึ้นมาเป็นที่ยอมรับของตลาดได้ในระยะเวลาอันสั้น (3) ปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิต และการปรับปรุงศักยภาพในการดำเนินงาน (4) สร้างจุดแข็งขององค์การและ/หรือสินค้าและบริการ ให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าโครงการมีความสำคัญต่องานเฉพาะอย่างที่มีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยใช้วิธีการบริหารงานทั่วไป (general management) ให้เกิดประสิทธิผลภายใต้ข้อจำกัดทางด้านค่าใช้จ่าย เวลา และผลผลิตของงานที่ต้องการนั้นได้จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการบริหารการจัดการด้วยวิธีการเฉพาะอย่างเรียกว่า การบริหารโครงการ (Project management) ด้วยเหตุดังกล่าวการบริหารโครงการจึงมีความสำคัญต่องานเฉพาะอย่างและงานที่มีลักษณะพิเศษดังต่อไปนี้

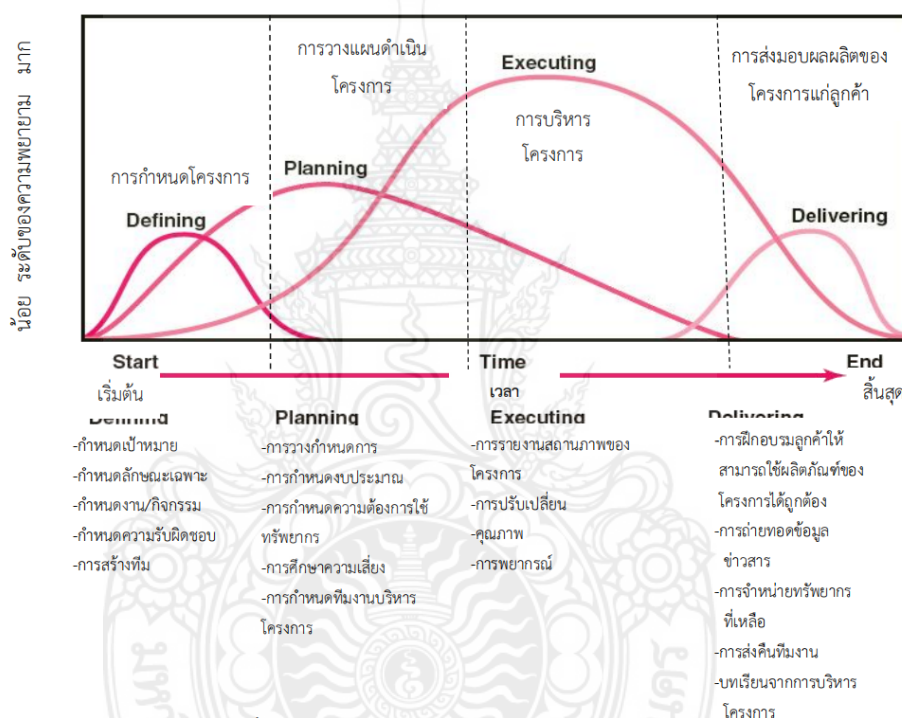
1) งานที่มีลักษณะซับซ้อนและมีลักษณะเป็นงานชั่วคราว มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายแน่นอนรวมทั้งมีความต้องการใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานมากกว่าที่หน่วยงานมีอยู่ ฉะนั้นเมื่อจะดำเนินงานจึงต้อง "ระดมทรัพยากร" จากหน่วยงานอื่น ๆ ภายในองค์การมาร่วมกันดำเนินโครงการ

2) งานที่ไม่คุ้นเคย (non-routine) มีงานหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน (complex) มีเวลาจำกัด (one time effort limited by time), งบประมาณ (budget), ทรัพยากร (resources) จำกัด และผลผลิต (output) ของงานอันเป็นความต้องการโดยเฉพาะของลูกค้า งานลักษณะดังกล่าวจึงเป็นงานที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างไปจากงานกิจวัตรที่ทำอยู่เป็นประจำ จึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์และความชำนาญการของบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาร่วมกันปฏิบัติงาน

3) ความสัมพันธ์กันกับงานอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ถ้างานใดกิจกรรมใดเกิดการสะดุดหยุดยั้ง จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของงานอื่น ๆ อาจทำให้งานโดยรวมสำเร็จล่าช้าเกินกว่าเวลาที่กำหนดหรือล้มเหลวได้

4) ความเสี่ยงชื่อเสียง งานใดที่เมื่อดำเนินการผิดพลาดหรือล้มเหลวแล้วจะทำให้ เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่องค์การงานในลักษณะนี้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยกันทำให้สำเร็จโดยใช้วิธีการบริหารโครงการ

3. กระบวนการดำเนินงานของโครงการ ในทัศนะของ Gray and Larson (2011: p.7) แล้วเห็นว่า กระบวนการดำเนินงานของโครงการหรือวงจรชีวิตของโครงการจะหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านไปตามลำดับก่อนหลัง 4 ระยะหรือขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการกำหนดโครงการ (defining) 2) ขั้นตอนการวางแผน (planning) ดำเนินโครงการ 3) ขั้นตอนการบริหาร (executing) หรือการจัดการโครงการ และ 4) ขั้นตอนการส่งมอบ (delivering) ผลผลิตของโครงการ ซึ่งแต่ละขั้นตอนต้องใช้ระดับความพยายาม (effort) ในการกระทำมากน้อยต่างกันแสดงได้ดังภาพที่ 2.2 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 วงจรชีวิตของโครงการตามทัศนะของ Gray และ Larson

ที่มา : ดัดแปลงจาก Clifford F. Gray and Erik W. Larson. (2011). Project Management: A Managerial Process. New York. McGraw-Hill/Irwin. หน้า 7

จากภาพที่ 2.2 จะพบว่า วงจรชีวิตของโครงการเริ่มต้นที่การกำหนดโครงการและจะไปถึงสิ้นสุดที่การส่งมอบผลผลิตของโครงการให้แก่ลูกค้า โดยแต่ละขั้นตอนมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดโครงการ (defining) เป็นการจัดทำข้อเสนอโครงการโดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ (goals) การกำหนดลักษณะเฉพาะของโครงการ (specifications) การกำหนดงาน/กิจกรรม (tasks) ที่ต้องปฏิบัติของโครงการการมอบหมายความรับผิดชอบต่าง ๆ (responsibilities) แก่ทีมบริหารโครงการแต่ละคนแต่ละกลุ่มว่าจะต้องทำอะไรที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ในขั้นตอนนี้จะมีผู้เกี่ยวข้องไม่มากนัก ผู้บริหารโครงการไม่จำเป็นต้องใช้ระดับความพยายามและระยะเวลาไม่มากนัก

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนดำเนินโครงการ (planning) ขั้นตอนนี้ผู้บริหารโครงการจำเป็นต้องใช้ความพยายามในการทำงานเพิ่มมากขึ้น มีการจัดวางกำหนดการ (schedule) กำหนดค่าใช้จ่าย (budgets) และทรัพยากรบริหาร (resource) การวางแผนความเสี่ยง (risks) และทีมงานบริหารโครงการ (staffing) การจัดทำแผนการดำเนินงานโครงการในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดรายละเอียดของวิธีปฏิบัติงาน/กิจกรรมต่าง ๆ ว่าควรจะทำอย่างไรจึงจะทำให้บรรลุผลสำเร็จ สามารถดำเนินโครงการได้ถูกต้อง ใครบ้างจะใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ควรอยู่ในระดับใด และงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการควรจะมีมากน้อยเท่าใด ขั้นตอนนี้จะใช้เวลาค่อนข้างมากโดยจะครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดโครงการไปจนกระทั่งถึงในระยะแรกของขั้นตอนการส่งมอบผลิตภัณฑ์ให้แก่ลูกค้าหรือผู้รับบริการ

ขั้นตอนที่ 3 การบริหารโครงการ (executing) ซึ่งถือเป็นระยะเวลาที่งานส่วนใหญ่โครงการจะอยู่ในช่วงระยะนี้ เป็นทั้งการสร้างผลงานทางกายภาพ (physical product) ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ของโครงการอาจเป็นสินค้าและ/หรือบริการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง การควบคุมการดำเนินโครงการให้เป็นไปตามระยะเวลาโครงการโดยมีระบบการรายงานสถานะของโครงการ (status reports) การบริหารการเปลี่ยนแปลง (changes) และคุณภาพ (quality) การดำเนินงานของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมาย และสร้างผลงานทางด้านจิตภาพ (mental product) เช่น การพยากรณ์ (forecasts) ผลงานที่ว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ และการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ตามความจำเป็นเพื่อให้การดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมาย ขั้นตอนนี้จะใช้เวลามากที่สุดของการบริหารโครงการโดยจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดโครงการ การวางแผนดำเนินโครงการ การบริหารโครงการและจะไปสิ้นสุดเมื่อส่งมอบผลิตภัณฑ์ของโครงการให้แก่ลูกค้า

ขั้นตอนที่ 4 การส่งมอบผลิตภัณฑ์ของโครงการให้แก่ลูกค้า (delivering) เช่น บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) สั่งซื้อเครื่องบินโดยสารจากบริษัท โบอิง จำกัด เมื่อบริษัทสร้างเครื่องบินโดยสารเสร็จแล้วจะส่งมอบให้แก่การบินไทย ในการนี้โบอิงจะต้องฝึกอบรมนักบิน และลูกเรือ (train customers) ให้มีทักษะในการใช้อุปกรณ์การบินต่าง ๆ บนเครื่องบิน และการถ่ายทอดข้อมูลต่าง ๆ (release documents) และจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญคอยให้ช่วยเหลือ (release staff) ที่จำเป็นสำหรับการใช้งานเครื่องบินที่การบินไทยสั่งซื้อ ในกรณีที่เป็นการโครงการเดี่ยว ๆ เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วจะจำหน่ายจ่ายแจกทรัพยากรของโครงการที่เหลือไปใช้ในโครงการอื่น ๆ รวมทั้ง การส่งคืนสมาชิกทีมงานที่มาร่วมทำงานในโครงการคืนต้นสังกัดเดิม พร้อมกับสรุปบทเรียนที่ได้จากการจัดทำโครงการนี้ ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นในขั้นตอนสุดท้ายของการบริหารโครงการและจะไปสิ้นสุดเมื่อส่งมอบผลิตภัณฑ์ลูกค้าหรือผู้รับบริการเสร็จสิ้นแล้ว

นอกจากนี้ Mike Field and Laurie Keller (1998) ยังได้เสนอวงจรชีวิตของโครงการไว้ว่ามี 5 ระยะ ดังนี้ (Field and Keller, 1998: 61-64) ได้แก่ 1)ระยะกำหนดโครงการ (definition phase) 2)ระยะการวางแผน (planning phase) 3) ระยะการจัดวางรูปแบบองค์การสำหรับการบริหารโครงการ (organization phase) 4) ระยะการบริหาร (execution) โครงการหรือระยะดำเนินโครงการ (implementation phase) และ5) ระยะสุดท้ายของโครงการคือระยะปิดโครงการ (closure phase)

จากข้อเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนหรือระยะต่าง ๆ ของวงจรชีวิตของโครงการตามข้อเสนอของ Gray และ Larson กับข้อเสนอของ Field และ Keller มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกันเพียงแต่อาจเรียกชื่อของแต่ละขั้นตอนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม จากขั้นตอนของวงจรชีวิตของโครงการที่กล่าวมานี้ ในทัศนะของนักวิชาการด้านการบริหารโครงการของไทยก็ได้กำหนดขั้นตอนของวงจรชีวิตของโครงการไว้ด้วยเช่นกันที่สำคัญ ได้แก่

4. แนวคิดการเกี่ยวกับการบริหารโครงการ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารโครงการประกอบด้วย 1) การจัดทำข้อเสนอโครงการ 2) การเตรียมการ 3) การดำเนินโครงการ และ 4) การประเมินโครงการ โดยแต่ละกิจกรรมมีสาระสำคัญดังนี้

1) การจัดทำข้อเสนอโครงการ การจะบริหารโครงการให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารโครงการจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการที่ชัดเจนเพื่อให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบังคับสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ การจัดทำรายละเอียดของแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวนี้เรียกว่า การจัดทำข้อเสนอโครงการ (project proposal) หรือเรียกกันทั่วไปว่าการเขียนข้อเสนอโครงการนั่นเอง

2) การเตรียมการดำเนินโครงการ การที่จะนำโครงการที่ผ่านความเห็นชอบและอนุมัติแล้วไปดำเนินการให้ประสบความสำเร็จนั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ทักษะและความพยายามที่สูงมากของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย เพราะเป็นการนำเอาสิ่งที่คิดและคาดคะเนไว้ว่าจะทำโดยกำหนดไว้เป็นโครงการและนำไปดำเนินงานให้บังเกิดผลจริงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการย่อมมีความเสี่ยงความไม่แน่นอนเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและสิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่จะเกิดขึ้นกับโครงการทุกประเภท ดังนั้นเพื่อเป็นลดความเสี่ยงความไม่แน่นอนหรือความผิดพลาดล้มเหลวไม่ให้มีหรือยอมให้มีได้เท่าที่จะบริหารจัดการได้ ผู้รับผิดชอบโครงการจำเป็นต้องเตรียมการป้องกันและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาไว้ให้พร้อม การเตรียมการดังกล่าวนี้เป็นการเตรียมการเกี่ยวกับ การวางระบบการทำงาน กำลังคนและงบประมาณหรือค่าใช้จ่าย สำหรับผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ผู้บริหารโครงการ (project manager) และทีมโครงการ (project team) ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน (specialist) ในหลากหลายสาขาวิชามาทำงานร่วมกันโดยใช้ความรู้ในลักษณะของสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ร่วมกันทำงานในโครงการให้ประสบความสำเร็จ

3) การดำเนินโครงการ อนึ่งการดำเนินโครงการจะประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารโครงการเองจำเป็นต้องมีเครื่องมือทางด้านการบริหารได้แก่ การจัดโครงสร้างองค์การเพื่อการบริหารจัดการโครงการ การจัดบุคคลเข้าทำงานในโครงการ และการควบคุมโครงการ

4) การประเมินผลโครงการ การประเมินผลโครงการจะหมายถึง การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินงานโครงการ ทรัพยากรบริหาร, กิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการ ผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcomes) รวมถึงผลกระทบในส่วนที่เป็นปัจจัยข้างเคียง (effects) และผลกระทบ (impacts) โดยตรงของโครงการโดยข้อมูลที่ได้จะนำไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานตามที่ได้กำหนดไว้ทั้งด้านผลผลิต ระยะเวลาและค่าใช้จ่ายผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินนี้จะนำไปใช้เป็นข้อมูล

ให้ผู้บริหารโครงการตัดสินใจ ปรับปรุงการดำเนินโครงการให้สัมฤทธิ์ผล รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำโครงการใหม่ให้มีความถูกต้องและเหมาะสม

การประเมินผลโครงการจึงเป็นวิธีการที่จะทำให้ผู้บริหารโครงการทราบข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ สามารถนำไปใช้ในการวางแผน การตัดสินใจ การกำกับติดตามและประเมินผลเพื่อให้การดำเนินโครงการสัมฤทธิ์ผลได้ผลผลิตตามที่คาดหวัง สามารถดำเนินโครงการได้จบสิ้นภายในเวลาและจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่กำหนด

ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน

การพัฒนาประเทศไทยทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นทางการเมื่อได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ(พ.ศ. 2561-2580) โดยในวันที่ 8 ตุลาคม 2561 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) และได้เผยแพร่ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2561 เพื่อใช้เป็นทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้นเพื่อให้แนวทางการดำเนินการต่าง ๆ สอดคล้องและบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก วันที่ 13 ตุลาคม 2561) ซึ่งในยุทธศาสตร์ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ดังนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.,2561)

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรืออาจถือเป็น “คติพจน์” ประจำชาติไทยว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ทั้งนี้เพื่อสนองต่อผลประโยชน์แห่งชาติ อันได้แก่ การมีเอกราช อธิปไตย การดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนของสถาบันหลักของชาติและประชาชนจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ การอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขเป็นปึกแผ่น มีความมั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคมและการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

ความมั่นคง หมายถึง การมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในประเทศและภายนอกประเทศในทุกระดับ ทั้งระดับประเทศ สังคม ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล และมีความมั่นคงในทุกมิติ ทั้งมิติทางการทหาร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เช่น ประเทศมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีการปกครองระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีความเข้มแข็งเป็นศูนย์กลางและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน มีระบบการเมืองที่มั่นคงเป็นกลไกที่นำไปสู่การบริหาร

ประเทศที่ต่อเนื่องและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี สามารถผนึกกำลังเพื่อพัฒนาประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

ความมั่งคั่ง หมายถึง ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืนจนเข้าสู่กลุ่มประเทศรายได้สูง ความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ประชากรมีความอยู่ดีมีสุข ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงทุกภาคส่วน มีคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ไม่มีประชาชนที่อยู่ในภาวะความยากจน เศรษฐกิจในประเทศมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนมีการสร้างฐานเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป และประเทศไทยมีบทบาทที่สำคัญในเวทีโลก และมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอย่างแน่นแฟ้นกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย เป็นจุดสำคัญของการเชื่อมโยงในภูมิภาค ทั้งการคมนาคมขนส่ง การผลิต การค้า การลงทุน และการทำธุรกิจ เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่องไปได้ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้ และคุณภาพชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่อยู่บนหลักการใช้ การรักษา และการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมจนเกินความสามารถในการรองรับและเยียวยาของระบบนิเวศ การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถยกระดับการพัฒนาให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังกล่าวข้างต้น และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศชัดเจนแล้ว รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศระยะยาวที่จะทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศในทุกมิติทุกรูปแบบและทุกระดับ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการของประเทศได้รับการพัฒนายกระดับไปสู่การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และพัฒนากลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจใหม่ที่จะสร้างและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ เพื่อยกระดับฐานรายได้ของประชาชนในภาพรวมและกระจายผลประโยชน์ไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม คนไทยได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี เก่ง มีวินัย คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สามารถ “รู้ รับ

ปรับใช้” เทคโนโลยีใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงบริการพื้นฐาน ระบบสวัสดิการ และกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

เพื่อให้การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติบรรลุผลตามวิสัยทัศน์ประเทศไทย รัฐบาลได้มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบ“ประชารัฐ” โดยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติในด้านต่าง ๆ 6 ยุทธศาสตร์¹ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ยุทธศาสตร์ชาติ ทั้ง 6 ด้านดังกล่าวนี้จะได้รับการนำไปเป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายสาธารณะของรัฐบาลที่มีส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและองค์การมหาชน และองค์กรในภาคส่วนอื่นของไทยเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติทำให้ประชาชนชาวไทย “คุณภาพชีวิตที่ดี”โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีเป้าหมายและประเด็นการพัฒนา ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกရာช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยี และระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามแลภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ และทุกระดับความรุนแรง ควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงที่มีอยู่ในปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ใช้กลไกการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการทั้งกับส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาสังคม และองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศทั่วโลกบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำเนินการของยุทธศาสตร์ชาติด้านอื่น ๆ ให้สามารถขับเคลื่อนไปได้ตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนด

2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ บนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่เราทำมาทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของ

¹ คำว่ายุทธศาสตร์ในที่นี้จะหมายถึง ทิศทาง นโยบาย และกระบวนการที่องค์กรตัดสินใจเลือกเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีอนาคตเป็นตัวกำหนด” แต่ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ว่า หมายถึง (คำนาม) วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม และ (คำวิเศษณ์) ที่มีความสำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารทั้งในยามสงบและยามสงคราม เช่น จุดยุทธศาสตร์.

เศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (2) “ปรับปรุงจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ (3) “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการพัฒนาคนรุ่นใหม่ รวมถึงปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต บนพื้นฐานของการต่อยอดอดีตและปรับปรุงจจุบัน พร้อมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐให้ประเทศไทยสามารถสร้างฐานรายได้และการจ้างงานใหม่ ขยายโอกาสทางการค้าและการลงทุนในเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้และการกินดีอยู่ดี รวมถึงการเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลาง และลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศได้ในคราวเดียวกัน

3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งการเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงเป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการเกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบต่อสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพสามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมาภิบาล และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการ ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน มี

สมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรม เทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่า และปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์ สุจริต ความมัธยัสถ์ และสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และการอำนวยความสะดวกตามหลักนิติธรรม

ยุทธศาสตร์ชาติทั้ง 6 ด้านมีเป้าหมายเพื่อให้ประเทศไทยและชาวไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนซึ่ง UNESCO ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า “คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล” สำหรับสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้เช่นกัน โดยกล่าวว่า คุณภาพชีวิตคือ “การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ องค์ประกอบของความเป็นพื้นฐานที่เหมาะสม อย่างน้อยก็น่าจะมีอาหารที่เพียงพอ มีเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีสุขภาพกายและจิตใจดี ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งได้รับการบริการพื้นฐานที่จำเป็น ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประกอบการดำรงชีพออย่างยุติธรรม” สำหรับดัชนีชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตของชาวนั้น จากการศึกษาค้นคว้าของ สุรจิตร อุตะเภา เรื่อง พัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกำลังพลในกองพลทหารราบที่ 3 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (สุรจิตร อุตะเภา.,2557) พบว่าดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกำลังพลในกองพลทหารราบที่ 3 ที่ได้จากการวิจัยจะมีทั้ง 1) มิติวัตถุวิสัย หรือทางกายภาพ (Objective) ที่แบ่งออกเป็น 11 ด้านได้แก่ (1) ด้านสุขภาพ (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านที่อยู่อาศัย (4) ด้านสิ่งแวดล้อม (5) ด้านรายได้ (6) ด้านการทำงาน (7) ด้านจริยธรรม (8) ด้านครอบครัว (9) ด้านความปลอดภัย (10) ด้านการคมนาคม และการสื่อสาร (11) ด้านการมีส่วนร่วม และ 2) มิติอัตวิสัยหรือความสุขและความพอใจ (Subjective) ดัชนีชี้วัดของคุณภาพชีวิตมิติด้านอัตวิสัย (Subjective) นี้มีจำนวน 7 ด้านได้แก่ (1). ความพอใจในความสัมพันธ์กับผู้อื่น ผู้ร่วมงาน ครอบครัว (2) ความพอใจในสถานภาพทางสังคม ตำแหน่ง หน้าที่การงาน หรือลำดับขั้นทางสังคม (3) ความพอใจในสุขภาพกายและสุขภาพจิต (4). ความพอใจในการเป็นผู้ที่เข้าถึงทรัพย์สินเงินทอง ทุนทางสังคมในด้านรายได้พิเศษ ความมั่งคั่งร่ำรวย และ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (5) มีอารมณ์ดีหรือไม่ดี เช่น สนุกสนาน โกรธ เศร้าสร้อย (6) ความสงบสุข หรือมีความกดดันจากเรื่องต่าง ๆ (7) ความพอใจในชีวิตโดยรวม (วัดจากความพอใจ) ซึ่งสามารถนำไปใช้ประเมินคุณภาพชีวิตกำลังพลในกองทัพบก

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่น่าสนใจกับงานวิจัยนี้ แบ่งได้ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) งานวิจัยการบริหารจัดการน้ำ 2) งานวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และ 3) งานวิจัยต่างประเทศ

1. งานวิจัยการบริหารจัดการน้ำ ที่น่าสนใจ ได้แก่

1.1 ลือโรจน์ จินดารัตนวรค์. (2554) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลตะพง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง” ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อเกษตรการอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อของภาครัฐและภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำภาคการเกษตรในพื้นที่ตำบลตะพง อำเภอมือง จังหวัดระยอง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลตะพงอยู่ในการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลตะพง ทุกภาคส่วนได้รับการเตรียมความพร้อมทางด้านวิชาการและด้านเทคนิคโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ระดับนโยบาย การดำเนินการ โดยการจัดทำประชาคม ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ในตำบลตะพงนั้น ไม่เพียงแต่มีการจัดการด้วยระบบท่อของภาครัฐเท่านั้นแต่ได้มีการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ยึดหลักแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการกระจายแหล่งเก็บน้ำในหมู่บ้าน ปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติ ตลอดจนการนำระบบสารสนเทศมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนน้ำที่ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก

โดยจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคการเกษตร หรือคณะกรรมการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังได้พบว่า มีการบริหารจัดการแบบผสมผสาน คือ การส่งน้ำด้วยระบบท่อดังกล่าว เป็นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในลักษณะกลุ่มตำบลที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพโดยการตกลงทำบันทึกความเข้าใจ หรือ เอ็มโอยู (Memorandum Of Understanding: MOU) การใช้น้ำร่วมกันระหว่างพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่กลางน้ำ และพื้นที่ปลายน้ำ โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด และโครงการชลประทานระยองเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำให้กับตำบลตะพงอย่างยั่งยืน

1.2 อมราพร พลประชิด (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา” มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางกำหนดนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของแม่น้ำคลองพะแสง เขื่อนรัชชประภา อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยทำการศึกษา ด้านปริมาณน้ำ คุณภาพน้ำ และความร่วมมือของชุมชนท้ายน้ำในการจัดการทรัพยากรน้ำ ผลการศึกษาพบว่า 1) ปริมาณน้ำที่เขื่อนรัชชประภา ระบายน้ำสู่แม่น้ำพะแสงนั้นเพียงพอต่อความต้องการน้ำของชุมชนท้ายน้ำโดยเขื่อนได้ระบายน้ำปริมาณเฉลี่ยเท่ากับ 258.76 ล้าน ลบ.ม./ปี ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำของชุมชนท้ายน้ำมีความต้องการปริมาณน้ำจำนวน 4.35 ล้าน ลบ.ม./ปี 2) ในด้านคุณภาพน้ำนั้นพบว่า คุณภาพน้ำของลำคลองพะแสงเป็นแหล่งน้ำประเภทที่ 3 และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานน้ำผิวดินพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 3) ความร่วมมือของชุมชนท้ายน้ำในการจัดการทรัพยากรน้ำพบว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำของชุมชน

เกิดจากประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างเขื่อนรัชชประภากับชุมชนท้ายน้ำ และขาดการมีส่วนร่วมจากการจัดการทรัพยากรน้ำของแม่น้ำคลองพระแสง

1.3 สมคิด สมศรี ศรีปริญญา ฐประจ่าง และสุดาวรรณ สมใจ. (2560) ได้ศึกษา “ปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัย เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของลักษณะพื้นฐาน นโยบายการป้องกันปัญหาอุทกภัย บทบาทพหุภาคี และการบริหารจัดการเพื่อรองรับเหตุการณ์อุทกภัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ใช้วิธีการวิจัยผสมผสาน (Mixed Methods Research) เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดขณะที่เกิดเหตุการณ์อุทกภัยปี พ.ศ. 2554 จำนวน 400 ราย ส่วนกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ และประชาชนในชุมชน จำนวน 20 ราย เพื่อได้ข้อค้นพบสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง วิเคราะห์ผลด้วยเทคนิคแบบจำลองสมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัย พบว่า นโยบายการป้องกันปัญหาอุทกภัยมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด รองลงมาคือการบริหารจัดการเพื่อรองรับเหตุการณ์อุทกภัย และบทบาทพหุภาคี ตามลำดับ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิด ปัจจัยความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการมีผู้บริหารที่ดี มีความใส่ใจเข้าใจปัญหา ลงมือปฏิบัติ ห่วงใย และมีความเสียสละ มีภาวะผู้นำ การแผนงานและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนมีความสามัคคีร่วมมือ เสียสละ เอื้อเฟื้ออาทร ทำให้งานบรรลุผลประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

นโยบายการป้องกันปัญหาอุทกภัยมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด เป็นเพราะว่าเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้มีการดำเนินนโยบายสาธารณะด้านการป้องกันปัญหาอุทกภัย คือ ปากเกร็ดโมเดลของเทศบาลนครปากเกร็ด สืบเนื่องมาจากหลังวิกฤตปี พ.ศ. 2538 และโมเดลดังกล่าวเสร็จในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งโครงการนี้ถือเป็นนโยบายสำคัญในการป้องกันปัญหาอุทกภัยและช่วยกระชับพื้นที่น้ำท่วมในปากเกร็ดได้ โดยเทศบาลนครปากเกร็ดมี (1) การกำหนดนโยบาย (2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ และ (3) การประเมินผลในนโยบายการป้องกันปัญหาอุทกภัยอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการบริหารจัดการเพื่อรองรับเหตุการณ์อุทกภัยมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มากที่สุด เป็นเพราะว่าเทศบาลได้เริ่มหลังปี พ.ศ.2538 เป็นต้นมาได้ดำเนินป้องกันริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยประสานกรมโยธาธิการและผังเมืองในการป้องกันเป็นปากเกร็ดโมเดล **วิสัยทัศน์**นครปากเกร็ดโมเดลน้ำต้องมีทางไป หลักต้องไม่ขวางทางน้ำ สร้างชุมชนให้รู้และเข้าใจบริหารงานท้องถิ่นให้พร้อมรับมือน้ำสอดคล้องกันนั่นเอง

นอกจากนี้ บทบาทพหุภาคีมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ไม่มีอิทธิพลทางตรง หากแต่มีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุด เป็นเพราะว่าเทศบาลนครปากเกร็ดเน้นการสื่อสารและช่องทางการสื่อสารที่ให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนอย่างต่อเนื่อง การเตรียมความพร้อมของทุกภาคส่วน การใช้ทุนทางสังคม และความร่วมมือจากภาคประชาสังคม ได้แก่ หน่วยงานราชการในพื้นที่ โรงเรียน วัด เข้ามาหนุนเสริมการดำเนินงาน

ให้บรรลุสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น เพราะการใช้ความรู้ทาง สังคมศาสตร์ในการบริหารจัดการน้ำไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอิงภูมิปัญญา ความเป็นวิทยาศาสตร์ หลักศีลธรรม ตลอดจนการสร้างการผนึกกำลังที่คำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน และเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ที่เรียกว่า “บ ว ร ร” กล่าวคือ บ้าน วัด โรงเรียน รัฐ หากแต่อาจจะสื่อสารไม่ทั่วถึงทั้งนี้ ต้องอาศัย 4 แกนนำดังกล่าวร่วมกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.4 ภาณุวัฒน์ ปิ่นทองและคณะ (2560) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมเพื่อปฏิรูปภาคการใช้น้ำเกษตรกรรมของประเทศไทย” พบว่า การบริหารจัดการน้ำของประเทศไทยเริ่มจากยุคแรก “RID1.0 Water Development” (พ.ศ. 2445-2500) เป็นช่วงการก่อตั้งกรมคลอง กรมทดน้ำ เริ่มก่อสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อสำรองน้ำในช่วงฤดูฝนและเก็บไว้ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เชื้อน อ่างเก็บน้ำ เชื้อนทดน้ำ ยุคต่อมา “RID2.0 Water Management” (พ.ศ. 2501-2544) เป็นช่วงการบริหารจัดการน้ำเพื่อการชลประทาน การวางแผน การบริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำ เชื้อนทดน้ำ คลองส่งน้ำชลประทาน เพื่อการชลประทานในช่วงฤดูการทำนาปรัง หรือการทำนาออกฤดูฝน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักของประเทศไทย ต่อมาเป็นยุค “RID3.0 Water Information System” (พ.ศ. 2545-2558) เป็นการนำเทคโนโลยีโดยใช้ระบบโทรมาตรในการติดตามปริมาณน้ำท่า ระดับน้ำที่สามารถรายงานสถานการณ์แบบออนไลน์ได้ทันต่อเวลาใช้ในการเฝ้าระวังสถานการณ์ทั้งน้ำท่วมและน้ำแล้ง เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการรายงานสถานการณ์ วางแผนบริหารจัดการ และเป็นข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชนในการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559-2560) เป็นช่วงที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การบริหารจัดการน้ำตามนโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 หรือยุค “RID4.0 Water Intelligence System” ซึ่งได้พัฒนาการบริหารจัดการน้ำและพื้นที่เกษตรกรรมภายใต้ปริมาณน้ำต้นทุนที่มี โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกร (smart farmer) สามารถเข้าถึงข้อมูลสถานการณ์น้ำ ทั้งปริมาณน้ำต้นทุนที่มีความเหมาะสมของพื้นที่ และสามารถตัดสินใจวางแผนการทำเกษตรกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการน้ำของไทยยังประสบปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถเข้าสู่ยุค 4.0 ได้อย่างเต็มตัว เนื่องจากความไม่สมดุลระหว่างปริมาณน้ำต้นทุนที่มีความไม่แน่นอนและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องจากสภาพอากาศ และความต้องการน้ำที่เพิ่มขึ้นจากเกษตรกรรมที่ไม่ทราบปริมาณน้ำต้นทุนที่แน่ชัด และรูปแบบวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิมของเกษตรกรซึ่งขาดข้อมูลที่ชัดเจน ขาดการชี้แนะ ขาดการวางแผนปรับตัวรับมือกับสถานการณ์ ทำให้เกิดความเสียหายของผลผลิตจากสถานการณ์ภัยน้ำท่วมและภัยน้ำแล้ง อีกทั้งประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เนื่องจากคุณภาพของผลผลิตไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ทำให้การบริหารจัดการน้ำภายใต้ปริมาณน้ำต้นทุนและทรัพยากรที่มี รวมถึงการเยียวยาชดเชยให้แก่เกษตรกรยังไม่สามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติจริงได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการน้ำเพื่อปฏิบัติการใช้น้ำในภาคการเกษตร

1) มาตรการภาพรวมเชิงระบบ

• ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรบริหารจัดการน้ำระดับจังหวัด ซึ่งมีหน้าที่บูรณาการทุกหน่วยปฏิบัติในพื้นที่ประสานการทำงานร่วมกัน และกำหนดทิศทางแนวทางพัฒนาแหล่งน้ำในจังหวัดให้เหมาะสม ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

• ส่งเสริมการพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการน้ำสำหรับพื้นที่เกษตรกรรม

• ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับการตลาดและเกษตรกรรมเพื่อผลักดันด้านการน้ำเข้าสู่ออกผลผลิตทางการเกษตร

• สร้างความเข้มแข็งในพื้นที่ โดยสร้างกลุ่มผู้ใช้น้ำ/กลุ่มบริหารจัดการน้ำรายจังหวัด

2) มาตรการบริหารจัดการความต้องการน้ำ (Demand)

• ส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) พร้อมทั้งพัฒนาระบบกระจายน้ำทั้งพื้นที่ในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทาน และการจัดสรรน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น

• ปรับรูปแบบเกษตรกรรม (พืช ประมง ปศุสัตว์) ให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนภาคการณ

• ส่งเสริมและสนับสนุนการเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง

• พัฒนาระบบราคากลางสินค้าเกษตร โดยคำนึงถึงต้นทุนการลงทุนที่คุ้มค่าต่อรายได้

3) มาตรการบริหารจัดการปริมาณน้ำต้นทุน (Supply)

• ส่งเสริมการเพิ่มแหล่งน้ำต้นทุนอย่างเหมาะสม เช่น การขุดสระ ขุดบ่อบาดาล โดยพิจารณาตามศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งการควบคุมป้องกันปัญหาความเค็ม น้ำเสีย เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนและแหล่งน้ำชลประทาน

• ส่งเสริมการเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำรองสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรม

• ส่งเสริมและพัฒนาแนวทางให้ภาคการใช้น้ำอุตสาหกรรม และน้ำประปาชุมชน ต้องมีระบบแหล่งน้ำของตนเอง รวมทั้งมีระบบบำบัดน้ำเสีย

1.5 อังกูร แก้วย่อง. (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) ประเมินสภาพปัญหาการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่ง น้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม และ 3) รวบรวมข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส จำนวน 50,171 คน ผู้นำเกษตรกรและชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 80 คน

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำจำนวน 20 คน รวมเป็น 51,271 คน กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำโก-ลก ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น (Multi-Stage Sampling) จำนวน 400 คน ใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบผสมผสาน (Mixed Sampling) คือ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้น (Stratified Sampling) โดยกำหนดให้ทุกตำบลเป้าหมายในเขตอำเภอสุโขทัย-โก-ลกและอำเภอดงขี้เหล็กเป็นหน่วยสุ่มแล้วจึงสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการในเขตชลประทานโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก ได้แก่ ตัวแทนผู้นำเกษตรกรจำนวน 40 คน ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำจำนวน 20 คน ประชาชนที่สนใจจำนวน 20 คน ตัวแทนจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลกจำนวน 2 คน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาสจำนวน 8 คน ตัวแทนจากการประปาจำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมพัฒนาที่ดินจำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมปศุสัตว์จำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมป่าไม้จำนวน 2 คน ตัวแทนจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจำนวน 2 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมเป็น 100 คน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) เครื่องมือแบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และ 2) แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและการสนทนากลุ่มโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส พบว่ามีปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เข้าใจในด้านการบริหารจัดการน้ำแบบยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในภาพรวมมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส เป็นการบริหารจัดการน้ำท่วม น้ำแล้ง น้ำเค็มและน้ำเปรี้ยว โดยนำศาสตร์พระราชามาใช้ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม มีเหตุผล พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันอาศัยหลักการของการบูรณาการและมีมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนวิธีการคือบริหารจัดการน้ำและอาคารชลประทาน ก่อสร้างใหม่อาคารชลประทาน ปรับปรุงอาคารชลประทานและซ่อมแซมอาคารชลประทาน เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม ร่วม 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ต้องพัฒนาขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลังคนและพลังแห่งการเรียนรู้การพัฒนาพลังคน เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และคนในชุมชนมีความสุข และพลังแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้

สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหาและนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำสู่ความสมดุลพอเพียงและยั่งยืน

1.6 ปกิตน์ สันตินิยม. (2564). ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาล” น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตการเกษตรและอุตสาหกรรม ประเทศไทยบริหารจัดการน้ำตามแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์สูงสุดและเพื่อแก้ไขปัญหาทั่วทั้งและปัญหายั่งยืน การบริหารจัดการน้ำดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลได้ จำเป็นต้องบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและใช้หลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ในการบริหารเพื่อให้เกิดสมดุลของน้ำและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาทั่วทั้งและปัญหายั่งยืนในสังคมได้อย่างยั่งยืนถึงแม้ว่า “น้ำ” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมด หากควรมีการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมเพื่อให้ชุมชนได้ใช้น้ำที่มีคุณภาพดี มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาระบบการจัดการน้ำมาใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่ายิ่งขึ้นด้วยการจัดระบบชลประทาน ทำให้เกิดพื้นที่เพาะปลูกหรือพื้นที่เกษตรกรรมที่ไม่ต้องพึ่งพิงน้ำฝนมากขึ้น ในขณะเดียวกันในหลายชุมชนโดยได้จากแหล่งน้ำผิวดิน เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง หรืออ่างเก็บน้ำ ดังนั้น การจัดการน้ำจึงเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายต้องให้ความสำคัญเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่ต้องจัดการให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มได้อย่างเพียงพอและประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาในการบริหารจัดการน้ำในปัจจุบันคือจะทำอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดการใช้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บทความทางวิชาการเรื่องนี้ได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดในการดำเนินงานงานวิจัยการบริหารจัดการน้ำ

กล่าวโดยสรุปในงานวิจัยกลุ่มนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการน้ำจะต้องมีการบูรณาการจากภาคส่วนต่าง ๆ ดำเนินการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จึงต้องมีการพัฒนาระบบชลประทาน มีการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมเพื่อปฏิรูปภาคการใช้น้ำเกษตรกรรมของประเทศไทย และดำเนินการบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาล จึงถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับงานวิจัยนี้

2. งานวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ประมินทร์ นาระทะ. (2550) ศึกษาเรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ PARTICIPATORY IRRIGATION MANAGEMENT (PIM) OF MAETAENG IRRIGATION PROJECT IN IRRIGATION ZONE AREA 3-4, MAERIM, CHIANGMAI.” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานฯ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานและปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2549 จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 256 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 51 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้รวมจากในและนอกภาคเกษตรเฉลี่ยประมาณ 56,503.32 บาทต่อปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกทั่วไปของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และได้รับข่าวสารจากเสียงตามสายเป็นส่วนมาก นอกจากนั้น เกษตรกรยังมีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตรอยู่ในระดับมาก

เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตรมีส่วนร่วมในระดับมากในด้านการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจ และการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการประสานงานและดำเนินการ

นอกจากนั้นในการศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกด้วยว่า เพศ รายได้รวมของครอบครัว และอาชีพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานในด้านการรับผลประโยชน์ ลักษณะพื้นที่ถือครองและการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ ความรู้ความเข้าใจในการจัดการชลประทานมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจและการประสานงานการดำเนินการ และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการปรึกษาหารือ การวางแผนการตัดสินใจ การประสานงานดำเนินการและการรับผลประโยชน์ ส่วนอายุ พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ได้รับน้ำชลประทาน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานเพื่อการเกษตร

สำหรับปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน พบว่า เกษตรกรบางส่วนมีปัญหาในการไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มและหารือกับกลุ่มในเรื่องการจัดการชลประทาน และปัญหาที่เกี่ยวกับการไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาชลประทาน ทำให้ไม่ทราบถึงข้อตกลงของกลุ่มและไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาและไม่มีความรู้เรื่องการดูแลระบบชลประทาน จึงไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะจัดตารางการประชุมกลุ่มเป็นประจำทุกเดือนและกำหนดวันประชุมที่แน่นอน และหากเกษตรกรไม่สามารถเข้าร่วมประชุมก็ควรมีตัวแทนเข้าร่วมประชุม เพื่อให้เกษตรกรรับทราบทั่วกัน และควรตั้งกฎเกณฑ์การใช้น้ำร่วมกันอย่างจริงจัง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ควรออกไปให้คำแนะนำและเยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากขึ้น

2.2 สุธรรมา จันทรา. (2556) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี:กรณีศึกษาโครงการสถานสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่

มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมรวมทั้งศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำ จากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป มีระยะเวลาอยู่อาศัยตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป จำนวน 300 ครัวเรือน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว ในส่วนของการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น 20 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับสูง โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและการให้คุณค่าทรัพยากรน้ำ ส่วนการศึกษาปัญหาและอุปสรรค ผลการศึกษา พบว่ามีปัญหาดังต่อไปนี้คือปัญหาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ปัญหาการไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาการขาดความร่วมมือและการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการร่วมกัน สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าประชุมและอบรม ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง โดยมุ่งเน้นให้ทราบถึงประโยชน์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับโครงการชลประทานให้แก่เกษตรกรได้ รับทราบ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ

2.3 เพชรอำไพ มงคลจิระเดช, ศุภนันท์ ดลโสภณ และสุชาดา กิจเกิดผล. (2557). ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการแก้ไขในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่า ต้นน้ำลำธารและป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารเขื่อนศรีนครินทร์ และพนักงานแผนกประชาสัมพันธ์และชุมชนสัมพันธ์ เขื่อนศรีนครินทร์ จำนวน 3 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่รอบเขื่อนศรีนครินทร์จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า กฟผ. ได้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารและป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์และการศึกษาชุมชนเพื่อทำแผนที่ทางสังคม 2) การให้ความรู้แก่ชุมชน 3) การวางแผน

4) การดำเนินงานตามแผน 5) การติดตามประเมินผล ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ทักษะคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนขาดความตระหนักในประโยชน์ของโครงการ ทักษะคิดและรูปแบบการบริหารงานชุมชนสัมพันธ์และความรับผิดชอบต่อสังคมของ กฟผ. และการเลือกโครงการเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนของ กฟผ. แนวทางการแก้ไขคือ การหาแนวร่วมที่มีอิทธิพลกับชุมชน การนำบุคคลภายนอกมาให้ความรู้และจัดเวทีเสวนาร่วมกับชุมชน การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของแผนงาน และการลงพื้นที่ด้วยจิตอาสาเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.4 ฐานันท์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Participation of Farmers Using Irrigation Water in Namkam River Basin Development Project, The Royal Initiative Project)” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน จำนวน 229 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t - test และ F - Test ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 63.79 เพศหญิง ร้อยละ 36.21 มีอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 61 – 84 ปี ร้อยละ 35.80 รองลงมาคือ 51 – 60 ปี ร้อยละ 33.60 และ 32 - 50 ปี ร้อยละ 30.60 มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 79.5 สูงกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 20.5 มีการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็นหลักส่วนใหญ่ใช้ทำนา ร้อยละ 78.60 รองลงมาคือทำสวน ปลูกไม้ยืนต้นและเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 21.40

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม ด้านการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.9$) โดยมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน มีส่วนร่วมในการเลือกประธานกลุ่มและคณะกรรมการผู้ใช้น้ำ ร่วมกำหนดกฎระเบียบการใช้น้ำชลประทาน เข้าร่วมประชุมและปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน ร่วมกำหนดรอบเวรการส่งน้ำ ร่วมตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ร่วมกำหนดวันและเวลาในการขุดลอกคูคลอง และร่วมกำหนดค่าใช้จ่ายในการใช้น้ำชลประทาน มีระดับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการดำเนินงาน พบว่า การมีส่วนร่วมภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.0$) โดยเกษตรกรมีส่วนในการไม่ทิ้งขยะหรือเศษวัสดุลงในคูคลอง ช่วยกำจัดวัชพืชบนคันคลอง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เกษตรกรมีการปลูกพืชตามแผนการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการแจ้งเหตุความเสียหายที่พบในระบบส่งน้ำแก่ประธานหรือเจ้าหน้าที่ชลประทาน ปฏิบัติตาม

กฎระเบียบการใช้น้ำชลประทาน และปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานส่งน้ำจนสิ้นสุดฤดูกาลส่งน้ำ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการร่วมด้านเนินการเปิด-ปิดน้ำตามรอบ เวรที่กำหนดขึ้น ร่วมสนับสนุนด้านแรงงานในการขุดลอกคูคลองตามวันที่กำหนด ร่วมสนับสนุนเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ในการขุดลอกคูคลอง และร่วมซ่อมแซมอาคารชลประทาน, ระบบส่งน้ำและคูคลองที่ชำรุดเสียหาย การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.7$) โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำจะร่วมกันแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดปัญหาในการใช้น้ำเมื่อเกิดความจำเป็นในการใช้น้ำอย่างเร่งด่วนสามารถขอรับน้ำเพิ่มเติมได้ เกษตรกรได้รับการจัดสรรน้ำตามรอบเวรที่กำหนด เกษตรกรได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทานเพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการได้น้ำเพียงพอตามความต้องการ และารู้จักสนิทสนมกับเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วยกันมากขึ้น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้านการประเมินผล การมีส่วนร่วมภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.6$) โดยเกษตรกรมีการช่วยตักเตือนเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ทำผิดกฎระเบียบของกลุ่ม ติดตามการส่งน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาว่าเป็นไปตามวันและเวลาที่กำหนด ติดตามผลการใช้น้ำของเพื่อนเกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำว่าเป็นไปตามแผนการใช้น้ำที่กำหนด การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการติดตามผลการซ่อมแซมคูคลองของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาการร่วมประเมินผลการดำเนินงานและเสนอข้อคิดเห็นไปยังกลุ่มผู้ใช้น้ำ เสนอข้อคิดเห็นไปยังโครงการส่งน้ำ ร่วมพูดคุยกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความเพียงพอของปริมาณน้ำเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูก และท่านจะบันทึกผลการใช้น้ำและปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้น้ำ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผลและภาพรวม เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า เกษตรกรที่มีเพศที่ แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามช่วงอายุของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอายุที่ แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามช่วงอาชีพของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอาชีพที่ แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมิณผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมิณผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็น หลัก พบว่า เกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากน้ำเป็นหลักที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านประเมิณผล ไม่แตกต่างกัน ส่วนการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

2.5 บัณฑิต พิมพะเสน ศศิธร เขวรัตน์ และอุทัย โคตรดก (มปป.) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว Participatory Irrigation Management of Farmer Water Users in Somhong Electric Pumping Station, Champasak District, Champasak Province, Lao People’s Democratic Republic”

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้ใช้น้ำโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในพื้นที่รับน้ำจากโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 173 คน แล้วสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่า t (t-test Independent) และค่า F-test (One-way ANOVA)

ผลการศึกษาพบว่า

1) สภาพทั่วไปของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลัก คือ ทำนา มีรายได้ครัวเรือน/ต่อปี 5,000,001-10,000,000 กีบ มีพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานขนาดกลาง (1.01-1.5 เฮกตาร์) มีประสบการณ์ในการใช้น้ำ ต่ำกว่า 10 ปี มีสถานภาพทางสังคมเป็นลูกบ้าน

2) การบริหารจัดการชลประทานโดยรวมมีการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเพื่อประชาชน

อย่างจริงจังและจริงใจ เจ้าหน้าที่จัดประชุมชี้แจงเรื่องการบริหารจัดการน้ำชลประทานให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่จัดพิมพ์แผ่นพับเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโครงการระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โดยรวมกลุ่มเกษตรกรมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง โดยผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม และประสบการณ์ในการใช้น้ำ มีรายได้ครัวเรือนต่อปี ที่มีขนาดพื้นที่การเกษตรที่อยู่ในพื้นที่ชลประทานแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทานโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ

3) แนวทางการบริหารจัดการการชลประทานของกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ ควรสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมถึงเหตุผลความจำเป็น หน้าที่และประโยชน์ที่ได้รับให้เกษตรกรได้รับทราบเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ ฝึกอบรมพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อม มีความรู้ความเข้าใจในการทำกิจกรรมแบบให้เกษตรกรมีส่วนร่วมโดยมีการทำข้อตกลงของการมีส่วนร่วมระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่พัฒนาผู้ใช้น้ำด้วยการก่อตั้งฟื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งให้สอดคล้องกับเป้าหมายการมีส่วนร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่ของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจน ประกาศให้ทราบทั่วกัน โดยมีระบบติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อทราบความสำเร็จและปัญหาอุปสรรค นำมาปรับแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมสู่ความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ คือ

1. กระตุ้นให้เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง กติกา และ บทลงโทษร่วมกันในการบริหารจัดการน้ำ โดยประธานกลุ่มหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งน้ำและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ช่วยเหลือหรือเป็นที่ปรึกษาแก่เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องประโยชน์ของรอบการปลูกพืชกับปริมาณน้ำที่เหมาะสมและ ไม่สิ้นเปลืองน้ำกับชนิดของพืชที่ปลูกก็สามารถส่งผลให้เห็นถึงการบริหารจัดการน้ำได้อย่างประหยัดพอเพียง และเหมาะสมกับพืชที่ปลูกในระดับคูคลอง ให้สมาชิกภายในกลุ่มได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละคนที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาหาทางออกที่เหมาะสม และเป็นวิธีในการป้องกันการเกิดปัญหาซ้ำซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้อีก ให้สมาชิกกลุ่มจัดสรรแปรรูปผลผลิตเป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรผู้มีความถนัดในการเข้าร่วมกิจกรรมได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม

2. ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจและรับรู้เกี่ยวกับเวลาที่เหมาะสมในการเปิด/ปิด ประตูคลองส่งน้ำอย่างทั่วถึงแก่สมาชิกกลุ่ม

3. กำหนดนโยบายให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น ชลประทาน และร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำ คู่น้ำสายอื่น ๆ เพื่อรับทราบปัญหาและนำมากำหนดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และเพื่อประเมินการดำเนินงานร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยกลุ่มนี้มุ่งเสนอว่า ธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจะต้องการจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม อันเป็นรากฐานที่สำคัญของแนวคิดการจัดการปกครองสมัยใหม่และสอดคล้องกับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องการให้ “ผู้ใช้เป็นผู้ออกแบบ” ไม่ใช่ “ผู้ใช้ไม่ได้สร้าง ผู้สร้างไม่ได้ใช้” เพื่อพัฒนาระบบชลประทานให้สอดคล้องกับปัญหา/ความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่

3 งานวิจัยต่างประเทศ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 Tyler Scott (2015) ได้ศึกษาความมีประสิทธิภาพของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันในวิทยานิพนธ์เรื่อง “Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.” ซึ่งเป็นการศึกษาการจัดการปกครองด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน (collaborative environment governance) ของการวางแผนและการจัดการลุ่มน้ำในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความเรียงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกชื่อ “Does Collaboration Make Any Difference? Linking Collaborative Governance to Environment Outcomes” เป็นการหาคำตอบว่าการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันช่วยเพิ่มผลลัพธ์การบริหารจัดการลุ่มน้ำที่มีประสิทธิภาพหรือไม่ และการสนับสนุนจากสาธารณชนต่อกระบวนการดังกล่าวเป็นอย่างไร หากกลุ่มความร่วมมือต่าง ๆ มีระดับความรับผิดชอบ ความเป็นทางการ และความเป็นตัวแทนที่แตกต่างกัน โดยใช้ชุดข้อมูลจากตัวแทนของพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีคุณภาพเป็นจำนวน 357 ลุ่มแม่น้ำทุกมลรัฐของสหรัฐอเมริกา ซึ่งผลปรากฏว่ากลุ่มของลุ่มน้ำที่มีความร่วมมือกันในการจัดการสามารถปรับปรุงลุ่มน้ำให้มีคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น ขณะที่การทดสอบความรับผิดชอบ ความเป็นทางการและความเป็นตัวแทน พบว่า กลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่น มีการกำหนดแผน หรือประสานความร่วมมือ สามารถบรรลุผลลัพธ์การจัดการลุ่มน้ำดีกว่า แต่กลุ่มที่มีข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างทั้งความรับผิดชอบ ความเป็นทางการและความเป็นตัวแทนจะมีปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน การเพิ่มความชัดเจนในเป้าหมายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลายขึ้น

ความเรียงลำดับต่อมา ชื่อ “Analyzing policy Networks Using Valued Exponential Random Graph Model: Do Government-Sponsored” Collaborative Groups Enhance Organizational Networks? ซึ่งเป็นการทดสอบการจัดการกลุ่มความร่วมมือจากมุมมองของผู้กำหนดนโยบายในการเพิ่มความร่วมมือภายใต้เครือข่ายนโยบาย ขณะที่รัฐบาลสนับสนุนกลุ่มความร่วมมือเพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความล้มเหลวเชิงเครือข่ายต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหา เช่น การขาดการประสานงานที่ดี ผลลัพธ์หรือผลกระทบจากความร่วมมือที่ยังไม่ชัดเจน เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือ exponential random graph model (ERGMs) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายขององค์การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวน 57 กลุ่มความร่วมมือ ข้อค้นพบที่ได้คือ การมีส่วนร่วมในกลุ่มความร่วมมือทำให้เกิดแรงจูงใจในการประสานงานและเชื่อมความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล

และองค์การในเครือข่าย ซึ่งผลที่ได้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งแก่ 1) องค์การที่ไม่ได้เตรียมพร้อมให้สมาชิกของกลุ่มอื่นเข้าร่วม และ 2) องค์การที่ไม่ได้เข้ามามีความสัมพันธ์ในช่วงเริ่มต้นในระยะแรก ผลลัพธ์ที่ได้ทำให้ทราบว่าต้นทุนของการดำเนินงานความร่วมมือมีจำนวนเท่าไร เพื่อให้ทราบว่ารัฐบาลควรให้การสนับสนุนกลุ่มความร่วมมืออย่างไร ที่จะสามารถมีอิทธิพลต่อเครือข่ายความร่วมมือ และยังได้ทราบอีกว่า การที่มีสถาบันความร่วมมือที่หลากหลายเข้ามาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายใต้เครือข่ายนโยบายจะมีแนวทางการดำเนินร่วมกันอย่างไร

3.2 Cary Doberstein (2016) ได้ศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันได้มีความได้เปรียบหรือประสบความสำเร็จในงานวิจัยเรื่อง “Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage’” เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างความได้เปรียบจากความร่วมมือกัน (Collaborative Advantage) ซึ่งใช้กรณีศึกษาจากแผนและโครงการของนโยบายคนไร้บ้านในเมืองแวนคูเวอร์มิลรัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผลที่ได้ปรากฏว่า การศึกษาแผนงานและโครงการเกี่ยวกับคนไร้บ้าน พบว่ากว่าร้อยละ 50 ของการตัดสินใจในกระบวนการความร่วมมืออยู่ภายใต้การควบคุมของระบบราชการ ซึ่งทำให้ความร่วมมือเกิดความยั่งยืนและต่อเนื่อง จึงอาจจะสรุปได้ว่า ความได้เปรียบของความร่วมมือกันเกิดมาจากการออกแบบสถาบันการจัดการปกครองในรูปแบบแนวนราบ (Horizontal) ที่ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย แต่มีระบบราชการคอยออกกฎระเบียบในการควบคุมและกำกับดูแลในลักษณะของอภีเครือข่ายการจัดการปกครอง (Meta-governance) ในการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน การสร้างความได้เปรียบในกระบวนการร่วมมือกันจะขึ้นอยู่กับการออกแบบความเป็นสถาบันและผู้นำที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยของเวลา ภารกิจ และเป้าหมายของความร่วมมือว่าจะออกมาในรูปแบบใด

เมื่อนำผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่นำเสนอมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อหาความสอดคล้องซึ่งกันและกัน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย

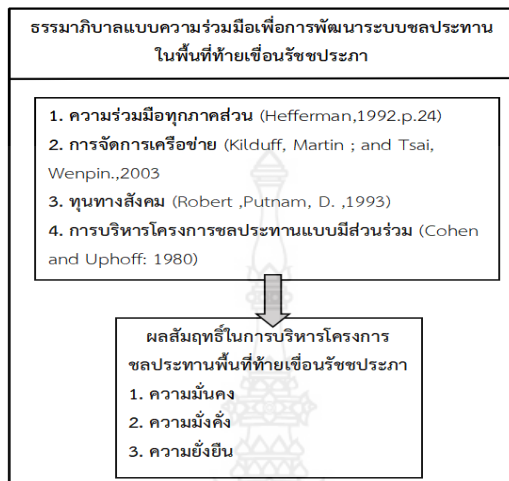
ลำดับ	ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย	วัตถุประสงค์ข้อที่
1	ลือโรจน์ จินดารัตนวงศ์ (2554)	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลตะพง อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง	1 และ 3
2	อมราพร พลประชิด (2557)	การศึกษาปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา	1
3	สมคิด สมศรี ศรีปริญญา รูปกระจ่าง และสุตวรรณ สมใจ (2560)	ปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัยเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	1 และ 2

ตารางที่ 2.1 ความสอดคล้องระหว่างงานวิจัยและวรรณกรรมกับวัตถุประสงค์การวิจัย (ต่อ)

ลำดับ	ผู้วิจัย	ชื่องานวิจัย	วัตถุประสงค์ ข้อที่
4	ภาณุวัฒน์ ปิ่นทองและคณะ (2560)	การบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมเพื่อปฏิรูปภาคการใช้น้ำเกษตรกรรมของประเทศไทย	1 และ 3
5	อังกูร แก้วย่อง (2562)	รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส	1 และ 2
6	ปภิรัตน์ สันตินิยม (2564)	การบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาล	1
7	ปรมินทร์ นาระทะ (2550)	การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่	1 และ 2
8	สุธรรมา จันทรา (2556)	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี: กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด	1 และ 2
9	เพชรอำไพ มงคลจิระเดช, ศุภานันท์ ดลโสภณ และสุชาดา กิจเกิดผล (2557)	กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	1
10	ธานินทร์ คงศิลา และอนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560)	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	1 และ 2
11	บัวสิต พิมพ์เสน ศศิธร เขวาร์ตัน และอุทัย โคตรดก (มปป.)	การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	1 2 และ 3
12	Tyler Scott (2015)	“Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.”	1
13	Cary Doberstein (2016)	“Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage.’”	1

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเสนอกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ หรือ New Public Governance : NPG เมื่อวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่แล้วพบว่าจะต้องอาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ 3 มิติ คือ **ทุนทางสังคม** (Social Capital) 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนที่เป็นสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มิติที่ 2 คือ **การจัดการแบบเครือข่าย** (Network Management) ที่ประกอบด้วย การมีปฏิสัมพันธ์ มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายที่ตรงกัน ทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มิติที่ 3 คือ **ความร่วมมือทุกภาคส่วน** (Collaboration) ที่จะต้องดำเนินการโดยมีการกำหนดนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับชุมชน มีความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ และการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย

กรมชลประทานซึ่งเป็นส่วนราชการหนึ่งในระบบราชการก็มีการนำแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ โดยกำหนดนโยบายให้มี **การบริหารจัดการชลประทานโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร** (Partipatory Irrigation Management : PIM) นำมาใช้ในทุกหน่วยงานของกรมชลประทาน ซึ่งในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ห้วยเขื่อนราชประภา นั้น ดำเนินการในลักษณะโครงการ ที่มีลักษณะพิเศษ จึงต้องใช้เทคนิคของการบริหารโครงการมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ที่เรียกว่า **การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม** ทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการตัดสินใจ 2) ขั้นตอนดำเนินการ 3) ขั้นตอนการรับผลประโยชน์ และ 4) ขั้นตอนประเมินผล

แนวคิดทั้ง 4 ประการ คือ ดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกันกับ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้งในเรื่อง **ความมั่นคง** กล่าวคือ สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการ

ดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ประการต่อมาคือ **ความมั่นคง** จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโต เกิดความเสมอภาคพัฒนาอย่างทั่วถึง คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในการแข่งขัน และมีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียง ประการสุดท้ายคือ **ความยั่งยืน** ได้แก่ มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม และรัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคม

2.3 ข้อมูลศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” มีข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาและวิเคราะห์หลายประการด้วยกันที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อมูลพื้นที่ศึกษา (จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปริมาณน้ำ เขื่อนรัชชประภา และพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา) และประการสุดท้ายข้อมูลนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง

2.4 พื้นที่ศึกษา

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของภาคใต้ตอนบน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองไชยา ซึ่งตั้งตัวเมืองที่ตำบลบ้านดอน (เมืองไชยาเก่าคืออำเภอไชยาปัจจุบัน) และพระราชทานนามเมืองว่า “**สุราษฎร์ธานี**” แปลว่า เมืองคนดี และทรงเปลี่ยนชื่อแม่น้ำหลวงที่เกิดจากภูเขาหลวง เทือกเขานครศรีธรรมราชเป็นแม่น้ำตาปี ชื่อเมืองและแม่น้ำดังกล่าวนี้สอดคล้องกับเมืองสุราษฎร์หรือเมืองสุหรัท ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปีหรือตาปติ ประเทศอินเดีย แม่น้ำตาปติตั้งต้นจากภูเขาสัตตปุระ ไหลสู่มหาสมุทรอินเดียทางอ่าวแคมเบย์ ฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำนี้คือเมืองสุราษฎร์ดังกล่าว (<https://www.silpa-mag.com/สืบค้นวันที่ 8 ม.ค. 2566>)

เมื่อครั้งมีการปกครองแบบเทศาภิบาล เมืองไชยาหรือสุราษฎร์ธานียุคนั้นขึ้นกับมณฑลชุมพร โดยรวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ เมืองหลังสวนเป็นเขตเดียวกัน ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่ตำบลบ้านดอน บริเวณเดียวกับศาลากลางเมืองไชยา และเปลี่ยนชื่อมณฑลชุมพรเป็นมณฑลสุราษฎร์ธานี พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านดอน เป็นเมืองสุราษฎร์ธานี ตำบลที่ตั้งตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ชาวบ้านมักเรียกบ้านดอนแทนสุราษฎร์ธานี เช่นเดียวกับชาวตรังเรียกทับเที่ยงแทนเมืองตรัง ชาวสงขลาเรียกบ่อยางแทนเมืองสงขลา บ้านดอนมีพื้นที่เป็นดินดอนน้ำไม่ท่วม เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน เล่ากันว่ามิชวประมง ชาวนา และชาวสวนตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (<https://www.silpa-mag.com/สืบค้นวันที่ 8 ม.ค. 2566>)

จังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ประมาณ 645 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 13,079.61 ตารางกิโลเมตร หรือ 8,174,758.61 ไร่ มีพื้นที่มากที่สุดในภาคใต้ และมากเป็นอันดับ 6 ของประเทศ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 อำเภอ ประกอบด้วย 1. อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี 2. อำเภอกาญจนดิษฐ์ 3. อำเภอเกาะพะงัน 4. อำเภอเกาะสมุย 5. อำเภอคีรีรัฐนิคม 6. อำเภอเคียนซา 7. อำเภอชัยบุรี 8. อำเภอไชยา 9. อำเภอดอนสัก

ท่ากระจาย ไชยา ท่าฉาง เป็นต้น แม่น้ำลำคลองในจังหวัดทุกสายไหลลงสู่อ่าวไทยด้านทิศตะวันออก สำหรับลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุราษฎร์ธานีสรุปได้ดังนี้

1) ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ภูเขาสลับซับซ้อน ได้แก่ พื้นที่ในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ อำเภอเวียงสระ อำเภอชัยบุรี และอำเภอวิภาวดี

2) ภูมิประเทศเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอพุนพิน

3) ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงด้านตะวันออกได้แก่ พื้นที่อำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเวียงสระ และอำเภอบ้านนาสาร

4) ภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูงตอนกลางส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมือง อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอท่าชนะ อำเภอท่าฉาง และอำเภอไชยา

5) ลักษณะภูมิประเทศเป็นเกาะในอ่าวไทย ได้แก่ พื้นที่อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพะงัน หมู่เกาะอ่างทอง และเกาะบริวาร รวม 42 เกาะ

ลักษณะภูมิอากาศ เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ระหว่างสองฝั่งมหาสมุทรจึงได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งเกิดบริเวณทะเลอันดามันบ้างเป็นครั้งคราว เนื่องจากมีแนวเทือกเขาตะนาวศรีเทือกเขาภูเก็ต และเทือกเขานครศรีธรรมราชแถบบริเวณจังหวัดระนอง จังหวัดชุมพร จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแนวช่วยลดอิทธิพลลมมรสุมดังกล่าว จังหวัดสุราษฎร์ธานีจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือปกติกจะมีแหล่งกำเนิดบริเวณทะเลจีนใต้และอ่าวไทย ทำให้จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยและมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย จึงมีช่วงฤดูฝนยาวนานระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีลุ่มน้ำใหญ่น้อยรวม 14 ลุ่มน้ำ แต่ละลุ่มน้ำมีแม่น้ำและร่องหลายสายทุกสายล้วนไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำในสุราษฎร์ธานีตัดขวางคาบสมุทรออกสู่ทะเลด้านตะวันออก ในอดีตอาศัยเครือข่ายแม่น้ำเดินทางติดต่อถึงกันและติดต่อกับเมืองชายฝั่งแม่น้ำที่มีลักษณะทางอุทกวิทยาที่สำคัญของจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือแม่น้ำตาปี แม่น้ำพุมดวง ซึ่งเป็นเส้นเลือดใหญ่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี แม่น้ำที่สำคัญของจังหวัดมี 2 สาย คือ แม่น้ำตาปีเกิดจากเทือกเขานครศรีธรรมราชไหลผ่าน อ.ชัยบุรี อ.พระแสง อ.เวียงสระ อ.เคียนซา อ.บ้านนาสาร อ.บ้านนาเดิม อ.พุนพิน และไหลลงสู่อ่าวไทยที่ อ.เมือง มีความยาวประมาณ 230 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 5,900 ล้าน ลบ.ม.ต่อปี มีแม่น้ำสาขาที่สำคัญ 6 สาย ได้แก่ คลองสินปุน คลองอิปัน คลองพุนพิน คลองท่ากูบ คลองมะขามเตี้ย และคลองขวาง แม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำคีรีรัฐเกิดจากคลองแสง คลองสก และคลองยันไหลผ่าน อ.บ้านตาขุน อ.คีรีรัฐนิคม และ อ.ท่าฉาง บรรจบกับแม่น้ำตาปีที่ อ.พุนพิน ยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 6,600 ล้าน ลบ.ม. ต่อปี คลองสาขาที่สำคัญ 4 สาย ได้แก่ คลองยัน คลองแสง คลองสก และคลองพนม

ตารางที่ 2.2 กลุ่มน้ำและพื้นที่รับน้ำ

ชื่อกลุ่มน้ำสาขา	พื้นที่น้ำ (ไร่)
คลองจันดี	410,532
แม่น้ำตาปีตอนบน	932,185
คลองสินปุน	568,107
คลองอิปัน	1,300,884
แม่น้ำตาปีตอนล่าง	2,247,218
คลองสก	752,956
คลองแสง	909,548
คลองพุมดวงตอนล่าง	1,252,130
รวม (ไร่)	8,373,560

ที่มา : <https://www.suratpao.go.th/f> สืบค้นวันที่ 10 ม.ค. 2566

สถานการณ์น้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และเขื่อนราชประภา ปริมาณน้ำรวม 3,400.005 ล้าน ลบ.ม.ความต้องการใช้น้ำของจังหวัดจำแนก 4 ด้าน (<https://www.opsmoac.go.th/suratthani-dwl-files-441291791897>)

- อุปโภคบริโภค 12,000,000 ลบ.ม.
- ระบบนิเวศน์ 750,000,000 ลบ.ม.
- เกษตรกรรม 44,364,000 ลบ.ม.
- อุตสาหกรรม 4,000,000 ลบ.ม.

ตารางที่ 2.3 ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำ

ที่	อ่างเก็บน้ำ	ความจุเก็บกัก (ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำสะสม (ล้าน ลบ.ม.)	ความจุ (ร้อยละ)
1	บางทรายหลวง	2.20	1.919	96.61
2	คลองสวนหมัง	1.29	1.086	84.19
3	เขื่อนราชประภา	5,639	3,397	80.75
รวม		5,642.49	3,400.005	-

ที่มา : <https://www.opsmoac.go.th/suratthani-dwl-files-> สืบค้นวันที่ 10 ม.ค. 2566

แหล่งน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตร จังหวัดสุราษฎร์ธานีมี 4 แหล่งที่สำคัญด้วยกัน คือ (https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_activities/1261/11959 สืบค้นวันที่ 12 ม.ค. 2566)

1) **บึงขุนทะเล** บึงขุนทะเลเป็นแหล่งน้ำจืดที่คล้ายทะเลสาบขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเนื้อที่ประมาณ 1,270 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คือ ตำบลมะขามเตี้ย ตำบลขุนทะเล และตำบลวัดประคู้ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร บึงขุนทะเลจัดเป็นระบบนิเวศแบบระบบเปิด (open system) รับน้ำจากคลองสาขาที่อยู่ทางด้านทิศใต้ ได้แก่ คลองชะไ้ คลองท่าแร่ คลองท่ากรวด และคลองบ้านใหม่ ส่วนทางระบายน้ำออกจากบึงมีคลอง 2 คลอง คือ คลองมะขามเตี้ยและคลองท่ากูบไหลลงสู่มหาน้ำตาปีทางด้านทิศเหนือของบึง ระบบน้ำบึงขุนทะเลได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลที่ขึ้นลงและรุกล้ำเข้ามาถึงในเขตบึงโดยเฉพาะช่วงฤดูแล้งเป็นครั้งคราว ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายเทมวลสารระหว่างกันขึ้นอีกลักษณะหนึ่ง บึงขุนทะเลมีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและสภาวะเศรษฐกิจสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำชนิดที่สำคัญ เช่น นกเป็ดน้ำ นกขี้และนกชนิดอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากเป็นแหล่งที่มีปลาน้ำจืดชุกชุม มีทัศนียภาพที่สวยงาม ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่โดยรอบใช้น้ำจากบึงและคลองสาขาเพื่อการเพาะปลูก อุปโภค และเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนประกอบอาชีพด้วยการจับหาสัตว์น้ำเป็นรายได้

2) **เขื่อนรัชชประภา** เขื่อนรัชชประภาเกิดจากการก่อสร้างเขื่อนอนกประสงค์ โดยกั้นลำน้ำคลองแสง มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 104,000 ไร่ มีความลึกเฉลี่ย 34 เมตร รับน้ำจากโครงข่ายสาขาของลำน้ำคลองแสงเดิม โดยทางตอนบนบริเวณเขื่อนส่วนที่ 3 พื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นเขตต้นน้ำลำธาร รับน้ำจากสายหลักคลองแสง ซึ่งมีคลองสาขาไหลมารวมในตอนบนสุด คือ คลองควน คลองหยา และคลองเอ๊ะ มีคลองสายหลักไหลมาบรรจบอีกได้แก่ คลองหยี คลองมอญ และคลองแปะ บริเวณตอนกลาง (เขื่อนส่วนที่ 2) รับน้ำจากคลองโหลง คลองคละ และคลองบางแก้ว บริเวณนี้มีระดับความลึกเฉลี่ยมาก มีทัศนียภาพสวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยวและพักผ่อน ส่วนบริเวณตอนล่าง (เขื่อนส่วนที่ 1) ได้รับน้ำจากคลองมุยและคลองตะเคียน จากการที่เขื่อนมีลำคลองสาขาจำนวนมากหลายสายไหลมารวมกันโดยรอบนี้ ทำให้ตัวเขื่อนมีลักษณะคดเคี้ยวเป็นรูปรียาว มีเส้นขอบเขื่อนเป็นรอยหักมุมและพบมีเกาะแก่งอยู่กลางเขื่อนหลายแห่ง บริเวณรอบเขื่อนมีลักษณะประกอบไปด้วยภูเขาสูงชัน มีแนวกระจายรายล้อมอยู่โดยรอบทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณตอนกลางของเขื่อนสภาพป่ามีลักษณะเป็นป่าดิบชื้นและอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างดีมาก ไม่มีการบุกรุกทำลายเป็นป่าถาวรที่อยู่ในพื้นที่ของเขตอุทยานแห่งชาติเขาสกและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง เขื่อนมีทิศทางการทอดตัวตามยาวพาดผ่านจากทิศเหนือลงใต้และหักเอียงไปทางทิศตะวันออก มีแนวเขาเป็นเทือกยาวพาดตามขวางบีบตัวเข้าหากันจนทำให้เกิดลักษณะคอคอดเป็นช่วง ๆ จึงแบ่งเขื่อนออกเป็น 3 ส่วนโดยบริเวณส่วนที่ 1 ซึ่งอยู่บริเวณตอนล่างติดกับตัวสันเขื่อน กรมประมง โดยสำนักงานประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ประกาศให้เป็นที่รักษาพืชพันธุ์ ห้ามทำการประมง หรือทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำโดยเด็ดขาด (เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมประมง) มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 9,375 ไร่

ภาพที่ 2.6 แม่น้ำคีรีรัฐหรือแม่น้ำพุมดวง

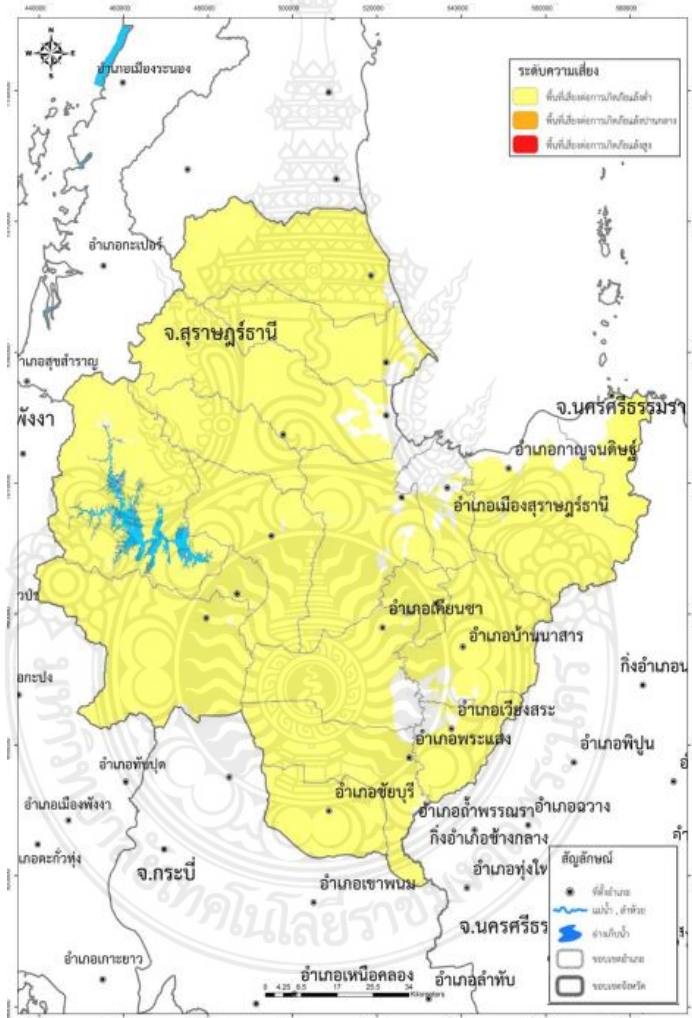
ที่มา : <https://slideplayer.in.th/slide/17660847/> สืบค้นวันที่ 15 เม.ย. 2567

3) **แม่น้ำพุมดวง** แม่น้ำพุมดวง หรือ แม่น้ำคีรีรัฐ ต้นกำเนิดจากเขาสก ซึ่งอยู่ปลายเขตทางด้านตะวันตกของอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งต้นจากปากน้ำคลองสกและคลองแสง (เดิมเป็นพะแสง) ต่อกันระหว่างตำบลต้นยวน อำเภอพนมและตำบลพะแสง อำเภอคีรีรัฐนิคม ไหลผ่านอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน บรรจบแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายที่ตำบลท่าข้ามอำเภอพุนพิน ใกล้กับสถานีรถไฟสุราษฎร์ธานี แม่น้ำสายนี้มีความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ 3 สาย คือ คลองยัน แยกจากฝั่งซ้ายที่ตำบลย่านยาว ห่างจากที่ตั้งอำเภอคีรีรัฐนิคมลงมาประมาณ 4 กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ในอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง คลองแสง แยกไปทางขวามือขาขึ้นในตำบลพะแสง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตรงข้ามปากคลองสก ต้นน้ำตั้งอยู่ในเขตอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา คลองสก แยกไปทางซ้ายมือขาขึ้นตรงข้ามปากคลองแสง ในตำบลต้นยวน อำเภอพนม ต้นน้ำมาจากภูเขาสกซึ่งเป็นภูเขากันพรมแดนระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดพังงา นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีลงความเห็นว่า แม่น้ำคีรีรัฐหรือแม่น้ำพุมดวงเป็นช่วงหนึ่งของเส้นทางผ่านจากคาบสมุทรจากทะเลอันดามันไปยังอ่าวไทย

4) **แม่น้ำตาปี** แม่น้ำตาปีเดิมมีชื่อว่า "แม่น้ำหลวง" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ "แม่น้ำตาปี" เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2458 แม่น้ำตาปีมีต้นกำเนิดอยู่ที่ภูเขาหลวงซึ่งเป็นยอดเขาสูงที่สุดของทิวเขานครศรีธรรมราช อยู่ในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ (เดิมเรียกว่าอำเภอท่ายาง) จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอพระแสงอำเภอบ้านนาสาร อำเภอเคียนซา อำเภอพุนพิน และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดของภาคใต้ เนื่องจากแม่น้ำตาปีมีความยาวมาก ชาวพื้นเมืองจึงเรียกชื่อแม่น้ำสายนี้ต่างกันออกไปตามตำบลที่ไหลผ่าน เช่น เรียกว่าแม่

น้ำท่าข้าม แม่น้ำบ้านดอน ประกอบกับแม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำที่ใหญ่กว่าแม่น้ำใด ๆ ในภาคใต้ ท้องที่ในกลุ่มแม่น้ำสายนี้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีความสำคัญทั้งด้านการเพาะปลูกและการค้าขาย นับเป็นแม่น้ำที่สำคัญมากสายหนึ่งของประเทศไทย มีความสำคัญมาแต่โบราณ ทั้งในแง่เกษตรกรรม การคมนาคม เป็นทางผ่านคาบสมุทรและทางลำเลียงสินค้าระหว่างอินเดีย อาหรับ และจีน เป็นแหล่งเกิดชุมชนโบราณของภาคใต้ และยังคงมีความสำคัญมาถึงปัจจุบัน

จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 มีปัญหาภัยแล้งในระดับต่ำ และมีพื้นที่ไม่มีความเสี่ยงภัยแล้งประมาณร้อยละ 10 บริเวณอำเภอเมือง ส่วนหนึ่งของอำเภอเวียงสระ และอำเภอพระแสง มีบางส่วนโดยเฉพาะพื้นที่ ๆ ดังแสดงภาพที่ 2.7

ภาพที่ 2.7 พื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้งใน จ.สุราษฎร์ธานี

ที่มา : <http://suratthani.rid.go.th/> สืบค้นวันที่ 7 ม.ค. 2566

จังหวัดสุราษฎร์ธานีแบ่งการปกครองออกเป็น 19 อำเภอ 131 ตำบล 1,074 หมู่บ้าน มีประชากร จำนวน 1,073,663 คน เพศชายจำนวน 527,565 คน หรือร้อยละ 49.14 เพศหญิงจำนวน 546,098 คน หรือร้อยละ 50.86 อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมืองจำนวน

189,816 คน มี 109,158 ครั้วเรือน รองลงมา คือ อำเภอกาญจนดิษฐ์มีประชากรจำนวน 109,109 คน และอำเภอบ้านนาสารมีประชากรจำนวน 93,566 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ โดยประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังประกอบอาชีพทางด้านปศุสัตว์ ประมง อุตสาหกรรม และเหมืองแร่ด้วย พื้นที่รวมทั้งจังหวัด 12,891.5 ตร.กม. ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 จำนวนประชากร ครั้วเรือน และพื้นที่ จ.สุราษฎร์ธานี

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ประชากร	เพศ		ครั้วเรือน	พื้นที่ (ตร.กม.)
		ชาย	หญิง		
1. เมือง	189,816	88,930	100,886	109,158	231.3
2. พุนพิน	93,566	46,705	46,861	46,016	1201.2
3. กาญจนดิษฐ์	109,109	53,965	55,144	46,676	873.5
4. ท่าฉาง	34,181	17,071	17,110	15,256	1160.4
5. บ้านนาสาร	69,781	34,353	35,428	27,024	835.1
6. บ้านนาเดิม	24,073	11,898	12,175	9,631	206.0
7. ศิริรัฐนิคม	44,166	22,008	22,158	18,444	1347.4
8. ดอนสัก	36,923	18,284	18,639	16,672	458.0
9. เคียนซา	48,754	24,505	24,249	20,174	580.0
10. เวียงสระ	62,188	30,432	31,756	27,259	420.4
11. ไชยา	51,646	25,140	26,506	23,002	1004.6
12. พระแสง	69,267	34,750	34,517	27,911	1328.1
13. วิภาวดี	15,855	8,210	7,645	7,497	543.5
14. บ้านตาขุน	16,050	7,977	8,073	7,927	1308.0
15. ท่าชนะ	54,694	27,405	27,289	24,861	683.1
16. พนม	39,131	19,861	19,280	15,122	703.2
17. เกาะสมุย	67,448	32,361	35,087	57,391	227.3
18. เกาะพะงัน	18,692	9,431	9,261	18,451	193.0
19. ชัยบุรี	28,323	14,279	14,044	11,700	430.0
รวม	1,073,663	527,565	546,098	530,172	12,891.5

ที่มา : <http://suratthani.rid.go.th/> สืบค้นวันที่ 7 ม.ค. 2566

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ทั้งหมด 8,179,003.48 ไร่ หรือ 12,891.5 ตร.กม. เป็นพื้นที่เกษตรกรรม 5,081,161.08 ไร่ (คิดเป็น ร้อยละ 62.13 ของพื้นที่ทั้งหมด) พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไม้ผล/ไม้ยืนต้น 4,958,888.53 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 97.59) พื้นที่ปลูกข้าว 29,404.53 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 0.58) พืชไร่/พืชผัก/ไม้ดอก 2,883.47 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 0.06) และเกษตรอื่น ๆ 89,984.55 ไร่ (คิดเป็นร้อยละ 1.77) โดยมีพื้นที่เกษตรกรรม ในเขตชลประทาน 76,500 ไร่ และพื้นที่

เกษตรกรรมนอกเขตชลประทาน 5,004,661.08 ไร่ โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของ จ.สุราษฎร์ธานี มี 5 อย่างพารา ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ทุเรียนและเงาะ ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของ จ.สุราษฎร์ธานี

ชนิดสินค้า	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)	เนื้อที่เปิดกรีด/ให้ผล (ไร่)	ผลผลิต (ตัน) (ผล)	ผลผลิตต่อไร่ (กก.) (ผล)	ราคาเฉลี่ย (บาท/กก.)
ยางพารา	2,302,845	2,058,032	504,218	245	61.61
ปาล์มน้ำมัน	1,389,586	1,349,033	4,200,889	3,114	9.77
มะพร้าว	80,851	78,855	56,775,600	720	12.79
ทุเรียน	91,710	67,207	71,508	1,064	131
เงาะ	25,606	24,937	38,627	1,549	17.75
มังคุด	11,694	11,169	6,567	588	25.40
ลองกอง	9,596	9,370	4,310	460	17.51

- หมายเหตุ : 1. ข้อมูลยางพารา, ปาล์มน้ำมัน ณ กุมภาพันธ์ 2565
 2. ข้อมูลไม้ผลจากการประชุมคณะทำงานฯ ครั้งที่ 1 ณ วันที่ 16 มีนาคม 2565
 3. ราคายางพารา, ปาล์มน้ำมัน, มะพร้าว ณ เดือนมีนาคม 2565
 4. ราคาทุเรียน, เงาะ, มังคุด, ลองกอง ณ เดือนกันยายน 2564
 5. ผลผลิตมะพร้าว หน่วยเท่ากับผล, ราคาบาท/ผล

ที่มา : <https://www.opsmoac.go.th/suratthani> สืบค้นวันที่ 10 ม.ค. 2566

ในปี พ.ศ. 2562 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสุราษฎร์ธานี (Gross Provincial Products : GPP) ณ ราคาประจำปี มีมูลค่าเท่ากับ 210,396 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจาก 205,017 ล้านบาทเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2561 จำนวน 5,379 ล้านบาท โดยสาขาหลักที่มีมูลค่าสูง 3 อันดับแรก ได้แก่ ภาคบริการ มีมูลค่า 135,414 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 64.36 รองลงมาภาคการเกษตร 41,518 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.73 และภาคอุตสาหกรรม 33,464 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.91 มีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 18 ของประเทศ และ เป็นอันดับที่ 3 ของภาคใต้รองจากจังหวัดภูเก็ต และสงขลา (<https://suratthani.industry.go.th/> สืบค้นวันที่ 10 ม.ค. 2566)

ตารางที่ 2.6 ขนาดเศรษฐกิจของจังหวัด (GPP) ปี พ.ศ. 2562

สาขาการผลิต	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ ของ GPP
1. ภาคบริการ	135,414	64.36
2. ภาคเกษตรกรรม การล่าสัตว์ และการป่าไม้	41,518	19.73
3. ภาคอุตสาหกรรม	33,464	15.91
ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด	210,396	100

ที่มา : สำนักงานคลังจังหวัดสุราษฎร์ธานี สืบค้นวันที่ 6 ม.ค. 2565

พื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่มีระบบการกระจายน้ำเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในช่วงฤดูแล้ง ทำให้เกษตรกรบริเวณและชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อน ไม่สามารถนำน้ำจากเขื่อนรัชชประภาไปใช้ได้ เกิดประโยชน์ เนื่องจากไม่มีระบบชลประทาน ทำให้ปริมาณน้ำที่ปล่อยออกจากเขื่อนประมาณ 2,000-3,000 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ไหลลงสู่ทะเล จึงควรพิจารณาให้มีการใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างจริงจังจนถึงเกษตรกรรากหญ้า เนื่องจากถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานดังกล่าวในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อน จะส่งผลดีต่อประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพินอย่างมาก ซึ่งคาดว่าจะมีพื้นที่ได้รับประโยชน์ประมาณ 113,000 ไร่ และพื้นที่ชลประทานประมาณ 74,000 ไร่ สำหรับข้อมูลทั้ง 3 อำเภอ คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนจำนวน 72,387 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 153,782 คน เป็นเพศชายจำนวน 76,690 คน และเป็นเพศหญิงจำนวน 77,092 คน ดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 อำเภอที่อยู่ท้ายเขื่อน

อำเภอ		บ้านตาขุน	คีรีรัฐนิคม	พุนพิน	รวม
จำนวนประชากร	ชาย	7,977	22,008	46,705	76,690
	หญิง	8,073	22,158	46,861	77,092
	รวม	16,050	44,166	93,566	153,782
จำนวนครัวเรือน		7,927	18,444	46,016	72,387
จำนวนพื้นที่ (ตร.กม.)		1,300.0	1,347.4	1,201.2	3,848.6

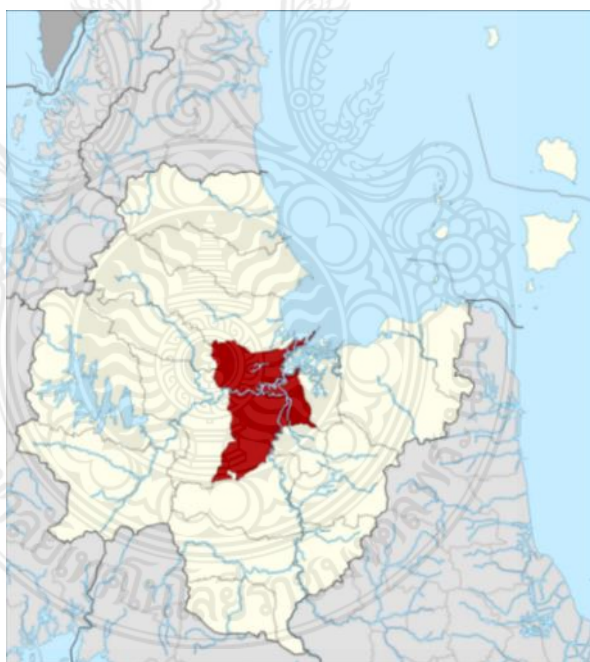
1) อำเภอพุนพิน พื้นที่อำเภอพุนพินนั้นตั้งอยู่ริมแม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวง มีประวัติศาสตร์ยาวนาน สืบเนื่องกรณีสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช พบหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะ “จักร” ที่ทำจากโลหะสัมฤทธิ์

และเครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์ถัง และเศษภาชนะดินเผาจากเปอร์เซีย สนับสนุนข้อสันนิษฐานว่าเป็น
รัฐโบราณตามเอกสารจีนที่เรียกว่า “พันพัน” ซึ่งปัจจุบันคือ อำเภอพุนพิน ถือเป็นเมืองที่สำคัญทั้ง
การค้าและศาสนาที่รุ่งเรืองในอดีตเมื่อ 1,300 ปีก่อน ซึ่งมีชื่ออำเภอว่า “พุนพิน” ตั้งแต่แรกตั้งอำเภอ
ได้รับการจัดตั้งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามพระราชบัญญัติลักษณะ
ปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2440 โดยมีเขตการปกครองในเขตฝั่งเหนือ
ของแม่น้ำพุมดวง 10 ตำบล คือ ตำบลพุนพิน ตำบลห้วยเตย ตำบลมะลวน ตำบลลี้เล็ด ตำบลหนองไทร
ตำบลน้ำรอบ ตำบลท่าฉาง ตำบลท่าเคย ตำบลคลองไทร และตำบลบางอน ในปี พ.ศ. 2451
ได้มีการแยกตำบลท่าฉาง ตำบลท่าเคย ตำบลคลองไทร ของอำเภอพุนพิน และตำบลเขาถ่าน ตำบล
ปากฉลุย ตำบลเสียด ของอำเภอพุมเรียง ไปตั้งเป็น “กิ่งอำเภอท่าฉาง” ในขณะนั้นอำเภอพุนพินจึง
เหลือการปกครองเพียง 7 ตำบล (<https://th.wikipedia.org/>)

ในปี พ.ศ. 2463 ทางราชการได้เห็นว่าบ้านท่าข้าม ตำบลวัดประดู่ อำเภอบ้านดอนเป็นที่ตั้ง
ของสถานีรถไฟ ซึ่งมีชุมชนหนาแน่นและมีการรับ-ส่งสินค้าทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นทำเลที่ดีและจะ
เจริญต่อไป จึงได้โอนพื้นที่บ้านท่าข้าม ตำบลวัดประดู่ รวมเข้ากับตำบลท่าสะท้อน อำเภอบ้านดอน
แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลท่าข้าม และให้โอนพื้นที่ของตำบลท่าข้าม อำเภอบ้านดอน มาขึ้นอำเภอ
พุนพิน อีกทั้งยังได้ย้ายที่ว่าการอำเภอพุนพินเดิม มาตั้งที่บ้านท่าข้าม จึงมีการเปลี่ยนชื่ออำเภอตาม
ตำบลที่ตั้งเป็น อำเภอ “ท่าข้าม” ในขณะนั้นจึงมีตำบลในเขตการปกครองของอำเภอเป็น 8 ตำบล ในปี
พ.ศ. 2473 ทางราชการได้ส่งยุบอำเภอท่าโรงช้าง เนื่องจากมีประชากรและปริมาณงานน้อย จึงมีการ
โอนตำบลในอำเภอท่าโรงช้างไปขึ้นกับอำเภออื่น ๆ ใกล้เคียง คือ โอนตำบลย่านยาวและตำบลถ้ำ
สิงขร ไปขึ้นกับอำเภอท่าขนอน โอนตำบลกรูด ไปขึ้นกับอำเภอบ้านนา กับโอนตำบลท่าโรงช้าง ตำบล
บางเดือน และตำบลบางมะเตือ มาขึ้นกับอำเภอท่าข้าม จึงมีเขตการปกครองเพิ่มเป็น 11 ตำบล และ
ในปี พ.ศ. 2482 ได้กลับมาใช้ชื่ออำเภอ “พุนพิน” ดั้งเดิม เพื่อรักษาไว้ซึ่งชื่อประวัติศาสตร์แห่งท้องถิ่น
 อีกทั้งประชาชนในท้องที่คุ้นชินชื่อ “พุนพิน” มากกว่า (ที่ทำการปกครองอำเภอพุนพิน เอกสาร
เผยแพร่ ,มปป.) อำเภอพุนพินแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 ตำบล 98 หมู่บ้าน ดังภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2.8 แผนที่ตำบล อ.พุนพิน
ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอพุนพิน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ภาพที่ 2.9 แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.พุนพิน
ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอพุนพิน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ตารางที่ 2.8 ข้อมูลการปกครอง อ.พุนพิน พ.ศ. 2565

ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากร	จำนวนครัวเรือน
1. ท่าข้าม	6	25,331	12,730
2. ท่าสะท้อน	7	5,534	2,337
3. ลีเล็ด	8	4,136	1,793
4. บางมะเดื่อ	7	4,736	2,203
5. บางเดือน	5	2,923	1,354
6. ท่าโรงช้าง	5	5,749	3,842
7. กรูด	6	5,578	2,160
8. พุนพิน	3	2,416	1,793
9. บางอน	11	5,395	2,294
10. ศรีวิชัย	3	2,233	849
11. น้ำรอบ	7	2,377	882
12. มะลวน	9	7,758	3,658
13. หัวเตย	7	4,686	2,667
14. นนงไทร	5	4,619	2,694
15. เขาหัวควาย	4	4,546	2,383
16. ตะปาน	5	5,549	2,467
รวม	98	93,566	46,016

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอพุนพิน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ตารางที่ 2.9 อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 2 ตำบล อำเภอพนมพิน

อาชีพ	ตำบลบางเดือน		ตำบลบางนอน		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ทำนา	76	2.60	184	3.41	260	3.13
2. ทำไร่	483	16.52	589	10.92	1,072	12.80
3. ทำสวน	985	33.70	1,496	27.73	2,481	29.83
4. เกษตรกรอื่น ๆ (ปศุสัตว์, ประมง)	128	4.38	436	8.08	564	6.78
5. รับจ้างทั่วไป	281	9.61	691	12.81	972	11.69
6. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	279	9.54	531	9.84	810	9.74
7. ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย/พนักงานบริษัท	154	5.27	512	9.49	666	8.01
8. กำลังศึกษา, ไม่มีอาชีพ	315	10.78	577	10.70	892	10.72
9. อาชีพอื่น ๆ	122	4.17	279	5.17	401	4.82
รวม	2,923	100.00	5,395	100.00	8,318	100.00

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอพนมพิน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

จากตารางที่ 2.9 ชาวบ้านในอำเภอพนมพินทั้ง 2 ตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 4,347 คนหรือร้อยละ 52.54 โดยที่อาชีพเกษตรกรรมส่วนมากทำสวนจำนวน 2,481 คนหรือร้อยละ 29.83 รองลงมาคือทำไร่จำนวน 1,072 คนหรือร้อยละ 12.80

2) **อำเภอคีรีรัฐนิคม** จากหลักฐานด้านโบราณคดีชี้ให้เห็นว่า ในท้องที่อำเภอคีรีรัฐนิคมปัจจุบันเคยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะตั้งแต่ยุคหินใหม่เป็นต้นมา ดังที่มีการค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคดังกล่าวที่คีรีรัฐนิคมด้วย เนื่องจากคีรีรัฐนิคมตั้งอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 60-70 กิโลเมตร อยู่ในเส้นทางคาบสมุทรจากเมืองไชยาไปเมืองตะกั่วป่า และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ ดิบก ไม้ และของป่า ทำให้คีรีรัฐนิคมมีโอกาสที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ได้ด้วยปัจจัยสองประการ คือ ประการแรก เกิดจากการตั้งด่านสำหรับขนถ่ายสินค้าและคนโดยสารข้ามคาบสมุทรจากฝั่งตะวันตก ประการที่สอง เกิดจากการเป็นแหล่งผลิตดิบก ไม้ และของป่า จึงมีราษฎรอพยพโยกย้ายเข้าไปอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นมา ในพุทธศตวรรษที่ 13 อำเภอคีรีรัฐนิคมรวมอยู่ในอาณาจักรศรีวิชัย เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง ดินแดนแห่งศรีวิชัยได้แยกออกเป็น 3 เมือง คือ (<https://district.cdd.go.th/>)

- เมืองไชยา ตั้งอยู่ในอำเภอไชยาปัจจุบัน
- เมืองท่าทอง ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำท่าทองอุแท อำเภอกาญจนดิษฐ์ในปัจจุบัน
- เมืองศรีรัฐนิคม ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายคลองพุมดวง อันเป็นที่ตั้งอำเภอศรีรัฐนิคมในปัจจุบัน

อำเภอศรีรัฐนิคมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 85 หมู่บ้าน ได้แก่

ภาพที่ 2.10 แผนที่ตำบล อ.ศรีรัฐนิคม

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอศรีรัฐนิคม เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

พื้นที่อำเภอศรีรัฐนิคมจะได้รับผลจากการสร้างระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน มีตำบลที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนทั้งหมด 3 ตำบล คือ ตำบลถ้ำสิงขร ตำบลบ้านท่าเนียน และตำบลท่ากระดาน

ภาพที่ 2.11 แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.ศรีรัฐนิคม

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอศรีรัฐนิคม เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ตารางที่ 2.10 ข้อมูลการปกครองอำเภอศรีรัตนนิคม พ.ศ.2564

ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	จำนวน ครัวเรือน
1. ท่าขนอน	15	8,166	3,517
2. บ้านยาง	11	3,869	1,435
3. น้ำหัก	11	4,453	1,926
4. กะเปา	10	3,871	1,518
5. ท่ากระดาน	9	3,128	1,154
6. ย่านยาว	10	4,796	1,914
7. ถ้ำสิงขร	10	5,041	2,242
8. บ้านท่าเนียบ	9	10,842	4,738
รวม	85	44,166	18,444

หมายเหตุ หมายเลข 4-5 ปัจจุบันเป็นตำบลในอำเภอวิภาวดี
ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอศรีรัตนนิคม เอกสารเผยแพร่

ตารางที่ 2.11 อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 3 ตำบล อำเภอศรีรัฐนิคม

อาชีพ	ต.ถ้ำสิงขร		ต.บ้านท่าเียน		ต.ท่ากระดาน		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ทำนา	3	0.06	8	0.07	2	0.06	13	0.07
2. ทำไร่	6	0.12	25	0.23	5	0.16	36	0.19
3. ทำสวน	2,581	51.20	6,625	61.10	1,066	34.08	10,272	54.03
4. เกษตรกรอื่น ๆ (ปศุสัตว์,ประมง)	6	0.12	16	0.15	5	0.16	27	0.14
5. รับจ้างทั่วไป	467	9.26	725	6.69	243	7.77	1,435	7.55
6. ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	202	4.01	287	2.65	76	2.43	565	2.97
7. ธุรกิจส่วนตัว/ ค้าขาย/พนักงาน บริษัท	351	6.96	925	8.53	397	12.69	1,673	8.80
8. กำลังศึกษา,ไม่มี อาชีพ	1,049	20.81	1,647	15.19	906	28.96	3,602	18.95
9. อาชีพอื่น ๆ	376	7.46	584	5.39	428	13.68	1,388	7.30
รวม	5,041	100.00	10,842	100.00	3,128	100.00	19,011	100.00

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอศรีรัฐนิคม เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

จากตารางที่ 2.11 ข้อมูลอาชีพของประชาชนพบว่าชาวบ้านทั้ง 3 ตำบลของอำเภอศรีรัฐนิคม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยทำสวนมากที่สุดจำนวน 10,272 คนหรือร้อยละ 54.03 รองลงมาคือกำลังศึกษา/ไม่มีอาชีพจำนวน 3,602 คนหรือร้อยละ 18.95

3) อำเภอบ้านตาขุน 200 ปีล่วงมาแล้ว เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้แต่งตั้ง (อุน่ สุขอุน่) ไปปกครองเมืองศรีรัฐนิคมโดยล่องเรือไปทางแม่น้ำตาปี และคลองพุมดวงโดยขึ้นทาง ม.4 ต.เขาวงซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าหมู่บ้านดังกล่าวมีความเจริญมากกว่าหมู่บ้านอื่น มีการสร้างเรือนรับรอง "ขุนหัวเมือง" เมื่อขึ้นมาพักแรม จึงมีชื่อเรียกตั้งแต่นั้นว่า "บ้านตาขุน" จุดที่ตั้งอำเภอบ้านตาขุนอยู่กึ่งกลางระหว่างฝั่งอ่าวไทย และฝั่งอันดามัน ประกอบด้วยการเกิดขึ้นของเขื่อนรัชชประภาทำให้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวและจุดแวะพักที่สำคัญ ทำให้อำเภอบ้านตาขุนเจริญขึ้นอย่างมากในยุคปัจจุบัน (<https://district.cdd.go.th/>) และเป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดของจังหวัด อำเภอบ้านตาขุนแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 29 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลเขาวง ตำบลพะแสง ตำบลพรุไทย และตำบลเขาพัง โดยที่อำเภอบ้านตาขุนเป็นที่ตั้งของเขื่อนรัชชประภา โดยมีพื้นที่ท้ายเขื่อนที่จะได้รับผลจากการพัฒนาระบบชลประทานจำนวน 3 ตำบล คือ ตำบลพะแสง ตำบลเขาพัง และตำบลพรุไทย

ตารางที่ 2.12 ข้อมูลการปกครองอำเภอบ้านตาขุน พ.ศ. 2564

ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	จำนวน ครัวเรือน
1. เขาวง	6	5,062	3,179
2. พะแสง	9	3,613	1,601
3. พรุไทย	9	2,835	1,125
4. เขาพัง	5	4,540	2,022
รวม	29	16,050	7,927

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านตาขุน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ภาพที่ 2.12 แผนที่ตำบล อ.บ้านตาขุน

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านตาขุน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ภาพที่ 2.13 แผนที่แหล่งน้ำ จ.สุราษฎร์ธานีกับ อ.บ้านตาขุน
ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านตาขุน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

ตารางที่ 2.13 อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 3 ตำบล อำเภอบ้านตาขุน

อาชีพ	ตำบลพะแสง		ตำบลเขาพัง		ตำบลพรุไทย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ทำนา	1	0.03	2	0.04	1	0.04	4	0.04
2. ทำไร่	3	0.83	6	0.13	4	0.14	13	0.12
3. ทำสวน	2,102	58.18	2,836	62.47	1,984	69.98	6,922	62.99
4. เกษตรกรอื่น ๆ (ปศุสัตว์,ประมง)	387	10.71	457	10.07	136	4.80	980	8.92
5. รับจ้างทั่วไป	103	2.85	213	4.69	148	5.22	464	4.22
6. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	156	4.32	177	3.90	93	3.28	426	3.88
7. ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย/ พนักงานบริษัท	155	4.29	168	3.70	134	4.73	457	4.16
8. กำลังศึกษา,ไม่มี	594	16.44	524	11.54	238	8.40	1,356	12.34
9. อาชีพอื่น ๆ	112	3.10	157	3.46	87	3.07	356	3.2
รวม	3,613	100.00	4,540	100.00	2,835	100.00	10,988	100.00

ที่มา : ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านตาขุน เอกสารเผยแพร่ (มปป.)

จากตารางที่ 2.13 อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 3 ตำบล พบว่า โดยส่วนใหญ่ทำสวนจำนวน 6,922 คนหรือร้อยละ 62.99 รองลงมาคือกำลังศึกษาและไม่มีอาชีพ จำนวน 1,356 คนหรือร้อยละ 12.34

2.5 นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อ การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” ที่สำคัญและน่าสนใจ มีดังนี้

1. แผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) (<https://www.nesdc.go.th/> สืบค้นวันที่ 18 มีนาคม 2566) ภายใต้เงื่อนไขโครงสร้างประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ สภาพสังคม สภาพภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม และปัจจัยการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการวางแผนการพัฒนาที่รอบคอบ และครอบคลุม อย่างไรก็ตาม หลายประเด็นพัฒนาเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานเพื่อให้เกิด การปรับตัวซึ่งจะต้องหยั่งรากลึกลงไปถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง การขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศ เจริญก้าวหน้าไปในอนาคตจึงจำเป็นต้องกำหนด วิสัยทัศน์ในระยะยาวที่ต้องบรรลุ พร้อมทั้งแนวยุทธศาสตร์หลัก ในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกรอบในการ ขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นบูรณาการบนพื้นฐานประชารัฐเพื่อยกระดับจุด แข็งและจุดเด่นของประเทศ และปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนและจุดด้อยต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยยุทธศาสตร์ชาติ จะเป็น เป้าหมายใหญ่ในการขับเคลื่อนประเทศ และถ่ายทอดไปสู่แผนในระดับอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ภารกิจ และพื้นที่ ซึ่งรวมถึงพื้นที่พิเศษต่าง ๆ อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน เขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้การพัฒนาประเทศสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ ยั่งยืน

วิสัยทัศน์ประเทศไทย “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วย การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์แห่งชาติ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติ มั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนา อย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรมฐานทรัพยากรธรรมชาติ ยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้ เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพ ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม

การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติ จะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่าง การพัฒนา ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนใน รูปแบบ “ประชารัฐ” โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทาง สังคม 5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

2. แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ดำเนินการโดยคณะกรรมการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เดิมเรียกว่าแผน ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีระยะเวลาของการดำเนินแผนงานตามยุทธศาสตร์ 12 ปี (พ.ศ.2558 ถึง พ.ศ.2569) ปัจจุบันได้ทำการปรับปรุงเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์เดิมให้สอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561- พ.ศ.2580) โดยสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติใช้ชื่อว่า แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแต่ยังคงมี 6 ด้าน ได้แก่

- 1) การจัดการน้ำอุปโภคบริโภค
- 2) การสร้างความมั่นคงของน้ำภาคการผลิต
- 3) การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย
- 4) การจัดการคุณภาพน้ำ
- 5) การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
- 6) การบริหารจัดการ

3. แผนยุทธศาสตร์กรมชลประทาน 20 ปี (พ.ศ. 2560 ถึง พ.ศ. 2579) กรมชลประทาน มีวิสัยทัศน์คือ “องค์กรอัจฉริยะ ที่มุ่งสร้างความมั่นคงด้านน้ำ (Water Security) เพื่อเพิ่มคุณค่าการ บริการ ภายในปี 2579” และมีพันธกิจ ดังนี้

- 1) พัฒนาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เกิดความสมดุล
- 2) บริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้เพียงพอ ทัวถึงและเป็นธรรม
- 3) ดำเนินการป้องกันและบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำตามภารกิจอย่างเหมาะสม
- 4) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำ

โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์

- 1) การพัฒนาแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพลักษณะลุ่มน้ำ (Basin-based Approach)
- 2) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ ตามวัตถุประสงค์การใช้ น้ำ
- 3) การป้องกันความเสียหายและสนับสนุนการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ
- 4) การสร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วม (Networking and Participation) ของทุก ภาคส่วนในการบริหารจัดการน้ำชลประทานในระดับพื้นที่ (Networking Collaboration Participation)

- 5) การปรับเปลี่ยนสู่องค์กรอัจฉริยะ (Turnaround to Intelligent Organization)

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย (EAST COAST SOUTHERN SUB REGION) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ ภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทย ประกอบด้วยจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและพัทลุง และมีประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1) พัฒนาการผลิต แปรรูป และการบริหารจัดการ พืชเศรษฐกิจหลัก (ปาล์มน้ำมัน ยางพารา ไม้ผล)
- 2) การเพิ่มผลผลิตจากการประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเศรษฐกิจ และการเลี้ยง สัตว์เศรษฐกิจที่มีความโดดเด่นในพื้นที่
- 3) พัฒนาสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวนานาชาติ ที่มีคุณภาพ และมีความหลากหลายของ รูปแบบการท่องเที่ยว
- 4) พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่ง และโลจิสติกส์ เพื่อรองรับการพัฒนาของ กลุ่มจังหวัด
- 5) การพัฒนาสู่การเป็นเมืองสีเขียว และสังคมคุณภาพ

5. ยุทธศาสตร์จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานีและบรรลือวิสัยทัศน์ “เมืองเกษตร คุณภาพ การท่องเที่ยวยั่งยืน สังคมเป็นสุข” เพื่อให้จังหวัดมีความสามารถในการแข่งขันมีรายได้สูง ลดพ้นจากความยากจน คนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความสุขอยู่ดี กินดี สังคมมั่นคง เสมอภาคและ เป็นธรรมซึ่งยุทธศาสตร์จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่จะใช้ เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปี ต่อจากนี้ไปประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าทางการเกษตร ปศุสัตว์และประมงที่มีคุณภาพ
- 2) พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวทุกมิติ
- 3) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์เชื่อมโยงภูมิภาคทั้งจังหวัด และกลุ่ม จังหวัด โดยใช้พื้นฐานดิจิทัล
- 4) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิตเพื่อให้ความสมบูรณ์เพื่อสังคมน่าอยู่
- 5) ส่งเสริมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ฐานเกษตรและท่องเที่ยวมาจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

ในการดำเนินการศึกษาในเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” จะใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพผสมกับเชิงปริมาณโดยที่ทั้ง 2 วิธีสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้กำหนดระเบียบวิธีการศึกษาอันได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแผนดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินผลครั้งนี้ จะใช้การศึกษาและรวบรวมทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ หมายถึง ข้อมูลใด ๆ ที่ผู้วิจัยเก็บขึ้นมาใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์/การสนทนากลุ่ม

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่มีผู้ทำการเก็บรวบรวมไว้แล้วหรือจัดทำเผยแพร่ขึ้นในลักษณะต่าง ๆ เช่น

- 1) เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องของกรมชลประทานและโครงการชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 2) เอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องของที่ว่าการอำเภอและหน่วยงานในพื้นที่

3.2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ คือ ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี ประชากรที่เกี่ยวข้องสามารถจัดแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่

3.2.1 ประชาชนในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนทั้งหมด 3 อำเภอ คืออำเภอพุนพิน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอบ้านตาขุน

3.2.2 ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ

3.2.3 เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน กรมการปกครอง และส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.2.4 นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ

3.2.5 นักวิชาการและผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มตัวอย่าง คือ หมายถึงส่วนหนึ่งของประชากรที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นตัวแทนในการศึกษาวิเคราะห์และหาข้อสรุปเกี่ยวกับประชากร เนื่องจากใช้วิธีการแบบผสม (Mixed method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณจึงแบ่งได้ ดังนี้

1) **กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ** เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรประเภทที่ 2 - 5 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ จำนวน 10 ราย เนื่องจากเป็นบุคคลสำคัญในการให้ข้อมูล (key informants) ที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือในการวิจัยครั้งนี้ที่ใช้การวิจัยคุณภาพเป็นหลัก จึงได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากร	จำนวน ตัวอย่าง	คุณสมบัติ
1. ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ	3	พักอาศัยในพื้นที่มากกว่า 5 ปี
2. เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี กรมการปกครอง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	3	1. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีต้องเกี่ยวข้องกับพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา 2. เจ้าหน้าที่รัฐรายอื่น ๆ จะต้องปฏิบัติงานในพื้นที่มากกว่า 1 ปี
3. นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ	2	พักอาศัยในพื้นที่มากกว่า 5 ปี
4. นักวิชาการและผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	2	มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา
รวม	10	-

2) **กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ** การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การใช้แบบสอบถามมุ่งเน้นประชากรที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ ประชากรประเภทที่ 1 คือประชาชนในพื้นที่ ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi stage random sampling) เริ่มจากวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive random sampling) การเลือกอำเภอที่ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน คือ อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐ และอำเภอพุนพิน

อำเภอบ้านตาขุนแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 ตำบล 29 หมู่บ้าน แต่มีพื้นที่ท้ายเขื่อนจำนวน 3 ตำบล อำเภอคีรีรัฐแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 85 หมู่บ้าน มีพื้นที่ท้ายเขื่อนจำนวน 3 ตำบล อำเภอพุนพินแบ่งเขตการปกครองเป็น 16 ตำบล 98 หมู่บ้าน มีพื้นที่ท้ายเขื่อน

จำนวน 2 ตำบล รวมมีพื้นที่ท้ายเขื่อน จำนวน 8 ตำบล อำเภอบ้านตาขุนเลือกมา 1 ตำบล อำเภอสรีรัฐเลือกมา 1 ตำบล และอำเภอพุนพิน เลือกมา 1 ตำบล โดยการจับสลากเลือกตำบลได้ประชากรจำนวน 15,498 คน หลังจากนั้นคำนวณตามสูตรของ Yamane (1973)

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

เมื่อ e คือ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง
N คือ ขนาดของประชากร
n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{15,498}{1 + 15,498 (.05)^2}$$

$$n = \frac{15,498}{39.745}$$

$$n = 390$$

จะได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำบลรวมทั้งสิ้น 390 คน เพื่อให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้นผู้วิจัยขอกำหนดขนาดตัวอย่างจำนวน 400 ราย ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ

อำเภอ	ตำบลที่ถูกเลือก	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง
ศรีรัฐนิคม	ถ้ำสิงขร	5,041	130
บ้านตาขุน	เขาวง	5,062	130
พุนพิน	บางอน	5,395	140
รวม		15,498	400

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

3.3.1 แบบสัมภาษณ์ ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ที่ช่วยสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ส่วนแนะนำหรือชี้แจงเกี่ยวกับวิธีการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามสัมภาษณ์

* ความร่วมมือทุกภาคส่วน

- นโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกรมชลประทาน/จังหวัดกับชุมชน กำหนดไว้อย่างไร มีหรือไม่

- มีความพร้อมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น มีบุคลากร เครื่องมือ งบประมาณ มากน้อยเพียงใด

- มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น ช่องทางการสื่อสาร การประชุม เป็นต้น

- การดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่ายเป็นอย่างไร เช่น การช่วยเหลือ การจัดสรรทรัพยากร

*** การจัดการแบบเครือข่าย**

- ในพื้นที่มีกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ หรือไม่ สมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร

- สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดีหรือไม่

- ทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองหรือไม่ อย่างไร

- ทานเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ อย่างไร

- ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการพบปะสนทนา หรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อสารทางสังคมอย่างไร

*** ทูตทางสังคม**

- ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะหรือไม่ อย่างไร

- สถาบันทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคมอย่างไร

- วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม และค่านิยมความเป็นไทย มากน้อยเพียงใด

- มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติหรือไม่ อย่างไร

*** การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม**

- การตัดสินใจ การพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดและชี้แนะแผนดำเนินโครงการอย่างทั่วถึงและจริงจัง ผ่านประชาคม

- การดำเนินการ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขขั้นตอนงาน การปรับแผนงาน การใช้ทรัพยากร หรือไม่ อย่างไร

- การรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษา แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา อย่างไร

- การประเมินผล หมายถึงมีการประเมินผลและตรวจสอบให้แน่ใจว่าเกิดผลผลิต และผลลัพธ์ตามต้องการหรือไม่ อย่างไร มีการส่งมอบให้หน่วยงานใดดำเนินการต่อ หรือไม่ อย่างไร ส่วนที่ 3 วิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

***ความมั่นคง**

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคีมากขึ้นเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น หรือไม่

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิตมีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ มากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินหรือไม่ อย่างไร

***ความมั่งคั่ง**

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ความเสมอภาคมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาลดลงหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นไปตามมาตรฐานมากขึ้นเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้มีประชาชนความสามารถในการแข่งขันมากขึ้นเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้หรือไม่ อย่างไร

***ความยั่งยืน**

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น มากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม หรือไม่ อย่างไร

- รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมมากขึ้นเพียงใด

ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

3.3.2 แบบสอบถาม โดยการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนในพื้นที่ท้ายเขื่อนใน 3 อำเภอ 3 ตำบลที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ คือประชากรในกลุ่มที่ 1 แบบสอบถามประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำชี้แจงเกี่ยวกับแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัยในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ

*** ความร่วมมือทุกภาคส่วน** มีทั้งหมด 7 ข้อ

1) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
2) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ

3) มีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน
เกิดขึ้นจริง

4) มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น

5) มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำ

6) กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

7) มีการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย

*** การจัดการแบบเครือข่าย** มีทั้งหมด 5 ข้อ

1) ในพื้นที่มีกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ หรือสมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ

2) สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดี

3) สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง

4) สมาชิกเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้งและมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น

5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสารมีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคม

*** ทูตทางสังคม** ตามทัศนะสุวรรณีย์ คำมัน และคณะเห็นว่าทูตทางสังคมมี 4 องค์ประกอบได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ มีคำถามทั้งหมด 4 ข้อ คือ

1) ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติรักแผ่นดินของตนทูนมนุษย์

2) สถาบันทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ทนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

3) วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม และค่านิยมความเป็นไทย มีความรู้สึกรักหวงแหน และภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอด

4) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

*** การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม มีทั้งหมด 4 ข้อ**

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ เลือกลโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดตั้ง การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการยกระดับองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

ส่วนที่ 4 วิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

***ความมั่นคง มีทั้งหมด 5 ข้อ ได้แก่**

1) ทำให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี เป็นสังคมน่าอยู่
2) ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น
3) ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต

4) ทำให้มีการออมสำหรับวัยเกษียณ
5) ทำให้มีความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

***ความมั่งคั่ง มีทั้งหมด 5 ข้อ คือ**

1) จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโต
2) เกิดความเสมอภาคพัฒนาอย่างทั่วถึง

- 3) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น
- 4) ชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในการแข่งขัน
- 5) ทำให้มีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียง

***ความยั่งยืน** มีทั้งหมด 4 ข้อ ได้แก่

- 1) ทำให้มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น
- 3) ทำให้คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม
- 4) รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคม

ส่วนที่ 5 ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

5.1 ปัญหา/อุปสรรค

5.2 ข้อเสนอแนะ

ในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้ดำเนินการหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการวิจัย เนื่องจากถ้าได้เครื่องมือที่ขาดคุณภาพแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเพื่อการวิเคราะห์และแปลความหมายย่อมไม่สอดคล้องกับงานวิจัยด้วยการจัดหาเครื่องมือที่มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้

- **ความเที่ยงตรง (validity)** ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ หมายถึง เครื่องมือนั้นสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามที่ต้องการหรือวัดได้ตามสิ่งที่ต้องการจะวัด หรือสามารถเก็บข้อมูลหรือวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ มิใช่ต้องการเก็บข้อมูลอย่างหนึ่งแล้วได้สิ่งอื่นมาแทน เป็นการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของคำถามของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารรัฐกิจ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

- 1.1) ศาสตราจารย์ ดร.อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 1.2) รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพงศ์ มีสมนัย สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- 1.3) รองศาสตราจารย์ ดร. ชนินทร์ วะสินนท์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- 1.4) ดร.สมจิตฐิพงษ์ อำนาจศาล ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทาน (ด้านจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา) กรมชลประทาน

1.5) ดร.นพดล คุ้มสุวรรณ กรรมการประจำหลักสูตรวิศวกรรมชลประทาน วิทยาลัยการชลประทาน และ ผู้อำนวยการส่วนสื่อสารองค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันพัฒนาการชลประทาน กรมชลประทาน

ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อคำถามหลายประการโดยผู้ศึกษาได้ทำการปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาตามที่คุณผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อสังเกตและชี้แนะ เช่น ข้อคำถาม การเรียงลำดับ การใช้ภาษา เป็นต้น

- **ความเชื่อถือได้ (reliability)** คุณสมบัตินี้สำคัญอีกประการหนึ่งของเครื่องมือในการวิจัยก็คือ ความเชื่อถือได้เครื่องมือใดใช้วัดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง แล้วให้ผลคงที่เหมือนเดิม ไม่ว่าจะทดสอบกี่ครั้งก็คงได้ผลเหมือนเดิมเครื่องมือนั้นก็มีความเชื่อถือได้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการหลังจากที่แบบสอบถามฉบับร่างผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้ว และดำเนินการควบคู่ไปกับการตรวจสอบความเป็นปรนัยทางภาษา ซึ่งกระบวนการตรวจสอบจะเริ่มจากการนำแบบสอบถามฉบับร่างจำนวน 30 ฉบับไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้ทดลองใช้ที่ ต.ท่าโรงช้าง อ.พุนพิน จำนวน 10 ชุด ต.ย่านยาว อ.คีรีรัฐนิคม จำนวน 10 ชุด และ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จำนวน 10 ชุด โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.71 โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มผู้ทดลองใช้ตอบ และสังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอีกด้วย เพื่อตรวจสอบว่ากลุ่มผู้ทดลองใช้เข้าใจและตอบคำถามได้ทุกข้อหรือไม่ หากพบว่าข้อคำถามใดที่กลุ่มผู้ทดลองใช้ไม่เข้าใจหรือไม่สามารถตอบคำถามได้ ผู้วิจัยจะทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

3.4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการสำรวจสภาพการณ์พื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนลาน) จ.สุราษฎร์ธานี การสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อให้ทราบสถานะของการดำเนินการและปัญหาหรืออุปสรรค จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาพัฒนาบทที่ 1 และทำการศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎี (ทบทวนวรรณกรรม) ที่จะใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยดำเนินการ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยรายละเอียด การตีความ การหาความหมาย อธิบายความและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เทียบเคียงกับบริบทของการศึกษาและสรุปสาระสำคัญจากบทสัมภาษณ์

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามจะมีการตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สถิติ t-test และสถิติ F-Test (One Way ANOVA)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลที่ได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะตีความและสังเคราะห์ข้อมูลใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษา รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านกายภาพและวิเคราะห์ปัจจัยในการเกิดปัญหาของพื้นที่

สำหรับข้อคำถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีการให้คะแนน ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนนแบบสอป เป็นข้อคำถามชนิดประเมินค่า (Rating scale) ประเมินค่า 5 ระดับ เกณฑ์การตอบมี 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนนวัดระดับความคิดเห็น (แปลผล) จากการคำนวณอัตราภาคั่น โดยใช้

สูตร

คะแนนสูงสุด — คะแนนต่ำสุด

จำนวนระดับ

$$= \frac{5-1}{5}$$

$$= 0.80$$

ได้เกณฑ์ 5 ระดับ ดังนี้

เห็นด้วยอย่างมากที่สุด	ค่าเฉลี่ย	4.21 - 5.00
เห็นด้วยอย่างมาก	ค่าเฉลี่ย	3.41 - 4.20
เห็นด้วยอย่างปานกลาง	ค่าเฉลี่ย	2.61 - 3.40
เห็นด้วยอย่างน้อย	ค่าเฉลี่ย	1.81 - 2.60
เห็นด้วยอย่างน้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	1.00 - 1.80

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 25 คน จาก 3 อำเภอเป้าหมาย โดยเฉพาะจากพื้นที่เป้าหมาย คือ อ.บ้านตาขุน ได้ผลสรุปปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอันจะนำมาซึ่งบรรลุมัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยที่การนำเสนอในบทที่ 4 นี้จะนำเสนอ 2 ส่วนด้วยกันคือ ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และการใช้แบบสอบถาม โดยวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา
ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการ
ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ความร่วมมือทุกภาคส่วน

ความร่วมมือเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลที่ทำร่วมกันหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งและมีการทำงานร่วมกันกับคนอื่นในทิศทางต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการของชุมชนหรือพื้นที่ ซึ่งเป็นการจัดให้มีการทำงานที่สอดคล้องต้องกันในช่วงเวลาเดียวกัน อันทำให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์หรือเกิดสิ่งที่ต้องการ มีกระบวนการและแบบแผนการทำงานที่มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือองค์การหรือหน่วยงานรัฐกับภาคประชาชน เกิดการผนึกกำลัง วัสดุ ทรัพยากรอย่างอื่น ๆ เพื่อให้งานสำเร็จตามผลตามเป้าหมายและบรรลุมัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งทางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้มีนโยบายให้ส่วนราชการต่าง ๆ ร่วมมือกับชุมชนหรือชาวบ้านอย่างเต็มกำลังและความสามารถ โดยต้องมีการชี้แจงทำความเข้าใจกับทุกภาคส่วนเพื่อมิให้เกิดการต่อต้านหรือความขัดแย้งตามมา อันจะเป็นผลเสียต่อสังคมและประเทศชาติ ความร่วมมือต้องให้ประชาชนหรือชาวบ้านร่วมด้วยจึงจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอคีรีรัฐนิคมว่า

“จังหวัดโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดได้กำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฯ นโยบายของรัฐบาล และกฎหมายต่าง ๆ ที่จะต้องให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วนอย่างเต็มที่ ที่จะประสานหรือผนึกความพยายามและการดำเนินการต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มเป็นก้อน การติดต่อสื่อสารความคิดมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้ร่วมงานบังเกิด

ความเข้าใจซึ่งกันและกันและเข้าใจจุดหมายของหน่วยงานนั้น ๆ การที่หน่วยราชการจะสั่งให้ชาวบ้านหรือประชาชนร่วมมือกันนั้นเกือบจะไม่มีผลหากชาวบ้านหรือประชาชนไม่มีน้ำใจร่วมมือประสานกัน” (นายอำเภอศรีรัตนคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รายหนึ่งที่สังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 4 (เป็นหน่วยงานหนึ่งที่สังกัดสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) สำนักงานรัฐมนตรีที่มีภารกิจเกี่ยวกับการเสนอแนะนโยบาย จัดทำแผนแม่บท กำหนดมาตรการเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำของประเทศและขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำผังน้ำ บูรณาการเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศทรัพยากรน้ำ แผนงาน โครงการ งบประมาณ ประสานความร่วมมือด้านต่างประเทศเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ และติดตามประเมินผลการบริหารทรัพยากรน้ำ) ได้ให้ความเห็นว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการน้ำของประเทศที่จะต่อให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ดังคำสัมภาษณ์

“รูปแบบของการบริหารจัดการด้านน้ำ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการบริโภค หรืออุปโภค หรือการชลประทานก็ตาม ทาง สทนช. มีนโยบายอย่างแน่ชัดที่ต้องการให้ทุกส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐจะต้องร่วมมือกันทั้งภายในกันเองและร่วมมือกับภาคประชาชนหรือภาคส่วนอื่น ๆ แม้ว่า สทนช. จะเป็นเพียงหน่วยงานกำหนดนโยบายและกำกับให้เดินตามนโยบายที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) กำหนดไว้ก็ตาม แต่ในการบริหารจัดการภาครัฐปัจจุบันจะต้องเน้นการร่วมมือกันทำงานทุกภาคส่วน” (ข้าราชการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 4 รายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ทั้งนี้แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2561 – 2580) ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาตามแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ไว้ ดังนี้

“ทุกหมู่บ้านมีน้ำสะอาดอุปโภค บริโภค น้ำเพื่อการผลิตมั่นคง ความเสียหายจากอุทกภัยลดลง คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุล โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน”

ภายใต้วิสัยทัศน์ดังกล่าวได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 6 ด้านด้วยกัน ที่เกี่ยวข้องคือ **ด้านที่ 6 การบริหารจัดการ** มีเป้าประสงค์โดยการขับเคลื่อนการดำเนินการให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 และแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี อันประกอบด้วย การจัดทำกฎหมายรอง การจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำและองค์กรลุ่มน้ำ เพื่อเป็นกลไกในการจัดทำแผน

และขับเคลื่อนแผนงาน/แผนปฏิบัติการในระดับลุ่มน้ำ การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนางานวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ โดยพัฒนาเชื่อมโยงฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน

นอกจากนี้นายอำเภอศรีรัฐยังได้เพิ่มเติมอีกว่า การเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมมือกันนั้นเท่ากับยอมรับว่าความร่วมมือเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารที่ใช้อำนาจมาเป็นการบริหารแบบประชาธิปไตยด้วยวิธีการตัดสินใจร่วมกัน โดยการให้สมาชิกทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจมากที่สุดด้วยความรับผิดชอบอันสูงสุดนั้นไม่ควรเล็งผลเพียงอย่างเดียว แต่ควรมุ่งถึงความสุขทางกายและใจในส่วนบุคคลหรือชาวบ้านแต่ละคนด้วยเช่นกัน ความร่วมมือเป็นกระบวนการที่ภาคส่วนต่าง ๆ มีมุมมองต่อปัญหาที่แตกต่างกัน สามารถแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาก่อให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ในการหาทางออกร่วมกัน การรวมกันเป็นพันธมิตรเป็นการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนและยืดเยื้อซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้เพียงองค์การเดียว ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอศรีรัฐนิคม

“การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการด้านชลประทานถือได้ว่าเป็นการยอมรับเสียงของประชาชนว่าเป็น เสียงสวรรค์ เนื่องจากการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชนและของประชาชน เปลี่ยนวิธีการจากการใช้อำนาจจากภาครัฐ มายอมรับหรือให้ความสำคัญกับภาคประชาชน อันจะทำให้การบริหารจัดการชลประทานบรรลุผล แม้จะมีมุมมองที่แตกต่างกันเป็นเรื่องธรรมดา ปัญหาทุกวันนี้มีความซับซ้อน ปัญหาด้านน้ำก็มีความซับซ้อน ให้ชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานีดำเนินการหน่วยเดียวมิได้ จะต้องอาศัยทุกภาคส่วน”
(นายอำเภอศรีรัฐนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

นายอำเภอศรีรัฐนิคมยังได้ยกตัวอย่างการให้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ คือการจัดสรรงบประมาณ ถ้าไม่มีงบประมาณดำเนินการหรือมีไม่เพียงพอ นายอำเภอก็ต้องมีหน้าที่จัดหางบประมาณมากให้ความร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินการแล้วเสร็จ ดังคำสัมภาษณ์

“ไม่มีงบประมาณอะ ก็ตามกันเอง ขอสนับสนุนทำกันเองแบบนี้ อาจจะมีบ้างเล็กน้อยก็ใช้งบประมาณการของกรมการปกครองที่จัดสรรให้อำเภอ ไตรมาสหนึ่งมันประมาณ 100,000-200,000 แบบนี้” (นายอำเภอศรีรัฐนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า การให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกันบริหารจัดการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ถือได้ว่ามีโอกาสสำเร็จไปเกินครึ่ง ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ จึงต้องรับฟังความคิดเห็น ปัญหา/ความต้องการของประชาชน ปัญหาด้านการชลประทานมีได้อยู่ที่หน่วยงานเดียวเท่านั้น แต่จะต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน แม้ว่าความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ จะมีความหลากหลาย มีความคิดเห็นที่แตกต่าง แต่จะต้องไม่แตกแยก การดำเนินให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ควรจัดตั้งในรูปของคณะกรรมการหรือคณะทำงานที่ประกอบด้วยตัวแทนทุกภาคส่วน และมีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ปราศจากการใช้อำนาจบังคับจากภาครัฐ ที่ผ่านมามีพื้นที่ที่มีการดำเนินการในลักษณะนี้อยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำฯ คณะทำงานจัดระเบียบการใช้น้ำ เป็นต้น ถ้ามีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ก็คงต้องสร้างกลไกเหล่านี้ขึ้นมา ซึ่งทางผู้นำชาวบ้านรายนี้ที่เป็นคณะกรรมการและคณะทำงานชุดต่าง ๆ ก็ยินดีให้ความร่วมมือการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน เพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้าน ดังคำสัมภาษณ์

“อำนาจเป็นของประชาชน ภาครัฐเป็นเพียงคอยให้การสนับสนุน เราจะใช้วิธีการปกครองแบบเก่าไม่ได้คือการใช้อำนาจ ที่มาจากบนลงล่าง สั่งมาจากส่วนกลางหรือจังหวัดมิได้ มันยุคโบราณแล้ว ยุคสมัยใหม่ทำอย่างนั้นไม่ได้แต่จะต้องขอความร่วมมือจากภาคประชาชนที่เป็นเจ้าของประเทศ ทำให้เขามีการยอมรับจะทำให้ตอบสนองได้อย่างถูกต้อง ในเรื่องชลประทานนั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน เป็นเรื่องเกี่ยวกับพื้นฐานการดำรงชีวิตที่จะทำให้สามารถประกอบอาชีพการเกษตรและอาชีพอื่น ๆ แม้ว่าประชาชนจะมีความคิดเห็นที่ต่างกันไป แต่จะทำอย่างไรที่จะทำให้การชลประทานตอบสนองชาวบ้านให้ได้มากที่สุด ถ้าให้ชลประทานทำเพียงหน่วยงานเดียว อาจจะมีมุมมองที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของชาวบ้าน คนใต้ที่นี่นะ ร่องเรียนเก่งก็จะเป็นผลให้ชลประทานทำงานลำบาก อาจจะมีขัดแย้งและการต่อต้านได้ มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงานฯ ซึ่งมีอยู่แล้วบ้าง ทางผมยินดีให้ความร่วมมือ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

การบริหารแบบร่วมมือกันว่าเป็นการจัดการปกครองซึ่งหน่วยงานภาครัฐหนึ่งหน่วยงานหรือมากกว่านั้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ใช่ภาครัฐมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกันอย่างเป็นทางการ ด้วยฉันทามติ และการอภิปรายร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหรือดำเนินนโยบายสาธารณะ หรือจัดการโครงการหรือสินทรัพย์ของรัฐ จึงต้องมีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น และมีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำฯ ผู้ใช้น้ำ เป็นต้น โดยที่ทาง สทช. หรือ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และ กทช. หรือ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นกลไกหนึ่งที่จะทำหน้าที่พิจารณาจัดทำแผนงานและจัดสรร

งบประมาณของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำก็ยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ทำย เชื้อนรัชชประภา โดยที่ทางกรมชลประทานจะต้องดำเนินการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ให้เรียบร้อย ทาง สททช. ยินดีให้การสนับสนุน ดังคำสัมภาษณ์ของข้าราชการสำนักงานทรัพยากรน้ำ แห่งชาติภาค 4 นายหนึ่ง

“ทาง กททช.* และ สททช.** ต่างก็ยอมรับความสำคัญของภาค ประชาชน ภาคเอกชนและภาคอื่น ๆ ที่ต้องให้เข้ามาร่วมมือในการพัฒนา ระบบชลประทานพื้นที่รับน้ำของเชื้อนรัชชประภา โดยเรื่องนี้ทาง สททช. คงต้องขอให้กรมชลประทานที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ต้อง ดำเนินการอย่างธรรมาภิบาล ถูกต้องโปร่งใส เน้นความร่วมมือจากภาค ส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมมือในทุกขั้นตอน ทางกรมชลประทานจะต้องสั่งให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบชลประทานดำเนินการประชุม ทำประชาคม” (ข้าราชการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 4 รายหนึ่ง ,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

*กททช. หมายถึง คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

** สททช. หมายถึง สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

นักการเมืองระดับจังหวัดรายหนึ่งยังให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกว่า ต้องขอความร่วมมือจาก ภาคส่วนต่าง ๆ จนได้ความคิดเห็นหรือแนวทางการดำเนินงานก่อสร้างพื้นที่ทำยเชื้อนอย่างตกลึก แม้ว่าจะช้าแต่แน่นอนที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ 20 ปี มีการขอความ คิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับ ดีกว่าเมื่อก่อสร้างขึ้นมาแล้ว มีการร้องเรียนกัน มี ความแตกแยกเกิดขึ้น จนต้องมืองค์รตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเข้ามาตรวจสอบดังคำสัมภาษณ์

“ผมในฐานะที่เป็นนักการเมืองระดับจังหวัดก็คงที่จะต้องให้ ความสำคัญกับภาคประชาชน ก่อนจะพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่รับน้ำ ได้เชื้อนรัชชประภาจะต้องขอความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งความ คิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อจะได้ความคิดเห็นที่ตกลึกและผ่านการยอมรับ จากภาคส่วนต่าง ๆ มีการชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจต้องให้ตกลึก ผมว่าช้า แต่ชัวร์ ดีกว่าสร้างมาแล้วไม่ได้ใช้งานเกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่าง ๆ เดียว ปปช. ปปง. เข้ามาตรวจสอบ วุ่นวาย เสียเวลาเปล่า ๆ ครับ หมางใจ กันด้วย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมยังเพิ่มเติมอีกว่า ในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ทำยเชื้อนรัชชประภาได้มีการ ประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในเวทีระดับต่าง ๆ มามากพอควร น่าจะแนวทางที่ ชัดเจน แต่ก็ต้องรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมอีก ดังคำสัมภาษณ์

“ที่ผ่านมาทางพวกเราก็ได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องนี้มานานแล้ว ทั้งเวทีระดับจังหวัด ระดับชาวบ้าน ถ้ามีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนฯจริง ๆ ก็น่าจะได้ความคิดที่ตลกขบขัน แต่ก็ต้องให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมด้วย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำแนกออกได้เป็น 4 ลักษณะ กล่าวคือ การดำเนินการ การส่งเสริม การประสาน และการสนับสนุน (https://www.thalohalo.go.th/datacenter/doc_download/a_120620_215935.pdf สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2567) ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นหน้าที่ที่ 2, 3 และ 4 กล่าวคือ **การส่งเสริม** หมายถึง การให้หรือเพิ่มเติมในด้านความรู้ความเข้าใจ จิตสำนึกและความตระหนักการมีส่วนร่วม และความพร้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบมีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม **การประสาน** หมายถึง การสื่อสารหรือการดำเนินการใด ๆ ให้เกิดความร่วมมือหรือเกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่น รวมทั้งให้เกิดบูรณาการในการบริหารจัดการในพื้นที่เพื่อลดความซ้ำซ้อน สนับสนุนงานซึ่งกันและกัน ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และ **การสนับสนุน** หมายถึง การให้หรือให้ใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักรกล แรงงาน ข้อมูล และงบประมาณ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ซึ่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในพื้นที่รับน้ำท่วมน้ำหนึ่ง กล่าวว่าในเรื่องนี้ถือว่าเป็นภารกิจของ อบต. ที่จะต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ถ้าจะต้องมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำของเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่ได้รับประโยชน์ ชาวบ้านโดยทั่วไปเป็นเกษตรกร ก็ต้องการน้ำมาใช้ตลอดทั้งปี ชาวบ้านอยู่ใต้เขื่อนรัชชประภา แต่ไม่สามารถใช้น้ำจากเขื่อนรัชชประภาเป็นสิ่งที่ไม่น่าเกิดขึ้น ชาวบ้านมีความต้องการอย่างชัดเจนในเรื่องนี้ ดังคำสัมภาษณ์

“เป็นภารกิจหน้าที่ของพวกเรา อบต. ครับ ที่มาจากตัวแทนของชาวบ้าน ในกฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดเรื่องนี้ไว้ครับ พวกเรา อบต. ก็ต้องมีความพร้อมและยินดีให้ความร่วมมือ สนับสนุน และจัดหาในเรื่องต่าง ๆ ใครไม่ช่วยทำ พวกเราก็ได้แสดงความต้องการให้มีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยตลอด ไม่ร่วมมือก็โง่ครับ มีแต่จะทำให้ตำบลเราเจริญมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องน้ำ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในอาชีพเกษตรกร ซึ่งในพื้นที่มีการปลูกพืชใช้น้ำ ทั้งทุเรียน ผลไม้อื่น ๆ แม้แต่ยางพาราก็ตาม พี่น้องชาวบ้านของผมนะจะได้ลืมตาอ้าปากกับเขาได้เสียที คิดว่าถ้ามีงานทำปัญหาอื่น ๆ ก็จะลดลงโดยเฉพาะยาเสพติด ยาบ้า เอาเวลา

ไปทำมาหากินดีกว่า” (นายก อบต. รายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สจ. หรือสมาชิกสภาจังหวัดสุราษฎร์ธานีท่านหนึ่งกล่าวว่า ตามกฎหมายทั้งพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องความร่วมมือให้การสนับสนุนช่วยเหลือกับภาคส่วนอื่น ๆ หรือกำหนดว่าเป็นหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ดังคำสัมภาษณ์

“ตามกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กับ สจ. ครัวที่ต้องดำเนินการให้ความร่วมมือทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนกับภาคส่วนต่าง ๆ กฎหมายกำหนดอำนาจให้เราทำครับ ในเรื่องพัฒนาระบบชลประทานก็เช่นกัน จะต้องคุ้มครอง ดูแล รักษาทรัพยากรน้ำครับ ตีความตามผมเข้าใจก็คือดูแลน้ำให้เพียงพอทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพแก่การดำรงชีพของชาวบ้าน กฎหมายกำหนดเรื่องนี้ไว้อย่างแน่ชัด จะต้องทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ถ้าไม่ดำเนินการอาจจะโดน ม.157 ก็ได้ครับ.แต่ที่ผมจะต้องทำตามกฎหมายก็คือมุ่งหวังให้ชาวบ้านของผมมีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิมครับ ชาวบ้านจะได้ปลูกพืชได้มากขึ้น ราคาที่ดีขึ้นครับ” (สมาชิกสภาจังหวัดสุราษฎร์ธานีรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ซึ่งกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาจังหวัดในเรื่องการพัฒนาระบบชลประทานที่เด่นชัด คือ มาตรา 45 ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติม ถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2562) กำหนดให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด 9 ประการ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทานมี 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- (1) สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น
- (2) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- (3) แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น
- (4) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม ถึงฉบับที่ 2 พ.ศ. 2549) มาตรา 17 ภายใต้อำนาจมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อ

ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง 29 ประการ แต่ที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทาน มี 5 ประการ ดังนี้

- (1) การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น
- (2) การประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (3) การแบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (4) การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (5) สนับสนุนหรือช่วยเหลือส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนา

ท้องถิ่น

สำหรับการให้ความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำของเขื่อนรัชชประภาของผู้นำชาวบ้านแต่ละประเภ่นั้นให้มีความคิดเห็นความคล้ายคลึงกัน คือ จะให้ความร่วมมือในการทำประชาคม การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทาง (channel) ต่าง ๆ ทั้งการประชุมผู้นำ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน ชาวบ้านก็จะได้รับรู้และเข้าใจ ให้ความร่วมมือ ดังเช่น การแจ้งข่าวผ่านหอกระจายข่าวเกี่ยวกับการป้องกันการติดเชื้อไข้หวัดสายพันธุ์ต่าง ๆ เป็นต้น ชาวบ้านให้ความร่วมมืออย่างยิ่งเพราะชาวบ้านได้รับรู้แล้วก็มีปฏิบัติตาม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งว่า

“ทางพวกเรายินดีให้ความช่วยเหลือและร่วมมืออย่างยิ่ง สามารถสื่อสารประชาสัมพันธ์ เวลามีการประชุมก็จะแจ้งในที่ประชุมให้รับทราบ เพื่อนำไปแจ้งให้กับชาวบ้านในพื้นที่ต่อไป เรามี หอกระจายข่าว ที่มีการแจ้งให้ชาวบ้านได้ตลอดเวลา นำไปแจ้งในงานต่าง ๆ อาจจะเป็นงานวัด งานแต่งงาน หรืองานอุปสมบท มีโอกาสเมื่อไร ก็จะแจ้งให้ชาวบ้านได้รับรู้ ผมคิดว่าร่วมมือเต็มที่ครับ ทาง อบต. ผมมีอะไรเราพร้อมช่วยเหลือสนับสนุน ช่วงที่ใช้หวัดโคโรนาไวรัส ก็ได้แจ้งข่าวให้ชาวบ้าน ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีครับ” (นายก อบต. รายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายเพิ่มเติมอีกว่า จะให้ความร่วมมือโดยการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสังคม ผ่านกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ ที่ชาวบ้านมีความต้องการนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตร ทำให้เกิดอาชีพทางเลือกมากขึ้น น่าจะตอบสนองได้ตรงจุดหรือตรงประเด็น ชาวบ้านยอมให้ความร่วมมือแน่นอน ดังคำสัมภาษณ์

“เรามีสื่อทางสังคมทั้งไลน์กลุ่ม เฟซบุ๊ก ในแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอื่น ๆ จะให้ความร่วมมือการแจ้งข่าวสารให้กับชาวบ้าน คิดว่าการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำได้เขื่อนเชี่ยวหลานเป็นสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ชาวบ้าน ลูกหลานใน

อนาคต ถ้าต้องการใช้เครื่องมือเครื่องจักร เราก็นับดีสนับสนุนให้ความร่วมมือ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายเพิ่มเติมอีกว่า ทางหน่วยงานมีสถานที่ที่จะจัดให้มีการประชุมทำประชาคม สถานที่กว้างขวาง มีอุปกรณ์ประกอบอย่างครบครัน พร้อมทั้งให้ใช้เป็นที่ประชุมทำประชาคมรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่ผ่านมาก็ใช้สถานที่หรือห้องประชุมของ อบต.ในการรับฟังความคิดเห็นมาตลอด เช่น ทำประชาคมเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงงานฯ การจัดทำข้อเสนอแนะให้กับเขื่อนรัชชประภาเกี่ยวกับเงินชดเชยที่ดินที่ถูกกีดขวาง เป็นต้น อันเป็นปัญหาและความต้องการของชาวบ้านที่พักอาศัยในตำบล ดังคำสัมภาษณ์

“อบต.เรามีสถานที่เพียงพอที่จะทำประชาคม สถานที่เรามีทั้งห้องที่มีเครื่องปรับอากาศและมีพัดลม ห้องประชุมสำหรับกลุ่มต่าง ๆ มีโต๊ะ มีเก้าอี้ ห้องน้ำ มีน้ำเลี้ยงเวลาประชุม ไม่ต้องห่วงเรื่องอดครีบ เรามีอาหารว่างให้แะครีบ ขอให้มาประชุมเถอะครีบ ทางเราพร้อม อุปกรณ์เครื่องเสียงก็มีนะครีบ ที่ผ่านมาก็ใช้เป็นสถานที่รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากชาวบ้านและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยเฉพาะตำบลเราอยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อน สอดคล้องกับปัญหาของชาวบ้านอยู่แล้ว” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปผู้นำชาวบ้านทุกภาคส่วนให้ความร่วมมืออย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ผู้นำชาวบ้านทั้งในระดับจังหวัดหรือระดับพื้นที่ โดยถือว่าความร่วมมือเป็นเรื่องสำคัญที่การพัฒนาชลประทานจะต้องพึงเสียงสวรรค์ คือเสียงของประชาชน ยอมรับว่าประชาชนหรือชาวบ้านเป็นเจ้าของประเทศ และเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการบริหารแบบร่วมมือกันจะต้องเอื้อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ใช่ภาครัฐ ในการร่วมกันแสวงหาแนวทางและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อน คือพัฒนาระบบชลประทานนั่นเอง

การจัดการเครือข่าย

เครือข่าย คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่เข้าร่วมอย่างสมัครใจเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุ โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจมิได้เกิดจากการบังคับ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเสมอภาคกันหรือมุ่งแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ ที่เป็นสมาชิก

จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ในพื้นที่รับน้ำมีกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็มีความเข้มแข็ง มีกิจกรรมร่วมกันด้วยความเต็มใจ สมัครใจ มีการพบปะสังสรรค์กัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว ยังมีกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ อีก ทำให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์กัน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีการจัดตั้งตามที่กฎหมายกำหนด เกี่ยวกับชาวบ้านตั้งแต่เกิดจนตาย น่าจะเป็นต้นแบบให้มีการศึกษา สมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์ และการจัดการกองทุนก็เป็นเรื่องของชาวบ้านช่วยชาวบ้าน ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง กล่าวว่า

“มีครับเพราะว่าจะจัดกิจกรรมกันบ่อย การเอื้อเฟื้อมันมีหลายรูปแบบที่ผมเคยได้สัมผัสกับกลุ่ม ผมขออนุญาตยกตัวอย่างเรื่องของกลุ่มผู้สูงอายุก็จะมีโครงการเพื่อนเยี่ยมเพื่อน นอกจากกลุ่มผู้สูงอายุแล้วไข่ม้อยครับ ก็ยังมีกลุ่มเรื่องของกองทุนวันละบาทเค้าเรียกกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งจัดตั้งตามที่กฎหมายกำหนด” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

การรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายจะพบว่ามีความสัมพันธ์ที่ดีมาก เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือญาติที่ไม่ได้อยู่กันแบบทุติยภูมิ (Secondary relationship) แต่เป็นแบบปฐมภูมิ (Primary relationship) จึงทำให้กลุ่ม สมาคม หรือชมรม มีความเหนียวแน่น ผูกพันกัน และเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งเป็นที่พึ่งให้ชาวบ้านในชุมชนได้ ถ้าหากมีการพัฒนาพื้นที่ที่ยั่งยืน ประชากรก็สามารถใช้เครือข่ายที่มีอยู่ในทุกขั้นตอนของความร่วมมือเพื่อให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ดังสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่า

“ในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุนมีแม้จะเป็นอำเภอเล็ก ๆ นะครับ แต่ก็มี การรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มที่ภายใต้กฎหมายกำหนด เช่น อสม. กลุ่มสภาองค์กรชุมชน ซึ่งก่อตั้งตามกฎหมายใช้ไหมครับก็ยังมีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นรวมตัวกันขึ้นด้วยความสมัครใจหรือไปในทิศทางเดียวกัน คือชมรมผู้สูงอายุ แล้วก็จะมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบในเรื่องของเกี่ยวกับส่งเสริมรายได้ นะครับ การปลูกพืชผลทางการเกษตร การเลี้ยงผึ้ง ก็จะมีหลายหลายกลุ่มในพื้นที่ที่รวบรวมตัวกันค่อนข้างเข้มแข็ง โดยที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ระหว่างกลุ่มในแบบเครือญาติและมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความร่วมมือกันทำงานให้ชุมชน การพัฒนาพื้นที่ที่ยั่งยืนสามารถใช้กลไกเครือข่ายได้ง่ายครับ จะช่วยส่งต่อข้อมูลและให้ความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

เครือข่ายทางสังคมในลักษณะเครือข่ายเน้นการดำรงอยู่ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation Web) ระหว่างบุคคลที่เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในเชิงปฏิกิริยาที่ขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งสังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้นในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายเครือข่ายมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในเครือข่ายด้วย การสร้างเครือข่ายที่มีจุดมุ่งหมายเป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันเนื่องมาจากทุกคนเป็นเครือข่ายกัน จึงทำให้ระบบเครือข่ายมีความเหนียวแน่นมากขึ้น ความสัมพันธ์ลักษณะนี้จะช่วยในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากเครือข่ายในลักษณะนี้มีความผูกพันกัน มีการแต่งงานหรือสานสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ดังสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่า

“โดยทั่วไปเป็นเครือญาติกันครับ รักกันนะครับ เพราะว่าของอำเภอบ้านตาขุนนะทุกตำบลเราส่วนมากชาวบ้านนั้นคือระบบพี่น้องกันหมด เป็นเครือญาติกัน ในอำเภอของเราคือคนนอกคนต่างพื้นที่มาอยู่น้อยมาก แล้วส่วนมากคือความรักใคร่ความเอื้อเฟื้อมันจะมีมันไม่ค่อยขัดแย้งกันส่วนมากมันจะมีอยู่ครับ จะมีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกัน....การพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนก็ง่าย พี่น้องเครือญาติก็คุยกันได้ง่าย ถ้ามีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนก็คุยกันง่าย สามารถอาศัยกลไกของเครือข่ายในการดำเนินการได้ ง่ายมากกว่าคนนอกพื้นที่มาอยู่” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

การสร้างเครือข่ายในชุมชนเป็นไปในแนวทางบวกที่ทุกคนร่วมมือร่วมใจกัน ผู้นำในแต่ละเครือญาติต่างก็ให้ความสำคัญกับการร่วมมือร่วมใจ ทำให้กลุ่มแต่ละกลุ่มมีความเข้มแข็ง เช่น การรวมกลุ่มกันสงเคราะห์สมาชิกในกลุ่มในชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา ถ้าจะมีข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนสามารถทำได้ ชาวบ้านเคารพกติกา ดังสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง กล่าวว่า

“กลุ่มค่อนข้างมีความเข้มแข็ง เพราะว่าก่อนการรวมกลุ่มก็มีการตกลงกัน เช่นเหมือนกับกลุ่มผู้สูงอายุเขาก็มีการตกลงว่าเราจะมีารพบกันทุกเดือน เราจะมีารร่วมกันลงหุ้นในเรื่องของการทำมาปณกิจสงเคราะห์ เพราะถ้าสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตจะให้ศพละ 50-100 บาท ก็ตามรูปแบบตามที่มีการตกลงกัน จะเกิดความเอื้อเฟื้อกันจนเกิดความเข้มแข็ง เกิดความร่วมมือกัน....ชาวบ้านน่าจะปฏิบัติตามกติกาที่ตกลงกันในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน ไม่น่าจะมีใครไม่ปฏิบัติตาม” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือเพื่อสมาชิกหรือคนในชุมชน แต่ละกลุ่มมีความเชื่อโยงกัน มีการประสานงานกัน อยู่ในระดับดี ซึ่งสังเกตได้จากเมื่อมีการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด หรือระดับประเทศ แทบจะไม่เกิดการแข่งขันกันเลย เกือบจะไม่มีคู่แข่งกันเลย ความขัดแย้งแทบไม่มีเลย แต่ละกลุ่มมีทำงานที่ประสานสอดคล้องกันดี มีเครือข่ายที่แน่นแฟ้น ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ก็น่าจะไป ในแนวทางเดียวกัน เครือข่ายจะช่วยให้การสร้างการมีส่วนร่วม ความโปร่งใสและอื่น ๆ อันสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ดังคำสัมภาษณ์

“คือพูดง่าย ๆ ผมขอยกตัวอย่างการเลือกตั้งสมัยที่แล้วก็ไม่ได้อแข่งขันกัน การที่ไม่เกิดการแข่งขัน มันสื่อถึงความขัดแย้งมันน้อย เพราะฉะนั้นกลุ่มก้อน เล็ก ๆ เนี่ยจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ที่แข็งแกร่ง เกือบจะไม่มีคู่แข่งมีอยู่พรรคเดียว ก็คือแล้วอีกอย่างนึงนะ ผมจะพูดถึงกลุ่มย่อยก่อนนะ ทั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่ม อ.ส.ม. กลุ่ม อปพร. ซึ่งมันจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพราะเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่ เพราะฉะนั้นแต่ละกลุ่มก็มีความเชื่อโยงกันประสานงานกันได้ ผมว่าอยู่ในเกณฑ์ดีนะครับ ถ้า 100 คะแนน ผมก็ให้ 70-80 คะแนน การพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนก็ไม่น่ามีปัญหา ชาวบ้านมีความต้องการ เครือข่ายก็ยินดี” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมยังเพิ่มเติมอีกว่า ในปัจจุบันมีแต่กลุ่มที่พร้อมจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของตนเอง กลุ่มที่ไม่แข็งแรงหรืออ่อนแอไม่มีแล้ว กลุ่มที่ยังคงอยู่เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มมีความเต็มใจร่วมมือในการทำงาน โดยไม่มีการบังคับ สมาชิกเครือข่ายเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้ง และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสาธารณะ รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ในปัจจุบันชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีความต้องการการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนอย่างมาก ถ้าหากมีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนประสบผลสำเร็จ ก็จะช่วยเป็นแรงเสริมให้มีการรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายต่อไป ดังคำสัมภาษณ์

“กลุ่มอ่อนแอปิดไปหมดแล้ว การรวมกลุ่มต้องมีจริงมีจิตอาสาแน่นก่อนค่อยค่อยครับ ส่วนใหญ่ถ้าเกิดจากความร่วมไม้ร่วมมือโดยตัวบุคคลเอง ไม่ได้ก่อตั้งโดยการบังคับจากข้างบนลงมา โดยที่แต่ละกลุ่มจะเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สมาชิกทำอย่างมีจิตสำนึก มีจิตสาธารณะ สมาชิกโดยทั่วไปรู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ก็จะเกิดความยั่งยืนค่อนข้างยั่งยืนมากกว่า....ชาวบ้านเขาอยากได้น้ำมาเพื่อการเกษตร เมื่อมีการรวมตัวในลักษณะของเครือข่ายแล้วมีการผลักดันให้มีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน ชาวบ้านจะรู้สึกว่ามันแล้วเห็นผล เป็นสิ่งจูงใจให้

มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายต่อไป” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

แต่ความคิดเห็นของนายอำเภอคีรีรัฐนิคมไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านดังกล่าว มีความคิดเห็นว่า มีการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ แต่มักจะมีรายชื่อซ้ำ ๆ กัน บางคนมีหลายตำแหน่ง มีหลายกลุ่มก็จริงแต่ผู้ดำเนินการ หรือ actors มีไม่มากนัก มีความเข้มแข็งไม่ถึงร้อยละ 50 โดยที่ข้าราชการยังเป็นตัวหลัก ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายการพัฒนาพื้นที่ที่ยั่งยืนได้ ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอคีรีรัฐ

“ก็ตามสภาพปกตินะ เท่าที่เห็นก็คือการรวมตัว บางครั้งบุคคลที่มา ก็จะซ้ำ ๆ ด้วย ความเข้มแข็งนี้ปัจจุบันประเมินใช้ไหมอะ แต่ถ้าถามว่า เข้มแข็งไหมจะบอกว่าไม่เข้มแข็งเลยก็ได้ จะบอกว่าเข้มแข็งคิดว่าน่าจะต่ำกว่า 50% นะ เพราะว่าการรวมกลุ่มคือข้าราชการยังเป็นตัวหลักอยู่ สมมติว่าคนนี้เป็นประธาน อสม. ตำบลอย่าง ก็ไปเป็นประธานสตรีด้วยมีหมวกหลายใบ ซึ่งก็เลยมองว่ามันคือกลุ่มมีเยอะแต่ตัวเล่นน้อย ตัวเล่นตัวเดิม ๆ คนนี้หลายหน้าที่ คนไหนได้ทำพอได้ไปนั่งตำแหน่งนั้นเขาก็จะเลือกคนเดิม น่าจะส่งผลต่อการใช้เครือข่ายหรือกลุ่มในการสร้างการยอมรับจากชาวบ้าน” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

เครือข่ายมีองค์ประกอบด้วย 3 ประการด้วยกัน ดังนี้ ประการที่ 1 ค่านิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อจะเข้าใจกิจกรรมต่าง ๆ ทางวิสาหกิจ (Entrepreneurial Activities) **ประการที่ 2 ความไว้วางใจกัน (Trust)** ความไว้วางใจมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเครือข่าย เครือข่ายจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด และมีสิ่งสร้างสรรค์มากน้อยเพียงใด รวมถึงจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ อยู่ที่สมาชิกมีความไว้วางใจกันมากน้อยเพียงใด ความไว้วางใจกันก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่ผูกมัดเชื่อมสมาชิกเครือข่าย และทำให้สมาชิกมั่นใจว่าการร่วมกันเป็นเครือข่ายจะทำให้สมาชิกเครือข่ายก้าวไปข้างหน้าต่อไปด้วยความมั่นคง **ประการที่ 3 พันธผูกพัน (Commitment)** ของสมาชิกเครือข่ายเป็นทั้งเหตุและผลของความไว้วางใจกันของสมาชิก หมายความว่า จำเป็นต้องมีก่อนที่จะเกิดเครือข่ายและเมื่อมีแล้วก็เพิ่มขึ้นมากขึ้นอีก สำหรับเครือข่ายในเรื่องนี้ คือการพัฒนากระบวนการประสานในพื้นที่รับน้ำจากเขื่อนรัชชประภา ซึ่งหน่วยงานในพื้นที่คือโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นหน่วยงานของกรมชลประทานที่จะรับผิดชอบในการพัฒนาระบบชลประทานก็ตาม แต่เป็นต้นเหตุของความไว้วางใจ ความเชื่อถือต่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ที่ยั่งยืน และเป็นสมาชิกหนึ่งในหลายเครือข่ายด้วยกัน ซึ่งเมื่อกกล่าวถึงเรื่องนี้อันแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์มักจะชื่นชมและชื่นชมผู้อำนวยการโครงการชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่าใจถึง ฟังได้ เมื่อมีความไว้วางใจในผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีที่เป็นตัวแทนของ

กรมชลประทานซึ่งจะได้รับการมอบหมายให้พัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนก็จะสะดวกและไร้รอยต่อ (seamless) เช่น คำสัมภาษณ์นายอำเภอศรีรัตนนิคม

“นับแต่ทำมาเป็นที่นี่ก็ปีกว่าละ ถ้าสำหรับท่าน ผอ. คนนี้นะคะ ท่านเอาจริงเอาจังนะ ท่านใส่ใจ แล้วก็รับฟังทุกฝ่าย มองผลกระทบ แล้วก็ท่านใส่ใจนะ หลาย ๆ ครั้งท่านโทรฯ มาด้วยตัวเอง บางครั้งเรื่องเล็กน้อยนะ อันนี้ไม่ได้ช่วยกันเพราะว่าหลายท่านก็คือเราส่วนใหญ่ติดต่อดระดับล่าง ๆ ของท่านนั้น แม้แต่องคมนตรีอยากได้ข้อมูล ท่านก็ประสานงานเอง ท่านผู้ว่าฯ ก็ประสานงานกับ ผอ.” (นายอำเภอศรีรัตนนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายให้ความเห็นว่าผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีเข้ามาช่วยเหลือเมื่อมีการร้องขอ ดังคำสัมภาษณ์

“เพราะว่าเหมือนกับชลประทานจังหวัดสุราษฎร์เหมือนกับผมนี้ ไม่ได้คลุกคลีกันเท่าไร แต่ว่าเหมือนเราทว่ามีความเดือดร้อนแล้ว เราขอให้ช่วยเหลือเขาก็ช่วยเหลือได้ทันที เช่น ยกตัวอย่างเรื่องเครื่องจักร คำน้ำมัน เค้าจัดหาเครื่องจักรมาให้แล้วก็ค่าน้ำมัน คนคุมด้วย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ส่วนผู้นำชาวบ้านอีกรายได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือจากผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี เพื่อนำเครื่องจักรมาสูบน้ำในหน้าแล้งให้กับ 2 หมู่บ้าน เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากคลองสาธารณะ ดังคำสัมภาษณ์

“มันเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ แล้วกังบประมาณชลประทานนะครับ มา 10 ล้าน ลงมาทำเป็นโรงสูบน้ำแล้วก็ดึงน้ำขึ้นมาให้หมู่ 1 ใช้แล้วหมู่ที่ 5 ด้วย ได้ใช้ประโยชน์ 2 หมู่บ้านครับ....คือตรงนั้นเป็นหนองหุบไปประมาณ 30-40 ไร่ มีน้ำ ค้างอยู่ มีน้ำธรรมชาติมีน้ำค้างอยู่ คือถ้าว่าแล้งสักเดือนสองเดือนอะเราเอาอยู่ แต่ว่าบางปีแล้งก็ 3-4 เดือนนี้เราเอาไม่อยู่ พอเอาไม่อยู่ เสร็จมันจะอยู่ไกลจากคลองพรหมดวงที่เข้ามาจากเขื่อนนะ แล้วพอสมมติว่าเราดูว่าปีนี้อาจจะแล้งนานหน่อย เราก็ขอเครื่องสูบน้ำนี้แหละจากชลประทานเอามาสูบน้ำจากคลองนี้แล้วก็มาใส่สระนี้แหละ โดยที่เข้าผ่านทางเข้ามามีเป็นคุระบายน้ำเข้ามา ทุกอย่างทำไปด้วยกัน เมื่อมีการพัฒนาชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อน เครือข่ายทั้งหมดก็จะช่วยกันให้งานไปได้ดี” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับทีมงานของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีที่เคยสัมผัส ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวเป็นเสียงเดียวเลยว่า ผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีน่าไว้วางใจเพราะมาช่วยเหลือตลอด แต่ทีมงานของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่รับน้ำไม่น่าไว้วางใจ ดังคำสัมภาษณ์

“แบบหัวหน้าดีแต่ลูกน้องไม่ผ่าน หัวหน้าชลประทานเขาช่วยในเรื่องประสานงานในการ ขอร่วมมือจากที่อื่นตอนที่เกิดภัยแล้ง เช่น ชุมพร นครบ่าง เพื่อสูบน้ำมาใส่หนองเพื่อเอาน้ำมาเข้าสระโครงการพระราชดำริโครงการ กปร. เพื่อให้ชาวบ้านได้น้ำจากตรงนี้เพื่อสูบน้ำไปใช้ในสวน สวนทุเรียน สวนเงาะ สวนลองกอง แล้วผมก็ได้ประสานกับหัวหน้าชลประทานประสานจังหวัดบ่าง ว่าอันนี้ต้องขอเครื่องจักรเครื่องสูบน้ำเพราะว่าต้องสูบน้ำมาลงคลอง และปีนี้ก็ขอแล้ว” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายได้ให้ความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้นำชาวบ้านที่กล่าวข้างต้น และได้อธิบายผลงานการก่อสร้างของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีที่ผ่านมาว่าสงสัย สร้างงานไม่ได้มาตรฐาน ผ่านมา 2 ปี ยังใช้ไม่ได้ อันส่งผลต่อความไว้วางใจถ้าจะมีการก่อตั้งเครือข่าย ดังคำสัมภาษณ์

“ชลประทานจังหวัดไม่ได้มีปัญหาอะไร เพราะรู้จักเป็นการส่วนตัวตัวเจ้าหน้าที่ไม่ได้เรื่องเช้าขามเย็นขามมาก็มาแบบไม่ได้เรื่อง ไม่รับผิดชอบ ต่อหน้าที่...เรื่องวางท่อ วางแล้วมันไม่ได้รองพื้น พื้นไม่เสมอพอปล่อยน้ำมันก็รั่ว เราก็จอมไม่ค่อยเป็นแล้วจอมเยอะด้วย ใช้ท่อพีวีซี 12 นิ้ว ส่วนใหญ่เป็นผู้รับเหมาเอกชนโครงการยังไม่แล้วเสร็จพอเบิกเงินแล้วหมดสัญญา หมดประกันแต่ของยังไม่ได้ใช้ สมมุติว่าก่อสร้างเสร็จ เบิกเงินเสร็จ แต่ว่าของยังไม่ได้ใช้ ชลประทานบริหารงาน ไม่ค่อยดี ตั้งแต่หลายปีมาแล้วทำเสร็จปี 2557 แล้วรอพื้น 2 ปี หม้อไฟถึงจะมา หม้อไฟมาเสร็จก็เกี่ยวกับเรื่องค่าไฟ ไม่มีเงินจ่ายค่าใช้ รออีก 2 ปีพอเขาถอนประกันเสร็จถึงจะได้ใช้ พอมาใช้ท่อพีวีซีอะไรหลุดหมด” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายได้เพิ่มเติมเกี่ยวกับทีมงานของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีมักจะรองบประมาณถึงจะมาดำเนินการ ตอนนี้อย่างผู้นำชาวบ้านต้องการเครื่องสูบน้ำ แต่ปัจจุบันใช้การไม่ได้ จึงต้องรองบประมาณ ดังคำสัมภาษณ์

“มันก็มีบ้างภาพรวมนะ แต่ว่าโดยภาพรวมก็ถือว่าผ่านอยู่ บางทีก็ดีบ้างไม่ดีบ้างมันก็ธรรมดา...ตอนนี้ก็เครื่องจักรเสียอยู่ครับ แล้วก็ไม่มีงบประมาณซ่อม มอเตอร์ตัวใหญ่เลยมูลค่าตัวนี้ก็ประมาณ 300,000 บาท บุคลากรเขาก็มาอยู่เรื่อยครับ มาเดือนละครั้งสองครั้งเขามาอยู่เรื่อย แต่เขาก็รอบประมาณว่าเหมือนเขาจะขยายเขตการจ่ายน้ำ เพราะว่าต้องรอปลายปีงบประมาณหน้า มันไปเขียนแบบมาจับพิกัดอะไรก่อน เพราะว่าองค์มนตรีเพิ่งลงมาดูงานครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

การจัดการเครือข่ายต้องมีระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคม ซึ่งผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวว่าโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีไม่ค่อยมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการชลประทาน ทำให้ชาวสุราษฎร์ธานีไม่ค่อยรู้จัก จึงต้องมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์หรือการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างภาพลักษณ์และความไว้วางใจ และได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ อบจ. สุราษฎร์ธานี มีการสื่อสารในหลายช่องทางด้วยกัน ต้องหาหนทางสื่อสารให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้เข้าใจและรับรู้ถึงการดำเนินงานของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี อาจจะต้องจัดทำสื่อเฉพาะสำหรับเข้าถึงชาวบ้านในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันก็ได้อยู่แล้ว แต่ต้องการให้ดำเนินการให้มากกว่านี้ ดังคำสัมภาษณ์

“เราก็ต้องยอมรับว่าการสื่อสารประชาสัมพันธ์ การสื่อสารทางสังคมก็มีความสำคัญ ชลประทานอาจจะน้อยจากตรงนี้สักนิดนึงนะครับ ถ้ามีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ผมมองว่าหน่วยงานกรมชลประทานจะเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้มากขึ้น ปัจจุบันก็ได้อยู่แล้ว แต่อยากให้มีการเสริมภาพลักษณ์แล้วก็รวมถึงการสร้างการรับรู้การเข้าใจที่ร่วมกันไม่ใช่ว่าทำเสร็จแล้วแล้วก็ไป โดยชาวบ้านก็ไม่ได้รู้ในขั้นตอนในรูปแบบ ตอนนี้นั้นโลกวิวัฒนาการชุมชนมันไปกันมากขึ้น อยากให้กรมชลประทานได้เพิ่มในรูปแบบของตรงนี้อีกสักนิดนึงเพื่อการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปการจัดการเครือข่ายเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำใต้เขื่อนรัชชประภา นั้น จะมีกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่จำนวนมากมีความคิดเห็นแตกต่างกันคือมีทั้งที่บอกว่ากลุ่มต่าง ๆ มีความเข้มแข็งและมีความเข้มแข็งน้อย มีความไว้วางใจต่อผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีเนื่องจากให้ความช่วยเหลือเครื่องจักร ในขณะที่ทีมงานโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีไม่ค่อยน่าไว้วางใจ และควรที่จะให้โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์และสื่อสาร สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อสร้างความไว้วางใจกับสมาชิกเครือข่าย

ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมในแนวทางหนึ่งเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวัน เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้านต่าง ๆ สำเร็จผลดียิ่งขึ้น เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม การรักษาสีงแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาระบบชลประทานอีกด้วย

ทัศนะการรวมพลัง (Synergy View) การพัฒนาต้องการความร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการทั้งของภาครัฐและภาคสังคมต่างก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพยากรที่จำเป็นเพียงพอต่อการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนแต่ต้องการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementarities) และการเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership)

ทุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 4 องค์ประกอบได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้

1. คน ซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรบุคคลที่สำคัญคือผู้นำทั้งที่เป็นทางการ (Formal Leader) และไม่เป็นทางการ (Informal Leader) ผู้นำไม่เป็นทางการที่สำคัญต่อทุนทางสังคมในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำได้เขื่อนรัชชประภาคือ ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านหมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอด เชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ในพื้นที่ดังกล่าวมีปราชญ์ชาวบ้าน แต่มีจำนวนลดน้อยลง และมีอิทธิพลต่อชาวบ้านไม่มากนักมีอิทธิพลน้อยกว่าผู้นำที่เป็นทางการ จึงค่อนข้างไม่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยตรง ดังคำสัมภาษณ์

“ก็มีบ้างครับแต่ไม่มากเท่าไร ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการเกษตรเรื่องสมุนไพรครับ ตำบลละประมาณผมว่าน่าจะ 4-5 คน ผลต่อชาวบ้านมันก็มีส่วนครับ แต่ว่าไม่เยอะเท่าไร เมื่อเปรียบเทียบกับ กำนัน อบต. เนี่ยผลต่อชาวบ้าน กำนัน อบต.มากกว่า” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งได้อธิบายเพิ่มเติมว่ามีปราชญ์ชาวบ้านด้านใด ซึ่งก็มีทั้งด้านสมุนไพร ศิลปะวัฒนธรรม อาจจะมีผลโดยอ้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากถ้ามีปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการเกษตรก็จะทำให้เกิดพืชสมุนไพร ดังคำสัมภาษณ์

“ปราชญ์ชาวบ้านแต่ละด้านมี ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เป็น ปราชญ์ที่มีภูมิปัญญาในเรื่องของแต่ละด้าน ซึ่งก็จะมีปราชญ์ในเรื่องของ เกี่ยวกับสมุนไพรนะครีบก็อยู่บริเวณพื้นที่ท้ายเขื่อนนะฮะ ปราชญ์เกี่ยวกับ ศิลปะ เมื่อมีความอุดมสมบูรณ์ก็จะมีพืชสมุนไพรต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน เหล่านี้ก็จะมียุ่ต่อไป” ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ในขณะที่นายอำเภอศรีรัฐเห็นว่าปราชญ์ชาวบ้านมักจะเป็นข้าราชการที่เกษียณอายุ โดยเฉพาะข้าราชการครูที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ซึ่ง ท่านเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ มีเครือข่ายทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด จึงน่าจะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ดังคำสัมภาษณ์

“ผู้นำชาวบ้านมีหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการเกษียณรุ่น เก่า ๆ โดยเฉพาะครูแบบนี้ บางคนก็ไปเป็น ผอ.โรงเรียนสุราษฎร์ธานีก็เป็น คนศรีรัฐ อย่างเพิ่งเกษียณมาสองปีมานี้ เขาก็จะมีเครือข่ายมีส่วนร่วมใน การเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการช่วยเหลือภาคราชการ แบบนี้ก็ช่วยเยอะ ช่วย พัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน” (นายอำเภอศรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ส่วนผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารเทศบาลและสมาชิกสภาเทศบาล ต่างก็มีความเข้มแข็ง ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน ดังคำสัมภาษณ์

“พูดถึงของเราในนามหมู่บ้านก็ถือว่าเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นที่ ก็ กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หรือว่าเทศบาล เข็มแข็งดี” (ผู้นำ ชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกำนันในพื้นที่มีบุคลิกของการเป็นผู้นำ ที่ชาวบ้านในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ ดังคำสัมภาษณ์

“กำนันเป็นคนใจกว้างครับ ได้ทุกเรื่องครับ คือได้หมด ไม่ว่าเรื่อง อะไรก็ได้หมด ปรีक्षा พูดคุย ให้คำชี้แนะ ทำไม่ได้ก็ต้องถึงกำนันบางเรื่อง ครับ เรื่องที่เรื่องทางมีข้อพิพาทกันเกี่ยวกับเรื่องอะไรแบบนี้ เราผู้ใหญ่บาง ที่ผู้ใหญ่ก็เอาไม่อยู่มันไม่ใช่ว่ากำนันมีอิทธิพล คือน้ำหนักการพูด เหมือน ชาวบ้านเค้าให้เกียรติ ผู้ใหญ่บางที่ก็คือชาวบ้านก็เคารพแต่ว่าเราก็คงต้องให้ กำนันลงช่วยอีกแรงนึง ถ้าผู้ใหญ่ 80% แต่ถ้ากำนันไป 100% บุคลิกของ

ก้านั้นเกี่ยวมัย มันมีผลต่อจิตวิทยาชาวบ้าน ท่านก็เหมือนกับนายก อบต.”
(ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปทุนทางสังคมที่เป็น “คน” ที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยตรงก็คือผู้นำที่เป็นทางการ ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือข้าราชการที่เกษียณและมาอาศัยในพื้นที่มีผลโดยอ้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

2. สถาบัน สถาบัน หมายถึง “สิ่งที่ตั้งขึ้นมา” ในทางสังคมศาสตร์ หมายถึง วิถีชีวิตของชาวบ้าน จารีตประเพณีและกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งทำหน้าที่สำคัญในสังคมนั้น ๆ ประชาชนมีความรู้สึกผูกพันกับบรรทัดฐานเหล่านี้ แสดงออกมาในความเชื่อมั่นในความถูกต้องตามที่สถาบันกำหนด การเคารพในสัญลักษณ์ (symbols) ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและพร้อมที่จะป้องกันรักษาให้ดำรงอยู่ต่อไป สถาบันเป็นที่รวมและเป็นผู้รักษาคุณค่าสำคัญในสังคมนั้น กล่าวโดยสรุป **สถาบัน** หมายถึง ระเบียบ แบบแผน ทั้งความคิดและการกระทำที่เป็นมาตรฐาน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม โดยที่สมาชิกของสังคมยอมรับและยึดถือปฏิบัติกันมา สถาบันเหล่านี้ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษาสถาบันศาสนา สถาบันสื่อสารมวลชน และสถาบันนันทนาการ

เมื่อสอบถามถึงสถาบันครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันปฐมภูมิ (Primary institution) สถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศและมีส่วนสำคัญอย่างมากในการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยขัดเกลาหล่อหลอม (socialization) สมาชิกของสังคม ในพื้นที่แต่ละแห่งมักจะมีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ จะมีตระกูลหลักในพื้นที่ ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่มานานและมักจะมีการเกี่ยวข้องกัน เช่น การสมรส เป็นต้น ระหว่างตระกูล สำหรับพื้นที่รับน้ำของเขื่อนรัชชประภา มี 5 ตระกูลหลักด้วยกัน เช่น สัมพันธ์ ศรีนิล ทองสัมฤทธิ์ เป็นต้น อาจจะมีความขัดแย้งบ้างเป็นเรื่องธรรมดา แต่ไม่มากนัก มักเป็นเรื่องการเมืองช่วงที่มีการเลือกตั้งเท่านั้น หลังจากการเลือกตั้งผ่านไป ก็ไม่มีอะไร และเรื่องที่ขัดแย้งก็ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่พบว่ามีผู้นำเรื่องการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนเป็นประเด็นทางการเมืองจนทำให้เกิดความขัดแย้ง ดังคำสัมภาษณ์

“มี 5 ตระกูลหลัก 5 ตระกูลหลัก ๆ เช่น สัมพันธ์ ศรีนิล ทองสัมฤทธิ์ ขัดแย้งกันบ้าง ส่วนมากก็คือการเมือง ใจ เป็นชั่วคราวแต่ถ้าไม่ถาวร เรื่องขัดแย้งก็เป็นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนแต่อย่างใด เพราะเรื่องนี้ทุกภาคส่วนต้องการให้มีการพัฒนา การเมืองจบเราก็จบ แต่ช่วงการเมืองก็อาจจะ 2-3 เดือนก็มีกันบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ จบแล้วคือจบ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งว่าก็มีเป็นเรื่องธรรมดา แต่มีความขัดแย้งน้อยมาก เพียงชั่วครั้งชั่วคราว ไม่ส่งผลกระทบต่อธรรมาภิบาลในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ดังคำสัมภาษณ์

“ใช่ครับ ก็มีครับแต่ว่าส่วนน้อยมากถึงกับไม่มีเลย แต่ก็ถ้าถามว่าไม่มีไหมมันก็ยังมียางแต่ว่าน้อยมาก ส่วนมากก็เป็นเรื่องการเมืองใจครับ แต่ว่ามีเป็นช่วงก็คือมันไม่ถาวร มันชั่วคราว” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

นายอำเภอคีรีรัฐนิคมยังได้ให้ข้อมูลว่า ในชุมชนเป็นแบบเครือข่าย สามารถใช้กลไกเรื่องเครือข่ายในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ และยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ในภาครัฐเองก็ยังมีสภาภาพเพื่อนำเรื่องต่าง ๆ มาปรึกษารื้อกัน เรื่องการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่มีการปรึกษารื้อกันหลายครั้ง จนทุกภาคส่วนเห็นว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่งยวด ดังคำสัมภาษณ์

“ชุมชนดั้งเดิมอยู่ระบบเครือข่าย พอเครือข่ายก็มีผู้นำไข่ม้อยะ มันก็จะมีการเชื่อมโยงปัญหาที่จะถูกแก้ด้วยระบบการเชื่อมโยง ระบบเครือข่าย และก็ส่วนหนึ่งอันนี้ไม่ถูกพูดถึงภาคราชการนะเพราะผู้นำ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ผู้นำองค์กร เราก็ยังมีสภาภาพเราก็มาปรึกษารื้อกันมีอะไรก็มาคุยกัน คุยนายอำเภอ คุยผู้กำกับ คุยกับภาคส่วนราชการ เราคุยเรื่องพื้นที่ท้ายเขื่อนหลายครั้ง จนทุกฝ่ายเห็นว่าจำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ข้าราชการกรมชลประทานรายหนึ่งซึ่งเป็นคนภาคใต้และเป็นคนจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยกำเนิด ทำงานในพื้นที่ภาคใต้มาโดยตลอด แต่ส่วนมากทำงานอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ความคิดเห็นว่าคนใต้ใจร้อน แสดงออกต่อหน้าอย่างชัดเจนแม้ว่าจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็ตาม คนใต้จัดการยากกว่าคนในภาคอื่น คนใต้ไปอยู่ในภาคอื่นรู้สึกสบายใจกว่า ดังนั้นถ้ามีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาทำให้ชาวบ้านบางกลุ่มเกิดความไม่พอใจอาจจะมีการต่อต้านในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ผมไม่แน่ใจแล้วคนใต้ที่ผมสัมผัสส่วนใหญ่เลือดร้อน ใจร้อน แล้วก็เหตุผลไม่ค่อยมี เป็นคนดื้อดัน แบบเราต้องถูก เราต้องถูก อย่างจังหวัดอื่นอะพี่จะเห็นว่าระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่ต้องผู้ว่ารอก นายอำเภออะไรเงี้ยเค้าราษฎรเค้าให้เคารพและให้เกียรตินะ แต่ทางภาคใต้นี้บางจังหวัดเคยเห็นชาวบ้านชี้หน้าด่าคือเค้าไม่เกรงใจเลย อาจจะมีการ

เดินขบวนร้องเรียนขึ้นมาได้” (ข้าราชการกรมชลประทานรายหนึ่ง
สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ข้าราชการกรมชลประทานอีกรายซึ่งเป็นคนใต้เพิ่มเติมอีกว่า คนใต้ไม่ยอมเสียสละ แต่ต้องมี
สิ่งตอบแทน ไม่ยอมเสียอย่างเดียว จนอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ดัง
คำสัมภาษณ์

“คือด้วยคนด้วยสังคมอะไร คือมันพูดง่ายครับ เค้าพร้อมจะให้
ความร่วมมือ อย่างภาคใต้ อะไรก็ได้ เข้าไปพัฒนาพื้นที่น้อยชอละ คือ
ต้องมีผลตอบแทนคือเขาได้เขาอยากได้แต่เขาไม่ยอมเสีย คือจะให้เขา
เสียสละเพื่อจะให้ผลตอบแทนอะไรถ้าเขาเสียประโยชน์นี้เขาไม่เอา”
(ข้าราชการกรมชลประทานรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ.
2567)

กล่าวโดยสรุปในเรื่องสถาบันน่าจะส่งผลดีต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แต่อาจจะ
มีอุปสรรคได้เกิดจากลักษณะพิเศษบางประการของ “คนใต้”

3. วัฒนธรรม วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ของ
มนุษย์ที่มีการสะสมและตกผลึก ได้แก่ การรู้จักคิด รู้จักใช้ รู้จักถ่ายทอด ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้
มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ เพราะว่าสิ่งที่สัตว์กระทำถือว่าเป็นสัญชาตญาณ มิใช่การเรียนรู้
วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 Material Culture เป็น วัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (tangible culture) ได้แก่ วัตถุ
สิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เครื่องมือ รถยนต์ หนังสือ อาคารบ้านเรือน วัด โบสถ์ วิหาร เป็นต้น
อำเภอคีรีรัฐเป็นอำเภอที่มีวัดเก่าแก่ชื่อวัดถ้ำสิงขร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน ดังคำสัมภาษณ์
นายอำเภอคีรีรัฐ

“เค้าเรียกอะไรนะวัดเก่า วัดถ้ำสิงขรมีของเก่า ๆ อยู่ มันคล้าย ๆ
โบราณสถานแต่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเท่านั้นเองแต่ แกวนั้นเขาก็มีกิจกรรมที่
วัดก็คงเข้าไปร่วมกัน ตามประเพณีของใต้ เช่น สงกรานต์ ชักพระ ประเพณี
ไปวัดทำตาม ๆ ไปจัดที่วัดนี้ ก็ที่มีของเก่า ๆ ก็วัดถ้ำสิงขรจะเด่นที่สุด
ของเก่า ๆ อย่างเช่น พวกสังคโลกอะไรประมาณนี้ค่ะ” (นายอำเภอคีรีรัฐ
นิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

วัดถ้ำสิงขร อ. คีรีรัฐนิคม จ. สุราษฎร์ธานี เป็นวัดเก่าแก่คู่กับอำเภอคีรีรัฐนิคมมา
ยาวนาน เจียบสงบ ร่มรื่น ภายในวัดมีถ้ำที่เป็นโบราณสถาน ด้านหน้าถ้ำมีพระพุทธรูปนั่งห้อยพระ
บาทขนาดใหญ่เก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์ ภายในเป็นอุโมงค์ขนาดใหญ่ทะลุไปถึงหลังถ้ำ มีทางเดินเป็นสะพาน มี
พระพุทธรูปเก่าแก่มากมาย หินงอกหินย้อย ซอกหลืบถ้ำ บรรยากาศดูลึกกลับมีมนต์ขลัง ด้านหลังถ้ำมี
บันไดสวรรค์ 1034 ขั้นเดินเวียนขึ้นบนยอดเขา พร้อมวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม

การพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอาจจะอาศัยวัดถ้ำสิงขรเป็นกลไกสร้างการมีส่วนร่วมและให้มีการปฏิบัติตามพันธสัญญาที่ทุกภาคส่วนให้แกกัน เช่น เป็นสถานที่รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ทำข้อตกลงร่วมกัน เป็นต้น

3.2 Non-material Culture เป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (intangible culture) หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น สถาบันทางสังคม ค่านิยม ภาษา ศติความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนใหญ่มีความผูกพันเกี่ยวกับธรรมชาติ และสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ มีความเชื่อในเรื่องของพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งนอกจากในพจนานุกรมแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าทางพื้นที่จะต้องเข้าร่วมประเพณีชักพระหรือลากพระของทางจังหวัดสุราษฎร์ธานีด้วย เนื่องจากทางจังหวัดฯ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดขอความร่วมมือทุกอำเภอจัดหาเรือเพื่อเข้าร่วมชักพระอย่างน้อย 1 ขบวน ทางอำเภอศรีรัฐก็ต้องให้ความร่วมมือ ดังคำสัมภาษณ์นายอำเภอศรีรัฐนิคม

“ทางอำเภอก็ให้ความร่วมมือกับทางจังหวัด ตามที่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งการมา ในปีนี้ก็จัดขบวนไป 1 ขบวน ไปชักพระที่ อ.เมืองสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดมาทุกปี ถือได้ว่าเป็นการเชิญชวนนักท่องเที่ยวมาเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีงานตอนกลางคืนด้วย มีการประกวดเรือพระของแต่ละอำเภอ ถือได้ว่าเป็นการทำบุญร่วมกัน ปีหนึ่งมีครั้งเดียวช่วงวันออกพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีที่ประเพณีนี้เองกับจังหวัดอุบลราชธานีที่มีประเพณีแห่เทียนพรรษา” (นายอำเภอศรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ประเพณี “ลากพระ” หรือ “ชักพระ” เป็นประเพณีเนื่องในพุทธศาสนากระทำกันหลังจากวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษา 1 วัน คือตรงกับวันแรม 1 ค่ำ โดยพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่วางอยู่เหนือเรือ รถ หรือล้อเลื่อน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “พนมพระ” แล้วแห่แหนชักลากไปตามลำน้ำหรือตามถนนหนทาง ถ้าท้องถิ่นใดอยู่ริมน้ำหรือมีลำคลองก็ลากพระทางน้ำ ถ้าห่างไกลลำน้ำลำคลองก็ลากพระทางบก แล้วแต่สภาพภูมิประเทศจะเหมาะแก่การลากประเภทไหนมากกว่ากัน บางท้องถิ่นในจังหวัดตรัง พัทลุง และสงขลา มีการลากพระบกในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 ก็มี ซึ่งชาวใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงมาหลายจังหวัดจะมีประเพณีนี้ ประเพณีลากพระของชาวใต้มีมาแต่โบราณและก่อให้เกิดวัฒนธรรมอื่น ๆ สืบเนื่องหลายอย่าง เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือพาย การประชันโพนหรือแข่งโพน การประชันปัดหรือแข่งปัดกีฬาสัตตัม การทำต๋มย่าง การเล่นเพลงเรือ เป็นต้น นอกจากนั้นประเพณีชักพระยังก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำคุณงามความดี ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรมของหมู่คณะนำความสุขสงบมาให้สังคม

ประเพณีเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นที่รวมจิตใจของชาวบ้านในพื้นที่ซึ่ง 1 ปีจะมี 1 ครั้ง ชาวบ้านในพื้นที่ก็จะร่วมกันจัดงานประเพณี เพื่อสืบสานประเพณีดังกล่าว ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ร่วมกันทำคุณงามความดีให้กับสังคม นอกจากนี้ลูกหลานชาวบ้านในพื้นที่ก็จะกลับมาหาพ่อแม่ พี่น้อง และญาติ เพื่อร่วมกันทำบุญตามประเพณี ในช่วงเวลาดังกล่าว ก็ได้มีการบอกเล่าเกี่ยวกับ

กิจกรรมในพื้นที่ เช่น การพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เป็นต้น ซึ่งน่าจะมีผลทางอ้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

4. องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น ภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะความเชื่อ และศักยภาพของชาวบ้าน ในการแก้ปัญหาที่มีการสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุกด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหาคำถามดำรงชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก ที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในพื้นที่รับน้ำใต้เขื่อนรัชชประภา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มสลับกับเนินเขา มีความอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ปกคลุมโดยทั่วไป ที่พบเห็นกันมากคือ ต้นไผ่ ที่พบเห็นได้แก่ ไผ่ตง ไผ่ซางดำ ไผ่ผาก ซึ่งสามารถนำมาใช้ทำประโยชน์อย่างมากมาย เช่น อาหาร ที่พักอาศัย ของใช้ในครัวเรือน เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่าภูมิปัญญาเหล่านี้ยังคงปรากฏอยู่ แต่นับวันจะสูญหายไป ชาวผู้สืบทอดและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ประกอบกับวัตถุดิบหายากมากขึ้นและมีราคาสูง ถ้ามีการพัฒนาระบบชลประทานมีความอุดมสมบูรณ์ ก็จะทำให้มีวัตถุดิบ ดังคำสัมภาษณ์

“ยังมีครับ แต่น้อยมาก มีการนำต้นไผ่มาทำจักสานเป็นส้อมไก่ และอื่น ๆ พอมีบ้าง เหลือน้อย นับวันจะหมดไป ต้นไผ่ก็หายากและมีราคาสูงขึ้น ถ้ามีความอุดมสมบูรณ์ ต้นไผ่ก็จะมีมากขึ้น ราคาต้นไผ่ก็จะถูกลง ในปัจจุบันจะเน้นการสานส้อมให้สวยงามและนำไปไว้ที่บ่อนไก่ หรือนักเลงไก่มาซื้อครับ เพื่อนำไปใส่ไก่ที่มีราคา เพื่อโชว์ไก่จะได้สวยงามเพิ่มมูลค่า”
(ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ส่วนภูมิปัญญาอื่น ๆ เช่น สมุนไพร เป็นต้น แทบไม่หลงเหลือ ถ้าพื้นที่ท้ายเขื่อนมีความอุดมสมบูรณ์เหมือนเมื่อก่อน ป่ามีความสมบูรณ์ ก็สามารถหาพืชหรือต้นไม้มาทำพืชสมุนไพรได้ง่าย ดังคำสัมภาษณ์

กล่าวโดยสรุป ประชาชนชาวบ้านเริ่มมีอายุมากขึ้น ไม่ค่อยมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อชาวบ้าน มีข้าราชการครูเกษียณเข้ามาพักอาศัยในพื้นที่และได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ชาวบ้านให้ความสำคัญกับนักปกครองท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น มีวัดถ้าสิ่งขรที่เป็นวัดเก่าแก่คู่กับอำเภอศรีรัตนคคมายาวนาน เจียบสงบ ร่มรื่น ภายในวัดมีถ้าที่เป็นโบราณสถาน ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือวันสำคัญ มีประเพณีชักพระหรือลอยพระ ซึ่งจัดที่ในตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทุกอำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะให้ความร่วมมือในการชักพระ และประเพณีสุดท้ายภูมิปัญญาในพื้นที่นั้นวันจะสูญหายไปตามประชาชนชาวบ้าน และกระแสดความเจริญของบ้านเมืองที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้แทน ดังนั้นถ้ามีการพัฒนาพื้นที่ท้าย

เขื่อนรัชชประภา ผู้นำที่เป็นทางการจะมีผลอย่างมาก สามารถใช้สถาบันและวัฒนธรรมเป็นกลไกในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาได้ ส่วนองค์ความรู้ก็น่าจะกลับมาได้รับความสนใจมากขึ้น เนื่องจากราคาวัตถุดิบถูกลงและสามารถหาได้ง่ายมากขึ้น

การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management; PIM) หมายถึง การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการบริหารจัดการชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทาน ในการตัดสินใจบริหารจัดการและดำเนินงานกิจกรรมชลประทาน ทั้งในด้านการก่อสร้าง ด้านการส่งน้ำ และบำรุงรักษา ตามที่ได้ตกลงเห็นชอบร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้น การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมยังรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย โดยที่เกษตรกรหรือชาวบ้านมีส่วนร่วม ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) พัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนด้วยระบบท่อหรือฝายส่งน้ำ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ เนื่องจากมีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำท้ายเขื่อนรัชชประภาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มีการใช้ระบบท่อกับฝายกันน้ำ ซึ่งภาคส่วนต่างอยากร่วมในการตัดสินใจรูปแบบของระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อน โดยทางกรมชลประทานมีความคิดเห็นว่าเป็นระบบท่อผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง มีความคิดเห็นว่าการใช้ระบบท่อไม่มีความไม่ยั่งยืน เนื่องจากจะต้องมีการสร้างอาคารสูบน้ำและมีการใช้ไฟฟ้า จึงทำให้มีค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้ ในระยะยาวใครจะเป็นผู้จ่ายค่าไฟ ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชลประทานฯ ฝายกันน้ำ จะได้ผลอย่างยั่งยืนมากกว่า ดังคำสัมภาษณ์

“ผมมองด้วยกับวิธีการสร้างฝาย ผมเคยทำหนังสือเรียนอธิบดีกรมชลประทาน โดยจากการที่ผมได้ลงสัมผัสพื้นที่ ผมได้มีโอกาสพูดคุยกับชาวบ้านในเชิงลึกจนกระทั่งถึงความต้องการ แล้วก็จากที่ผมเคยมีโอกาสก่อนหน้านี้เคยถวายฎีกาขอพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือโครงการอาคารบังคับน้ำพร้อมระบบสูบน้ำพองหุบหมู่ที่ 5 ตำบลเขวง อำเภอบ้านตาขุน สุราษฎร์ธานี เราพบว่าการใช้ระบบสูบน้ำผมมองว่าเป็นความไม่ยั่งยืนของการก่อสร้าง เราต้องยอมรับว่าการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นภายใต้กลุ่มผู้ใช้น้ำ ผมมองว่ามันยังไม่มีชัดเจนของกรอบของรูปแบบรวมถึงภาระหน้าที่ที่จะมอบให้กับคนใดคนหนึ่ง ไข่ม้อยครับ เพราะบางทีการใช้กลุ่มผู้ใช้น้ำ ผมมองแล้วว่ามันจะค่อนข้าง

ผลกระทบไปเพียงคนใดคนหนึ่งนะครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์
ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมยังชี้ให้เห็นว่าควรสร้างฝายกันน้ำ โดยทำฝายในคลองแสง 3 ฝาย อีก 1 ฝายในคลองพุมดวงจะสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในระยะยาว ถ้าใช้ระบบท่อแล้วจะมีการผลกระทบค่าใช้จ่ายให้ชาวบ้านรับผิดชอบทั้งค่าไฟฟ้าและค่าบำรุงรักษา ชาวบ้านจะเดือดร้อน ต้องมีการแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุดและไม่เกิดผลกระทบตามมากับผู้ใดผู้หนึ่ง การสร้างฝายกันน้ำไม่มีค่าไฟ ถ้าชาวบ้านต้องการสูบน้ำก็ต้องรับผิดชอบเอง การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านจะเกิดขึ้น น่าจะเป็นสิ่งที่ดี ดังคำสัมภาษณ์

“ทำให้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมชลประทานว่าขอเสนอในเรื่องของ
ท้ายเขื่อน เราต้องยอมรับว่าขาดแคลนน้ำมากหรืออยู่ใกล้เขื่อนจริงแต่ขาด
แคลนน้ำมาก ควรจะสร้างฝาย ฝายคอนกรีตเพื่อชะลอน้ำนะครับ สร้างแต่
ฝายครับไม่ต้องใช้ระบบสูบน้ำไม่ต้องใช้ท่อ เพราะผมมองว่าถ้าเราใช้ทำเป็น
ฝายกันสักประมาณ 3 ฝายในลำคลองแสง และอีก 1 ฝายในคลองพุม
ดวง จะสามารถที่จะแก้ไขปัญหาในระยะยาวในเรื่องของการขาดแคลนน้ำทั้ง
อุปโภคบริโภคและที่สำคัญคือการเกษตร เพราะที่บ้านตาขุนเป็นเมือง
เกษตรนะครับแล้วก็ถ้าเกิดว่าทำไมถึงผมไม่เห็นด้วยกับเรื่องของการทำ
ระบบชลประทานระบบท่อโดยใช้เครื่องสูบลอง คือผมมองว่าการบริหาร
จัดการนะครับการบริหารจัดการเรื่องไฟ การจัดการบริหารเรื่องการซ่อม
บำรุง ผมถามว่าใครจะมาแบกรับภาระตรงนี้ ผมว่าจะผลกระทบไปให้
ชาวบ้านผมก็ว่าเพราะจุดมุ่งหมายโดยตรงต้องย้อนกลับไปที่การสร้าง
โครงการที่เกิดขึ้นของรัฐเพื่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของ
ประชาชนไม่ใช่การสร้างโครงการเพื่อให้เกิดความเดือดร้อนให้กับ
ประชาชน เราต้องการแก้ไข แล้วก็สร้างแค่ฝาย สิ่งที่ชอบอยู่ในโครงการ
ก่อสร้างฝายอย่างเดียวก็คือเราจะเห็นถึงการบริหารจัดการแบบชาวบ้านมี
ส่วนร่วม ชาวบ้านมีส่วนร่วมยังไงคือให้เราทำฝายเสร็จ 4 ฝาย เราหัน
ชะลอน้ำให้เสร็จเรียบร้อยชาวบ้านจะหาเครื่องสูบน้ำ จะหาอุปกรณ์ในการ
สูบน้ำ จะต่อไฟอะไรด้วยตัวเอง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วน
บุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายว่า ชาวบ้านในพื้นที่ที่ต้องการฝายก็น่าจะ
เพียงพอแล้ว ดังคำสัมภาษณ์

“คือชาวบ้านทางผู้ใหญ่ทางผู้นำชุมชนคือเขาต้องการแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้เป็นฝายชะลอน้ำเป็นอะไรก็ได้ตรงนี้ ชาวบ้านก็ต้องการแหละ แต่ว่ามันเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการของไฟฟ้าเขาด้วยช่วงปล่อยน้ำ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายยืนยันว่าสร้างฝายเก็บกักน้ำก็น่าจะเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน ทางนี้ไม่ต้องการน้ำเหมือนภาคอื่นที่มีความต้องการน้ำมาก เช่น การปลูกผัก เป็นต้น ถ้าต้องการน้ำใช้ก็สามารถขุดบ่อบาดาลหรือขุดสระ เนื่องจากพืชที่ปลูก เช่น ต้นปาล์ม ใช้น้ำน้อยดังคำสัมภาษณ์

“บ้านเรายังไม่ถึงขนาดนั้น คือมันไม่เหมือนภาคอื่นไงครับ คือว่ายังไม่จำเป็นต้องใช้คลองย่อย หรือต้องสูบน้ำมัน มันไม่ใช่ขนาดนั้นไง ไม่มีการปลูกผักไม่มีการแบบนั้นมีน้อย ความเดือดร้อนหรือว่าความต้องการมันยังไม่ถึงขนาดที่ว่าการใช้น้ำที่ว่าเป็นท่อเป็นคูทางส่งน้ำที่เอาไปใช้ทุกวัน น้ำที่ใช้ก็มาจากการขุดบ่อบาดาลหรือว่าการขุดสระไง มันยังพอเพียงพอคือไม่เดือดร้อนเรื่องน้ำเท่ากับเหมือนภาคอื่น มีการร้องเรียนแต่พอเหมือนของอำเภอบ้านตาขุนมันไม่ถึงขนาดนั้นไง ส่วนมากก็จะไปสวนปาล์มมันก็พอมีอยู่ใช้ เราไม่ได้เดือดร้อนถึงขนาดนั้น ก็สร้างฝายก็น่าจะพอใช้นะครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายยังให้ข้อมูลว่า ในระยะยาวแล้วถ้ามีการทำฝายกักเก็บน้ำ อาจจะมอบให้องค์กรปกครองท้องถิ่นดูแลต่อไป และไม่เป็นภาระแก่กรมชลประทาน กรมชลประทานเพียงให้คำปรึกษาหรืออาจจะจัดสรรงบประมาณมาให้องค์กรปกครองท้องถิ่นดำเนินการดังคำสัมภาษณ์

“ผมไม่แน่ใจว่าทางระบบวิศวกรรมการจัดระดับของน้ำมันจะเป็นยังไงแต่ผมมองว่าต่อไปในอนาคตถ้าเราทำฝายเสร็จเรียบร้อย อบต.ท้องถิ่น ที่อยู่เขตเขาจะสามารถต่อยอดได้ในเรื่องของการสูบน้ำจากตรงฝายไปไว้ในบ่อพักที่เขาจะทำบ่อพักไว้ก็ได้ ซึ่งชลประทานก็ไม่ใช่ภาระ ชาวบ้านก็ไม่ใช่ภาระ แต่ให้การสนับสนุนในลักษณะต่าง ๆ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมยังกล่าวอีกว่า ทางกรมชลประทานจะมีการจัดสร้างโรงสูบน้ำใช้งบประมาณ 2,500 ล้านบาท แต่เมื่อมีการศึกษาความคุ้มค่าแล้ว พบว่าไม่คุ้มค่า แต่ถ้าสร้างฝายกักเก็บน้ำใช้งบประมาณเพียง 100 ล้านบาทน่าจะคุ้มค่า มีฝายชะลอความแรงของน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนรัชชประภาเมื่อมีการผลิตกระแสไฟฟ้า ทำให้ดิ่งไม่พัง ดังคำสัมภาษณ์

“ผมมองว่าคือมันมีการสำรวจออกแบบอยู่ครั้งหนึ่งที่กรมชลประทานได้จ้างเอกชนมาสำรวจออกแบบ เขาทำประมาณการก็มีค่าเวนคืนก็มีค่าโรงสูบน้ำ 2,500 กว่าล้าน แต่พอเสร็จแล้วเค้าก็จะสรุปมาว่าการทำสำรวจมาแล้วไม่มีความคุ้มค่า ผมว่าจริงใช้ถ้าคุณตีว่า 2,000 กว่าล้าน มันก็ไม่คุ้มค่าอยู่แล้ว เพื่อใช้ในพื้นที่แค่ 2 อำเภอตรงนี้ แต่ผมมองว่าถ้าทำฝ่ายเราลงทุนแค่ประมาณ 100 กว่าล้านไม่เกิน 200 ผมว่าจะได้รับประโยชน์มากกว่าหน้าตลิ่ง ตลิ่งก็ไม่พังพื้นที่ตอนนี้อยู่ของชาวบ้านที่อยู่ในเขตสมมติ 17 ไร่ ลงไปอยู่ในคลองพรหมดวง คลองแสง ก็ประมาณซัก 5 ไร่แล้ว” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายนี้ยังได้เสนอแนะพื้นที่ที่จะมีการสร้างฝาย 4 จุดด้วยกัน โดยเป็นพื้นที่สาธารณะ 2 จุด คือที่ดินของวัดพระแสงและวัดตาขุน อีก 2 จุดจะต้องเจรจากับชาวบ้านเจ้าของพื้นที่ และนำเสนอวิธีการสร้างฝายเก็บน้ำอีกด้วย ดังคำสัมภาษณ์

“พื้นที่ที่ผมนำเสนอไปตั้ง 4 จุด เป็นพื้นที่สาธารณะทั้งหมด มีสองจุดที่เป็นที่กรมชลประทาน โดยบริษัทเอกชนมาทำสำรวจรอบก่อน ที่คิดค่าเวนคืนให้เค้ามีแค่สองจุดแต่ที่ผมนำเสนอไป 4 จุด เนี่ยมันจะมีสองจุด จุดที่เป็นที่สาธารณะคือวัดพระแสงกับวัดตาขุนไม่กระเทือนไม่มีปัญหา มันจะมีตลิ่งตรงบริเวณตลิ่งก็จะใช้หินเรียงและก็มีตลิ่งปูน เป็นที่ที่มีชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยบริเวณข้างตลิ่งด้วย ผมไม่แน่ใจว่าระดับน้ำจะเป็นยังไงครับ แต่อยู่ห่างเป็นที่สวนนาคะรีบบ้านเขาที่อาศัยอยู่ห่าง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยต้องการฝายกั้นน้ำซึ่งใช้งบประมาณน้อยกว่าระบบท่อ และยังต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินการอีกด้วย โดยเห็นว่าน่าจะมอบให้องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ดูแลรักษา กรมชลประทานเพียงให้คำปรึกษาและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน

2) ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเนื่องจากอาจจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านรายอื่น จึงต้องรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ เลือกลโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การกำหนดโครงการพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน นั้นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและรัดกุม มิให้เกิดผลเชิงลบกับผู้ใดผู้หนึ่ง ดังสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง กล่าวเกี่ยวกับการกำหนดโครงการชลประทาน ว่า

“ก็ต้องดูรายละเอียดของโครงการด้วยอันนี้ ก็คืออย่างเช่นที่อำเภอตาขุน ท่านผู้ว่าฯ มาเมื่อไม่กี่วันก่อน ปรากฏว่าที่ทราบมาเค้าจะนำเสนอเรื่องการทำฝายเพื่อกักเก็บน้ำท้ายเขื่อน โดยส่วนตัวก็มีความกังวล มันก็ทำได้ แต่พอทำปั๊บตั้งฝายลงมาก็จะกระทบเป็นลูกโซ่ พอทำฝายปั๊บทางต้นน้ำก็เมตรไม่รู้ละ น้ำแห้งขาดคอตมาข้างท้ายนี้ มันกระทบแต่พอทำอีกตัวนึง มันก็กระทบอีก และได้ไม่ดีกระทบทางปลายมากกว่าที่ได้ข้างบนรีเปล่าก็ไม่รู้ อยากตั้งข้อสังเกตจะนำเรียนตั้งนานแล้วว่าเป็นประเด็นที่ต้องคำนึงเพราะปัจจุบันนี้ทำลงมาประมาณมันอาจจะเดือดร้อนอยู่เฉพาะจุดนั้นแหละท่าน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายเดิมเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าจะมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน รัชชประภาจะต้องมีการทำประชาพิจารณ์ เนื่องจากมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ต้องรับฟังทุกภาคส่วนให้ตกผลึก ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน เห็นดีเห็นชอบด้วย มิเช่นนั้นอาจจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ผมมองว่าอันนี้น่าจะเป็นโมเดลของอีกหลาย ๆ ที่เราจะสามารถว่าแก้ไขปัญหให้กับชาวบ้านได้ในระยะยาว ขอให้จัดการเรื่องน้ำเพียงพอ ต้องรับฟังความเห็นของชาวบ้านในพื้นที่ อาจจะมีการทำประชาพิจารณ์หรือประชาคม ชลประทานจะทำในเรื่องของระบบสูบน้ำได้ นี่ผมไม่ได้คิดเองนะครับในเรื่องของการสูบน้ำ ชาวบ้านเป็นคนคิดให้ ชาวบ้านก็บอกว่า สจ. เป็นไปได้ไหมขอเฉพาะฝายอย่างเดียว เพราะไม่ได้ขออะไรเกินเลย ไม่ได้ขอโรงสูบน้ำ ไม่ได้ขอต้องต่อท่อต้องสูบขึ้นที่สูงและปล่อยลงมา ไม่ต้องหลังจากนั้นเดี่ยวเขาบริหารจัดการเอง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของนายอำเภอคีรีรัฐนิคมที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าในพื้นที่มีการทำประชาคมหรือประชาพิจารณ์ ชาวบ้านในพื้นที่รักษาสีห์ จะทำอะไรก็ต้องฟังเสียงของชาวบ้านในเรื่องการพัฒนาระบบชลประทานนั้นก็จะต้องฟังเสียงของชาวบ้านเช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้าพัฒนาระบบชลประทาน โดยส่วนตัวไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องระบบชลประทาน กังวลก็คือเอาจากสามัญสำนึกก็คือ อยากให้ศึกษาให้รอบด้านแล้วมาดำเนินการ ต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมนับตั้งแต่เข้ามาดำเนินการ เพราะว่าชาวบ้านเขารู้ว่าระดับพื้นที่ เวลาน้ำท่วมก็มาตรงไหน สูงตรงไหนต่ำก็ยิ่งรู้เลยว่าน้ำจะเข้ามาตรงไหนก่อนอะไร บางครั้งดูด้วย

สายตาไม่รู้ คือให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จริง ๆ” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

อำเภอคีรีรัฐนิคมอยู่ถัดมาจากอำเภอบ้านตาขุน ซึ่งอำเภอบ้านตาขุนเป็นที่ตั้งของเขื่อนรัชชประภา การศึกษาจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากพื้นที่อำเภอคีรีรัฐนิคมอยู่ต่ำกว่าพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน การพัฒนาระบบชลประทานอาจจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่อยู่ต่ำกว่าได้ แม้ว่าจะมีเงินชดเชยก็ตาม ถ้าจะมีการก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่ ในปัจจุบันที่อำเภอคีรีรัฐนิคมก็มีการทำประชาคมอยู่แล้ว และชาวบ้านก็เข้ามามีส่วนร่วม ดังคำสัมภาษณ์

“ด้านใต้ยังมีแต่ตรงนี้ไม่มี อันนี้ตามกฎหมายของธรรมชาติเลย ก็เลยคิดว่าถ้าจะทำนะ คุณต้องศึกษาผลกระทบจากด้านล่างขึ้นไปสู่ด้านบน ไม่ใช่ควรศึกษาอยู่ที่ด้านบน ก็นำมาสู่การพัฒนา นำมาซึ่งปัญหาที่มากกว่าเดิมบางครั้ง แล้วที่นี้ท่านก็บอกว่าเรื่องอะไรมันต้องมีทุนต้องจ่าย บางครั้ง สิ่งที่ย้ายเยอะเหมือนสิ่งที่ได้ก็ไม่รู้ แต่มันมันแปลกเมืองไทยก่อนชอบศึกษากันแบบนี้บ้านเมืองก็เลยเดือดร้อนไปทั่วหมดเลย การทำประชาคมของเรา ด้วยเรามีโรงงานในพื้นที่ โรงโม่ก็มีการแบบทำประชาคมอย่างจริงจัง สามารถให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง เขาสนใจในสิทธิของเขา เพราะว่าโรงโม่มันส่งผลกระทบต่อเขาโดยตรงเขาก็จะมากัน พอมีผู้นำแจ้งไป เขาก็จะมา....ถ้าจะสร้าง มันก็ต้องถามชาวบ้านก่อน ต้องทำประชาคม ประชาพิจารณา” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

เมื่อพิจารณาในทางเศรษฐศาสตร์จะพบว่าในโลกทุกวันนี้ ไม่มีอะไรที่ได้มาโดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุน ได้อย่างหนึ่งมา แต่เสียอย่างหนึ่งไปเพื่อแลกกับสิ่งที่ได้มา หรือ Trade off คือการได้ออย่างเสียอย่าง ดังนั้นจะต้องมีการชั่งน้ำหนักว่า การพัฒนาระบบชลประทานนั้นได้ประโยชน์มากกว่าเสียประโยชน์ และได้กล่าวประโยคเด็ดว่า “บ้านอยู่ใกล้เขื่อนแต่ไม่มีน้ำใช้มันก็เป็นเรื่องที่น่าอาย” ดังคำสัมภาษณ์

“เราต้องยอมรับว่าการก่อสร้างมันก็จะได้อย่างเสียอย่าง มันคงจะไม่วินทั้งสองอย่างแน่ ๆ หมายความว่าเมื่อมาช่างแล้วว่ามันไหนที่จะได้รับผลกระทบมากกว่า อันไหนที่จะได้ประโยชน์มากกว่า ก็ถ้าไปพูดกับคนที่เห็นว่าบ้านอยู่ใกล้เขื่อนแต่ไม่มีน้ำใช้มันก็เป็นเรื่องที่น่าอายนิดนึง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

3) ชาวบ้านต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชลประทาน การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เท่ากับยอมรับความสำคัญและตัวตนของชาวบ้านในพื้นที่

สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและเป็นไปตามกระแส NPG. ซึ่งผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แต่อยู่ในระดับที่พอสมควร โดยหน่วยงานของกรมชลประทานเป็นหลัก

“มันก็อยากมีส่วนร่วมครับ แต่ว่าเอาชลประทานเป็นหลักแล้วกัน เราก็มีส่วนร่วมบ้าง แต่ว่าเราไม่ถึงขนาดที่ว่าจะต้องว่าตรงนั้นตรงนี่คือมันไม่ใช่ ชลประทานมันมีแบบอยู่แล้วใช่มั้ย เราก็อาจจะนิด ๆ หน่อย ๆ หรือว่าปรึกษาหารือกันนิด ๆ หน่อย ๆ ก็เป็นว่าเพื่อปรึกษากันให้มีส่วนร่วมเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ว่าไม่ได้ถึงขนาดว่าต้องตามระบบของเรา เราต้องดูนี่ไม่ใช่ขนาดนั้น เอาชลประทานเป็นหลักให้ได้อย่างเดียว เขาก็คือเหมือนกับว่าเราต้องให้เขามีส่วนร่วมในการคิด เพราะว่าบางอย่างถ้าเราไปคิดแทนเขาหมดมันก็จะเหมือนเหมือนลักษณะระบบสูบน้ำ ผมว่าปัจจุบันที่ใช้อยู่ก็ใช้แบบนั้นกันอยู่ละครับผ่านอยู่แล้วครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายก็ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ต้องการให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่การพัฒนาระบบชลประทานฯ มีความเกี่ยวข้องกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ ทำให้ชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าเป็นไปได้ยากยิ่ง ดังคำสัมภาษณ์

“ถามว่าอยากมีส่วนร่วมไหม ในฐานะผู้นำของชาวบ้านก็อยากมีส่วนร่วม เพราะว่าเป็นการพัฒนาหรือว่าแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านได้ เพราะชาวบ้านทั้งในคนบ้านเดียวกันทั้งในเครือญาติกันก็อยากให้เกิดการพัฒนาที่ดี ๆ ขึ้นมา แต่มันพอไปเชื่อมโยงกับเขื่อนเขี้ยวหลาน ชาวบ้านหลายคนก็บอกว่าไม่ได้หรอกเพราะมันเป็นรัฐวิสาหกิจมันก็ไม่ต้องฟังใครอยู่แล้ว อันนี้เสี่ยงสะท้อนจากชาวบ้าน ถ้าถามว่ามันเป็นรูปธรรมขึ้นมาจริง ๆ นะครับ แล้วมันเห็นผลพวกผมก็พร้อมร่วมมือเต็มที่” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

4) บทบาทของผู้นำชาวบ้านคือไปเจรจาขอความร่วมมือกับชาวบ้านในพื้นที่ ในการก่อสร้างฝายฯ อาจจะต้องมีการใช้ที่ดินของชาวบ้าน อาจจะเพื่อการก่อสร้างหรือเป็นทางผ่านเพื่อไปก่อสร้าง ผู้นำชาวบ้านจึงต้องขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ทางผู้นำชาวบ้านก็ยินดีเจรจา ประโยชน์ก็ตกกับชาวบ้าน ดังคำสัมภาษณ์

“ มันก็ทีใครที่มันคือเราไม่กำหนดอยู่แล้วไง เราทำตามระบบอยู่ แล้ว เพราะว่าบางทีคือเราก็ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน กรณีมีช่วงไหนที่ว่าจะต้องใช้ทางลงเขื่อนหรือว่าจำเป็นต้องใช้ที่ดินเราก็ขอจากชาวบ้านได้

เราก็ไปขอไปโน่นนี้ได้แต่เรื่องผลประโยชน์ตรงที่ว่าที่ใครก็ที่มันก็ให้เจ้าของ
เขาไปแล้วกัน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ.
2567)

ส่วนผู้นำชาวบ้านอีกรายกล่าวว่ายินดีเข้าไปเจรจาขอความร่วมมือกับชาวบ้าน เนื่องจาก
ภาพลักษณ์ของหน่วยงานทั้งชลประทานจังหวัดและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตไม่ดีนัก ชาวบ้านอาจจะไม่
ให้ความร่วมมือแต่ถ้ามาจากสำนักพระราชวัง ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือ ดังคำสัมภาษณ์

“พวกเราในฐานะผู้นำพวกเราแค่เป็นนายเคลียร์พื้นที่ให้
เพราะว่าส่วนมากคนที่จะมาทำโครงการเขาจะมาหาพวกเราก่อนเราก็จะ
เคลียร์ให้เขาเพราะเขาไม่สามารถเคลียร์ได้กับเจ้าของพื้นที่เพราะแผ่นดิน
ลึกเกิน แบบพอบอกว่าชลประทาน การไฟฟ้าจะมาทำให้ คืองานที่ออกมา
มันไม่ค่อยดีพอทำแล้วชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์ ทำแล้วทั้ง ๆ ขว้าง ๆ
เขาก็ไม่โอเค ถ้าเขาคิดจะทำก็ต้องใช้ระดับด้านบนระดับเจ้าของเขื่อน
เหมือนที่วานั้นแหละ สมมุติว่าสำนักพระราชวังขอทำโครงการนี้ผมว่าชาวบ้าน
ให้ทำร้อยเปอร์เซ็นต์ทุกโครงการได้หมด” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง
, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

**5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยินดีเข้าร่วมดำเนินการงานก่อสร้างพัฒนาระบบ
ชลประทานฯของกรมชลประทาน** องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดทำ “บริการ
สาธารณะ” ในระดับท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) บริการสาธารณะระดับท้องถิ่น (Local
Affairs) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะ และเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น
โดยจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองคนในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่นอาจจะมีแตกต่างกัน
ออกไป โดยส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
สภาพแวดล้อม การอำนวยความสะดวก รวมไปถึงการจัดสวัสดิการให้คนในท้องถิ่นโดยตรง

การพัฒนาระบบชลประทานฯ ถือได้ว่าเป็นบริการสาธารณะระดับท้องถิ่น แต่เนื่องจากการ
พัฒนาระบบชลประทานฯนี้จะต้องใช้งบประมาณสูงมาก ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มี
ความสามารถที่จะดำเนินการเองได้ จึงต้องเป็นภาระของบริการสาธารณะระดับชาติ (National
Affairs) แต่เมื่อมีกาพัฒนาระบบชลประทานเสร็จสิ้นแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยินดีรับมาดูแล
รักษาต่อ แต่ต้องสร้างอย่างมีคุณภาพถูกต้องตามแบบที่กำหนด ถ้าไม่ตรงตามแบบก็จะไม่รับมอบงาน
ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้างานดีก็รับมอบได้ คือเราต้องเอาความเป็นจริงเพราะว่ามัน
ไม่ได้มาตรฐานเราก็รับไม่ได้ เพราะสุดท้ายปัญหาที่จะตกมาที่ผู้ดูแล เพราะ
การดูแลรอบหลังมันลำบากกว่าดูแลรอบก่อสร้างอีก แต่ถ้าได้มาตรฐานรับ

เพราะว่า ผมคิดแบบนี้โดยส่วนตัวถ้าของที่มีคุณภาพเอามาใช้มันใช้ได้นานกว่า แต่ถ้าของไม่มีคุณภาพมันก็ใช้ได้ไม่นานก็ต้องซ่อมและเราไม่มีช่างอยู่ในมือด้วยเราเองก็ไม่มีความพร้อมดูแล” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

เมื่อสอบถามว่ามีความพร้อมในการรับงานพัฒนาระบบชลประทานมาดูแล ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า ในปัจจุบันไม่มีความพร้อม ไม่มีช่างโดยตรงด้านนี้ แต่ถ้าจะให้รับมือบอบทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องมีการเตรียมความพร้อม ดังคำสัมภาษณ์

“ไม่มีความพร้อมไม่มีช่างเฉพาะเรื่องนี้จริงครับ เพราะเราเป็นชุมชนขนาดเล็กความพร้อมเลยไม่มี พุดกันตามตรง...ถ้าจะมีการรับมือบอบเราต้องเตรียมคนให้รักษาดูแลและเตรียมงบประมาณในการซ่อมบำรุง แม้งบประมาณท้องถิ่นช่วงนี้ไม่ค่อยพอแต่เราสามารถของงบประมาณมาจากหลายแห่งไม่ว่าจะเป็นกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นแม่งานของเรา หรืออาจจะขอจากจังหวัดอำเภอก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องได้มาตรฐานและมีประโยชน์ต่อชาวบ้านชุมชน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

การที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับมืองานก่อสร้างการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาคงต้องพิจารณาความพร้อมของแต่ละแห่งประกอบด้วย เนื่องจากต้องอาศัยกำลังทรัพยากรและเทคนิคการดูแลบำรุงรักษา ถ้าหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดยังไม่พร้อมรับมือในพื้นที่ก็จะต้องมีระบบพี่เลี้ยงจากกรมชลประทาน เพื่อสร้างความพร้อมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ

การบริหารโครงการการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา นั้น รูปแบบของการพัฒนาระบบชลประทานยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างผู้นำชาวบ้านและกรมชลประทาน ซึ่งผู้นำชาวบ้านต้องการเพียงฝ่ายกักเก็บน้ำเท่านั้น ในขณะที่กรมชลประทานมีการศึกษาความเหมาะสมควรใช้ระบบท่อในการกระจายน้ำไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ดังนั้นในเรื่องนี้ต้องมีการทำประชาคมอย่างจริงจังและจริงใจ ชาวบ้านต้องการมีส่วนร่วมอย่างมากในการตัดสินใจเพื่อกำหนดอนาคตของตนเอง ผู้นำชาวบ้านยินดีเข้าไปร่วมเจรจาชาวบ้านเพื่อให้การพัฒนาชลประทานสำเร็จผล มีการพิจารณาร่วมกันทุกภาคส่วนอย่างตลกผลึก โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ยินดียินดีรับมือระบบชลประทาน แต่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ

ประเด็นทั้ง 4 ประการของการศึกษาในส่วนนี้ คือ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การจัดการแบบเครือข่าย ทูทางสังคม และการบริหารโครงการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่และการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน

รัชชประภา จากข้อมูลการนำเสนอและการวิเคราะห์ข้างต้นและตามทัศนะของผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนจะสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือทุกภาคส่วนสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือการจัดการแบบเครือข่าย ลำดับที่ 3 คือ การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ส่วนทุนทางสังคมเป็นลำดับท้ายสุดลำดับที่ 4 ซึ่งทุนทางสังคมเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากทางกลุ่มที่ให้สัมภาษณ์อาจจะเห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่มีความสามัคคีปรองดอง มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน และมีการช่วยเหลือกันและกันอยู่แล้ว แต่มีใช้ทุนทางสังคมไม่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวบ้านแต่อย่างใด

ผลการวิจัยจากการวิจัยเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามอีกด้วย พบว่าการจัดการปกครองสาธารณะใน 4 มิติ คือ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การจัดการแบบเครือข่าย ทุนทางสังคม และการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม มีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ความคิดเห็นว่าธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1. ความร่วมมือทุกภาคส่วน	4.08	0.35	มาก	2
2. การจัดการเครือข่าย	4.25	0.33	มากที่สุด	1
3. ทุนทางสังคม	3.88	0.29	มาก	3
4. การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม	2.94	0.27	ปานกลาง	4
รวม	3.85	0.31	มาก	-

จากตารางที่ 4.1 พบว่า มิติความร่วมมือทุกภาคส่วนมีค่า $\bar{X}=4.08$, S.D.=0.35 อยู่ในระดับมาก อยู่ในลำดับที่ 2 การจัดการแบบเครือข่าย $\bar{X}=4.25$, S.D.=0.33 อยู่ในระดับมากที่สุด อยู่ในลำดับที่ 1 ทุนทางสังคม $\bar{X}=3.88$, S.D.=0.29 อยู่ในระดับมาก อยู่ในลำดับที่ 3 และการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม $\bar{X}=2.94$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับปานกลาง อยู่ในลำดับที่ 4 โดยที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยภาพรวมมีค่า $\bar{X}=3.85$, S.D.=0.31 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละมิติพบว่าความคิดเห็นว่าธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอยู่ในระดับมากที่สุดเพียงด้านเดียวคือมิติการจัดการเครือข่าย อยู่ในระดับมาก 2 มิติ คือ มิติความร่วมมือทุกภาคส่วนและมิติทุนทางสังคม อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียวคือมิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

วิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามิติการจัดการเครือข่ายมีความสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้เกิดธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา รองลงมาคือมิติความร่วมมือทุกภาคส่วนอันเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่ง ลำดับถัดมาคือมิติทุนทางสังคมที่มีความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายของคนในพื้นที่ที่มี 5 ตระกูลหลัก ส่วนมิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมอยู่ในลำดับสุดท้าย

เมื่อพิจารณาแต่ละมิติ มีดังนี้

1. ความร่วมมือทุกภาคส่วน มีข้อคำถาม 7 ข้อ ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความร่วมมือทุกภาคส่วน

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$ (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	3.68 (0.36)	มาก	7
2	จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ	3.84 (0.29)	มาก	6
3	มีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริง	4.28 (0.38)	มากที่สุด	2
4	มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น	4.35 (0.24)	มากที่สุด	1
5	มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการผู้ใช้น้ำ	4.26 (0.28)	มากที่สุด	3
6	กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ	4.15 (0.37)	มาก	4
7	มีการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย	4.03 (0.41)	มาก	5
รวม		4.08 (0.35)	มาก	-

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ข้อ 1) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีค่า $\bar{X}=3.68$, S.D.=0.36 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 7 ข้อ 2) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ มีค่า $\bar{X}=3.84$, S.D.=0.29 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 6 ข้อ 3) มีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริงมีค่า $\bar{X}=4.28$ S.D.=0.38 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 ข้อ 4) มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น มีค่า $\bar{X}=4.35$,

S.D.=0.24 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 5) มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการผู้ใช้น้ำมีค่า $\bar{X}=4.26$, S.D.=0.28 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 6) กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ มีค่า $\bar{X}=4.15$, S.D.=0.37 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 4 และ 7) มีการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่ายมีค่า $\bar{X}=4.03$, S.D.=0.41 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 5 โดยที่ภาพรวมมิติความร่วมมือทุกภาคส่วนมีค่า $\bar{X}=4.08$, S.D.=0.35 อยู่ในระดับมากที่สุด

จากตารางที่ 4.2 วิเคราะห์ได้ว่า ข้อที่มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ ข้อ 4) มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น ข้อ 2) มีความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริง และข้อ 3) มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการผู้ใช้น้ำ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของคนใต้ที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกด้วย ในขณะที่ข้อ 1) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และข้อ 2) จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกับชาวบ้าน

2. การจัดการเครือข่าย มีข้อความถาม 5 ข้อ ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 การจัดการเครือข่าย

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$ (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ในพื้นที่มีกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ หรือสมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ	4.23 (0.32)	มากที่สุด	4
2	สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดี	4.26 (0.29)	มากที่สุด	3
3	สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง	4.32 (0.31)	มากที่สุด	1
4	สมาชิกเครือข่ายเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้ง และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น	4.28 (0.21)	มากที่สุด	2
5	มีระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคม	4.15 (0.27)	มาก	5
รวม		4.25 (0.33)	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ข้อ 1) ในพื้นที่มีกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ หรือสมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอมีค่า $\bar{X}=4.23$, S.D.=0.32 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 4 ข้อ 2) สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดีมีค่า $\bar{X}=4.26$, S.D.=0.29 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 3) สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองมีค่า $\bar{X}=4.32$, S.D.=0.31 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 4) สมาชิกเครือข่ายเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้ง และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นมีค่า $\bar{X}=4.28$, S.D.=0.21 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 และข้อ 5) มีระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อสารสังคมมีค่า $\bar{X}=4.15$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 5 โดยภาพรวมความคิดเห็นมีการจัดการเครือข่ายมีค่า $\bar{X}=4.25$, S.D.=0.33 อยู่ในระดับมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ข้อ 3) สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองอยู่ในลำดับแรก แปลความได้ 2 ประการคือ สมาชิกเครือข่ายในพื้นที่รับน้ำฯ มีจิตสำนึกชอบเข้ามามีส่วนร่วม สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของคนใต้ หรือเนื่องจากต้องสำรวจตนเองเป็นเรื่องธรรมชาติที่ให้คะแนนมาก จึงได้ลำดับแรก ในขณะที่ข้อ 4) สมาชิกเครือข่ายเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้งและมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด กับข้อ 5) มีระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อสารสังคม อยู่ในระดับมาก ซึ่งควรจะมีความใกล้เคียงกัน

3. ทูทางสังคม มีข้อความถาม 4 ข้อ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ทูทางสังคม

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$ (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ	4.35 (0.37)	มากที่สุด	1
2	สถาบันทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคม	3.74 (0.21)	มาก	3
3	วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีต ประเพณีที่ดีงาม และค่านิยมความเป็นไทย	4.12 (0.26)	มาก	2
4	มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติ	3.32 (0.33)	ปานกลาง	4
รวม		3.88 (0.29)	มาก	-

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ข้อ 1) ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทรมีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะมีค่า $\bar{X}=4.35$, S.D.=0.37 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 2) สถาบันทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคมมีค่า $\bar{X}=3.74$, S.D.=0.21 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 3) วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงามและค่านิยมความเป็นไทยมีค่า $\bar{X}=4.12$, S.D.=0.26 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 2 และ ข้อ 4) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติมีค่า $\bar{X}=3.32$, S.D.=0.33 อยู่ในระดับปานกลาง เป็นลำดับที่ 4 โดยภาพรวมมิติทุนทางสังคมมีค่า $\bar{X}=3.88$, S.D.=0.29 อยู่ในระดับมาก

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 4.4 ข้อ 1) ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทรมีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่และเป็นเครือญาติกัน ลักษณะความเป็นอยู่เป็นแบบสังคมเกษตรกรรม ข้อ 4) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติเป็นลำดับสุดท้าย สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความสนใจและให้ความสำคัญลดน้อยลงพร้อมกับปราชญ์ชาวบ้าน อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่ (Gen Y และ Gen Z) ที่ต้องการความทันสมัย ราคาถูก สะดวกและรวดเร็ว

4. การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม มีข้อความถาม 4 ข้อ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$ (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ เลือคนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง	2.82 (0.24)	ปานกลาง	3
2	ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดตั้ง การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการยกระดับองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน	3.34 (0.26)	ปานกลาง	1
3	ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา	3.23 (0.34)	ปานกลาง	2

ตารางที่ 4.5 การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม (ต่อ)

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$ (S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
4	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ	2.35 (0.22)	น้อย	4
รวม		2.94 (0.27)	ปานกลาง	-

จากตารางที่ 4.5 ในมิติการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วมพบว่าภาพรวม มีค่า $\bar{X}=2.94$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อ 1) ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง มีค่า $\bar{X}=2.82$, S.D.=0.24 อยู่ในระดับปานกลาง เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 2) ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดตั้ง การเสริมสร้างความเข้มแข็ง และการยกระดับองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทานมีค่า $\bar{X}=3.34$, S.D.=0.26 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 3) ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษามีค่า $\bar{X}=3.23$, S.D.=0.34 อยู่ในระดับปานกลาง เป็นลำดับที่ 2 และข้อ 4) ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินความเข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการมีค่า $\bar{X}=2.35$, S.D.=0.22 อยู่ในระดับน้อย เป็นลำดับที่ 4

ผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 4.5 มิติการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางไปทางระดับน้อยอาจจะเนื่องจากในปัจจุบันบทบาทของโครงการชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ยังไม่แน่ชัด จึงยังไม่ค่อยมีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาระบบชลประทาน ประกอบกับภาพลักษณ์และผลงานของเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานีในอดีตไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในพื้นที่ฯ อีกด้วยเมื่อนำผลการวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยอาศัยการให้น้ำหนักและใช้อัตวิสัย (subjective) ของผู้วิจัย ผลการเปรียบเทียบมีประเด็นน่าสนใจคือ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่ามิติความร่วมมือทุกภาคส่วนมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือมิติการจัดการเครือข่าย ลำดับถัดมาคือมิติการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ลำดับสุดท้ายคือมิติทุนทางสังคม ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามพบว่ามิติการจัดการเครือข่ายมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือมิติความร่วมมือทุกภาคส่วน ลำดับถัดมาคือมิติทุนทางสังคม และลำดับสุดท้ายคือมิติการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยที่มาจากการสัมภาษณ์พิจารณาพบว่ามิติความร่วมมือทุกภาคส่วนมีความสำคัญมากที่สุด อาจจะเนื่องจากเป็นมุมมองที่เห็นว่าในยุค Digitalization ประกอบกับกระแสการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ที่ต้องการเห็นภาคส่วนมีความร่วมมือกันในการผลิตบริการสาธารณะ ซึ่ง

ภาครัฐเองจะต้องปล่อยให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตบริหารสาธารณะ ซึ่งแต่ก่อนภาครัฐจะผลิตบริการสาธารณะตามที่กำหนด มีลักษณะเป็นแบบ top-down เข้าทำนอง “ผู้ผลิตไม่ได้ใช้บริการสาธารณะ ผู้ใช้บริการสาธารณะมิได้ผลิต” ดังนั้นควรมีการเปลี่ยนแปลงใหม่เป็น “ผู้ให้บริการสาธารณะจะต้องมีส่วนร่วมในการผลิตบริการสาธารณะ” ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามพบว่ามิติความร่วมมือทุกภาคส่วนเป็นลำดับที่ 2 ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่ามี ความไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างผลการวิจัยทั้งสองแบบ ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ความร่วมมือทุกภาคส่วน มีความสำคัญมากที่สุดต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ประกอบกับงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและการวิจัยเชิงปริมาณเป็นเพียงสนับสนุนหรือเสริมต่อการวิจัยเชิงคุณภาพให้สมบูรณ์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ราย พบว่าได้แบบสอบถามจำนวน 400 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ได้ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ปัจจัยส่วนบุคคล

รายการ		จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
เพศ	ชาย	268	67.00	67.00
	หญิง	132	33.00	100.00
สถานภาพ	โสด	63	15.75	15.75
	สมรส	279	69.75	85.50
	หม้าย	37	9.25	94.75
	หย่าร้าง	21	5.25	100.0
อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	-	-	0.00
	31-40 ปี	42	10.50	10.50
	41-50 ปี	184	46.00	56.50
	51-60 ปี	127	31.75	88.25
	มากกว่า 60 ปี	47	11.75	100.00
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	41	10.25	10.25
	มัธยมศึกษา	62	15.50	25.75
	อนุปริญญา	157	39.25	65.00
	ปริญญาตรี	109	27.25	92.25
	สูงกว่าปริญญาตรี	31	7.75	100.00

ตารางที่ 4.6 ปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

รายการ		จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม
รายได้ต่อเดือน	อื่น ๆ	-	-	100.00
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	-	-	0.00
	5,001-10,000 บาท	106	26.50	26.50
	10,001-15,000 บาท	124	31.00	57.50
	15,001-20,000 บาท	92	23.00	80.50
	20,001-25,000 บาท	45	11.25	91.75
	มากกว่า 25,000 บาท	33	8.25	100.0
อาชีพ	เกษตรกร	121	30.25	30.25
	พนักงานของรัฐ	43	10.75	41.00
	รับจ้างทั่วไป	138	34.50	75.50
	นักธุรกิจ	15	3.75	79.25
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	76	19.00	98.25
	อื่น ๆ	7	1.75	100.0
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	ต่ำกว่า 5 ปี	23	5.75	5.75
	6-10 ปี	16	4.00	9.75
	11-15 ปี	73	18.25	28.00
	16-20 ปี	103	25.75	53.75
	21-25 ปี	126	31.50	85.25
	มากกว่า 25 ปี	59	14.75	100.0
จำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว	1-3 คน	83	20.75	20.75
	4-6 คน	101	25.25	46.00
	7-10 คน	107	26.75	72.75
	11-15 คน	83	20.75	93.50
	มากกว่า 15 คน	26	6.50	100.0

จากตารางที่ 4.6 ปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 268 คน หรือร้อยละ 67.00 เป็นเพศหญิงจำนวน 132 คนหรือร้อยละ 33.00 มีสถานภาพโสดจำนวน 63 คนหรือร้อยละ 15.75 สมรสจำนวน 279 คนหรือร้อยละ 69.75 หม้ายจำนวน 37 คนหรือร้อยละ 9.25 หย่าร้างจำนวน 21 คนหรือร้อยละ 5.25 ไม่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี อายุ 31-40 ปีจำนวน 42 คนหรือร้อยละ 10.50 อายุ 41-50 ปีจำนวน 184 คนหรือร้อยละ 46 อายุ 51-60 ปีจำนวน 127 คนหรือ

ร้อยละ 31.75 และอายุมากกว่า 60 ปีจำนวน 47 คนหรือร้อยละ 11.75 ระดับการศึกษาจบ ประถมศึกษาจำนวน 41 คนหรือร้อยละ 10.25 จบมัธยมศึกษาจำนวน 62 คนหรือร้อยละ 15.50 จบ อนุปริญญาหรือเทียบเท่าจำนวน 157 คนหรือร้อยละ 39.25 จบปริญญาตรีจำนวน 109 คนหรือร้อยละ 27.25 และสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน 31 คนหรือร้อยละ 7.75 รายได้ต่อเดือนไม่มีต่ำกว่า 5,000 บาท รายได้ 5,001-10,000 บาทจำนวน 106 คนหรือร้อยละ 26.50 รายได้ 10,001-15,000 บาท จำนวน 124 คนหรือร้อยละ 31.00 รายได้ 15,001-20,000 บาทจำนวน 92 คนหรือร้อยละ 23.00 รายได้ 20,001-25,000 บาทจำนวน 45 คนหรือร้อยละ 11.25 รายได้มากกว่า 25,000 บาทจำนวน 33 คนหรือร้อยละ 8.25

ด้านอาชีพ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจำนวน 121 คนหรือร้อยละ 30.25 พนักงานของรัฐ จำนวน 43 คนหรือร้อยละ 10.75 รับจ้างทั่วไปจำนวน 138 คนหรือร้อยละ 34.50 นักธุรกิจจำนวน 15 คนหรือร้อยละ 3.75 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวจำนวน 76 คนหรือร้อยละ 19.00 อื่น ๆ จำนวน 7 คน หรือร้อยละ 1.75 ในเรื่องระยะเวลาที่พักอาศัยในพื้นที่ต่ำกว่า 5 ปีจำนวน 23 คนหรือร้อยละ 5.75 ระยะเวลา 6-10 ปีจำนวน 16 คนหรือร้อยละ 4.00 ระยะเวลา 11-15 ปีจำนวน 73 คนหรือร้อยละ 18.25 ระยะเวลา 16-20 ปีจำนวน 103 คนหรือร้อยละ 25.75 ระยะเวลา 21-25 ปีจำนวน 126 คน หรือร้อยละ 31.50 และระยะเวลามากกว่า 25 ปีจำนวน 59 คนหรือร้อยละ 14.75 สุดท้ายจำนวนผู้พัก อาศัยในครอบครัวจำนวน 1-3 คนจำนวน 83 คนหรือร้อยละ 20.75 จำนวน 4-6 คนจำนวน 101 คน หรือร้อยละ 25.25 จำนวน 7-10 คนจำนวน 107 คนหรือร้อยละ 26.75 จำนวน 11-15 คนจำนวน 83 คนหรือร้อยละ 20.75 มากกว่า 15 คนจำนวน 26 คนหรือร้อยละ 6.50

จากข้อมูลวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สถานภาพสมรสแล้ว มี อายุมากกว่า 40 ปี จบการศึกษานอนปริญญาหรือเทียบเท่าหรือมากกว่าอนุปริญญาหรือเทียบเท่า มี รายได้มากกว่า 10,000 บาท ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ระยะเวลาพักอาศัยในพื้นที่ มากกว่า 15 ปี และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวมีมากกว่า 3 คน เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตอบ แบบสอบถามมีสมรรถนะเพียงพอในการตอบแบบสอบถามที่สามารถอ่านออกเขียนได้ น่าจะมีความ เข้าใจในบริบทของจังหวัดและของประเทศ ต้องการพัฒนาระบบชลประทานเนื่องจากมีรายได้ไม่สูง มากนัก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ถ้าหากมีการพัฒนาระบบชลประทานจะทำให้มี ทางเลือกในอาชีพมากขึ้น ประกอบกับผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่มานานจึงต้องการเห็น พื้นที่มีการพัฒนา รู้สึกผูกพัน เป็นครอบครัวแบบขยาย (Extended family) สมาชิกในครอบครัวมี มากกว่า 1 รุ่นจึงอยากเห็นพื้นที่ที่พักอาศัยมีความเจริญไว้ให้ลูกหลานหรือคนรุ่นใหม่

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 ที่ต้องการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาล แบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการทดสอบสมมติฐาน ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความ คิดเห็นที่มีต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชป ระภา โดยใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติ t-test ในการทดสอบตัวแปรปัจจัยส่วน

บุคคลด้านเพศที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ใช้สถิติ F-Test (One Way ANOVA) ในการทดสอบตัวแปรปัจจัยปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ตารางที่ 4.7 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ลำดับ	สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
2	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
3	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	แตกต่างกัน
4	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
5	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
6	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	ไม่แตกต่างกัน
7	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	แตกต่างกัน
8.	ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	แตกต่างกัน

ในภาพรวมทั้ง 8 ด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทาน ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 4.7

โดยที่สมมติฐานแต่ละข้อมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน**

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน**

ตารางที่ 4.8 ผลการทดสอบสมมติฐานเรื่องเพศกับส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ปัจจัยส่วนบุคคล	ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทาน ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา				
เพศ	n	$\bar{x}$	S.D.	t	sig
ชาย	268	2.95	0.29	0.244	0.834
หญิง	132	2.91	0.32	0.243	0.835

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.8 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาพบว่าลักษณะปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านเพศส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน**

H_0 : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อส่งผลต่อความคิดเห็น
ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาไม่แตกต่าง
กัน

H_a : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิ
บาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาาระบบชลประทานเพื่อพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ตารางที่ 4.9 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านสถานภาพกับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ
เพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
สถานภาพ	ระหว่างกลุ่ม	0.135	3	0.045	0.776	0.511
	ภายในกลุ่ม	8.269	396	0.059		
	รวม	8.404	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.9 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่
ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่า
ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานภาพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา
ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05

3. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความ
ร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

H_0 : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบ
ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

H_a : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบ
ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.10 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอายุกับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อ
การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

อายุ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.557	4	0.277	3.753	0.023*
	ภายในกลุ่ม	10.523	395	0.027		
	รวม	11.080	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.10 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.11 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระดับการศึกษากับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

การศึกษา	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.035	5	0.012	0.142	0.934
	ภายในกลุ่ม	11.837	394	0.081		
	รวม	11.872	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.11 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน**

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน**

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน**

ตารางที่ 4.12 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านรายได้ต่อเดือนกับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
รายได้ต่อเดือน	ระหว่างกลุ่ม	0.265	5	0.088	1.587	0.195
	ภายในกลุ่ม	8.139	394	0.056		
	รวม	8.404	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.12 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านรายได้ต่อเดือนส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.13 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านอาชีพกับความเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
อาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	0.408	5	0.136	1.674	0.175
	ภายในกลุ่ม	11.864	394	0.081		
	รวม	12.272	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.13 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่พักอาศัยในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับความคิดเห็น
ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชชประภา

ระยะเวลา ที่อาศัยอยู่ใน พื้นที่	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	1.312	5	0.328	3.107	0.017*
	ภายในกลุ่ม	15.313	394	0.106		
	รวม	16.625	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.14 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้าน
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนา
ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว
(One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน
พื้นที่ที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่
ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

8. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวแตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็น
ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาไม่แตกต่างกัน

Ho : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่แตกต่างกันส่งผลต่อความ
คิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่
แตกต่างกัน

Ha : ปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวแตกต่างกันส่งผลต่อความ
คิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา
แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.15 ผลการทดสอบสมมติฐานด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวกับความคิดเห็น
ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชชประภา

ระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในพื้นที่	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
	ระหว่างกลุ่ม	0.888	4	0.222	4.281	0.003*
	ภายในกลุ่ม	7.517	395	0.052		
	รวม	8.404	399			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.15 ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ดังนี้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรืออาจถือเป็น “คติพจน์” ประจำชาติไทยว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ซึ่งผลการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ความมั่นคง มี 2 ประเด็นที่สำคัญคือ

1.1 เกิดความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงทางอาหารหมายถึงคนทุกคนทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลก สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจที่ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

นายอำเภอศรีรัตนนิคมได้ให้ข้อมูลพื้นฐานอำเภอศรีรัตนนิคม กล่าวคือเป็นเมืองที่มีมานาน พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร มีความอุดมสมบูรณ์ มีความมั่นคงด้านอาหาร จะมีการปลูกพืชทดแทน เช่น ถ้าราคาทุเรียนสูง ก็จะเปลี่ยนจากยางพาราเป็นทุเรียน ระหว่างที่ทุเรียนกำลังเติบโต ก็จะปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ผัก เป็นต้น เพื่อหานำมาใช้เป็นอาหารในครัวเรือน มีรายได้และใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า จึงจำเป็นต้องมีชลประทานที่ดีเพื่อนำมาใช้ในการเกษตร ดังคำสัมภาษณ์

“เอาบริบทอำเภอศรีรักษ์ก่อน ก็เอาข้อมูลพื้นฐานแบบก็ 8 ตำบล 85 หมู่บ้าน เป็นอำเภอที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์นะคะ จะเป็นอำเภอที่เป็นชุมชนเก่าแก่ พื้นที่ส่วนใหญ่ ก็ตั้งแต่ดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบันก็ยังมีอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลักนะคะ ตอนนี้อย่างพาราน้อยลง ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน เพิ่มขึ้นมาทดแทนยางพารา นานมีอยู่บ้าง ส่วนมากเป็นสวนแล้วก็มีไร่ คือที่นี่ คำว่าไร่มั่นจะอยู่ในส่วนหนึ่งของการสร้างสวน คือพอเค้าสมมุติว่าเค้าลืมายางพาราหรือลืมปาล์มน้ำมัน เค้าก็จะปลูกทุเรียนหรือว่าปลูกยางพารา หรือปาล์มน้ำมัน ในระหว่างที่ชุดหลักจะโต เค้าก็ปลูก

ข้าวโพด ปลุกผักปลุกโน่นปลุกนี่ไป” (นายอำเภอศรีรัตนนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ในพื้นที่อำเภอศรีรัตนนิคมมีปริมาณฝนที่มาก บางครั้งมีมรสุมหรือพายุ แต่ขาดการจัดเก็บน้ำไว้ใช้ในช่วงที่ต้องการ ทำให้มีการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในบางช่วงของฤดูกาล ในอดีตและปัจจุบันเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านในพื้นที่ที่เป็นเกษตรกรจะแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำโดยการขุดบ่อบาดาลเพื่อนำมาใช้เพื่อการเกษตร ซึ่งจะต้องใช้เงินหลักหมื่นบาท คุณภาพน้ำอาจจะมีปัญหา แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีน้ำเพื่อการเกษตร เกษตรกรที่มีรายได้น้อยไม่สามารถขุดบ่อบาดาลได้จะต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ยากที่จะปลุกพืชผลการเกษตรที่จะนำมาใช้ในครัวเรือน หรือทำการประมง ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร ดังคำสัมภาษณ์ของนายอำเภอศรีรัตนนิคม

“พอมองปัญหาเรื่องน้ำ เราก็คงต้องมองเรื่องสภาพอากาศใช้ไหมคะ ปริมาณน้ำฝน คือฝนปัจจุบันในมุมมองของตัวเองนะฮะ ก็มองว่าคือเวลาตกก็จะตกเป็นพายุเข้าตกไป น้ำก็ไม่ได้จัดเก็บ ที่นี้พอฝนทิ้งช่วงประมาณ 10 วัน 15 วัน 20 วัน ก็เริ่มละ เพราะว่าความชุ่มชื้นของพื้นที่ของหน้าดินเดี๋ยวนี้นะมันน้อย อันนี้เรายังไม่พูดถึงในช่วงหน้าแล้งนะ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ เขาคิดเจาะบ่อบาดาลเอง คนที่มีฐานะก็จะเจาะเป็นของตัวเอง แต่ถ้ามีระบบชลประทานที่ดี ชาวบ้านสามารถปลุกพืชผลการเกษตรได้อย่างสบาย” (นายอำเภอศรีรัตนนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

นายอำเภอศรีรัตนนิคมยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า ทางภาครัฐเองก็ได้พยายามจัดสรรงบประมาณสร้างฝายน้ำล้น เพื่อช่วยในการกักเก็บน้ำ ทำให้ลดต้นทุนของเกษตรกร เกษตรกรจะสามารถปลูกพืชได้ตามต้องการ มีความมั่นคงทางอาหาร ในปัจจุบันมีการสร้างฝาย 5 จุดด้วยกัน แต่ใช้ได้ผล 2 จุด อีก 3 จุดพบว่ามีการพังทลายเนื่องจากความแรงของน้ำและมีการทำลายป่าไม้มากขึ้นตามแผนจะมีการก่อสร้างฝายอีก 4 จุดด้วยกัน ดังคำสัมภาษณ์

“สภาพดั้งเดิมของพื้นที่ น้ำก็จะไหลลงเหมือนสมมุติว่าเป็นเป็นคลองใช้ไหมคะ มันก็อาจจะเป็นเป็นแซนเป็นนี้ว เป็นอะไรต่าง ๆ เป็นขอย่อยลงมาจากภูเขาและก็มารวมกันท้ายที่สุด สมมติลงมาที่คลองยัน คลองดวง ของเรามีสองคลองไม่พุดถึงแม่น้ำตาปีนะ ก็จะอยู่ในนี้พอป่าไม้ถูกทำลายอย่างบริบทถูกทำลายปุ๊บ พอน้ำลงมามันก็จะลงมาแบบมันไหลลงเร็ว ไหลเร็วแล้วมันก็ไม่มีการจัดเก็บ แต่อย่างไรก็ตามนะคะเลยเถิดไปนิดนึงของเราในพื้นที่ตอนนี้ก็เริ่มทำฝายแล้ว แต่ปรากฏว่าปัญหาที่มีอีกไปทำไว้ 5 ตัวนะคะ ปรากฏว่าตั้งใจกักไว้ช่วงหน้าฝน พอไปดูใช้ได้แค่ 2 ตัว

อีก 3 ตัวเอาไม่อยู่น้ำแรงมาก ณ วันนี้กำลังจะทำวางแผนอยู่อีก 4 ตัว”
(นายอำเภอคีรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ดังนั้นถ้ามีการพัฒนาระบบชลประทานก็จะช่วยในการปลูกพืช ในเรื่องการชลประทานเป็นการทดน้ำและระบายน้ำใช้เพื่อช่วยให้พืชผลการเกษตรเติบโต บำรุงรักษาภูมิประเทศ และปลูกพืชคืนสภาพดินเปลี่ยนสภาพในพื้นที่แห้งแล้งระหว่างช่วงฝนตกไม่เพียงพอ นอกเหนือจากนี้ ชลประทานยังมีประโยชน์อื่นในการผลิตพืชผล การพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ จะทำให้สามารถทำการเกษตรหรือปลูกพืชได้อย่างหลากหลายทั้งพืชสวนหรือพืชไร่ พืชที่ต้องการน้ำมากและต้องการน้ำน้อย ดังคำสัมภาษณ์

“ดีขึ้นครับ ว่างท่อหรือฝายมันก็ดีทั้งนั้นเพราะชาวบ้านจะได้มีน้ำใช้ทำเกษตรได้อย่างสะดวกสบาย ทำอะไรก็ได้ สวนปาล์ม สวนยางพารา สวนทุเรียน โดยเฉพาะสวนทุเรียนใช้น้ำเยอะในแต่ละปี สวนยางไม่ค่อยครับแต่สวนทุเรียนใช้น้ำเยอะ มีน้ำต้นไม้ก็โต ต้นไม้ทุกอย่างต้องการน้ำ ชาวบ้านเป็นเกษตรกรก็มีอาชีพทำเกษตรกรรม น้ำจึงสำคัญและจำเป็นอย่างมาก มีเพียงพอก็ดี” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายมีความคิดเห็นว่า การพัฒนาระบบชลประทานจำเป็นต่อพื้นที่เพราะในพื้นที่มีการปลูกทุเรียน ลองกอง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้ามีระบบชลประทานที่ดีจะทำให้สามารถผลิตนอกฤดูกาล ราคาทุเรียนหน้าสวนในช่วงฤดูกาลราคากิโลกรัมละ 100 บาท แต่ถ้าทุเรียนนอกฤดูกาลอาจจะกิโลกรัมละ 200-300 บาท ทำให้ได้ราคาสูงขึ้น และยังเพิ่มเติมอีกว่าระบบชลประทานในพื้นที่นี้ควรเป็นระบบท่อ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลเขาวงเป็นพื้นราบสลับกับภูเขา ถ้ามีการขุดคลองย่อย ต้องมีการขุดคลองย่อย ต่อกันอาจจะพังได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ผมว่าถ้ากรณีชลประทาน เราชาวบ้านที่ปลูกทุเรียน ปลูกลองกอง เพราะว่าโซนตำบลเขาวงจะมีทุเรียน ลองกองเยอะมาก เพราะว่า เป็นเมืองผลไม้แห่งหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้าว่าสมมุติเรามีระบบน้ำที่ดีเราสามารถบังคับผลิตให้ออกมาช่วงไหนก็ได้ เพราะว่าน้ำเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผลไม้สุก สมมุติว่าถ้าทุเรียนออกผิดฤดูเนี่ยจากกิโลละ 200 บาท เป็น 300 บาท ชาวบ้านก็ได้ผลประโยชน์จากนี้ก็คือทำให้ผลิตได้ราคาแพงขึ้น ถ้าระบบน้ำโอเคแต่ถ้าชลประทานใช้ระบบคลองไม่ได้เพราะระดับพื้นที่มันต่างระดับไม่เหมือนแถว อ.ไชยา ระดับน้ำในคลองได้ระดับอยู่ แต่ถ้าแถวตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน ต้องใช้ระบบท่อเหมาะที่สุด แต่ถ้าใช้ระบบคลองต้องขุดคลองทำระบบน้ำใหม่ เพราะว่ามันเปลี่ยน

เส้นทางการเดินเพราะตลิ่งชัน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของนายอำเภอคีรีรัฐนิคม ที่เห็นว่า การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนน่าจะเป็นผลดีต่อเกษตรกร ผลผลิตก็จะมีปริมาณมากขึ้น เมื่อสร้างฝายแล้วก็จะเกิดความมั่นคงทางอาหาร ก็จะเกิดป่าไม้โดยรอบ สามารถจับปลาไปกินเป็นอาหารได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้าสมมติว่าระบบน้ำส่งไปทั่วถึงชาวบ้านได้ประโยชน์ ชาวบ้านสามารถมีผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้นแน่นอน คือท่อหรือว่าระบบส่งน้ำนี้ไม่ทราบนะว่าไปแบบไหน แต่อย่างน้อยชาวบ้านได้ประโยชน์แน่นอน แต่ถ้าสมมติเหมือนเราทำฝายแม้วยังเจ็ย สองข้างฝายนะน้ำก็ซึมไปด้วย พอมีน้ำก็มีป่าตามมา มีปลาเอาไว้เป็นอาหาร อุดมสมบูรณ์แน่นอน” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาแล้วจะส่งผลสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าจะทำให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารทั้งจากผู้นำและชาวบ้านในพื้นที่

1.2 มีความมั่นคงในอาชีพและครอบครัว ความมั่นคงในอาชีพหมายถึงสภาพอาการของความต่อเนื่องและทนทานในการดำเนินการเลี้ยงชีพไม่ให้เกิดกลับกลายเป็นอื่น เช่น การไม่มีงานทำ เป็นต้น ถ้าหากมีการพัฒนาแหล่งน้ำที่ดีสมบูรณ์ในพื้นที่ได้เขื่อนจะทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ที่มากมาย เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ประมง และท่องเที่ยว จะนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาชีพของชาวบ้านในชุมชน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรักความหวงแหนในท้องถิ่นของตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง

“ถ้ามีการชลประทานที่ดี มีประโยชน์อย่างมาก นอกจากจะปลูกพืชได้ตลอดเวลา อาชีพเกษตรกรจะกลายเป็นอาชีพที่น่าสนใจกับรุ่นลูกหลาน เพราะพื้นที่มันอุดมสมบูรณ์ สามารถทำมาหากินได้อย่างสบาย ไม่เดือดร้อน อาจจะมีอาชีพเสริมเกิดขึ้นได้....เลี้ยงปลาหรืออื่น ๆ มีงานทำไม่ว่างงานไปตีไก่ กัดปลา เล่นพนัน ทำไร่นาทำสวนทั้งวันก็หมดแรงแล้ว เราจะได้มีกินมีใช้ ปลาน้ำจืดน้ำเค็ม สบายครับ ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของนายอำเภอคีรีรัฐนิคม ถ้ามีน้ำดี การสร้างงานสร้างรายได้แน่นอน ดังคำสัมภาษณ์

“คือมีน้ำดียอมเพิ่มการสร้างงาน สร้างรายได้แน่นอน อย่างเช่น เดิมปลูกผักไม่ได้ ชาวบ้านก็ไปรับจ้างในที่ต่าง ๆ คนที่เขามีอาชีพรับจ้าง เขาอาจจะหันมาทำอาชีพด้านการเกษตรเพิ่มได้แน่นอน” (นายอำเภอศรีรัตนคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายได้อธิบายเพิ่มว่าน่าจะสร้างฝายในหมู่บ้านของตนเอง ต้องการฝายน้ำล้นคิดว่าเหมาะสมกับพื้นที่ของหมู่ 5 ไม่ต้องการคลองส่งน้ำหรืออื่น ๆ เมื่อมีระบบชลประทานที่ดีก็จะทำให้เกิดอาชีพอื่น ๆ ตามมามากมาย อาชีพเกษตรกรรมแต่เดิมเป็นอาชีพหลัก ต่อไปอาชีพเกษตรกรรมจะกลายเป็นอาชีพเสริมก็เป็นไปได้ ถ้ามีสิ่งจูงใจให้มีการเปลี่ยนอาชีพ ดังคำสัมภาษณ์

“ได้มากเลยครับ ถ้าพัฒนาระบบเหมือนตัวอย่างเหมือนของหมู่ 5 จะได้น้ำครับ มันอยู่ที่ว่าจะพัฒนาแบบไหนก่อน มันแล้วแต่จะเป็นคลองส่งน้ำหรือท่ออะไรยังไม่ได้ตอบ แต่ความคิดผมเพราะว่าที่ทำคือมีอย่างเดียวกันที่พัฒนาได้แล้ว คือฝายทดน้ำหรือว่าเป็นเขื่อนน้ำล้นได้ตอบ โจทย์อะครับ เพราะว่าพื้นที่บ้านในคลองใต้เขื่อนท้ายเขื่อนเขี้ยวหลานและเขื่อนรัชชประภา ไม่เหมือนภาคอื่นของเราอะ ไม่เหมือนภาคอีสาน ไม่เหมือนภาคกลางที่ว่าเป็นรางส่งน้ำหรือน้ำท่อมมา คือเราใช้ในการเกษตร แต่ว่าปลูกผักอะ เราไม่เดือดร้อนตรงนั้นเท่าไร แต่ว่าถ้าว่าเป็นฝายทดน้ำหรือว่าเขื่อนน้ำล้นนี้แหละ เราจะได้หลายอย่างส่วนประกอบ คือประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีน้ำไว้เพาะปลูกพืช ลองคิดดูว่า ถ้ามีน้ำอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี สามารถปลูกพืชได้หลายชนิด ผักสวนครัวก็ได้ สวน ไร่ นา ได้หมด มีปลาไว้สามารถจับขายได้ ถ้าสร้างฝายมีน้ำมากพออาจจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นะครับ อาชีพใหม่เกิดขึ้นอีก ร้านค้าแถวนี้ก็ต้องรองรับนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านของที่ระลึก รถบัส รถทัวร์ รถรับจ้าง ที่พักโรงแรมมีอาชีพเกิดใหม่มากมาย น่าสนใจ ขอให้พัฒนาระบบชลประทานเร็ว ๆ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้นำชาวบ้านอีกรายที่มีมุมมองว่า การสร้างฝายมีความคุ้มค่าต่อการลงทุน พอมีฝายก็สามารถมีอาชีพที่เด่นชัดคือ เกษตรกรรม การท่องเที่ยว และประมง ดังคำสัมภาษณ์

“แต่ว่าจุดคุ้มทุน บางทีเพราะว่าทางรัฐบาลหรือว่าของชลประทาน บอกว่าจุดคุ้มทุนว่ามันคุ้มทุนไหม นั่นอาจจะเราไม่รู้ว่ามันคุ้มทุนหรือไม่คุ้มทุน แต่ว่าผมว่าถ้าสร้างมาแล้วชาวบ้านได้ผลประโยชน์เยอะมากครับ คุ้มค่า

ครับ พอเก็บน้ำแล้วก็มันมีการท่องเที่ยวเราก็ทำมาได้ไข่ม้อย เราก็เที่ยวเป็นเรือล่องเป็นแพแล้วก็การเกษตร การประมงและปลาเราก็เลี้ยงได้นี้” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวว่านอกจากทำการเกษตรแล้ว ยังเลี้ยงสัตว์อีกด้วย คือ เลี้ยงวัวทั้งวัวนมและวัวพันธุ์ ซึ่งจะต้องอาศัยอาหารคือหญ้าเนเปีย หญ้าขน และพืชอื่น การพัฒนาระบบชลประทานจะทำให้การปลูกและเพาะเลี้ยงต้นหญ้าเหล่านี้้ง่ายมากขึ้น จะทำให้วัวนมให้ผลผลิตนมที่มีคุณภาพ วัวพันธุ์ที่นำมาใช้แข่งขันวัวชนมีสุขภาพแข็งแรง ดังคำสัมภาษณ์

“มีวัวครับ ทั้งวัวนมและวัวพันธุ์ที่นำมาใช้ในการชนกัน เป็นอาชีพที่น่าสนใจ เด็กยุคใหม่กินนมกัน ผลิตมาแล้วขายหมด ยังมีวัวพันธุ์ราคาตัวละหลายหมื่นหลายแสนครับ ขึ้นอยู่กับลักษณะของวัว ที่เห็นในสนามชนโคครับ ถ้ามีอาหารให้วัวดี ๆ อากาศดี ๆ สุขภาพเขาแข็งแรง โดยเฉพาะหญ้าที่วัวชอบคือหญ้าเนเปีย หญ้าขน มีโปรตีนสูงครับ ประหยัดเงินด้วย เป็นธรรมชาติดี และยังมีพืชสมุนไพรที่สามารถหาได้ในป่าที่นำมารักษาทังวัวและคนครับ ระบบน้ำดีได้เปรียบครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันซึ่งอาจมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือไม่มี ความสัมพันธ์ทางสายเลือด อันประกอบด้วยบุคคลที่แต่งงานกัน บุตรผู้เป็นทายาท ปู่ย่า ตายายผู้มีอุปการะ และบุคคลอื่นที่มารวมอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งบุคคลทั้งหลายเหล่านี้ถูกสานสัมพันธ์ด้วยความรัก ความห่วงใย และบทบาทหน้าที่เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว ปัญหาของสังคมและความสำเร็จของสังคมทุกสังคมมีสาเหตุไปจากครอบครัว ดังนั้นถ้ามีครอบครัวที่มั่นคงก็จะส่งผลให้ชุมชน และสังคมมั่นคงเช่นกัน ครอบครัวที่มั่นคงหมายถึงสมาชิกในครอบครัวซึ่งประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก (รวมถึงสมาชิกอื่น เช่น ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น) อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ มีเวลาให้กัน เอื้ออาทรต่อกันและมีเวลาให้กัน ซึ่งจะ ช่วยให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพการและจิตใจดี มองโลกในแง่ดี มีภูมิ ด้านทานทางสังคม มีคุณธรรมจริยธรรม รู้ว่าสิ่ง ไດควรทำ สิ่งไตไม่ควรทำ ดังคำสัมภาษณ์

“ลองคิดดูนะครับ เมื่อมีการพัฒนาระบบชลประทานแบบธรรมาภิบาล ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคง มีงานทำตลอดเวลา หรือมีอาชีพเสริม อาชีพเสริมอาจจะกลายเป็นอาชีพหลักก็ได้ ในอนาคต ชาวบ้านจะมีความสุขไหม ตอบเลยว่าชาวบ้านเขามีความสุขอย่างแน่นอน เงินทองไม่ใช่เรื่องทั้งหมด แต่เงินทองก็ทำให้เราไม่เป็นทุกข์ตามกระแสทุนนิยม สมาชิกในครอบครัวก็อยู่กันอย่างอบอุ่น อยู่กันครบหน้า ครอบครัวจะเข้มแข็ง

มันคงได้ การที่ครอบครัวมีเวลาอยู่ใกล้ชิดกันจะทำให้เกิดความรักความผูกพันกันอยู่ตลอด และการที่สมาชิกในครอบครัวได้รับประทานอาหารร่วมกันโดยเฉพาะมื้อเย็น จะเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขของครอบครัว เพราะได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนระบายความทุกข์ความอัดอั้นใจโดยมีพ่อแม่รับฟังและเป็นที่ปรึกษา ทำให้รู้สึกสบายใจปลอดภัย และพบทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ตัวชี้วัดที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการมีสุขภาพที่ดี ถ้ามีน้ำที่สะอาด มีคุณภาพ นำมาใช้ในการบริโภคและอุปโภค ร่างกายก็แข็งแรง มีสุขภาพกายที่ดี เมื่อสุขภาพกายดี สุขภาพใจก็ดีตามมาด้วย ด้านการเกษตรก็เช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์

“ประโยชน์ของการก่อสร้างน้ครับ ก็คือหนึ่งคือน้ำในเรื่องของการอุปโภคบริโภค ท้องถิ่นที่เคยทำน้ำประปาโดยใช้น้ำบาดาล บางจุดเราต้องยอมรับว่ามีหินปูนซึ่งไม่สามารถเอามาใช้ในครัวเรือนได้ บางทีมันทำให้เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องต้มน้ำ เครื่องทำน้ำอุ่นพังได้นะครับ อันนั้นผมก็เอาไปใช้ในการอุปโภคได้ บริโภคก็สามารถที่จะเอาน้ำตรงนี้ไปแปรรูปผ่านระบบการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ใส่แท่งอะไรก็ว่ากันไปของท้องถิ่น น้ำที่มีคุณภาพสามารถนำมาอุปโภค บริโภคได้ ร่างกายเราก็แข็งแรง น้ำที่ไม่สะอาด ไม่มีคุณภาพส่งผลต่อร่างกายแน่นอน สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพไม่ดี ไม่แข็งแรง เจ็บป่วยอดแอด ครอบครัวก็ไม่เป็นสุข และเรื่องเกษตรคือชาวบ้านจะสามารถนำน้ำตรงนี้ไปใช้ในเรื่องของการเกษตรได้ค่อนข้างจะเกือบ ๆ เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์จากที่ไม่เคยได้เลย คือได้อีกเท่าตัวนี่เลย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

2. ความมั่นคง: มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รายได้หมายถึงเงินได้สุทธิหลังหักลบรายจ่ายทุกอย่างออกไป รายได้ที่เพียงพอหมายถึงการได้รับรายได้และผลตอบแทนที่เพียงพอและสอดคล้องกับมาตรฐานการดำรงชีวิต ที่ซึ่งชาวบ้านรู้สึกว่าจะมีความเหมาะสมและเป็นธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากงานอื่น

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวว่า เมื่อมีงานที่สามารถประกอบอาชีพได้ ก็มีรายได้มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ผลผลิตการเกษตรก็จะได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ราคาผลผลิตจะสูงขึ้น ลูกหลานไม่ต้องย้ายถิ่นไปยังถิ่นอื่น ดังคำสัมภาษณ์

“เมื่อมีอาชีพที่มั่นคง มีอาชีพเสริมหรืออาชีพทางเลือก โอกาสที่ชาวบ้านจะมีรายได้มากขึ้นเป็นไปได้สูง สามารถเลือกที่จะทำอะไรก็ได้ที่จะทำให้เขามีรายได้ที่เพียงพอ มีน้ำปลูกพืชอะไรเมื่อไรก็ได้ ผลผลิตก็มากขึ้น อาจจะทำให้ผลผลิตทุเรียนออกนอกฤดูกาลได้ ได้ราคาดี คนรุ่นหลังก็ไม่ไปไหน รู้สึกว่าอยู่บ้านมีงานทำมีรายได้ ไม่ต้องไปดิ้นรนหางานทำในเมือง ในโรงงานในกรุงเทพฯหรือเมืองใหญ่ ๆ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายหนึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้นำชาวบ้านข้างต้น แต่ให้มุมมองอีกว่า จะต้องพิจารณาทั้งสองด้าน คือพิจารณาเรื่องรายได้อย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่จะต้องพิจารณาเรื่องรายจ่ายอีกด้วย ทำให้มีรายได้สุทธิมากขึ้น คือเมื่อมีน้ำสามารถปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ ไปรับประทานในครอบครัว ทานกับน้ำพริก ขนมหิน หรืออื่น ๆ ถ้ามีเหลือพอก็สามารถนำไปฝากธนาคารได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ไม่ได้มองที่รายได้อย่างเดียวนะครับ ถ้ามองมุมเดียวอาจจะไม่เพียงพอจะต้องมองทั้งสองมุม อีกมุมคือด้านรายจ่าย มีน้ำ มีปลา มีอาหาร มีหน่อไม้ มีผลไม้มันคงลดรายจ่ายได้ ไม่ต้องไปซื้อปลามาทาน แตงกวา ถั่วฝักยาวยอดกระถิน ใบเหลียง ใบชะมวง มะเขือ อีกเยอะครับ ผักที่กินกับขนมจีนเรียกว่า “ผักเหนาะ” ผักสดพื้นบ้านทางภาคใต้ที่นิยมกินกับขนมจีน ยอดมันปู ยอดมะม่วงหิมพานต์ (หัวครก) สะตอ ลูกเนียง ยอดมะกอก ยอดตำมึง ยอดลูกฉิ่ง เม็ดกระถินกินกับน้ำพริกหรือขนมจีนยังมีน้ำไว้เลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่ สามารถนำไปมากินได้อีก ลดรายจ่ายได้มากครับ รายได้ก็เพียงพอ อาจจะมีเก็บออมไว้ในอนาคตอีกด้วย ที่เหลือนำไปฝากธนาคาร” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ชาวบ้านที่ปลูกพืชผลสามารถนำไปเพิ่มมูลค่าได้ เปลี่ยนจากการผลิตพืชเพื่อนำไปขายให้กับผู้ประกอบการ แต่กลายเป็นผู้ประกอบการด้วย สามารถนำพืชผลการเกษตรมาขายในสถานประกอบการของตนเอง มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะชาวบ้านที่มีฝีมือการทำอาหารและมีความสามารถในการพาณิชย์ ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง

“นอกจากจะปลูกพืชผักไว้กินแล้ว ยังเอามาขายได้ราคา หรือชาวบ้านบางคนมีฝีมือในการทำอาหารก็สามารถเปิดร้านอาหารขายกับข้าวให้กับชาวบ้านด้วยกันหรือนักท่องเที่ยว เคยได้ทานอาหารทางใต้ไหม ที่อร่อยนะ แกงปูใบชะพลู แกงเหลืองหน่อไม้ดอง แกงเหลืองมะละกอ แกงไตปลา แกงพริกหอยแครงใบยี่ห่วย ไข่ต้มขมิ้น กุ้งผัดสะตอ ใบเหลียงผัดไข่

แกงคั่วพริก แกงคั่วสับปะรด แกงบอน แกงกล้วย ผัดเผ็ดกระดูกหมูอ่อน
อีกเยอะ เราสามารถนำเอาผลผลิตการเกษตรมาขาย ได้ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ
และปลายน้ำ เพิ่มมูลค่าได้ถ้ารู้จักดัดแปลง จะมีรายได้ ทำให้เกิดการมีงาน
ทำอีกด้วย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ.
2567)

การพัฒนาระบบแหล่งน้ำได้เขื่อนนั้นหากมีระบบการพัฒนาดำเนินอยู่แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์
ต่อชาวบ้านในชุมชนเมื่อเกิดความมั่นคงแล้วจะทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นตามมาอีกด้วย

3. ความยั่งยืน: เมืองน่าอยู่ เมืองน่าอยู่ (Livable City) คือ เมืองที่มีความพยายามอย่าง
ต่อเนื่องที่จะสร้างสรรค์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและทางสังคมให้อยู่ในสภาพที่
เหมาะสม พร้อมทั้งพยายามขยายทรัพยากรของชุมชนเหล่านี้ให้เพียงพอที่จะส่งเสริมให้ประชาชน
สามารถช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันในวิธีการดำรงชีวิตทุกรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนา
ศักยภาพของแต่ละคนให้สูงสุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวโดยสรุป หมายถึง เมืองที่มีความเหมาะสมกับการ
อยู่อาศัย สามารถให้ความสะดวกสบายและความสุขในการอยู่อาศัยได้นั่นเอง ซึ่งนั่นหมายถึงมีการ
พัฒนาอย่างยั่งยืนจนทำให้พื้นที่ได้เขื่อนรัชชประภากลายเป็นเมืองน่าอยู่ต่อไป

ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวว่า ถ้าหากเกิดการพัฒนาแหล่งน้ำที่สมบูรณ์ในพื้นที่ขึ้น จะทำให้
เกิดการพัฒนายั่งยืนของชุมชน จะส่งผลต่อ บวร. คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ถ้าชาวบ้านไม่มี
รายได้ ไม่มีกำลังก็ยากที่จะช่วยกันดูแลสังคมให้น่าอยู่ ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้าเกิดว่าผลผลิตออกมาดีก็ทำให้สังคมดี มันก็มีผลทั้งหมดอะ
ครับ เราต้องยอมรับว่าสังคมมันองค์ประกอบมันประกอบด้วยหลาย ๆ ด้าน
ใช้ไหมครับ ถ้าประชาชนมีความพร้อมเป็นพื้นฐานเนี่ย บ้าน วัด โรงเรียน
มันก็ต้องวัดกับโรงเรียนก็อยู่ได้กันอยู่แล้วนะครับ ถ้าเรามีที่สวนทุเรียนอยู่
ใกล้กับแหล่งน้ำ แต่เราไม่สามารถที่จะทำผลผลิตออกมาได้ เราก็ไม่รู้จะมี
กำลังตรงไหนไปดูแลสังคมเหมือนกัน ผมมองในเชิงการดูแลสังคมนะครับ”
(ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

เมื่อแหล่งน้ำถูกพัฒนาสมบูรณ์แบบแล้ว ชาวบ้านมีแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อประกอบอาชีพ
ทางการเกษตรที่ดีแล้ว จะนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาชีพ เศรษฐกิจของชุมชนก็ดีขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้าน
กินดีอยู่ดี เกิดความรักหวงแหนท้องถิ่น และอยากเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองให้มี
ความเจริญทัดเทียมกับชุมชนอื่น ๆ ในประเทศ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืนนั้นจะนำมา
ซึ่งความสงบสุขของชุมชนและชาวบ้านในท้องถิ่น ไม่มีการแย่งชิงน้ำในช่วงหน้าแล้ง ดังคำสัมภาษณ์
ของนายอำเภอคีรีรัฐนิคมว่า

“ถ้าสมมุติว่าชลประทานเนี่ยน้ำ จะไม่มีปัญหาอะไรเลยไหม หรือว่าจะมีปัญหอะไรไหม แต่ถ้าสมมุติว่าน้ำอุดมสมบูรณ์เป็นไปตามเป้าที่วางเอาไว้ ชาวบ้านพึงพอใจไม่มีการแย่งน้ำกัน ไม่มีโน่นนี่ ปัญหาก็ไม่เกิด แต่มองว่าจะปลดก็คือปัญหาเรื่องน้ำนี้แหละ ชาวบ้านมีอาชีพที่ถาวร มีรายได้ ความรักและห่วงใยในพื้นที่ที่จะเกิดขึ้น ความสุขก็ตามมา” (นายอำเภอคีรีรัฐนิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

ปริมาณและคุณภาพน้ำที่เหมาะสมจะช่วยรักษาระบบนิเวศในพื้นที่ ระบบนิเวศ (Ecosystem) เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับบริเวณแวดล้อมที่สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ดำรงชีวิตอยู่ ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อม เช่น มีอากาศที่เย็นสบาย มีอาหารที่มั่นคง มีสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ ช่วยสร้างระบบนิเวศอย่างมาก ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรายหนึ่ง

“ใช่ครับผม ที่อื่นอะเพราะว่าที่อื่นนะถ้าไม่ทำก็ไม่เป็นไร เพราะที่อื่นเหมือนอำเภอพุนพินไชยมี น้ำจะมีอยู่เลยขนาดไม่ปล่อยเขื่อนมา อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพินเนี่ยมันกลางน้ำไง แต่ของเรานี้มันต้นน้ำพอไม่ปล่อย น้ำมันก็แห้งเลย ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ได้เลย มันระบบนิเวศมันยังไม่ได้เลย” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนอีกรายว่า ถ้ามีการพัฒนาระบบชลประทานจะส่งผลดีต่อระบบนิเวศ มีน้ำ มีปลา มีต้นไม้ ตลิงไม่พัง ชาวบ้านมีน้ำเพื่อการเกษตร ดังคำสัมภาษณ์

“ผมยังมองในข้อเสียยังไม่เจอแต่ว่าเหมือนผมไม่แน่ใจว่าในระหว่างก่อสร้างอาจจะได้รับผลกระทบบ้างในการก่อสร้างใช้ไหมครับเกี่ยวกับน้ำที่ว่าจะไปสู่ปลายน้ำครับ แต่ว่าถ้าสร้างเสร็จผมมองว่ามันก็น่าแก้ไขปัญหาเรื่องระบบนิเวศได้ ระบบนิเวศธรรมชาติจากคนที่เคยหาปลาในคลองได้จากที่มันแห้งขอดมันก็กลับมาใช้ชีวิตชีวาเพิ่มมากขึ้น หน้าตลิงมันก็ไม่พัง ชาวบ้านก็สูบน้ำไปใช้เพื่อการเกษตรได้ แต่ว่าผลกระทบผมยังอาจจะยังไม่ถึงว่าผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตรงนี้ยังงี้” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

นายอำเภอคีรีรัฐนิคมได้เสนอความคิดเห็นในเรื่องระบบนิเวศว่า ควรจะส่งเสริมให้ชาวบ้านกันพื้นที่ส่วนหนึ่งปลูกป่า จะทำให้มีต้นไม้จำนวนมาก เมื่อระบบนิเวศดี คือความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา เกิดความสมดุลในเรื่องระบบนิเวศ เช่น มีต้นไม้ที่หลากหลาย มีสัตว์ป่า เป็นต้น โดยที่ทางภาครัฐสามารถสร้างกระแสผ่านสื่อสังคมให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและความจำเป็นต่อการปลูกป่า โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ควรจะต้องมีการปลูกฝังแนวคิดการปลูกป่าว่าจะได้

ประโยชน์ ต้นไม้ได้รับการชื่นชมจากด้านความงามตามธรรมชาติและร่มเงา ความสำคัญของต้นไม้ มีมากกว่าความสวยงามและการให้ร่มเงา ต้นไม้มีความสำคัญต่อความอยู่รอดของมนุษย์ เพราะต้นไม้ให้ประโยชน์นับไม่ถ้วน โดยที่บางคนอาจจะมองข้ามไป อันจะส่งผลต่อระบบนิเวศที่ดี ดังคำสัมภาษณ์

“ชาวบ้านก็เฉลี่ยเนี่ยจะอยู่ที่ประมาณ 30 ไร่ ถึง 150 ไร่ นะ เพราะว่าชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเลยก็มีอยู่บ้าง แต่ก็คิดเป็นเปอร์เซ็นต์น้อย 5-10 ไร่ก็น้อย ถ้าเป็นไปได้เนี่ยสงสัยนะว่าทำไมไม่สร้างป่าไม้ ปลุกต้นไม้ สร้างป่าไม้จริง ๆ อยากฝากเรื่องการปลุกต้นไม้ ถ้าสมมุติว่าชาวบ้านทุกคน มีต้นไม้ของตัวเองบ้าง ส่วนบุคคลก็ได้ปลูกทุกที่ โดยเฉพาะที่สวนที่โน้นที่นี่ คือสมมุติจะกะว่าพื้นที่ในจำนวนพื้นที่ 100 ไร่ ควรจะจัดสรรเป็นพื้นที่ป่าสัก 10 ไร่ 20 ไร่ ได้ไหมเอา 10 ไร่พอ ถ้าสัดส่วนเป็นแบบนี้ป่าไม้เรา ต้นไม้เราก็จะมีเยอะนะ ชาวบ้านเขาขาดความรู้มากเลยนะ เพราะฉะนั้นการจัดการชาวบ้านไม่ยากเลย ถ้าเราบอกว่าการปลุกต้นไม้ต้องปลูกแบบไหน อะไรก็ทำอยู่แล้ว คือเดี๋ยวนี้ชาวบ้านโดยเฉพาะโซเซียล สร้างกระแสโซเซียล ทุกเรื่องนะเค้าแยกแยะไม่ค่อยออก แล้วมีเด็กรุ่นใหม่มาด้วย ถ้าเราบอกว่าปลูกแบบนี้มันดี ๆ จะได้ปลูกฝังคนรุ่นใหม่ ต้นไม้เป็นต้นเหตุของความน่าอยู่ของชุมชน” (นายอำเภอศรีรัตนนิคม, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

เมื่อมีความเจริญของพื้นที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการพัฒนาระบบชลประทาน อาจจะมีผู้มาใหม่มาหาซื้อที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพและพักอาศัย ซึ่งที่ดินในพื้นที่และอยู่ในชอยราคาประมาณ 250,000 – 350,000 บาท อาจจะไม่ทำตามที่บรรทัดสถาน (norm) เดิมที่กำหนดไว้ ผู้นำชาวบ้านก็จะใช้วิธีการลงโทษทางสังคม หรือ “Social Sanction” ผู้มาอยู่ใหม่ก็ยากที่จะฝ่าฝืนบรรทัดฐานทางสังคม ดังคำสัมภาษณ์

“ซื้อ 20 ไร่ 6,000,000 บาท แล้วก็สร้างบ้านสำหรับคนเมืองมันโอเค ก็ใช้สำหรับคนในเมืองเพราะค่าเงินถือว่าไม่สูงแต่คนเมืองมาอยู่ที่นี่นะ ผมว่าอยู่ไม่ได้เพราะว่าสังคมเป็นแบบเครือญาติและมีมาตรการของชุมชน ถ้าคนเมืองเห็นต่างชาวบ้านจะไม่คุยด้วย ไม่ให้ความช่วยเหลือ เพราะที่นี่เข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชุมชนมันเล็ก ประชากรแค่หนึ่งพันกว่าคน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

เนื่องจากน้ำในเขื่อนรัชชประภามีไว้เพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า ไม่ได้มีไว้เพื่อการชลประทาน แม้ว่าในช่วงแรกของการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาจะบอกกับชาวบ้านในพื้นที่ว่าจะจัดส่งน้ำเพื่อการอุปโภคและการบริโภคให้ชาวบ้าน พื้นที่ใต้เขื่อนจะไม่แห้งแล้ง มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี แต่เมื่อเวลาผ่านไป

ไม่ได้มีการจัดสรรน้ำมาให้ชาวบ้านตามที่ได้ออกกล่าวไว้ เพียงแต่ปล่อยน้ำมาเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าเท่านั้น ดังนั้นเมื่อมีการปล่อยน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าจะไม่ปล่อยตลอดเวลา และปล่อยน้ำจำนวนมากลงในคลองแสง พื้นที่ต้นน้ำที่ติดกับคลองแสงได้รับผลกระทบ ไม่สามารถดูน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรได้ทัน ถ้าสร้างฝายมีชาวบ้านได้ประโยชน์จำนวนมาก ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง

“มีหรือเปล่าผมไม่กล้าการันตี แต่ผมว่าบุคคลที่รับประโยชน์น่าจะเยอะในเรื่องของว่าจากที่ไม่เคยมีแหล่งน้ำในการรดพืชผลทางการเกษตรกลับมามีชีวิตชีวาเพิ่มมากขึ้น เพราะต้องยอมรับว่าเวลาเขื่อนปล่อยน้ำปี ปล่อยน้ำด้วยความเร็วหัวตูมมันไม่สามารถที่จะดูทัน ก็เท่ากับว่าคนในคลองแสงได้รับผลกระทบโดยตรงเลยก็คือไม่สามารถที่จะดูน้ำ แม้กระทั่งเขื่อนปล่อยน้ำมาก็ไม่สามารถดูน้ำไปใช้ได้ทัน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายว่าต้องรอน้ำเพื่อการเกษตรจากการปล่อยน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าของเขื่อนรัชชประภา ในช่วงไม่ปล่อยน้ำ น้ำในคลองแทบจะไม่มีเลย ชาวบ้านที่มีรายได้น้อยก็ต้องไปรับจ้าง เข้าไปทำงานในเมือง เนื่องจากการมีน้ำเพื่อการดำรงชีพทั้งในชีวิตประจำวันและการเกษตร จะทำให้เป็นเมืองน่าอยู่ ดังคำสัมภาษณ์

“เป้าหมายหลักคือกระแสไฟฟ้า แต่ว่าช่วงนี้ไปดูได้เลยว่าไม่มีน้ำนะในคลองไม่มีน้ำ เพราะช่วงนี้ไม่มีโครงการที่จะปล่อยเพื่อปั่นกระแสไฟฟ้า ถ้าช่วงไหนที่เขามียี่ป่นกระแสไฟฟ้าเขาถึงจะปล่อยน้ำมาให้จริง ๆ ผมว่าถึงไม่ปั่นกระแสไฟฟ้าก็ต้องปล่อยมาให้ชาวบ้านใช้บ้าง พวกที่ปลูกผัก ปลูกผลไม้ ตอนนี้อร่อยร้องเพลงร่ออย่างเดียว ไม่มีน้ำชาวบ้านที่นี้ส่วนมากเป็นเกษตรกร เกษตรทำอาชีพเกษตรกรรมย่อมต้องอาศัยน้ำเป็นเรื่องธรรมดา” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ชลประทานนายหนึ่งก็กล่าวในทำนองเดียวกัน ต้องรอน้ำจากเขื่อนรัชชประภา ถ้าไม่มีการผลิตกระแสไฟฟ้าในคลองแทบจะไม่มี ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรอยู่อย่างลำบาก ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตลอดทั้งปี ต้องรอน้ำจากเขื่อนรัชชประภา แม้ว่าจะมีการปล่อยน้ำจากเขื่อนรัชชประภาที่มีการปล่อยน้ำที่มากเกินไปเกินความต้องการ ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ใต้เขื่อนนะครับ คือเค้าจะจัดตั้งกลุ่มกัน คือจากที่เห็นนะคือพื้นที่ใต้อ่างเป็นคลองเรียกว่าคลองแสน ตรงนั้นถ้าไปตอนที่เขื่อนยังไม่ปล่อยน้ำสถานการณ์ปกติ น้ำจะนอนกันคลองแทบไม่มีน้ำเลย แต่พอเวลา

การไฟฟ้าเค้าจะปั่นไฟมันก็เปิดมาตูมเดียวเลยปล่อยมาเอ่อเลย เก็บน้ำแทบไม่ได้ อาชีพเกษตรกรรมไม่มีน้ำลำบากมาก” (เจ้าหน้าที่ชลประทานนายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 22 ก.พ. 2567)

จากการปล่อยน้ำที่ไม่เสถียรของเขื่อนรัชชประภาส่งผลให้พื้นที่ริมแม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำศรีรัฐบางช่วงเกิดตลิ่งพังลงมา เนื่องจากบางช่วงมีน้ำมาก บางช่วงมีน้ำน้อย ตลิ่งก็เลยพังเป็นจำนวนหลายไร่ด้วยกัน ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง

“ก็มี ตอนนี้อยู่มาจากการเหตุการณ์ของการสร้างเขื่อนก็คือตลิ่งพัง เขื่อนรัชชประภาเนี่ยแหละส่วนที่ได้รับผลกระทบเยอะที่สุดก็คือ อำเภอบ้านตาขุน ตลิ่งพังเพราะระดับน้ำในเขื่อนมันไม่เสถียร มันไม่เที่ยงครับ เดียวมีน้ำมาก เดียวมีน้ำน้อย ตลิ่งพัง 3 แห่ง คือ 1 แห่งที่หมู่ 2 และ 2 แห่งที่หมู่ 5” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

น้ำจากเขื่อนรัชชประภาไหลลงแม่น้ำแสง แล้วจึงไหลลงแม่น้ำพุมดวง แม่น้ำพุมดวงใช้เป็นแนวเขตธรรมชาติของการแบ่งพื้นที่ตำบล โดยที่ฝั่งหนึ่งเป็นตำบลพะแสงกับตำบลพรุไทย อีกฝั่งคือตำบลเขาวง ซึ่งการปล่อยน้ำจากเขื่อนรัชชประภาส่งผลให้ที่ดินที่ติดแม่น้ำพุมดวงฝั่งตำบลเขาวงโดนกัดเซาะ ตลิ่งที่อยู่ฝั่งตำบลเขาวงล่มลงในแม่น้ำ ถูน้ำกัดเซาะพังเป็นจำนวนหลายไร่ ที่ดินบางแปลงเสียหายไป 3 ไร่ บ้าง 10 ไร่ บ้าง รวมทั้งหมดก็เกือบ 100 ไร่ พืชผลที่เสียหายคือพืชเศรษฐกิจ เช่นทุเรียน เงาะ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์

“แม่น้ำพุมดวงที่ไหลจากท้ายเขื่อนที่ปั่นกระแสไฟฟ้า ลำน้ำพุมดวงฝั่งนี้เป็น ต.เขาวงทั้งหมด อีกฝั่งเป็น ต. พะแสง และ ต.พรุไทย คือเป็นแม่น้ำคั่นกลางตำบล แต่การไฟฟ้าดูแลแค่เฉพาะฝั่งบ้านพรุไทย แล้วฝั่งที่ได้รับผลกระทบคือ ฝั่ง ต.เขาวง ตลอดเลย ที่ดินบางแปลงของชาวบ้านโดนกัดเซาะไป 3 ไร่ บางแปลง 10 ไร่ อาจเหลือซัก 5 หรือ 6 ไร่ เพราะที่เหลือก็อยู่ในลำคลองหมดแล้ว ลำคลองก็กว้างครึ่ง แต่ว่าที่ดินของชาวบ้านที่เป็นพวกปลูก ทุเรียน เงาะ ลองกองไว้ก็พังไปหมด คิดว่าการดินขึ้นเสียหายไปก็เกือบร้อยไร่ครับ เพราะว่ามันลำคลองพุมดวงมันผ่านยาวเลย ร้อยไร่ที่เสียหายเป็นสวนผลไม้ สวนยางพารา แล้วปาล์มน้ำมัน คือเป็นพืชหลักของที่นี่” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2550 เห็นชอบจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์มิติใหม่ของการอยู่ร่วมกันระหว่างโรงไฟฟ้ากับชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า อันจะเป็นแนวทางการพัฒนาพลังงานอย่างยั่งยืน และเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในอนาคตต่อไป กระทรวงพลังงานได้กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนา

ชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาเงินทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมในชุมชนพื้นที่รอบโรงไฟฟ้า ซึ่งได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้าหรือการผลิตไฟฟ้า

กองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าหรือชาวบ้านเรียกว่าเงินรอบโรงไฟฟ้านี้จะจัดสรรให้ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างโรงไฟฟ้าตำบลละ 4,000,000 บาท สามารถนำไปพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ได้ แต่ตำบลเขาวงไม่ได้รับเงินรอบโรงไฟฟ้าทั้ง อบต. เขาวง และเทศบาลตำบลบ้านตาขุน โดยได้รับผลกระทบอย่างมาก แต่ตำบลพรุไทยกับตำบลพะแสงได้รับไม่มากนัก โดยที่สาเหตุที่ ต.เขาวงไม่ได้เนื่องจากอยู่ห่างจากเขื่อนรัชชประภามากกว่า 5 กม. ดังคำสัมภาษณ์

“เงินรอบโรงไฟฟ้าคือ ที่เขาได้จากการกำไรการผลิตกระแสไฟฟ้าที่ขายแล้วเอามาแบ่งกันเป็น ก็คือ ตำบลพะแสง ตำบลพรุไทย ตำบลเขาวง ซึ่งเงินเหล่านี้ก็มาหารกันเสร็จแล้วก็อยู่ตำบลละประมาณ 4,000,000 บาท ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอะไรก็ได้ แต่ตำบลของผมไม่ได้ ผมก็ถือว่าตำบลของผมน่าจะเป็นลูกเมียน้อย พื้นที่ตำบลของผมจะไม่ได้สิทธิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเขาอ้างว่ารัศมีเกิน 5 กิโลเมตรเงินรอบโรงไฟฟ้าไม่ได้ เขาให้ตำบลอื่นหมดนะ แต่สำหรับตำบลเขาวงไม่ได้เลยทั้งเทศบาลและ อบต. เพราะมีลำคลองพุมดวงที่รับน้ำมาจากเขื่อนไหลผ่านคลองพระแสง ซึ่งอำเภอบ้านตาขุนก็เหลือเฉพาะตำบลเขาวงตำบลเดียวที่เกิน 5 กิโลเมตร ผมเคยคุยกับผู้ที่ฟังเกษียณ ว่าผู้ว่าไม่เอ็นดูตำบลเขาวงบ้างผลกระทบที่ตลิ่งพังเยอะที่สุดคือตำบลเขาวง ตำบลพะแสงก็ไม่เยอะ ตำบลพรุไทยก็ไม่เยอะ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

กล่าวโดยสรุปธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อผลสัมฤทธิ์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้ง 3 ประการ คือ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหาร เนื่องจากมีปริมาณน้ำที่เพียงพอและทั่วถึงก็จะสามารถปลูกพืชผลการเกษตรได้เป็นอาหารให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคม เกิดความมั่นคงทางอาหาร เมื่อมีเหลือกินเหลือใช้ก็สามารถนำไปขายสร้างรายได้ และมีงานทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่เกิดการว่างงานตามฤดูกาล การมีงานทำและมีอาชีพทางเลือก ก็จะส่งผลต่อความมั่งคั่งในครอบครัว มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต สามารถลดรายจ่ายได้จากพืชผักที่ปลูกไว้ และประการสุดท้ายเกิดระบบนิเวศที่สมดุลทำให้เกิดความยั่งยืนคือเป็นเมืองน่าอยู่ มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำ มีปลา มีต้นไม้ ตลิ่งไม่พัง ชาวบ้านมีน้ำเพื่อการเกษตร

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาให้น้ำหนักและใช้อัตวิสัย (subjective) ของผู้วิจัยในมิติวิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยพิจารณาเรียงลำดับว่ามิติใดสำคัญมากที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่า ความมั่นคงสำคัญที่สุด รองลงมาคือ ความมั่งคั่ง ลำดับสุดท้ายคือ ความยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1. ความมั่นคง	4.33	0.25	มากที่สุด	1
2. ความมั่งคั่ง	4.21	0.28	มากที่สุด	2
3. ความยั่งยืน	3.77	0.27	มาก	3
รวม	4.10	0.27	มาก	-

จากตารางที่ 4.16 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยภาพรวมมีค่า $\bar{X}=4.10$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับมาก มิติความมั่นคงมีค่า $\bar{X}=4.33$, S.D.=0.25 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 มิติความมั่งคั่งมีค่า $\bar{X}=4.21$, S.D.=0.28 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 และ ความยั่งยืนมีค่า $\bar{X}=3.77$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 3

วิเคราะห์ได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงก่อนเป็นลำดับแรก เนื่องจากความมั่นคงเกี่ยวกับเรื่องรายได้ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ถ้ามีความมั่นคงก็จะส่งผลต่อความยั่งยืน

ซึ่งรายละเอียดในแต่ละวิสัยทัศน์มีดังนี้

1. ความมั่นคง มีข้อคำถาม 5 ข้อ ดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่
ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคงต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	ทำให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี เป็นสังคมน่าอยู่	4.23	0.24	มากที่สุด	5
2	ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความ อบอุ่น	4.26	0.26	มากที่สุด	4
3	ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงาน และรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต	4.35	0.27	มากที่สุด	3
4	ทำให้มีรายได้เพียงพอและมีการออมสำหรับ วัยเกษียณ	4.45	0.19	มากที่สุด	1
5	ทำให้มีความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และ น้ำ มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน	4.38	0.28	มากที่สุด	2
รวม		4.33	0.25	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 4.17 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบ
ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคงมีค่า $\bar{X}=4.33$, S.D.=0.25 อยู่ในระดับมาก
ที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ดังนี้

ข้อ 1) ทำให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี เป็นสังคมน่าอยู่มีค่า $\bar{X}=4.23$,
S.D.=0.24 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 5 ข้อ 2) ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความ
อบอุ่นมีค่า $\bar{X}=4.26$, S.D.=0.26 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 4 ข้อ 3) ทำให้ประชาชนมีความ
มั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีค่า $\bar{X}=4.35$, S.D.=0.27 อยู่ใน
ระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 4) ทำให้มีรายได้เพียงพอและมีการออมสำหรับวัยเกษียณ มีค่า
 $\bar{X}=4.45$, S.D.=0.19 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 และข้อ 5) ทำให้มีความมั่นคงของอาหาร
พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัยและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินมีค่า $\bar{X}=4.38$, S.D.=0.28 อยู่ใน
ระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2

การวิเคราะห์ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานใน
พื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคงอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เนื่องจากการพัฒนาระบบ
ชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา นั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญ ถ้ามีน้ำอย่างเพียงพอและทั่วถึงก็
จะส่งผลต่อรายได้ที่จะนำมาจัดหาปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อครองชีพ คือ ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร
เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

2. ความมั่นคง มีข้อคำถาม 5 ข้อ ดังตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่
ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคง

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโต	4.12	0.31	มาก	5
2	เกิดความเสมอภาคพัฒนาอย่างทั่วถึง	4.15	0.28	มาก	3
3	คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น	4.36	0.35	มากที่สุด	1
4	ชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในการแข่งขันกับโลกภายนอก	4.13	0.29	มาก	4
5	มีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียง	4.28	0.22	มากที่สุด	2
รวม		4.21	0.28	มากที่สุด	-

จากตารางที่ 4.18 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคงมีค่า $\bar{X}=4.21$, S.D.=0.28 อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อ 1) จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโตมีค่า $\bar{X}=4.12$, S.D.=0.31 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 5 ข้อ 2) เกิดความเสมอภาคพัฒนาอย่างทั่วถึงมีค่า $\bar{X}=4.15$, S.D.=0.28 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 3 ข้อ 3) คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมีค่า $\bar{X}=4.36$, S.D.=0.35 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 4) ชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในการแข่งขันกับโลกภายนอกมีค่า $\bar{X}=4.13$, S.D.=0.29 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 4 และข้อ 5) มีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียงมีค่า $\bar{X}=4.28$, S.D.=0.22 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2

วิเคราะห์ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความมั่นคงนั้นข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ข้อ 2) คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น และข้อ 5) มีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียง เนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวของชาวบ้านที่ต้องการมีอาชีพที่มั่นคง มีอาชีพทางเลือกที่สามารถลดความเสี่ยงในการดำรงชีพ เข้าทำนองต้อง “มีจุจุกหลายรู”

3. ความยั่งยืน มีข้อคำถาม 4 ข้อ ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่
ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความยั่งยืน

ลำดับ	ประเด็น	$\bar{X}$	(S.D.)	ระดับ	ลำดับที่
1	มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	3.88	0.28	มาก	2
2	ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น	4.32	0.35	มากที่สุด	1
3	คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้อ อาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม	3.75	0.21	มาก	3
4	รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวม อย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมี ส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วน ในสังคม	3.12	0.26	ปานกลาง	4
รวม		3.77	0.27	มาก	-

จากตารางที่ 4.19 ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความยั่งยืนมีค่า $\bar{X}=3.77$, S.D.=0.27 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อ 1) มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีค่า $\bar{X}=3.88$, S.D.=0.28 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 2 ข้อ 2) ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้นมีค่า $\bar{X}=4.32$, S.D.=0.35 อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 ข้อ 3) คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมมีค่า $\bar{X}=3.75$, S.D.=0.21 อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับที่ 3 และข้อ 4) รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมมีค่า $\bar{X}=3.12$, S.D.=0.26 อยู่ในระดับปานกลาง เป็นลำดับที่ 4

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อความยั่งยืนนั้น ข้อ 2) ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และเป็นลำดับแรก น่าจะเนื่องจากถ้ามีน้ำที่อุดมสมบูรณ์จากการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนฯ จะทำให้การปลูกพืชทำได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นพืชสวนหรือพืชไร่ ส่วนข้อ 4) รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง อาจจะเนื่องจากการที่เขื่อนรัชชประภาไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้ามาแสดงมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการปล่อยน้ำมาให้ชาวบ้าน แม้ว่าจะทำหนังสือร้องเรียนไปยังระดับต่าง ๆ แล้วก็ตาม

ตารางที่ 4.20 เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ประเด็น	ลำดับที่จากการวิจัยเชิงคุณภาพ	ลำดับที่จากการวิจัยเชิงปริมาณ	สรุป
1. ความมั่นคง	1	1	1
2. ความมั่งคั่ง	2	2	2
3. ความยั่งยืน	3	3	3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ มิตินี้ความมั่นคงสำคัญที่สุด รองลงมาคือความมั่งคั่ง สุดท้ายคือ ความยั่งยืน เนื่องจากความมั่นคงและความมั่งคั่งมีความชัดเจนและเป็นเรื่องใกล้ตัวของชาวบ้านที่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ ชาวบ้านเล็งเห็นว่าจะส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น มีความมั่นคงแห่งมนุษย์ (Human security) จึงให้ความสำคัญก่อนเป็นลำดับต้น ส่วนความยั่งยืนนั้นค่อนข้างเป็นนามธรรม ที่จะต้องใช้ระยะเวลาจึงจะเกิดผล แต่เป็นวาทกรรมที่สร้างความสุขให้กับทุกคน ทุกรุ่น และทุกระดับที่ควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้บริหารเขื่อนรัชชประภาไม่สนใจและไม่ใส่ใจความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ผู้นำชาวบ้านเคยร้องเรียนเกี่ยวกับเงินรอบโรงไฟฟ้าและการปล่อยน้ำของเขื่อนรัชชประภาหลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนอง ชาวบ้านรู้สึกยังไม่เดือดร้อนเนื่องจากที่ดินยังอุดมสมบูรณ์ ดังคำสัมภาษณ์

“ร้องเรียนหลายครั้งแล้วมันสู้ไม่ได้ ก็ร้องเรียนแฉนี้แหละ แต่ว่าเหมือนผมบอก ของเรานั้นไม่กระทบกับชาวบ้านเท่าไร คือชาวบ้านเหมือนไม่เดือดร้อนไง ไม่เหมือนภาคอื่นอะที่ว่าเค้าต้องการตอมใช้น้ำ บ้านเราคือมันแบบอยู่แบบสบาย ๆ เหมือนพื้นที่ยังอุดมสมบูรณ์ไง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 21 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่ามีการยื่นหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้แก้ไขโครงการ ๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน ยื่นหนังสือไปหลายครั้ง แต่มีการเปลี่ยนผู้บริหารเขื่อนรัชชประภาทุก 2 ปี ไปเจรจาหลายครั้งแล้วไม่เป็นผล สร้างเขื่อนรัชชประภาชาวบ้านไม่ค่อยได้

ประโยชน์ แต่เมื่อได้รับผลกระทบทางผู้นำชาวบ้านจะต้องดูแล แต่ทางเขื่อนรัชชประภาไม่ดูแลดังกล่าว
สัมภาษณ์

“คือหลายครั้งหลายคราแล้วครับ ผมเองนะไม่เคยทำหนังสือไป แต่หลายท่านเคยทำหนังสือทั้งนี้จดแจ้งจากพูดคุย แต่อย่างที่ผมบอก 2 ปี เขาก็เปลี่ยน ผอ. ใหม่ เปลี่ยนผู้บริหารใหม่ เขาไม่รู้จะหยิบเรื่องเดิมมาไหม นี่ก็ออกใหม่ ผมเจรจาไปหลายครั้งแล้วมันไม่เกิดผลอะไรเลย ผมอยากตั้งกระทู้กับ ผอ. เชื้อนด้วยซ้ำ ผมมีคำถามในใจมานานแล้วนะ ผมอยากรู้ว่าในการที่มาสร้างเขื่อนอย่างน้อย ๆ นะเขื่อนเกิดประโยชน์ไม่เยอะกับพื้นที่ แต่ผลกระทบที่ว่าทางผมได้รับเขาต้องดูแล ถูกต้องไหม ไอ้ที่เรียกร้องผลประโยชน์ไว้ทีหลัง แต่สิ่งที่ผมจะเรียกร้องให้ชาวบ้านคือเรื่องผลกระทบส่งผลต่อชาวบ้านนี้เขาต้องดูแลก่อน” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 20 ก.พ. 2567)

2. ภาพลักษณ์ไม่ดีของเขื่อนรัชชประภา ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตไม่จริงใจ บอกอย่างทำอย่าง คือบอกว่าเมื่อก่อสร้างเขื่อนจะมีท่อน้ำจากเขื่อนให้เกษตรกรในพื้นที่ท้ายเขื่อนมีน้ำใช้ตลอด สุดท้ายก็ไม่มี ดังคำสัมภาษณ์

“ตอนเขาสร้างเขื่อนเขาบอกว่ามีพื้นที่ใช้น้ำ มีน้ำใช้ อย่างพอเพียงผมว่าจริง ๆ แล้วเขาโกหกประชาชน เขาบอกว่าเขามีประตุน้ำให้ประตูหนึ่งเพื่อจัดจ่ายน้ำมาให้เกษตรกรที่อยู่ใต้เขื่อนเขามีท่อมาให้ แต่สุดท้ายไม่มีให้แก่เกษตรกรที่อาศัยอยู่ใต้เขื่อน ต้องมีระบบน้ำให้มาเพื่อดูแลเกษตรกร แต่ตอนนี้ไม่มีประตุน้ำ แต่ตอนเขียนโครงการเขาบอกว่ามีเขาจะทำให้เพื่อช่วยเหลือประชาชน บอกว่าจะมีให้ บอกในหลวง ร. 9 ว่ามีให้” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, วันที่ 19 ก.พ. 2567)

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านอีกรายว่า ตอนก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาบอกว่าจะมีระบบชลประทานให้กับพื้นที่ท้ายเขื่อน แต่ทุกวันนี้จะมีการปล่อยน้ำก็ต่อเมื่อมีการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งปล่อยน้ำเป็นจำนวนมาก น้ำในคลองก็มี แต่เมื่อไม่ได้ผลิตกระแสไฟฟ้า ก็ไม่มีการปล่อยน้ำ น้ำในคลองก็แห้ง ดังคำสัมภาษณ์

“ตัวเขื่อนเนี่ยสร้างขึ้นมาเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ถามว่าตอนนั้นที่เขาสร้างเขื่อนใหม่ ๆ ตอนที่ผมอายุประมาณ 5 ขวบ ผมก็ไม่รู้หรอกว่าเขาพูดกันยังงี้บ้าง ประวัติความเป็นมาเล่ากันมาเป็นปากต่อปากว่าปัจจัยหลักคือผลิตกระแสไฟฟ้า รองลงมาคือชลประทานเพื่อส่งจ่ายกระแสน้ำให้ชาวบ้าน แต่ถามว่าชลประทานจะจ่ายน้ำให้ชาวบ้าน แต่ทุกวันนี้ชาวบ้านเขาพยายามดึงน้ำมาเอง ถ้าถามความรู้สึกละ ผมนะ น้ำของเหลือจากการปั่นกระแสไฟก็

ปล่อยมาตามลำคลองธรรมชาติ ช่วงนี้เขาไม่มีแผนปั่นกระแสไฟฟ้าน้ำก็ไม่มี
ในคลองน้ำแห้ง ถ้าในคลองจะมีน้ำก็ต่อเมื่อเขาปั่นกระแสไฟฟ้ากัน” (ผู้นำ
ชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

**3. วินัยในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เพียงพอ ทำให้
มีหนี้สินค่าไฟจำนวนมาก** ในการสร้างอ่างเก็บน้ำของกรมชลประทานจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ
กลุ่มผู้ใช้น้ำ และกรมชลประทานจะจัดสรรเงินงบประมาณค่าไฟฟ้าให้เดือนละ 20,000 บาทเป็น
เบื้องต้น ถ้ามีการใช้ไฟฟ้าเกินกว่านี้จะต้องเรียกเก็บจากผู้ใช้น้ำ แต่ในปัจจุบันกลุ่มผู้ใช้น้ำบางกลุ่มมี
หนี้สินค่าไฟฟ้ามากกว่า 200,000 บาท ก็มาขอให้อำเภอช่วยเหลือ และถ้าจะโอนให้องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ ก็คงจะลำบาก ชาวบ้านควรที่จะเสียค่าไฟฟ้ากันเอง ดังคำสัมภาษณ์

“ก็ถ้าตั้งใจก็ต้องได้สร้างนะ ขอให้ทำงานตรงไปตรงมาต้องได้สร้าง
แต่ปัจจุบันต้องเข้าใจคือปัจจุบันนี้อ่างเก็บน้ำหลาย ๆ ที่ที่ชลประทานเข้ามา
สร้าง มันก็มีปัญหาค่าไฟเยอะบ้าง ปัญหาชาวบ้านร้องเรียนมา
เรื่องค่างค่าไฟอย่างเช่นของที่ศิริรัตน์ ที่ท่านองคมนตรีฟังลงมาค่างค่าไฟฟ้า
อยู่ 200,000 กว่าบาท ทำหนังสือมาถึงนายอำเภอให้ช่วยหาแนวทางจ่ายค่า
ไฟให้อยู่...ชลประทานให้เดือนละ 20,000 ชาวบ้านกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ใช้จาก
กรมชลประทานไปบริหารจัดการไม่รู้เป็นไง ปรากฏว่าค่าไฟฟ้าไม่พอ ชาว
บ้านนะค่างอยู่ประมาณ 200,000 กว่าบาทแล้วตอนนี้ ไม่รู้บริหารจัดการเงิน
แบบไหนหรือว่าระบบเป็นยังไง...มันน่าจะมีปัญหาสักอย่างไม่ระบบก็คนสอง
อย่าง ความกังวลก็คือเรื่องงบประมาณ ถ้ามีอะไรขึ้นมาคือสมมติถ้าก็ต้อง
โอนให้กับชาวบ้านอยู่ดี คือพอจะโอนให้ อบต. ในท้องถิ่นแบบนี้เขาก็ไม่ค่อย
รับแหละ มันต้องมองว่าปัญหาคืออะไร มันก็วน ๆ อยู่” (นายอำเภอศิริรัฐ
นิคม,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 19 ก.พ. 2567)

4. ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงพัง ผลจากการที่เขื่อนรัชชประภาปล่อยน้ำดังกล่าว ส่งผลต่อ
การพังของตลิ่ง เนื่องจากมีปริมาณน้ำไม่เสถียร บางช่วงมีน้ำปริมาณมาก บางช่วงมีปริมาณน้ำน้อย
ในช่วงมีปริมาณน้ำน้อยตลิ่งก็จะพังลงมา ดังคำสัมภาษณ์

“ตลิ่งพังตลอดเส้นทางเยอะครับ พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในเรื่อง
ของตลิ่งพังพื้นที่ท้ายเขื่อนก็จะมีระยะยาวเลยจะมี อำเภอบ้านตาขุน อำเภอ
ศิริรัตน์นิคม และพุนพิน ระยะทางจะค่อนข้างเยอะ เนื่องจากว่าเราต้อง
ยอมรับว่าถ้าจากเขื่อนไม่ปล่อยฝนไม่ตกที่คลองส่งน้ำก็จะไม่มี พอน้ำไม่มี
ก็ต้องอาศัยน้ำจากแม่น้ำตาปีด้านล่าง เพื่อดันน้ำขึ้นมา เมื่อน้ำไม่มีอยู่ในลำ
คลอง หน้าที่ลิ่งมันก็ต้องพังนี่คือประเด็น ทำยังไงที่จะแก้ไขปัญหาระยะยาว
ได้ความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นแค่ตำบลเขาพัง พะแสง หรือตำบลของบ้านตา

ขุน มันยังความเดือดร้อนไปให้พื้นที่ด้านล่างด้วยครับ” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 20 ก.พ. 2567)

5. การพัฒนาระบบชลประทานที่แตกต่างกันระหว่างกรมชลประทานกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้าน ดังกล่าวแล้วว่าทางกรมชลประทานได้เคยมาสำรวจแล้วจะใช้ระบบท่อใช้งบประมาณ 2,500 ล้านบาท แต่ไม่มีความคุ้มค่าในการดำเนินการ แต่ความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้านเห็นว่าน่าจะสร้างฝายเก็บกักน้ำก็จะเพียงพอใช้งบประมาณไม่มากนัก จึงยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัด

เมื่อสอบถามถึงสถานที่ก่อสร้างฝายน้ำล้นก็มีความคิดเห็นแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำชาวบ้านในระดับจังหวัดเห็นว่าน่าจะสร้าง 4 จุด หมู่ 2 ตำบลเขาพัง หมู่ที่ 5 ตำบลพะแสง ปากคลองตรงบริเวณระหว่างคลองแสนกับคลองสกที่มาบรรจบกันตรงนั้นหนึ่งจุด และบริเวณทำน้าวัดตาขุนหมู่ที่ 4 ตำบลเขาวง ดังคำสัมภาษณ์

“ถ้ามีการสร้างฝายเหล่านี้นัก 4 ฝาย จะสร้างบริเวณถ้าแมว หมู่ที่ 2 ตำบลเขาพังครับ ซึ่งเคยมีการสำรวจไปครั้งนึง ในเรื่องระดับความสูงต้องให้ตามหลักวิศวกรรมเท่านั้น จุดที่สองก็คือตรงบริเวณเหนือตรงบริเวณท่าวัดพระแสง หมู่ที่ 5 ตำบลพะแสง และจุดอีกจุดนึงไปตรงที่ปากคลองตรงบริเวณระหว่างคลองแสนกับคลองสกที่มาบรรจบกันตรงนั้นหนึ่งจุด จะได้รับประโยชน์มีตำบลต้นญวน ตำบลพะแสง และตำบลบางกลางด้วยนะครับ และก็ถัดมาจุดที่ 4 ก็ตรงบริเวณทำน้าวัดตาขุนหมู่ที่ 4 ตำบลเขาวง” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผู้นำชาวบ้านอีกรายเห็นว่าควรสร้างฝายที่ หมู่ที่ 3-4 ตำบลพะแสง หมู่ 2 ตำบลเขาพัง ดังคำสัมภาษณ์

“ครับก็มี หมู่ 4-3 ตำบลพะแสง แล้วก็ตำบลเขาพัง หมู่ 2 ครับ แล้วถ้าให้ตีเหมือนของตำบลเขาวงก็ทำได้เหมือนกัน แต่ทำเป็นใหญ่หน่อย เพราะว่ามันจะมีคลองส่งอีกคลองหนึ่งระหว่างตำบลพะแสงกับเขาวงอะ มันเป็นคลองส่งใหม่มันต้องทำใหญ่ แต่ถ้าทำของตำบลเขาวงได้มันก็โอเคอยู่เราก็ได้ผลประโยชน์” (ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

6. การอุทิศที่ดินหรือการเวนคืนที่ดินเพื่อพัฒนาระบบชลประทานเป็นเรื่องยาก เมื่อมีการพัฒนาระบบชลประทานต้องการที่ดินเพื่อการก่อสร้าง ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่หรือขนาดกลางจะมีค่าเวนคืนที่ดิน แต่โครงการขนาดเล็กจะต้องอุทิศที่ดิน ซึ่งมักจะมีปัญหา ดังคำสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมชลประทานรายหนึ่ง

“การอุทิศที่ดินเค้าย่อมจะช่วยให้ ถ้าเป็นโครงการขนาดเล็กก็จะนะโครงการระดับจังหวัดอะไรอย่างนี้ เรียกเป็นโครงการขนาดเล็กอะ เรื่องการอุทิศที่ดินอะไรค่อนข้างจะพูดยาก แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดกลางขนาดใหญ่อะที่เค้ามียกค่าตอบแทนให้ตรงนี้ก็จะมีค่าเวนคืนให้ไม่ค่อยจะมีปัญหา แต่บางพื้นที่ก็มีปัญหะได้ไม่คุ้มอะอะไรอย่างนี้” (เจ้าหน้าที่ชลประทานนายหนึ่ง,สัมภาษณ์ส่วนบุคคล,วันที่ 21 ก.พ. 2567)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 รายเสนอปัญหา/อุปสรรค ดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ปัญหา/อุปสรรค

ลำดับ	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	มีน้ำไม่เพียงพอและทั่วถึงการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	36	43.90
2	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยเขื่อนรัชชประภาไม่สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อน ไม่มีความจริงใจ	19	23.17
3	ภาครัฐไม่ให้ความสำคัญและสนใจกับการพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอย่างจริงจัง	15	18.29
4	กลุ่มหลายกลุ่มขาดความเข้มแข็ง การทำงานแบบเครือข่ายไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผล ผู้นำชาวบ้านจะมีหลายตำแหน่ง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง	8	9.76
5	หน่วยงานระดับจังหวัดและระดับอำเภอไม่ค่อยประชาสัมพันธ์ในเรื่องการชลประทาน ขอความร่วมมือลำบาก	4	4.88
รวม		82	100.00

จากตารางที่ 4.21 พบว่าปัญหา/อุปสรรคประการแรกคือ 1) มีน้ำไม่เพียงพอและทั่วถึงการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 36 รายหรือร้อยละ 43.90 ข้อ 2) การไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยเขื่อนรัชชประภาไม่สนใจความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ท้ายเขื่อน ไม่มีความจริงใจ จำนวน 19 รายหรือร้อยละ 23.17 ข้อ 3) ภาครัฐไม่ให้ความสำคัญและสนใจกับการพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอย่างจริงจังจำนวน 15 รายหรือร้อยละ 18.29 ข้อ 4) กลุ่มหลายกลุ่มขาดความเข้มแข็ง การทำงานแบบเครือข่ายไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผล ผู้นำชาวบ้านจะมีหลายตำแหน่ง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจำนวน 8 รายหรือร้อยละ 9.76 และข้อ 5) หน่วยงานระดับจังหวัดและระดับอำเภอไม่ค่อยประชาสัมพันธ์ในเรื่องการชลประทาน ขอความร่วมมือลำบาก จำนวน 4 รายหรือร้อยละ 4.88

ส่วนข้อเสนอแนะที่มาจากแบบสอบถามมีดังตารางที่ 4.22 ดังนี้

ตารางที่ 4.22 ข้อเสนอแนะ

ลำดับ	รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1	ควรทำความเข้าใจประชาคมกับเขื่อนรัชชประภาในการปล่อยน้ำมาใช้ในการเกษตรในพื้นที่ท้ายเขื่อน และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมด้วย	26	32.50
2	ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับการปล่อยน้ำของเขื่อนรัชชประภาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้าน	19	23.75
3	ควรมีการศึกษาการพัฒนาระบบชลประทานที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อกำหนดโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการ/ปัญหาที่แท้จริง	15	18.75
4	ควรมีการจัดสรรงบประมาณของกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าให้กับพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการปล่อยน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม	12	15.00
5	ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา	8	10.00
รวม		80	100.00

จากตารางที่ 4.22 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะดังนี้ ข้อ 1) ควรทำความเข้าใจประชาคมกับเขื่อนรัชชประภาในการปล่อยน้ำมาใช้ในการเกษตรในพื้นที่ท้ายเขื่อน และประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมด้วย จำนวน 26 รายหรือร้อยละ 32.50 ข้อ 2) ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อหาข้อยุติเกี่ยวกับการปล่อยน้ำของเขื่อนรัชชประภาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของชาวบ้านจำนวน 19 รายหรือร้อยละ 23.75 ข้อ 3) ควรมีการศึกษาการพัฒนาระบบชลประทานที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อกำหนดโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการ/ปัญหาที่แท้จริงจำนวน 15 รายหรือร้อยละ 18.75 ข้อ 4) ควรมีการจัดสรรงบประมาณของกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าให้กับพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการปล่อยน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมจำนวน 12 รายหรือร้อยละ 15.00 และข้อ 5) ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาจำนวน 8 รายหรือร้อยละ 10.00

ปัญหา/อุปสรรคโดยสรุปของธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา อย่างมากก็คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตและภาครัฐขาดความจริงจังในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพัง ข้อเสนอแนะก็คือ ควรให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยเขื่อนชลประทานทำสัญญาประชาคมกับชาวบ้านในพื้นที่โดยผ่านกลไกการแก้ปัญหาในระดับชาติ

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยเรื่อง ธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา สามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ความร่วมมือทุกภาคส่วนสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือการจัดการแบบเครือข่าย ลำดับที่ 3 คือ การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ส่วนทุนทางสังคมเป็นลำดับท้ายสุดลำดับที่ 4 ผลการวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถามพบว่ามีจัดการเครือข่ายมีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือมิติความร่วมมือทุกภาคส่วน ลำดับถัดมาคือมิติทุนทางสังคม และลำดับสุดท้ายคือมิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยคุณภาพเป็นหลัก จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยความร่วมมือทุกภาคส่วนสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือการจัดการแบบเครือข่าย ลำดับที่ 3 คือ การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ส่วนทุนทางสังคมเป็นลำดับท้ายสุดลำดับที่ 4

2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ในภาพรวมทั้ง 8 ด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **ไม่แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีด้านธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ มิติความมั่นคงสำคัญที่สุด รองลงมาคือความมั่งคั่ง สุดท้ายคือความยั่งยืน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ปัญหา/อุปสรรคอย่างมากที่สุดก็คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตและภาครัฐขาดความจริงจังในการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนทำให้เกิดปัญหาตลิ่งพัง ข้อเสนอแนะก็คือ ควรให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยเขื่อนรัชชประภาทำสัญญาประชาคมกับชาวบ้านในพื้นที่โดยผ่านกลไกการแก้ปัญหาในระดับชาติ

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การวิจัยเรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

3. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพผสมกับเชิงปริมาณโดยที่ทั้ง 2 วิธีสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากร คือ ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา (เขี้ยวหลาน) จ.สุราษฎร์ธานี ประชากรที่เกี่ยวข้องสามารถจัดแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ประชาชนในพื้นที่น้ำท้ายเขื่อนทั้งหมด 3 อำเภอ คืออำเภอพุนพิน อำเภอสัตหิรัญ และอำเภอบ้านตาขุน 2) ผู้นำในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอื่น ๆ 3) เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน กรมการปกครอง และส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง 4) นักการเมืองในพื้นที่และภาคธุรกิจ และ 5) นักวิชาการและผู้บริหารของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรประเภทที่ 2 - 5 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้จำนวน 10 ราย แต่เก็บได้จริง 22 ราย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากประชากร 3 อำเภอมีพื้นที่ท้ายเขื่อน จำนวน 8 ตำบล อำเภอบ้านตาขุนเลือกมา 1 ตำบล อำเภอสัตหิรัญเลือกมา 1 ตำบล และอำเภอพุนพิน เลือกมา 1 ตำบล โดยการจับสลากเลือกตำบล ประชากรจำนวน 15,498 คน หลังจากนั้นคำนวณตามสูตรของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 ราย แต่ได้เพิ่มเป็น 400 ราย เพื่อให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง

จากวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการชลประทาน ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า **มิติความร่วมมือทุกภาคส่วน** มีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมมือกันอย่างจริงจังและจริงใจ โดยเฉพาะจากเขื่อนรัชชประภาที่มุ่งผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นสำคัญ โดยอ้างความมั่นคงด้านพลังงาน ลำดับถัดมา**มิติการจัดการแบบเครือข่าย** ซึ่งมีความสำคัญเช่นกันต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากต้องอาศัยทุกองคาพยพในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ลำดับที่ 3 คือ **มิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม** ให้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการยอมรับและความเป็นเจ้าของ ส่วนลำดับสุดท้าย คือ **มิติทุนทางสังคม** ก็เป็นสิ่งที่คนในพื้นที่มีความผูกพันกันมาอย่างยาวนาน โดยมี 5 ตระกูลหลักที่มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามิติการจัดการเครือข่ายมีความสำคัญมากที่สุดที่จะทำให้เกิดธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือมิติความร่วมมือทุกภาคส่วน ลำดับถัดมาคือมิติทุนทางสังคมอยู่ในระดับมากที่สุดสองมิติ ส่วนมิติการบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมอยู่ในลำดับสุดท้าย และโดยภาพรวมธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอยู่ในระดับมาก

จากผลการวิจัยทั้งสองแบบ พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก จึงสรุปได้โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดได้ดังนี้ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การจัดการแบบเครือข่าย การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม และทุนทางสังคม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ผลการทดสอบสมมติฐานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความคิดเห็นที่มีต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา มีดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้ต่อเดือน ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาพบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

2) ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา **มีความแตกต่างกัน**

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้ง 3 ประการ คือ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหาร เนื่องจากมีน้ำที่เพียงพอและทั่วถึงก็จะสามารถปลูกพืชผลการเกษตรได้เป็นอาหารให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคม เกิดความมั่นคงในอาชีพเนื่องจากมีงานทำและมีอาชีพทางเลือกก็จะส่งผลต่อความมั่นคงในครอบครัวที่มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต สามารถลดรายจ่ายได้จากพืชผักที่ปลูกไว้ และประการสุดท้ายทำให้เกิดความยั่งยืนคือเป็นเมืองน่าอยู่ มีระบบนิเวศที่ดี มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำ มีปลา มีต้นไม้ ตลิงไม่พัง

ส่วนความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ได้จากแบบสอบถามโดยภาพรวมมีค่าอยู่ในระดับมาก มิติความมั่นคงมีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 1 มิติความมั่งคั่งมีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นลำดับที่ 2 และความยั่งยืนมีค่า อยู่ในระดับมาก เป็นลำดับสุดท้าย

ความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พบว่ามีความสอดคล้องกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ คือ มิติความมั่นคงสำคัญที่สุด รองลงมาคือมิติความมั่งคั่ง สุดท้ายคือมิติความยั่งยืน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ปัญหา/อุปสรรคก็คือ 1) ผู้บริหารเขื่อนรัชชประภาไม่สนใจและไม่ใส่ใจความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน 2) ภาพลักษณ์ไม่ดีของเขื่อนรัชชประภา 3) วินัยในการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำไม่เพียงพอ ทำให้มีหนี้สินค่าไฟฟ้าจำนวนมาก 4) ตลิงริมแม่น้ำพุมดวงพัง 5) การพัฒนาระบบชลประทานที่แตกต่างกันระหว่างกรมชลประทานกับความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้าน 6) การอุทิศที่ดินหรือการเวนคืนที่ดินเพื่อพัฒนาระบบชลประทานเป็นเรื่องยาก 7) มีน้ำไม่เพียงพอและทั่วถึงการประกอบอาชีพเกษตรกรรม 8) กลุ่มหลายกลุ่มขาดความเข้มแข็ง การทำงานแบบเครือข่ายไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผล ผู้นำชาวบ้านจะมีหลายตำแหน่ง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และ 9) หน่วยงานระดับจังหวัดและระดับอำเภอไม่ค่อยประชาสัมพันธ์ในเรื่องการชลประทาน ขอความร่วมมือลำบาก

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการวิจัยทั้งผลจากการสัมภาษณ์/สนทนากลุ่มและแบบสอบถามมีประเด็นอภิปรายดังนี้

1. รัชชประภา - แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร เขื่อนรัชชประภาตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานเขาสก เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ สร้างความมั่นคงให้แก่ระบบไฟฟ้าและ

ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับความหมายของเชื่อนรัชชประภา ที่แปลว่า “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” (Light of the Kingdom) จาก Website ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ระบุประโยชน์ของการสร้างเชื่อนรัชชประภามุ่งไปที่การชลประทาน บรรเทาความเดือดร้อนของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถทำอาชีพประมง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้คนในพื้นที่ แต่ไม่ได้กล่าวถึงการผลิตกระแสไฟฟ้าแต่อย่างใด

“ตัวเชื่อนสามารถใช้ประโยชน์ในการชลประทานเพื่อการเพาะปลูก
บรรเทาอุทกภัยในช่วงฤดูฝน การกักเก็บน้ำของเชื่อนสามารถช่วยลดความรุนแรงของปริมาณน้ำจำนวนมากได้ เมื่อถึงฤดูแล้งสภาพน้ำในแม่น้ำตาปี-พุมดวง มีปริมาณน้อยทำให้น้ำเน่าเสียง่าย น้ำที่ปล่อยจากเชื่อนรัชชประภาจะช่วยเจือจางน้ำเสีย และต้านการรุกคืบของน้ำเค็มที่ปากแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเป็นแหล่งอาชีพประมงน้ำจืด เสริมสร้างการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่ช่วยสร้างรายได้ให้แก่ราษฎรในพื้นที่”

โดยที่ Website ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยดังกล่าวได้กล่าวถึงเชื่อนรัชชประภาเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติแก่รัชกาลที่ 9 เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2525 และรัชกาลที่ 9 พร้อมกับกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดเชื่อนเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2530 และได้กล่าวตอนท้ายไว้อย่างสั้น ๆ คือได้มีการผลิตกระแสไฟฟ้าซึ่งในปัจจุบันมีขนาดกำลังผลิตตามสัญญา 240 เมกะวัตต์

“นอกจากนี้ยังเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติฯ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ และรัชมิ่งมงคลภิเษก ในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งนับเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่ของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี และ กฟผ. โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 แล้วเสร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดเชื่อนเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2530 ปัจจุบันมีขนาดกำลังผลิตตามสัญญา 240 เมกะวัตต์”

“การพัฒนาพลังงานและแหล่งน้ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับงานพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าให้แก่ราษฎร ในท้องถิ่นทุรกันดารที่อยู่ห่างไกล ซึ่งถ้าจะต่อไฟฟ้าเข้าตามระบบปกติจะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก จึงได้พระราชทานพระราชดำริกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พิจารณาวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ และผลิตไฟฟ้าไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการผลิตขนาดเล็กได้กระแสไฟฟ้าไม่มากแต่มีปริมาณเพียงพอใช้ในหมู่บ้าน โดยน้ำที่ผ่านการผลิตไฟฟ้าจะเข้าสู่ระบบชลประทานเพื่อการเกษตร อุปโภค บริโภค ต่อไป”

ในตอนท้ายของรายละเอียดเพิ่มเติมใน Website ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กล่าวว่า ขอพิจารณาว่า คณะผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และเขื่อนรัชชประภาจะเร่งรัดดำเนินการด้วยความจงรักภักดีให้สำเร็จลุล่วงดังราชประสงค์ทุกประการ

“เป็นโครงการหนึ่งที่รัฐบาลสร้างถวายในวโรกาสพระราชพิธีมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบหรือพิธีรัชชมังคลาภิเษกและได้อำนวยประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติมาจนถึงหนึ่งทศวรรษ คณะผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และเขื่อนรัชชประภารู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาที่คุ้นสวดจะพรรณนาและสิ่งใดที่จะเป็นการสนองตอบพระมหากรุณาธิคุณได้ คณะผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และเขื่อนรัชชประภาจะเร่งรัดดำเนินการด้วยความจงรักภักดีให้สำเร็จลุล่วงดังราชประสงค์ทุกประการ”

ซึ่งการดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภาไม่น่าสอดคล้องกับงานของ ปกิตน์ สันตินิยม. (2564) เรื่อง “การบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาล” เสนอว่า น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตการเกษตรและอุตสาหกรรม เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์สูงสุดและเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำท่วมและปัญหาย่อยแล้ง การบริหารจัดการน้ำดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลได้ จำเป็นต้องบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและใช้หลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ในการบริหารเพื่อให้เกิดสมดุลของน้ำและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหา น้ำท่วมและปัญหาย่อยแล้งในสังคมได้อย่างยั่งยืนถึงแม้ว่า “น้ำ” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมด หากควรมีการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมเพื่อให้ชุมชนได้ใช้น้ำที่มีคุณภาพดี มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องกับงานของ เพชรอำไพ มงคลจิระเดช, ศุภานันท์ ดลโสภณ และ สุชาดา กิจเกิดผล. (2557). ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางการแก้ไขในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่า ต้นน้ำลำธารและป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) โดยใช้วิธีการวิจัยปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการ

สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารเขื่อนศรีนครินทร์ และพนักงานแผนกประชาสัมพันธ์และชุมชนสัมพันธ์ เขื่อนศรีนครินทร์ จำนวน 3 คน และผู้แทนจากชุมชนที่อาศัยอยู่รอบเขื่อนศรีนครินทร์จำนวน 5 คน ผลการวิจัยพบว่า กฟผ. ได้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการตามแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารและป่าชุมชน แต่ในงานวิจัยของผู้วิจัยนี้เขื่อนรัชชประภากลับไม่สนใจกับความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ที่ต้องการน้ำไปเพื่อการเกษตร เพียงแต่ต้องดำเนินการตามกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าที่จัดสรรงบประมาณให้กับชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างไม่เกิน 5 กม.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยของผู้วิจัยที่ชาวบ้านในหลายพื้นที่คืออำเภอตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน ที่ประสบความเดือดร้อนในหน้าแล้ง ไม่มีการปล่อยน้ำเพื่อการเกษตร แต่จะมุ่งเน้นการผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นสำคัญ ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา เพื่อให้เป็น “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” จึงอาจจะไม่สอดคล้องกับที่คณะผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และเขื่อนรัชชประภากล่าวไว้ว่า “คณะผู้ปฏิบัติงาน กฟผ. และเขื่อนรัชชประภาจะเร่งรีบดำเนินการด้วยความจงรักภักดีให้สำเร็จลุล่วงดังราชประสงค์ทุกประการ”

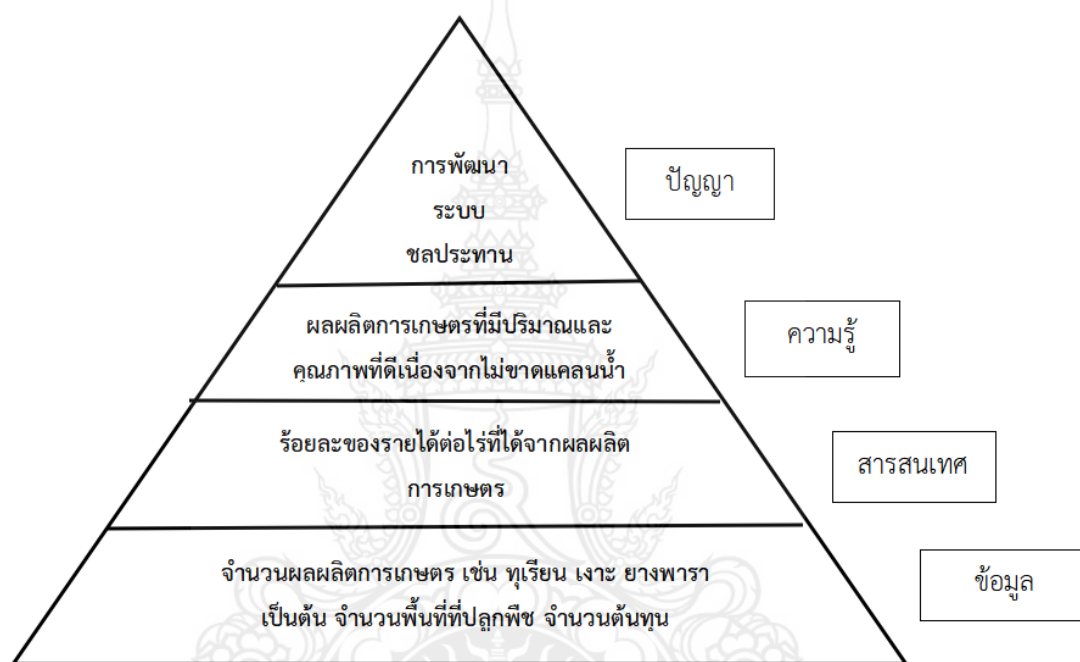
2. สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ทฤษฎีสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ยากให้เป็นไปได้โดยพัฒนาให้เกิดความสมดุลเต็มประเทศระหว่าง 3 ส่วน คือ การสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้อง ความเคลื่อนไหวสังคม และ อำนาจรัฐเข้ามาเชื่อมโยงกัน การสร้างความรู้ การนำความรู้ไปเคลื่อนไหวสังคม ขณะเดียวกันเชื่อมโยงความรู้และการเคลื่อนไหวสังคมไปกับการดำเนินการทางการเมืองเพื่อเคลื่อนไหวในระบบเชิงกติกาสังคม (กฎหมาย) หรือเชิงโครงสร้าง จะเห็นว่าพลังที่ต้องใช้มีทั้งอำนาจรัฐ อำนาจสังคม และอำนาจของความรู้

การทำให้ภูเขาขยับเขยื้อนต้องเกี่ยวข้องกับ 3 กิจกรรมที่สำคัญ คือ

1) การให้ความรู้ โลกในยุคปัจจุบันแข่งขันกันด้วยการสร้างนวัตกรรม (innovation) เพื่อเกิดความได้เปรียบในเชิงการแข่งขัน (Competitive advantage) เป็นปัจจัยหลักสำหรับนำมาใช้ในการขับเคลื่อนความอยู่ดีกินดีและความสุขของคนในสังคม หรืออาจจะแข่งขันหรือร่วมมือกับสังคมอื่น ประเทศอื่น ในโลกปัจจุบันและอนาคตไม่ใช่แข่งขันด้วยการสั่งสมปัจจัย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ หุ่น หรือ แรงงาน เป็นสำคัญ แต่หากเป็นความพยายามในการสร้างนวัตกรรมที่ต้องอาศัยความรู้และใช้ความรู้เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้จึงต้องมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ สำหรับใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ความรู้หรือนวัตกรรมที่สร้างขึ้นนั้นจะก่อประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่นส่วนต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างทั่วถึง และขับเคลื่อนทั้งเศรษฐกิจเพื่อการแข่งขันและเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสมดุล

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง มวลของประสบการณ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การปฏิบัติงาน มีการนำประสบการณ์ วิจัยญาณ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์ เพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงาน การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ฮิเดโอะ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) นักวิชาการชาวญี่ปุ่นได้อธิบายนิยามของความรู้ในรูปแบบของปิรามิด ลำดับขั้นหรือโครงสร้างของความรู้ด้วยการแปลงข้อมูลดิบ (Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่ผ่านการประมวลผลให้เป็น

สารสนเทศ (Information) ซึ่งข้อมูลที่ผ่านมากระบวนการเรียบเรียง ตีความ วิเคราะห์ และให้ความหมาย เช่น การคำนวณเพื่อหาค่าทางสถิติ เป็นต้น ส่วนความรู้ (Knowledge) เกิดจากกระบวนการที่บุคคลรับรู้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศผ่านกระบวนการคิดและเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับความรู้อื่น ๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้และความรู้เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลจนเกิดเป็นปัญญา (Wisdom) คือองค์ความรู้ที่ถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติหรือความรู้ที่สามารถปฏิบัติได้จริง ประสบการณ์ที่นำมาประยุกต์ใช้ เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาระบบระบบชลประทาน ดังกรณีตัวอย่างภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 ตัวอย่างการแปลงข้อมูลเป็นปัญญา

การให้ความรู้สามารถกระทำได้หลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งที่ขอนำเสนอคือวิธีการที่สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 นำมาใช้โครงการอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงราย โดยการฝึกอบรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการฝึกอบรมยึดหลัก 70:20:10 ของ Michael M. Lombardo และ Robert W. Eichinger เป็นผู้ให้กำเนิดอัตราส่วนที่ว่า 70:20:10 โดยเผยแพร่ข้อมูลจากผลการศึกษาของศูนย์พัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Center for Creative Leadership – CCL) แนวคิดนี้ได้มีการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพจริงในการสร้างและพัฒนาให้บุคลากรในองค์กรเกิดการเรียนรู้จริงและเป็นเหตุผลว่าทำไมองค์การที่นำหลักการนี้ไปใช้จึงสามารถพัฒนากระบวนการใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลอดจนรูปแบบธุรกิจใหม่ ที่แตกต่างหลากหลายไปจากเดิม หรืออาจไปไกลจากธุรกิจเดิมจนกลายเป็นธุรกิจใหม่ในที่สุด (อ้างใน ไตรรัตน์, 2563)

กรอบการเรียนรู้แบบ 70:20:10 การเรียนรู้ในการพัฒนาบุคลากร จะแบ่งเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียน 10% การพัฒนาโดยการสอนงานและการรับข้อมูลป้อนกลับจากคนรอบข้าง 20% และการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการทำจริง 70% การพัฒนาจึงต้องเริ่มจากการเติมความรู้

เข้าไปก่อน จากนั้นก็ให้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดทักษะเพิ่มขึ้น โดยในระหว่างทางจะต้องได้รับการสอนงานและได้รับข้อมูลป้อนกลับอยู่เสมอ เมื่อนำหลัก 70:20:10 มาประยุกต์ใช้กับวิธีการของวิทยากรจากสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 2 พบว่า 10% เป็นการบรรยายทางวิชาการคือการให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ 20% เป็นเรื่องของการสอน ชี้แนะแนวทาง และให้ความสะดวกกับคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น รวมถึงการสรุปถอดบทเรียน ส่วน 70% จะปล่อยให้คณะกรรมการชลประทานท้องถิ่นถกเถียง อภิปราย แสดงความคิดเห็นและการนำเสนอ

แนวทางการสร้างความร่วมมือ ประการหนึ่งคือ **การให้องค์การเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้** ความรู้ต่าง ๆ เป็นพื้นฐานของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย การให้ความรู้กับประชาชนหรือตัวแทนของประชาชนในลักษณะที่ชลประทานท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นต้น ดังนั้นภาคประชาสังคมจึงสามารถใช้การบริหารหรือการจัดการซึ่งเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งเพื่อการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จภายใต้การร่วมกันสร้างศูนย์การเรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากให้ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับผลผลิตการเกษตรแล้ว ยังจะต้องให้ความรู้และเกิดความตระหนักเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมอีกด้วย เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การบริหารจัดการน้ำตามนโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0 หรือยุค “RID4.0 Water Intelligence System” ซึ่งได้พัฒนาการบริหารจัดการน้ำและพื้นที่เกษตรกรรมภายใต้ปริมาณน้ำต้นทุนที่มี โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกร (smart farmer) สามารถเข้าถึงข้อมูลสถานการณ์น้ำ ทั้งปริมาณน้ำต้นทุนที่มีความเหมาะสมของพื้นที่ และสามารถตัดสินใจวางแผนการทำเกษตรกรรมเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด จึงจะสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้ สอดคล้องกับงานของภาณุวัฒน์ ปิ่นทองและคณะ (2560) ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมเพื่อปฏิรูปภาคการใช้น้ำเกษตรกรรมของประเทศไทย”

2) การดำเนินการขับเคลื่อนทางสังคม การจัดตั้งเครือข่ายและ/หรือคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น (ทีม ขปท.) เป็นผู้นำชุมชนและผู้มีจิตอาสาที่ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำจากตำบลต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 ราย ทำหน้าที่ช่วยประสานงานในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อสร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดคุยหรือใกล้ชิดกันมากขึ้น เกิดความเห็นอกเห็นใจกันเข้าใจความรู้สึกของกันและกันแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย โดยตัดสินใจร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์/เชื่อมั่น/ศรัทธา การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้ ทีม ขปท. และทีมวิทยากรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผลสรุปของทุก ๆ กิจกรรม จึงมาจากความเห็นชอบร่วมกัน เป็นการยอมรับของทุกฝ่ายในทุก ๆ ครั้ง เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน มีเป้าหมายร่วม “ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับประโยชน์”

วิธีการหนึ่งที่น่าสนใจคือ การสนทนาแบบเห็นหน้ากัน (Face-to-Face-Dialogue) การสื่อสารขั้นแรกของการทำงานร่วมกันซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเจรจาต่อรองผลประโยชน์หรือสิ่งที่จะได้รับโดยตรง อย่างไรก็ตามบทสนทนาแบบเห็นหน้าไม่ใช่เป็นเพียงแค่สื่อสารในการเจรจาเท่านั้น

แต่เป็นแกนหลักหลายแบบแผนและอุปสรรคอื่น ๆ ของการติดต่อสื่อสาร ซึ่งป้องกันความได้เปรียบเสียเปรียบร่วมกัน การสนทนาแบบเห็นหน้ากันเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสร้างความเชื่อถือ ความเคารพซึ่งกันและกัน ความเข้าใจร่วมกัน และความมุ่งมั่นตั้งใจในกระบวนการความร่วมมือ การสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ (Trust Building) กระบวนการทำงานร่วมกันไม่เพียงแต่เกี่ยวกับการเจรจาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย การสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจนั้น เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาอาศัยความมุ่งมั่นในระยะยาวเพื่อบรรลุผลการทำงานร่วมกัน

นอกจากมีการจัดตั้งคณะกรรมการชลประทานท้องถิ่น (ทีม ชปท.) แล้ว ทางสำนักงานชลประทานที่ 15 หรือหน่วยงานอื่นของกรมชลประทานที่จะต้องรับผิดชอบการพัฒนา ระบบชลประทานควรจะต้องให้มี **ชลประทานท้องถิ่น** อย่างน้อยอำเภอละ 1 คน ที่จะต้องรับผิดชอบการประสานงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานของกรมชลประทานขอความร่วมมือ แจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านและภาคส่วนต่าง ๆ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการเคลื่อนไหวของการพัฒนาระบบชลประทานฯ โดยได้รับคำตอบแทนจากกรมชลประทาน และควรจะเป็นลูกหลานคนในพื้นที่ อาจจะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือมีบุคลิกการประสานงาน และทำงานเต็มเวลา

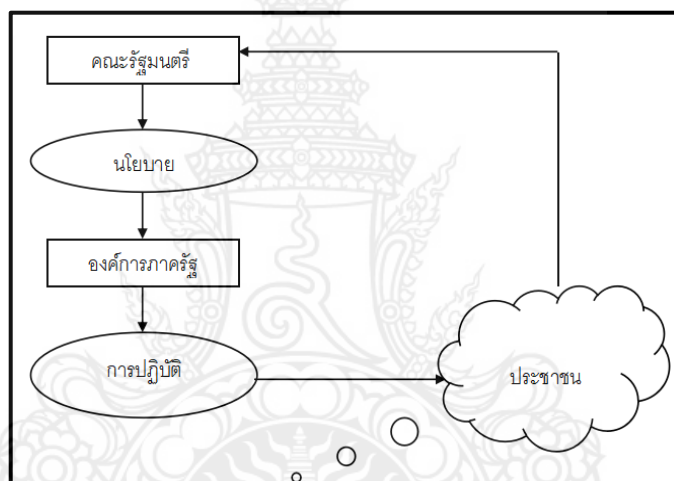
3) การผลักดันเข้าสู่การเมืองและภาครัฐ ความเป็นผู้นำด้านความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ เป็นบุคคลที่เสียสละเวลา มีทรัพยากร และมีทักษะที่ของความเป็นผู้นำ สอดคล้องกับทฤษฎีผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Theories of Leadership) เชื่อว่าคนที่มีภาวะผู้นำจะมีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ภาวะอารมณ์และ จิตใจ ความต้องการแรงขับ มีพลังและความทะเยอทะยาน ความต้องการนำผู้อื่น ที่มีลักษณะยึดมั่นหลักการ เชื่อมั่นในตนเอง และมุ่งมั่นในการดำเนินการครั้งแล้วครั้งเล่า จนทำให้กรมชลประทานสามารถพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาได้ในที่สุด โดยมีได้ย้อยต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาระบบชลประทานดังกล่าว ทางผู้นำชาวบ้านต้องมีการเสียสละทุนทรัพย์ สิ่งของและเวลา มีพลังและความทะเยอทะยาน ต้องร่วมกันและรวมตัวในการเดินทางไปพบผู้มีอำนาจในขณะนั้น ๆ เพื่อการผลักดันการพัฒนาระบบชลประทานฯ ต้องหาวิธีการนำเสนอให้ผู้มีอำนาจรับรู้และรับทราบ ให้จัดลำดับความสำคัญในระดับต้น ๆ จนบรรจุในแผนและงบประมาณต่อไป

เรื่องการเมืองและภาครัฐจะเป็นเช่นไร จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

3. ฝ่ายการเมือง - พรรคประชาธิปัตย์ - กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2535 แต่ใช้คำว่า **กระทรวงเกษตรพณิชการ** โดยที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม การจัดหาแหล่งน้ำ และพัฒนาระบบชลประทาน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ส่งเสริมและพัฒนาระบบสหกรณ์ รวมตลอดทั้งกระบวนการผลิตและสินค้าเกษตรกรรม และราชการอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีกรมชลประทานอยู่ในกลุ่มที่ 2 กลุ่มภารกิจด้านบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิต

กรมชลประทานมีหน้าที่พัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เพียงพอ และจัดสรรน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภท เพื่อให้ผู้ใช้น้ำได้รับน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2557

ในการบริหารราชการไทยจะมีนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีหรือที่เรียกว่าฝ่ายเมืองทำหน้าที่บริหารประเทศ โดยที่ฝ่ายการเมืองได้ศึกษาปัญหาหรือความต้องการของประชาชนแล้วมีการกำหนดนโยบาย กฎหมาย กฎ ระเบียบ และอื่น ๆ ตามที่ได้นำเสนอไว้กับประชาชน เมื่อกำหนดนโยบาย ๆ แล้วก็เป็นที่ของฝ่ายบริหาร คือ ระบบราชการหรือองค์การภาครัฐนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตามความต้องการของประชาชน พร้อมกับการรายงานผลและการประเมินผลนโยบาย ๆ ต่อฝ่ายการเมืองเพื่อจะได้ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์หรือวิธีดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทหรือเป็นไปตามความต้องการของประชาชนมากที่สุด ดังภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับฝ่ายบริหาร
ที่มา : ไตรรัตน์ (2566)

เมื่อฝ่ายการเมืองสั่งการให้ฝ่ายบริหารซึ่งเป็นข้าราชการประจำดำเนินการตามนโยบายหรือคำสั่ง ฝ่ายข้าราชการประจำก็ต้องดำเนินการอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเฉพาะถ้าฝ่ายการเมืองอยู่ในตำแหน่งยาวนาน ก็ยังมีความเป็นไปได้สูงที่จะกำหนดนโยบายหรือนโยบายหรือคำสั่งให้เป็นไปตามความต้องการของฝ่ายการเมือง โดยเฉพาะถ้าฝ่ายการเมืองที่มีนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาจากพรรคเดียวกัน ยังมีความเป็นไปได้สูงที่จะกำหนดนโยบายหรือคำสั่งให้ดำเนินการอย่างกลมเกลียวและราบรื่น

จากข้อมูลการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ผ่านมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นปีที่มีการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภาเสร็จแล้วพบว่า มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ถึง 5 ราย ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 รายชื่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2567)

ลำดับ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สังกัดพรรคประชาธิปัตย์	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	รวมระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	นายกรัฐมนตรีสังกัดพรรคประชาธิปัตย์	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	รวมระยะเวลาดำรงตำแหน่ง
1	พ.ท.สนั่น ขจรประศาสน์	4 ส.ค. 2531 - 26 ส.ค. 2533	2 ปี 22 วัน	-		
2	ชวน หลีกภัย	26 ส.ค. 2533 - 9 ธ.ค. 2533	3 เดือน 13 วัน	-		
3	นิพนธ์ พร้อมพันธุ์	23 ก.ย. 2535 - 13 ธ.ค. 2537	2 ปี 2 เดือน 20 วัน	ชวน หลีกภัย	23 ก.ย. 2535-13 ก.ค. 2538	2 ปี 293 วัน
4	ประจวบ ไชยสาส์น	17 ธ.ค. 2537 - 12 ก.ค. 2538	6 เดือน 25 วัน			
5	-	-	-	ชวน หลีกภัย	9 พ.ย. 2540-9 ก.พ. 2544	3 ปี 92 วัน
6	-	-	-	อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	17 ธ.ค. 2551-5 ส.ค. 2554	2 ปี 231 วัน
7	เฉลิมชัย ศรีอ่อน	10 ก.ค. 2562 - 1 ก.ย. 2566	4 ปี 1 เดือน 22 วัน	-	-	-

ที่มา : <https://www.opm.go.th/opmportal/index.asp?pageid=1629&parent=1629&directory=12774&pagename=content1> และ <https://th.wikipedia.org/wiki/A2> สืบค้นวันที่ 11 เม.ย. 2567

จากตารางที่ 5.1 พบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 มีนายกรัฐมนตรี 2 รายที่มาจากพรรคประชาธิปัตย์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์จำนวน 5 ท่านด้วยกันที่ยาวนานที่สุดคือท่านสุดท้าย นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน ยาวนานถึง 4 ปี 1 เดือน 22 วันที่น่าสนใจคือสมัยนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย หรือ ชวน 1 มีนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่มาจากพรรคประชาธิปัตย์ยาวนานเกือบ 3 ปี และพรรคประชาธิปัตย์กลับมาเป็นรัฐบาลและได้เป็นนายกรัฐมนตรีหรือชวน 2 อีก 3 ปี ซึ่งมีระยะเวลายาวนานมากพอที่จะดำเนินการ

แก้ไขปัญหการพัฒนากระบวนระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แต่ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ในรัฐบาลชุดที่นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในปี พ.ศ. 2562 พบว่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเขตเลือกตั้ง 6 เขตด้วยกัน และทุกเขตได้ ส.ส. ที่สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ทั้งหมด 6 เขต โดยที่เขตที่อยู่ในพื้นที่ท้ายเขื่อนมี 3 เขตด้วยกัน และทั้ง 3 เขตเป็น ส.ส. ของพรรคประชาธิปัตย์ ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 เขตเลือกตั้งกับ ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

เขตเลือกตั้งที่	พื้นที่เขตเลือกตั้ง	รายชื่อ ส.ส.	พรรค
4	อำเภอพุนพิน, อำเภอบ้านนาเดิม, อำเภอคีรีรัฐนิคม (ยกเว้นตำบลท่าขนอน ตำบลน้ำหัก และตำบลบ้านยาง) และอำเภอเคียนซา (ยกเว้นตำบลบ้านเสด็จ)	นายสมชาติ ประดิษฐ์พร	ประชาธิปัตย์
5	อำเภอพระแสง, อำเภอชัยบุรี, อำเภอพนม, อำเภอบ้านตาขุน และอำเภอเคียนซา (เฉพาะตำบลบ้านเสด็จ)	นายสินิตย์ เลิศไกร	ประชาธิปัตย์
6	อำเภอไชยา, อำเภอท่าชนะ, อำเภอท่าฉาง, อำเภอวิภาวดี และอำเภอคีรีรัฐนิคม (เฉพาะตำบลท่าขนอน ตำบลน้ำหัก และตำบลบ้านยาง)	นายธีรภัทร พริ้งสุลกะ	ประชาธิปัตย์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เป็นที่น่าสงสัยว่าทำไมการพัฒนากระบวนระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาไม่ได้รับความสนใจจากฝ่ายการเมือง ทั้ง ๆ ที่มีระยะเวลาเพียงพอที่กำหนดกลไกบางประการให้มีการพัฒนากระบวนระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาโดยเฉพาะในยุคนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย หรือ ชวน 1 และยุคที่นายเฉลิมชัย ศรีอ่อนเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4. ธรรมชาติแบบความร่วมมือ - ความยั่งยืนแบบอินฟินิตี้ (∞) ความร่วมมือทุกภาคส่วนเป็นกลไกอย่างหนึ่ง ที่จะก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน มีการระดมความคิดระดมภารกิจเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นช่องทางในการปรับตัวเข้าหากันระหว่างภาคส่วนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องรับสภาพความจริงที่ว่า ไม่มีภาคส่วนใดอยู่ภายใต้สุญญากาศ ที่จะไม่ต้องเกี่ยวข้องหรือปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับภาคส่วนอื่น ๆ นอกจากนี้แล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อีกด้วย

ปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จ คือ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความจริงใจ การให้เกียรติ และการเชื่อถือกันและกันของทั้งสองฝ่าย

หลักสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน หัวใจของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนควรยึดหลักการ 4s (อรทัย ก๊กผล 2546 : 2-5- 2-7) ประกอบด้วย Starting Early หรือ การเริ่มต้นเร็ว Suitability หรือ วิธีการที่เหมาะสม Sincerity หรือ ความจริงใจ และStakeholders ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง สำหรับในส่วนนี้ก็คือ เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญที่ขาดหายไปในการร่วมมือทุกภาคส่วน คือ การเมืองระดับชาติและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต/เขื่อนรัชชประภา การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือ Stakeholders ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรก ๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระมัดระวังมิให้เกิดการผิดกลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละภาคส่วนอาจจะไม่เท่ากัน บางภาคส่วนอาจจะน้อยบ้าง บางภาคส่วนอาจจะมากบ้างเป็นเรื่องธรรมดาหรือปกติ จึงต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละภาคส่วนอาจจะมีรูปแบบหรือวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกันไป เช่น การส่งตัวแทนเข้ามาประชุม การทำประชาคม เป็นต้น ภาคส่วนใดที่มีกำลังความสามารถจะต้องอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านในการเดินทางมาร่วมแสดงความคิดเห็น

ตามทัศนะของ Tony Bovaird and Ulke Löffler (2005a, p.6) เห็นว่าการจัดการปกครองสาธารณะ หมายถึง วิธีการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ทางด้านนโยบายสาธารณะ จึงต้องให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ในงานวิจัยเรื่องธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาสามารถแบ่งได้ 4 ประเภทด้วยกันที่เรียกว่า 4P's ได้แก่

P1 - People คือ ภาคประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศและได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากการดำเนินงานของภาครัฐ เป็นกลุ่มที่เสียภาษีให้กับประเทศชาติ

P2 - Private sectors คือ ภาคธุรกิจ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่นำเอาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูปและสินค้าบริการ และนำไปขายให้แก่ผู้บริโภคที่อยู่ในหน่วยอื่น ๆ หน่วยธุรกิจประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ ผู้ผลิต (producers) และผู้ขาย (sellers) โดยมีเป้าหมายที่สำคัญก็คือ การแสวงหากำไรสูงสุดจากการประกอบการของตน

P3 - Public sector หรือหน่วยงานของรัฐหรือส่วนราชการต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการดำเนินการของรัฐ องค์การรัฐบาลมีหน้าที่เพื่อผลิตสินค้าสาธารณะและรักษาความมั่นคงของประเทศ เช่น การจัดเก็บภาษี การรักษาความสงบเรียบร้อย การตัดสินข้อพิพาทระหว่างหน่วยเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นต้น

P4 - Politician หรือฝ่ายการเมือง บทบาทหน้าที่หลักของฝ่ายการเมืองที่สำคัญสรุปได้ดังนี้
 1) การกำหนดนโยบายตามความต้องการ/ปัญหาของประชาชน 2) การกำกับ ดูแล ควบคุม และติดตามผลการนำนโยบายไปปฏิบัติของข้าราชการประจำ และ 3) การให้ความเห็นชอบและการแต่งตั้งข้าราชการประจำระดับสูง

ภาคส่วนทั้ง 4 ประการจะต้องร่วมมือร่วมใจผลักดันให้มีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เปรียบเสมือนเครื่องยนต์ของเครื่องบินที่จะต้องอาศัยเครื่องยนต์ทั้ง 4 เครื่องในการขับเคลื่อนไปยังที่ต่าง ๆ เครื่องยนต์ทั้ง 4 มีความสำคัญที่ทำให้เครื่องบินลอยตัวและบินได้ เพราะเป็นบ่อเกิดแห่งกำลัง ได้แก่ เครื่องยนต์ซึ่งจะหมุนใบพัดให้เกิดแรงดูดหรือดันเครื่องบินให้เคลื่อนที่ไป แรงดูดหรือดันนี้ต้องมากพอที่จะเอาชนะแรงต้านซึ่งจะรักษาสภาพอยู่นิ่งของเครื่องบินไว้ เครื่องยนต์สร้างแรงขับที่มากพอในการดันอากาศไปข้างหลังเครื่องบิน จะเกิดแรงผลักไปข้างหน้าทำให้เครื่องบินสามารถวิ่งไปข้างหน้าและบินขึ้นได้ ถ้าเครื่องยนต์ใดเครื่องยนต์หนึ่งไม่ทำงานหรือทำงานแบบไร้ประสิทธิภาพก็จะส่งผลต่อการบินได้ เช่นเดียวกับความร่วมมือของ 4 ภาคส่วนที่ต้องร่วมมือร่วมใจในการผลักดันให้มีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แต่จากข้อมูลการวิจัยพบว่า

เครื่องยนต์ P1 ประชาชนในพื้นที่มีความต้องการระบบชลประทาน แต่ก็มีบางพื้นที่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ราบ สอดคล้องกับผลการวิจัยจากแบบสอบถามว่ามีความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาต่อผลสัมฤทธิ์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยภาพรวมมีค่าอยู่ในระดับมาก มิติความมั่นคงมีค่าอยู่ในระดับมากที่สุด เครื่องยนต์ P1 ทำงานได้ร้อยละ 80

เครื่องยนต์ P2 ภาคธุรกิจ ขึ้นอยู่กับเครื่องยนต์ P1 มีความคิดเห็นสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันเครื่องยนต์ P2 ทำงานร้อยละ 80

เครื่องยนต์ P3 หน่วยงานของรัฐ คือ กรมชลประทานมีความต้องการที่จะพัฒนาระบบชลประทาน แต่จากการศึกษาโดยใช้ระบบอุปนัยพบว่าไม่คุ้มค่า ขณะที่เขื่อนรัชชประภาจะปล่อยน้ำเมื่อมีการผลิตกระแสไฟฟ้า ไม่พบว่ามี การดำเนินการปล่อยน้ำเพื่อการเกษตร สรุปเครื่องยนต์ P3 ทำงานร้อยละ 35

เครื่องยนต์ P4 ฝ่ายการเมือง ในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่มีความต้องการที่จะพัฒนาระบบชลประทาน แต่ไม่ทุกพื้นที่ ฝ่ายการเมืองในระดับประเทศ (นายกรัฐมนตรี/รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ยังไม่มีการขับเคลื่อนเรื่องนี้อย่างจริงจัง เครื่องยนต์ P4 ทำงานร้อยละ 35

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการทำงานของเครื่องยนต์ของเครื่องบินการพัฒนาระบบชลประทานทำงานยังไม่เต็มประสิทธิภาพ ร้อยละ 80 จำนวน 2 เครื่องยนต์ ร้อยละ 35 จำนวน 2 เครื่องยนต์ เครื่องบินการพัฒนาระบบชลประทานฯ จึงยากที่จะบินขึ้นได้

การทำงานของเครื่องยนต์ทั้ง 4 จะต้องมิปฏิสัมพันธ์กันอีกด้วย เช่น ระหว่างเครื่องยนต์ P1 กับเครื่องยนต์ P3 เป็นต้น จะพบว่าเครื่องยนต์ P1 จะมีภาพลักษณ์กับเครื่องยนต์ P3 ที่ไม่ดี เชื่อม

รัชชประภาไม่ปฏิบัติตามที่ให้สัญญากับประชาชน ความร่วมมือทั้งสองฝ่ายจึงเกิดปัญหา สอดคล้องกับงานของ อมราพร พลประชิด (2557) เรื่อง “การศึกษาปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา” พบว่า ความร่วมมือของชุมชนท้ายน้ำในการจัดการทรัพยากรน้ำพบว่าปัญหาการขาดแคลนน้ำของชุมชนเกิดจากประสิทธิภาพการสื่อสารระหว่างเขื่อนรัชชประภากับชุมชนท้ายน้ำ และการขาดการมีส่วนร่วมจากในการจัดการทรัพยากรน้ำของแม่น้ำคลองพระแสง

จึงต้องหาทางหรือกลวิธีในการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่จะทำให้มีการพัฒนาระบบชลประทานฯ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hefferman, A. N. (1992) ที่เห็นว่าองค์ประกอบในการสร้างความร่วมมือ เช่น ความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ มีความร่วมมือกันของทุกฝ่ายเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริง มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เป็นต้น ความร่วมมือทุกภาคส่วนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในบทที่ 5 ว่า ความร่วมมือทุกภาคส่วนมีความสำคัญมากที่สุดต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา สอดคล้องกับงานของ สมคิด สมศรี ศรีปริญญา รูปกระจ่าง และสุดาวรรณ สมใจ. (2560) เรื่อง “ปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัย เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัจจัยความสำเร็จ คือ ความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะการมีผู้บริหารที่ดี มีความใส่ใจเข้าใจปัญหา ลงมือปฏิบัติ ห่วงใย และมีความเสียสละ มีภาวะผู้นำ การแผนงานและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ประชาชนมีความสามัคคีร่วมใจ เสียสละ เอื้อเฟื้ออาทร ทำให้งานบรรลุผลประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Tyler Scott (2015) เรื่อง “Do all of these meeting matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance.” ซึ่งผลปรากฏว่ากลุ่มของกลุ่มน้ำที่มีความร่วมมือกันในการจัดการสามารถปรับปรุงกลุ่มน้ำให้มีคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น การมีส่วนร่วมในกลุ่มความร่วมมือทำให้เกิดแรงจูงใจในการประสานงานและเชื่อมความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลและองค์การในเครือข่าย ซึ่งผลที่ได้จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งแก่

นอกจากนี้แล้ว Cary Doberstein (2016) เรื่อง “Designing Collaborative Governance Decision-Making in Search of a ‘Collaborative Advantage’” พบว่า ความได้เปรียบของความร่วมมือกันเกิดมาจากการออกแบบสถาบันการจัดการปกครองในรูปแบบแนวนอน (Horizontal) ที่ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย แต่มีระบบราชการคอยออกกฎระเบียบในการควบคุมและกำกับดูแลในลักษณะของอภีเครือข่ายการจัดการปกครอง (Metagovernance) ในการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน

5. ผลกระทบภายนอก (Externalities) เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้น (ทั้งในแง่บวกและลบ) ต่อบุคคลที่ 3 ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมดังกล่าว โดยในทางเศรษฐศาสตร์นิยามไว้ว่า ผลกระทบภายนอกจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทางเลือกในการบริโภคหรือการผลิตของคน ๆ หนึ่งหรือบริษัท ๆ หนึ่งส่งผลกระทบต่อความพอใจหรือการผลิตของภาคส่วนอื่นโดยที่ภาคส่วนนั้นไม่ได้อนุญาตให้ทำ

หรือภาคส่วนนั้นไม่ได้รับชดเชยจากผลกระทบดังกล่าว (Kolstad, 2011 p. 92) เช่น โรงงานอุตสาหกรรมเหล็กส่งผลให้เกิดฝุ่นละอองมากขึ้น ทำให้ครัวเรือนต้องมีต้นทุนสุขภาพจากการที่มีฝุ่นละอองเพิ่มมากขึ้น ต้นทุนดังกล่าว เรียกว่า ผลกระทบภายนอกทางลบ (negative externality) เพราะต้นทุนดังกล่าวครัวเรือนไม่ได้มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะผลิตโดยใช้วัตถุดิบเท่าใด ประเภทใด อีกทั้งไม่ได้รับการชดเชยจากผลกระทบดังกล่าว เข้าทำนอง “ต้องมาทนรับกรรมในสิ่งที่ไม่ได้ทำ”

ในกรณีตรงกันข้าม เช่น ชาวสวนที่เลี้ยงผึ้งให้ประโยชน์ในการที่ผึ้งไปผสมเกสรให้ไร่กาแฟ และเจ้าของสวนผึ้งก็ได้ประโยชน์จากการที่ผึ้งได้รับน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ในไร่กาแฟ ประโยชน์ทั้งสองด้านทั้งการที่ผึ้งในช่วยผสมเกสรให้กับไร่กาแฟ และการที่ผึ้งได้รับน้ำหวานจากไร่กาแฟ เรียกว่า ผลกระทบภายนอกทางบวก (positive externality) เพราะประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งเจ้าของสวนผึ้งและไร่กาแฟไม่ได้มีการปรึกษารื้อกันล่วงหน้า แต่เป็นกิจกรรมที่ต่างคนต่างทำ ซึ่งส่งผลให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายโดยไม่มีการจ่ายเงินเพื่อตอบแทนกับประโยชน์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น ถ้าวัตถุประสงค์หลักในการสร้างเขื่อนรัชชประภา ผลกระทบภายนอกเชิงบวก ได้แก่ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1-5 คือ 1) ด้านการชลประทาน 2) การบรรเทาอุทกภัย 3) การเจือจางน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็ม 4) การประมง และ 5) การท่องเที่ยว

ผลกระทบภายนอกเชิงลบจากการก่อสร้างเขื่อนรัชชประภา คือ ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงหรือแม่น้ำศิริรัฐพังทลายลงมา เมื่อมาพิจารณาสาเหตุการพังทลายของตลิ่งตามหลักวิชาการสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 สาเหตุ คือ

1) **การกัดเซาะตลิ่ง** เกิดขึ้นเมื่อแรงกัดเซาะเนื่องจากการไหลของกระแสน้ำเกินกว่าแรงต้านทานของดินริมตลิ่ง ทำให้เมื่อดินถูกพัดพาไหลหลุดออกมา อันอาจนำไปสู่การพังทลายของตลิ่งได้ สาเหตุการกัดเซาะของตลิ่งที่สำคัญได้แก่

1.1) ความคดเคี้ยวของลำน้ำ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วแม่น้ำจะมีความคดเคี้ยว การไหลของน้ำในแม่น้ำจะไหลคดเคี้ยวไปตามสายน้ำ บริเวณโค้งลำน้ำฝั่งด้านนอกจะมีการกัดเซาะสูงจึงเป็นพื้นที่ที่ตลิ่งมีโอกาสถูกกัดเซาะพังทลายมาก ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณนี้ควรต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

ภาพที่ 5.3 ความคดเคี้ยวของแม่น้ำศิริรัฐหรือแม่น้ำพุมดวง

1.2) การไหลของกระแสน้ำที่รุนแรง ในขณะที่น้ำไหลเชี่ยวผิวของน้ำที่กำลังไหลเชี่ยวนี้จะเหนือนดินตลิ่งและเพิ่มความลึกของการเหือนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ก้อนดินที่อยู่เหนือนรอยเหือนตกลงลงไปใต้มันน้ำ

1.3) การกัดเซาะเนื่องจากคลื่น โดยคลื่นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการกัดเซาะในบริเวณลาดตลิ่ง สาเหตุการเกิดคลื่นในลำน้ำแยกออกได้เป็น 2 สาเหตุได้แก่ คลื่นน้ำที่เกิดขึ้นจากแรงลมธรรมชาติ (ริมทะเลหรือแม่น้ำขนาดใหญ่) หรือคลื่นจากเรือแล่นผ่าน เมื่อคลื่นนี้มากระทบหรือกระแทกกับตลิ่งจะทำให้ตลิ่งถูกกัดเซาะและพังทลายได้

2) การขาดเสถียรภาพของลาดตลิ่ง การพังทลายของตลิ่งจากการขาดเสถียรภาพเกิดขึ้นเมื่อกำลังต้านทานของดินไม่เพียงพอที่จะต้านแรงที่กระทำกับตัวตลิ่งได้ สาเหตุการพังทลายของตลิ่งเนื่องจากการขาดเสถียรภาพที่สำคัญ ได้แก่

2.1) การลดระดับน้ำในลำน้ำอย่างกะทันหัน หรือการลดระดับน้ำที่เกินกว่าปกติในหน้าแล้ง

2.2) ในขณะที่ฝนตกหนัก น้ำฝนส่วนที่ไหลบนผิวดินจะชะหน้าดินและทำให้ดินอ่อนนุ่ม ส่วนน้ำฝนที่ซึมลงไปดินจนดินชุ่มน้ำนอกจากทำให้ดินที่ลึกลงไปมีความอ่อนนุ่มด้วยแล้ว การไหลแหวกของน้ำลงดินทำให้ดินข้างใต้หลวมและไม่แข็งแรงจึงมีความเสี่ยงต่อการพังทลายของตลิ่ง

2.3) น้ำหนักบรรทุกการใช้สอยริมตลิ่ง เป็นน้ำหนักจากเครื่องจักรในขณะก่อสร้างน้ำหนักของรถยนต์ในกรณีที่มีถนนอยู่ริมตลิ่ง และน้ำหนักของวัสดุสิ่งของที่กองอยู่บนตลิ่งจะเพิ่มแรงกดต่อดินตลิ่ง ทำให้ตลิ่งพังทลายง่ายขึ้น

3) การพังทลายของตลิ่งจากสาเหตุในข้อ 1) และ 2) รวมกัน

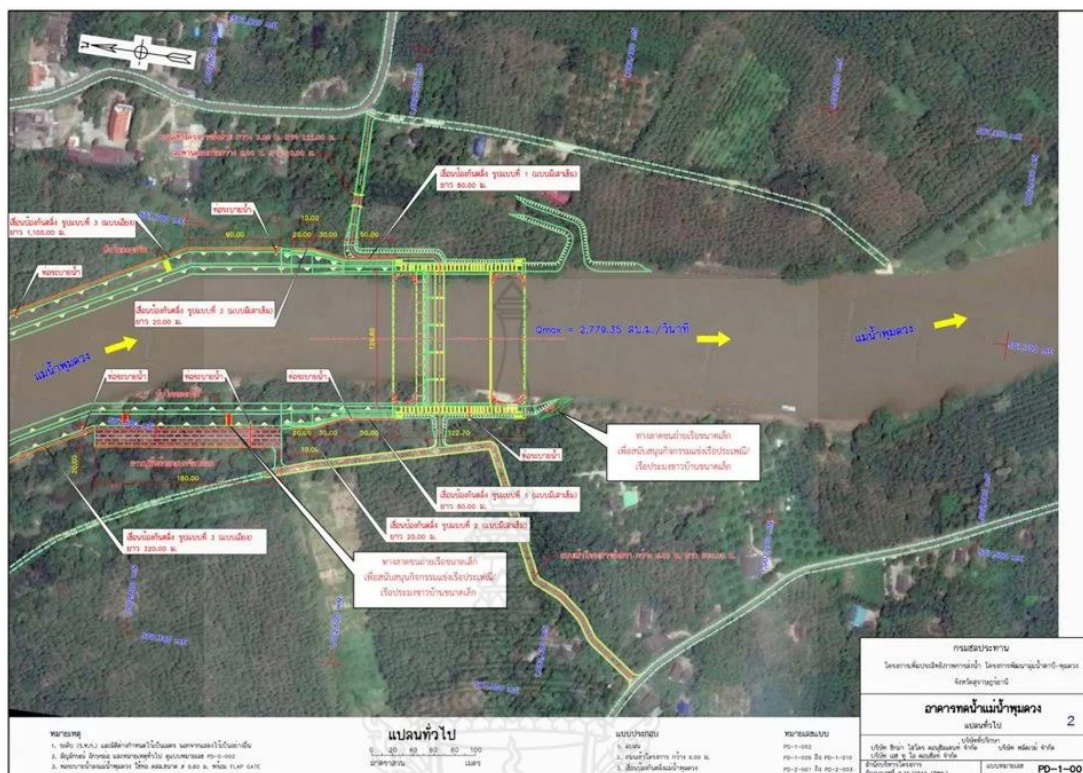
จากสาเหตุของตลิ่งพังดังกล่าว ก็อาจจะสรุปได้ว่า ตลิ่งริมแม่น้ำพุมดวงพังเกิดจากข้อ 1) และข้อ 2) ซึ่งข้อ 1) เป็นไปได้ทั้ง 3 ข้อย่อย ส่วนข้อ 2) เป็นไปได้เฉพาะข้อย่อยที่ 2.1) และ 2.2) ดังนั้นน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่ ต. เขาวง

6. ความคิดเห็นแตกต่าง แต่ไม่แตกแยก Patricia Kennett เชื่อว่า การจัดการปกครองสาธารณะเป็นรูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม โดยที่ภารกิจในการแก้ไขปัญหาสาธารณะมิได้ผูกขาดอยู่ในกำมือของรัฐบาลกลางอีกต่อไป แต่เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ (actors) อันหลากหลาย (a plurality of actors) ที่มีความสนใจ ผลประโยชน์ ค่านิยม การรับรู้ และทรัพยากรเชิงอำนาจ ที่แตกต่างกัน ดังนั้นอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้

ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะแสดงออกโดยการพูด การเขียน สื่อนำ ท้าทาง หรืออื่น ๆ ซึ่งเกิดจากการตัดสินใจ การประเมินค่า หรือทัศนคติ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการแสดงออกนี้จะอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม การรับรู้และพฤติกรรมระหว่างบุคคลเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาก่อนการตัดสินใจ อาจเป็นไปได้ทั้งในทางที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาของกรมชลประทานและผู้นำชาวบ้าน กล่าวคือ กรมชลประทานได้มีการศึกษาวางแผนงานโครงการก่อสร้างฝายทดน้ำกั้นคลองพุมดวงบริเวณสถานีสูบน้ำโครงการพัฒนาลุ่มน้ำตาปี-พุมดวง จังหวัดสุราษฎร์ธานีขึ้น โดยให้เหตุผลว่าสภาพการณ์มีการเปลี่ยนแปลง ปริมาณน้ำในคลองลดน้อยลง แต่มีความต้องการน้ำมากขึ้น ผลการศึกษาเห็นควรให้พัฒนาอาคารทดน้ำในรูปแบบฝายพับได้ จะสามารถเก็บกักน้ำได้ 6.60 ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในช่วงฤดูแล้ง ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำบริเวณด้านเหนือน้ำ ส่วนในช่วงฤดูน้ำหลากจะพัดลงชนานกับลำน้ำ ซึ่งจะไม่กีดขวางลำน้ำเหมือนกับฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก ดังภาพขาวเมื่อวันที่ 17 ธ.ค. 2563

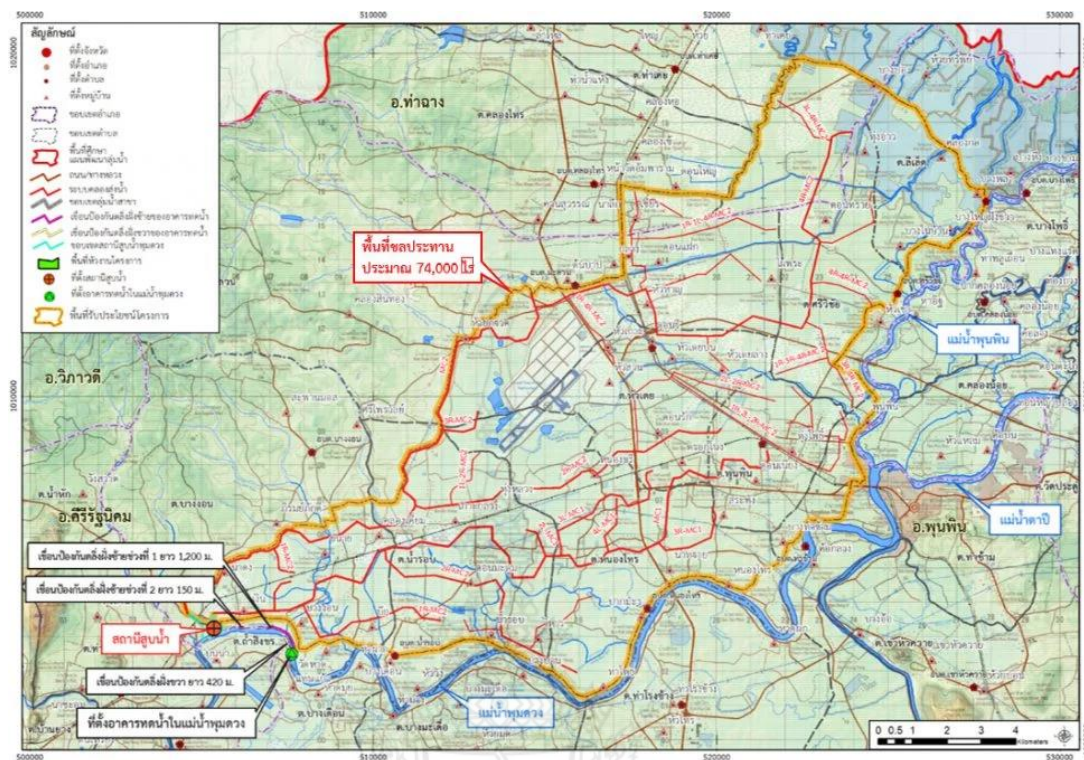
“ลุ่มน้ำคลองพุมดวง ในสภาพปัจจุบันมีการใช้ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม บริเวณต้นน้ำถูกใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น ด้วยสภาพของภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับระดับน้ำในคลองมีปริมาณน้อยลง ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น ทำให้ไม่เพียงพอใช้ตลอดทั้งปี กรมชลประทานจึงได้วางแผนงานโครงการก่อสร้างฝายทดน้ำกั้นคลองพุมดวงบริเวณสถานีสูบน้ำโครงการพัฒนาลุ่มน้ำตาปี-พุมดวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกรมชลประทาน ได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาฯ เพื่อศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งจากผลการศึกษาเห็นควรให้พัฒนาอาคารทดน้ำในรูปแบบฝายพับได้ ซึ่งโครงการดังกล่าวจะสามารถเก็บกักน้ำได้ 6.60 ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในช่วงฤดูแล้ง ทั้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำบริเวณด้านเหนือน้ำได้อีกด้วย ส่วนในช่วงฤดูน้ำหลากจะพัดลงชนานกับลำน้ำ ซึ่งจะไม่กีดขวางลำน้ำเหมือนกับฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้การระบายน้ำทางน้ำด้านท้ายน้ำ ทำให้ปริมาณน้ำด้านท้ายน้ำสม่ำเสมอในช่วงฤดูแล้ง จะช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งการสร้างฝายในลักษณะนี้ จะทำให้น้ำสามารถไหลล้นไปด้านท้ายน้ำได้ไม่ต่างจากสภาพปัจจุบัน ไม่ใช่การก่อสร้างในลักษณะของเขื่อนแต่อย่างใด”

ภาพที่ 5.4 อาคารทน้ำก้นคลองพุมดวง

ทางกรมชลประทานยืนยันว่าอาคารทน้ำแบบฝายพับได้จะไม่ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศของลำน้ำแต่อย่างใด ไม่แตกต่างจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีการศึกษาสมดุลน้ำได้ปล่อยน้ำให้ผ่านสันฝายสู่ด้านท้ายน้ำ ดังภาพขาว

“อาคารทน้ำแบบฝายพับได้ มีการคำนวณสมดุลน้ำอย่างรอบคอบเพื่อรักษาระบบนิเวศด้านท้ายน้ำไว้ ซึ่งไม่แตกต่างจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การศึกษาสมดุลน้ำได้ปล่อยน้ำให้ผ่านสันฝายสู่ด้านท้ายน้ำ เพื่อรักษาระบบนิเวศด้านท้ายน้ำ เช่น การป้องกันการรุกรานน้ำเค็ม การประปาภูมิภาค การประปาของท้องถิ่น รวมทั้งความต้องการน้ำเพื่อรักษาคุณภาพน้ำของการประมงด้วย โดยจะไม่ส่งผลเสียต่อระบบนิเวศในลำน้ำอย่างแน่นอน” (<https://siamrath.co.th/n/204941#> สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เม.ย. 2567)

ภาพที่ 5.5 สถานที่ก่อสร้างอาคารทดน้ำในแม่น้ำพุมดวง

ในขณะที่กลุ่มผู้นำชาวบ้านกลับมีความคิดเห็นว่าควรพัฒนาระบบชลประทานแบบฝายหรือเขื่อนน้ำล้น แต่เครือข่ายคนรักพุมดวงกลับไม่เห็นด้วยกับการพัฒนาระบบชลประทานโดยการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำพุมดวง อาจจะส่งผลกระทบต่อผู้เลี้ยงปลาในกระชังจำนวนกว่า 100 ครอบครัว จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างรุนแรง

เครือข่ายคนรักพุมดวงยังชี้ให้เห็นว่าโครงการก่อสร้างเขื่อนกันแม่น้ำพุมดวงขาดการทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเรียกร้องให้ทางผู้บริหาร อบจ. สุราษฎร์ธานีเข้ามาเป็นตัวกลางแก้ปัญหาให้กับประชาชนผู้เดือดร้อน

ทางกรมชลประทานก็ได้ชี้แจงว่าคลองพุมดวงไม่ได้เป็นแม่น้ำสายหลัก จึงไม่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) แต่หากผ่านขั้นตอนการศึกษาแล้ว เมื่อดำเนินการด้านการสำรวจและออกแบบรายละเอียดโครงการ ฯ จะลงพื้นที่เพื่อทำประชาพิจารณ์ร่วมกับประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต่อไป และให้คำสัญญาว่าการดำเนินงานพัฒนาแหล่งน้ำทุกโครงการจะยึดประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก ดังภาพข่าว

“เนื่องจากคลองพุมดวงไม่ได้เป็นแม่น้ำสายหลักจึงไม่เข้าข่ายตามประเภทโครงการที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) แต่กรมชลประทานได้เล็งเห็นถึงความสำคัญถึงวิถีชีวิตของประชาชนที่ใช้ทรัพยากรสองฝั่งคลองในการประกอบอาชีพ จึงได้ดำเนินการศึกษา

ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ระหว่างขั้นตอนของการศึกษาความเหมาะสม หากผ่านขั้นตอนการศึกษาแล้ว จะดำเนินการด้านการสำรวจและออกแบบรายละเอียดโครงการ ฯ และจะลงพื้นที่เพื่อทำประชาพิจารณ์ร่วมกับประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต่อไป กรมชลประทานในฐานะของหน่วยงานที่มีภารกิจในการพัฒนาแหล่งน้ำ และเพิ่มพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพลักษณะลุ่มน้ำ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำ ขอยืนยันว่าการดำเนินงานพัฒนาแหล่งน้ำทุกโครงการ จะยึดประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและสร้างความมั่นคงด้านน้ำอย่างยั่งยืน” (<https://siamrath.co.th/n/204941#> สืบค้นเมื่อวันที่ 16 เม.ย. 2567)

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนถือว่ามีความสำคัญต่อการจัดบริการสาธารณะตามทัศนะของสมศักดิ์ และปรีดา เห็นว่า การจัดทำบริการสาธารณะจะเกิดผลสำเร็จโดยบริบูรณ์ได้นั้นองค์กรภาครัฐจะต้องให้องค์กรในภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย โดยองค์กรภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและมุมมอง และวิธีการดำเนินงานจากเดิมที่เคยเป็นผู้ให้บริการหลักและประชาชนเป็นเพียงผู้รับบริการมาเป็นผู้ทำหน้าที่ในการกำกับทิศทางการให้บริการสาธารณะ นั่นคือองค์กรภาครัฐไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ให้บริการสาธารณะแต่เพียงลำพังเหมือนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา แต่ได้เปิดโอกาสให้องค์กรในภาคส่วนอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วย Kilduff, Martin ; and Tsai, Wenpin. (2003:p.124-135) เห็นว่าเครือข่ายที่มีประสิทธิผลนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ประการที่ 4 คือ **การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน** การมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายมีหน้าที่และบทบาทสนับสนุนและช่วยดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และประการที่ 5 **ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร** การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะช่วยสร้างความผูกพันระหว่างกันของสมาชิกเครือข่ายให้เข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น สิ่งนี้จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และความมั่นคงให้กับเครือข่ายในระยะยาว

สอดคล้องกับงานของ ลือโรจน์ จินดารัตนวงศ์. (2554) เรื่อง “การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลตะพง อำเภอมะนัง จังหวัดระยอง” เห็นว่าทุกภาคส่วนได้รับการเตรียมความพร้อมทางด้านวิชาการและด้านเทคนิคโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ระดับนโยบาย การดำเนินการ โดยการจัดทำประชาคม ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร มีการบริหารจัดการแบบบูรณาการ ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตามทัศนะของ Gray and Larson (2011: p.7) เห็นว่า กระบวนการดำเนินงานของโครงการหรือวงจรชีวิตของโครงการจะหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านไปตามลำดับก่อนหลัง 4 ระยะหรือขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการกำหนดโครงการ (defining) 2) ขั้นการวางแผน (planning) ดำเนินโครงการ 3) ขั้นการบริหาร (executing) หรือการจัดการโครงการ และ 4) ขั้นการส่งมอบ (delivering) ผลผลิต

ของโครงการ โดยที่ในชั้น 1) ขั้นการกำหนดโครงการ (defining) 2) ขั้นการวางแผน (planning) ดำเนินโครงการต้องพิจารณาบนพื้นฐานของประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้งให้สอดคล้องกับนโยบาย/แผนในระดับต่าง ๆ เป็นสำคัญ การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกรมชลประทาน ผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้าน แต่แม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นเรื่องธรรมชาติของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ทุกภาคส่วนมีความคิดเห็นที่มีจุดหมายเดียวกัน คือผลประโยชน์ของประชาชนที่เป็นเจ้าของประเทศเป็นสำคัญ (People oriented)

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้ว กรมชลประทานจะต้องหาแนวทางพัฒนาพื้นที่และทรัพยากรน้ำเพื่อไม่ให้เกิดการขาดแคลนน้ำจำเป็นต้องควบคุมและวางแผนพัฒนาพื้นที่และการจัดการทรัพยากรน้ำทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานทั้งในพื้นที่เหนือเขื่อนซึ่งการใช้น้ำในพื้นที่จะมีผลต่อปริมาณน้ำต้นทุนของพื้นที่ท้ายน้ำ รูปแบบการพัฒนาของพื้นที่ท้ายเขื่อนที่จะไม่ก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ เสาวนีย์ วิจิตรโกสม. (2551). เรื่อง “การจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำลำตะคองแบบบูรณาการ”

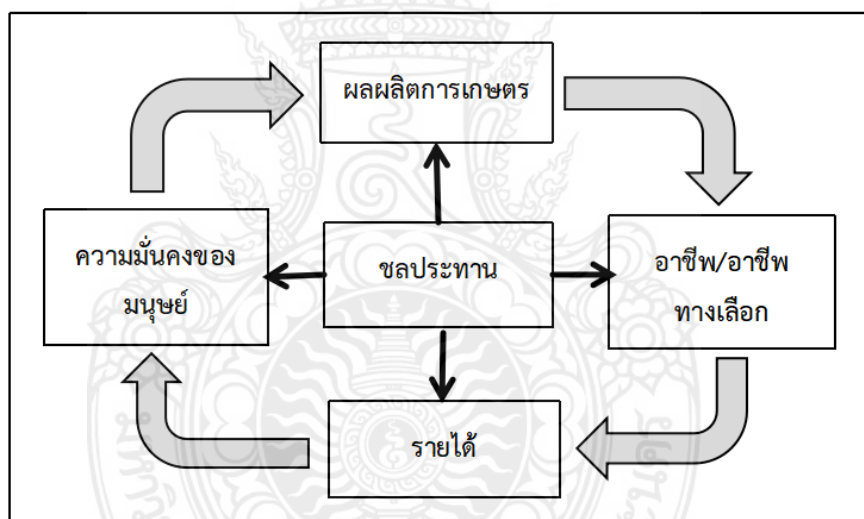
7. ชลประทานทำให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน "การชลประทาน" หมายความว่า "กิจการที่รัฐบาลจัดทำเพื่อส่งน้ำจากทางน้ำหรือแหล่งน้ำไปใช้ในการเพาะปลูก และหมายความถึงการป้องกันการเสียหายแก่การเพาะปลูกอันเกี่ยวกับน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตชลประทานนั้นด้วย" ซึ่งจะเห็นว่า การชลประทานนอกจากจะหมายถึง การส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังให้หมายรวมถึงกิจการประเภทอื่น ที่เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูก อีก 3 ประเภท คือ การเก็บน้ำ การระบายน้ำและการบรรเทาอุทกภัยด้วย

ในปัจจุบันยังมีพื้นที่เพาะปลูกอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องอาศัยน้ำฝนและน้ำจากแม่น้ำลำธารเป็นหลัก เพราะยังไม่มีการด้านชลประทานเข้าไปช่วยเหลือพื้นที่เพาะปลูกดังกล่าว ซึ่งอาศัยน้ำธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียวในการเพาะปลูกจะทำให้พืชไม่อาจได้รับน้ำอย่างสม่ำเสมอตามที่พืชต้องการได้ กล่าวคือปีใดมีฝนตกเฉลี่ยตลอดฤดูกาลเพาะปลูกก็จะทำให้การเพาะปลูกในปีนั้นได้รับผลดีตามไปด้วย แต่ถ้าหากปีใดมีฝนตกน้อยหรือไม่มีฝนตกในเวลาที่พืชต้องการก็จะทำให้การเพาะปลูกในปีนั้นได้รับความเสียหายหรือไม่ได้รับผลผลิตดีเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรจำนวนมากที่ไม่มีพื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการชลประทานต้องได้รับความเดือดร้อนในเวลาไม่มีน้ำสำหรับทำนาและปลูกพืชไร่อยู่เสมอเกือบทุกปี ด้วยเหตุนี้พื้นที่เพาะปลูกที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานแล้วสามารถทำการชลประทานช่วยเหลือได้ ย่อมจะมีน้ำส่งไปให้พื้นที่เพาะปลูกในเวลาที่ได้รับน้ำจากธรรมชาติน้อยได้ตามที่ต้องการเสมอ ซึ่งความสำคัญและประโยชน์ของการชลประทานในด้านต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ช่วยให้ดินมีความชุ่มชื้นพอเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชและต้นไม้ สำหรับปลูกข้าว จะช่วยให้แปลงนาได้รับน้ำพอเพียงตามที่ต้นข้าวต้องการ
- 2) สามารถให้หลักประกันได้เป็นอย่างดีว่า พืชต่าง ๆ ที่ปลูกจะไม่ขาดน้ำตลอดฤดูกาลเพาะปลูก

- 3) ช่วยให้พื้นดินและบรรยากาศทั่วบริเวณพื้นที่เพาะปลูกเย็นในขณะที่อากาศร้อนจัด
- 4) ช่วยให้ดินมีความอ่อนนุ่มดี และง่ายต่อการไถพรวน
- 5) ช่วยเพิ่มน้ำให้กับพื้นที่เพาะปลูกเพื่อการชะล้างหรือละลายเกลือออกไปจากดินได้
- 6) ช่วยให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชได้หลายครั้งต่อปี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการพัฒนาระบบชลประทานธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภามีความสำคัญอย่างมากต่อการดำรงชีพของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง เนื่องจากการชลประทานจะนำมาซึ่งผลผลิตการเกษตร เช่น ทูเรียน เงาะ มังคุด ยางพารา ข้าวโพด ข้าว ผัก ปลา เป็ด ไก่ ไข่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อมีผลผลิตการเกษตรในปริมาณและคุณภาพที่ดีแล้วจะทำให้เกิดการทำงานจนเป็นอาชีพที่สามารถดำเนินการจนเลี้ยงชีพและครอบครัวได้ รวมถึงอาจจะเกิดอาชีพทางเลือกอื่น ๆ ตามมา เช่น ร้านอาหาร ประมง รถรับจ้าง เป็นต้น เมื่อมีอาชีพแล้วก็จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ และเมื่อมีรายได้ที่เพียงพอก็ส่งผลให้เกิดความมั่นคงแห่งมนุษย์ที่มีสุขภาพกายและใจที่ดี เมื่อมีความมั่นคงแห่งมนุษย์ก็จะทำให้เกิดผลผลิตการเกษตรต่อไป ดังนั้นชลประทานจึงเป็นจุดศูนย์กลางของวงจรการชลประทาน (Irrigation cycle)

ภาพที่ 5.6 วงจรการชลประทาน

จากวงจรการชลประทานดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์ในเชิงเหตุและผล (Cause-Effect Model) กล่าวคือทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนี้ย่อมมีสาเหตุ และเมื่อมีสาเหตุก็ต้องส่งผลตามมา จึงกล่าวได้ว่าผลผลิตการเกษตรที่มีปริมาณและคุณภาพที่ดี เพียงพอต่อความต้องการจะทำให้ความมั่นคงด้านอาหาร เมื่อผลิตเกินความต้องการในครอบครัวก็สามารถหารายได้จากส่วนเกินได้ นำมาซึ่งมีอาชีพมีงานทำ ไม่ว่างงานตามฤดูกาล มีอาชีพทางเลือกก็จะส่งผลต่อความมั่นคง มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ส่งผลให้เกิดความมั่นคง และเมื่อมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน มีน้ำเพียงพอก็จะเกิดต้นไม้สภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ นำมาสู่ความยั่งยืนได้ในที่สุด นั่นคือเป็นเมืองน่าอยู่ ที่มีระบบนิเวศที่ดี มีความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ดังภาพที่ 5.7

ภาพที่ 5.7 ความสัมพันธ์ของวิสัยทัศน์ทั้ง 3 ประการ

ในเรื่องที่ทำให้เกิดความยั่งยืนนั้นมิงงานของ อังกูร แก้วย่อง. (2562) เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส.” รูปแบบการบริหารจัดการน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส อาศัยหลักการของการบูรณาการและมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน วิธีการคือบริหารจัดการน้ำและอาคารชลประทาน ก่อสร้างใหม่อาคารชลประทาน ปรับปรุงอาคารชลประทาน และซ่อมแซมอาคารชลประทาน เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการและยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วม

8. ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way ANOVA) ในการทดสอบ พบว่าลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพที่ส่งผลต่อความคิดเห็นธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้จะมีสาเหตุเนื่องจากทุกอาชีพเห็นดีเห็นชอบที่จะต้องมีการพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา อันจะทำให้บรรลुวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้ง 3 ประการ คือ ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน ประกอบกับผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไปรวมกันร้อยละ 64.75 เกือบจะ 2 ใน 3 ของผู้ตอบแบบสอบถาม การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนรัชชประภาจึงน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่ยิ่งใหญ่จะทำให้ตนเองมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่สามารถดำรงชีพได้อย่างสุขสบาย สมกับเป็น “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” ไม่สอดคล้องกับงานของ ประมินทร์ นาระทะ. (2550) เรื่อง “การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ อาชีพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน แต่สอดคล้องกับงานของ ธานินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตามช่วงอาชีพของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอาชีพที่ต่างกัน การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

9. ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุ ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวที่แตกต่างกันส่งผลต่อความคิดเห็นต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 น่าจะมีสาเหตุมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากมีอายุมากกว่า 40 ปี ร้อยละ 89.5 มีระยะเวลาพักอาศัยในพื้นที่มากกว่า 15 ปีถึงร้อยละ 72 และมีจำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัวจำนวนมากกว่า 6 คน ถึงร้อยละ 54 ย่อมต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน อันเกิดจากความรักและความผูกพันต่อพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้มีความพร้อมในเรื่องวัยวุฒิ เห็นว่าการพัฒนาระบบชลประทานควรจะให้ “ผู้ใช้” เป็นผู้ตัดสินใจจะได้สร้างได้ถูกต้องและตรงความต้องการ ชาวบ้านจะได้เรียนรู้และปรับให้ตรงตามความเหมาะสม ประกอบกลุ่มตัวอย่างมีขนาดครอบครัวใหญ่ที่เรียกว่า “ครอบครัวขยาย” (Extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สามรุ่นขึ้นไป หรือครอบครัวเดี่ยวสองครอบครัวขึ้นไปที่มีความผูกพันทางสายโลหิต หรือเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน และอาศัยอยู่ในบ้านหรือบริเวณเดียวกัน ย่อมต้องการเห็นลูกหลานของตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน การไปประกอบอาชีพในเมือง ในโรงงาน ตามกระแสเศรษฐกิจไม่จีรังและยั่งยืน

ปัจจัยทั้ง 3 ประการเกี่ยวเนื่องกับทุนทางสังคมของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า แม้ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าทุนทางสังคมอยู่ในลำดับที่ 4 แต่ก็ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมาก Robert Putnam (1993: 167) เห็นว่าทุนทางสังคมคือ “รูปแบบของการจัดองค์การที่ประกอบไปด้วยความเชื่อใจ (trust) บรรทัดฐาน (norm) และเครือข่าย (network) ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน โดยทุนทางสังคมจะเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายของสังคมโดยอาศัยความเชื่อใจระหว่างกัน ประกอบกับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง 41-50 ปีจำนวน 184 คนหรือร้อยละ 46.00 มีอายุระหว่าง 51-60 ปีจำนวน 127 คนหรือร้อยละ 31.75 และมีอายุมากกว่า 60 ปีจำนวน 47 คนหรือร้อยละ 11.75 รวมแล้วมีอายุมากกว่า 40 ปีจำนวน 358 คนหรือร้อยละ 89.50 เมื่อพิจารณาระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ระหว่าง 16-20 ปีจำนวน 103 คนหรือร้อยละ 25.75 ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ระหว่าง 21-25 ปีจำนวน 126 คนหรือร้อยละ 31.50 และระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 25 ปีจำนวน 59 คนหรือร้อยละ 14.75 รวมแล้วมีผู้พักอาศัยที่มีระยะเวลามากกว่า 15 ปีจำนวน 288 คน หรือร้อยละ 72.00 ส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนพบว่าจำนวน 7-10 คนจำนวน 107 คนหรือร้อยละ 26.75 จำนวน 11-15 คนจำนวน 83 คนหรือร้อยละ 20.75 มากกว่า 15 คนจำนวน 26 คนหรือร้อยละ 6.50 รวมแล้วมีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คนจำนวน 216 คน หรือร้อยละ 54.00

ถ้ามีการสร้างและใช้กลไกทุนทางสังคมให้เป็นประโยชน์ต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาแล้วจะส่งผลตั้งแต่ระดับล่างสุดและส่งผลไปยังระดับบน กล่าวคือ ถ้ามี ทุนทางสังคมระดับจุลภาค (Micro level) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทุนทางสังคมระดับปัจเจกชน (individual) ทุนทางสังคมระดับนี้เกิดจากความสามารถในการรับรู้ หรือการเรียนรู้ (cognitive social capital) ของบุคคลที่มีอยู่ในตัวบุคคล จะส่งผลไปยัง ทุนทางสังคม

ระดับกลาง (meso social capital) พุทธทางสังคมในระดับนี้เป็นพุทธทางสังคมเชิงโครงสร้าง (structural social capital) พุทธทางสังคมประเภทนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนที่มีความหลากหลายให้ก่อตัวเป็นเครือข่าย และส่งผลไปยัง พุทธทางสังคมระดับมหภาค (macro social capital) เป็นพุทธทางสังคมที่เสริมการก่อตัวโครงสร้างเครือข่ายที่แผ่กระจายอยู่ในระบบชาติ (national system of social capital) (พัฒน์พงศ์ สุกิจปาณีนิจ, 2564)

สอดคล้องกับงานของ สมคิด สมศรี ศรีปริญญา ฐประจาง และสุดาวรรณ สมใจ. (2560) เรื่อง “ปัจจัยความสำเร็จในการป้องกันปัญหาอุทกภัย เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” การเตรียมความพร้อมของทุกภาคส่วน การใช้พุทธทางสังคม และความร่วมมือจากภาคประชาสังคม ได้แก่ หน่วยงานราชการในพื้นที่ โรงเรียน วัด เข้ามาหนุนเสริมการดำเนินงานให้บรรลุสัมฤทธิ์ผลมากขึ้น เพราะการใช้ความรู้ทาง สังคมศาสตร์ในการบริหารจัดการน้ำไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอิงภูมิปัญญา ความเป็นวิทยาศาสตร์ หลักศีลธรรม ตลอดจนการสร้างการผนึกกำลังที่คำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน และ เครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ที่เรียกว่า “บ ว ร ร” กล่าวคือ บ้าน วัด โรงเรียน รัฐ หากแต่อาจจะ สื่อสารไม่ทั่วถึงทั้งนี้ ต้องอาศัย 4 แกนนำดังกล่าวร่วมกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับงานของ สุธรรมา จันทรา. (2556) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการ ทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี:กรณีศึกษาโครงการสถานสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และยังสอดคล้องกับงานของ บัณฑิต พิมพะเสน ศศิธร เขาวรัตน์ และอุทัย โคตรดก (มปป.) เรื่อง “การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของ เกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว” พบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการชลประทานโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ

แต่ไม่สอดคล้องกับงานของ ธานีรินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์ (2560) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก้ำอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการ ตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านประเมินผล และภาพรวม เมื่อจำแนกตาม ช่วงอายุของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันที่ระดับ นัยสำคัญทางสถิติ .05 และไม่สอดคล้องกับงานของ ประมินทร์ นาระทะ. (2550) เรื่อง “การจัดการ ชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่ง น้ำที่ 3-4 อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการ ชลประทานเพื่อการเกษตร

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ที่ได้จากผลการศึกษาค้างนี้

1.1 พัฒนาขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการบริหารจัดการน้ำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างสมรรถนะในการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลังคนและพลังแห่งการเรียนรู้การพัฒนาพลังคน เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และคนในชุมชนมีความสุข และพลังแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา รวมถึงการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำสู่ความสมดุลอันนำมาสู่ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน

1.3 การตกลงทำบันทึกความเข้าใจ หรือ เอ็มโอยู (Memorandum Of Understanding: MOU) การใช้น้ำร่วมกันระหว่างพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่กลางน้ำ และพื้นที่ปลายน้ำ เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคี ความไว้วางใจกันและกัน โดยมีประเด็นที่จะต้องดำเนินการดังนี้

1) จัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำร่วมกันระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยการประชุมปรึกษาบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ทุกภาคส่วนเดินไปพร้อมกันและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง จนทำให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาค

2) จัดทำข้อมูลสารสนเทศและการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับระบบชลประทาน อย่างทั่วถึง สม่่าเสมอ เข้าใจง่ายและเข้าถึงง่าย เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจการปลูกพืชของเกษตรกรให้สอดคล้องกับระบบชลประทาน

3) เสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ภาครัฐควรเป็นคนกลางเพื่อจัดเวทีสมมนาที่ให้เกิดสถานการณ์ Win-Win ทุกภาคส่วนสามารถช่วยกันหาทางออกให้เป็นผู้ชนะทั้งคู่ได้ จุดสำคัญคือการที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกัน จะต้องพูดคุยกันว่าแต่ละฝ่ายต้องการอะไร เพราะอะไร ต้องพยายามเข้าใจความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ทุกฝ่ายมีสิทธิที่จะอยากได้ผลประโยชน์ที่ต้องการ และช่วยกันคิดว่าหาทางออกอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งฝ่ายเขาและฝ่ายเรา

1.4 กำหนดนโยบายการบริหารจัดการน้ำเพื่อปฏิรูปการใช้น้ำในภาคการเกษตร

- ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรบริหารจัดการน้ำระดับจังหวัด ซึ่งมีหน้าที่บูรณาการทุกหน่วยปฏิบัติในพื้นที่ประสานการทำงานร่วมกันและกำหนดทิศทางแนวทางพัฒนาแหล่งน้ำในจังหวัดและระหว่างจังหวัดให้เหมาะสม ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

- ส่งเสริมการพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการน้ำสำหรับพื้นที่เกษตรกรรมให้กับชาวบ้าน เช่น ระบบข่าวสาร ช่องทางการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

- ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายการบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับการตลาดและเกษตรกรรมเพื่อผลักดันให้ผลผลิตทางการเกษตรให้สอดคล้องกับการตลาดและความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงบริบทของพื้นที่อีกด้วย
- สร้างความเข้มแข็งในพื้นที่ โดยสร้างกลุ่มผู้ใช้น้ำ/กลุ่มบริหารจัดการน้ำรายจังหวัด โดยการให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- ส่งเสริมการเพิ่มแหล่งน้ำต้นทุนอย่างเหมาะสม เช่น การขุดสระ ขุดบ่อบาดาล เป็นต้น โดยพิจารณาตามศักยภาพของพื้นที่
- ส่งเสริมการเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำรองสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมในช่วงขาดแคลนน้ำ เพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนและแหล่งน้ำชลประทาน

2. ข้อเสนอแนะในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

2.1 ควรจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อความสมานฉันท์ของการใช้ประโยชน์จากเขื่อนชลประทานรัชชประภา ให้สมเจตนารมณ์ “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” ทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ที่ประกอบด้วยทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสร้างเขื่อนรัชชประภา

2.2 ควรทำประชาคมในพื้นที่ที่จะมีการพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อน ฯ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้เกิดการยอมรับเมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ โดยเฉพาะในขั้นกระบวนการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือหลายภาคส่วนที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและจริงใจ

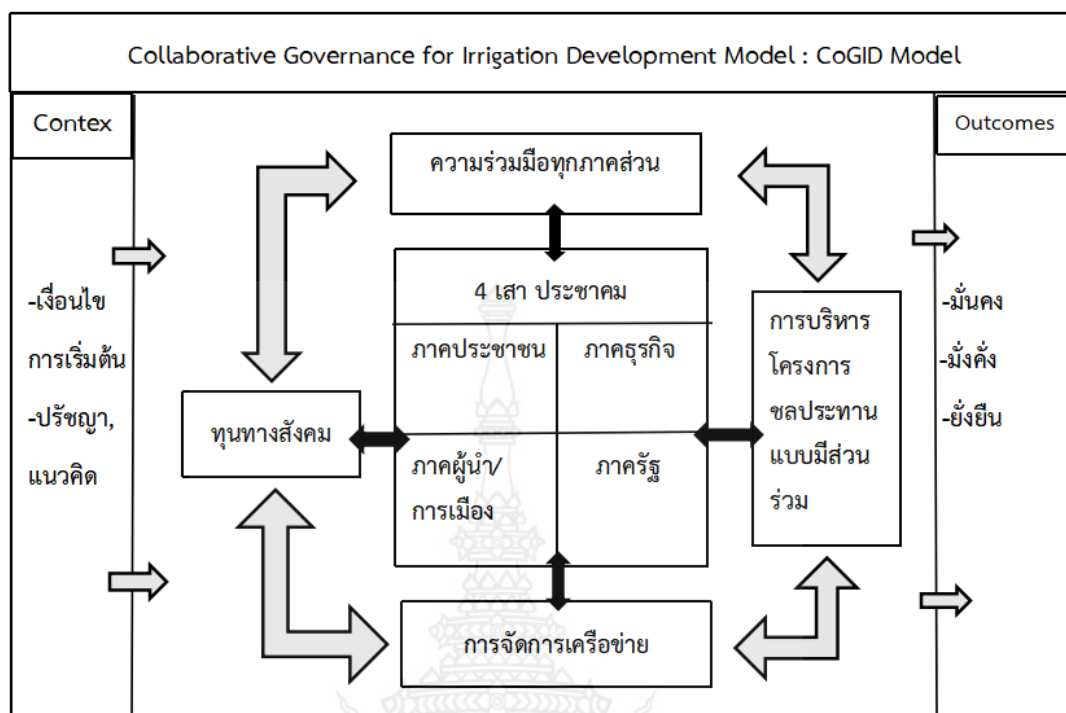
2.3 จากข้อ 2.2 ทำข้อตกลงร่วมกันถือได้ว่าเป็นสัญญาประชาคม (Social contract) ในข้อตกลงต่าง ๆ บนพื้นฐานของการเอื้ออาทร การช่วยเหลือและความเป็นกัลยาณมิตร เช่น ข้อตกลงการไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือซื้อขายที่ดินเป็นระยะเวลาหนึ่งที่จะทำการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ เสร็จสิ้น ข้อตกลงการใช้น้ำจากเขื่อนรัชชประภา เป็นต้น

2.4 จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายรักษชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ อันทำให้เกิดความรักและความผูกพันกับพื้นที่ เพื่อช่วยในการสร้างสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารระหว่างภาคประชาชนและภาคอื่น ๆ อันเป็นมิติหนึ่งของการมีส่วนร่วมตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

2.5 เมื่อมีการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ เสร็จสิ้นควรจัดสรรงบประมาณมาจัดจ้างชลประทานท้องถิ่นที่เป็นอาสาสมัคร เพื่อแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน ฯ โดยอาศัยกรณีศึกษาการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ตาช้าง (Mae Tachang Reservoir Model)

3. ข้อเสนอแนะทางวิชาการจากผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะ Collaborative Governance for Irrigation Development Model หรือ CoGID Model ดังภาพที่ 5.8

ภาพที่ 5.8 CoGID Model

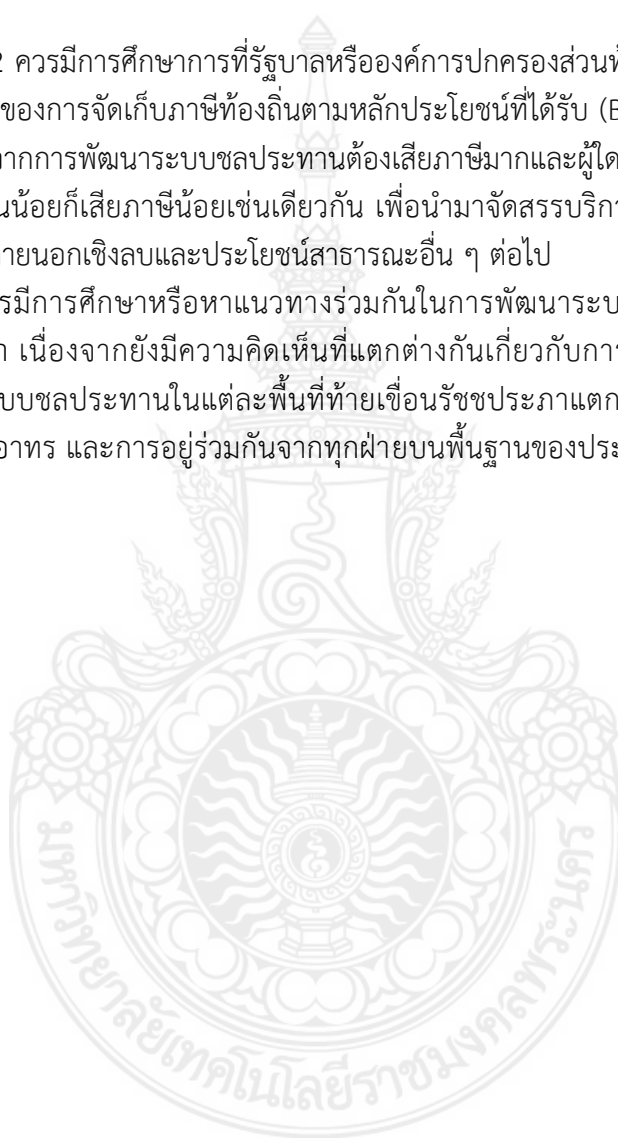
จาก CoGID Model อธิบายได้ว่า ธรรมชาติแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานไม่ว่าในพื้นที่ใดจะต้องอาศัยภาคส่วนที่เป็นแกนกลาง (core part) อยู่ 4 ภาคส่วนได้แก่ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคผู้นำ/การเมือง และภาครัฐ ทั้ง 4 ภาคส่วนเปรียบเสมือนเครื่องยนต์ 4 เครื่อง ซึ่งเครื่องยนต์คือเครื่องจักรที่ใช้พลังงานความร้อนเพื่อเปลี่ยนให้เป็นพลังงานกล แล้วใช้พลังงานกลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงพลังงานเพื่อนำไปขับเคลื่อนเครื่องจักรกลต่าง ๆ ตามการทำงานที่ออกแบบไว้ที่ช่วยขับเคลื่อน ถ้าเปรียบเสมือนเครื่องบินที่มี 4 เครื่องยนต์แล้ว เครื่องบินลำนี้จะบินขึ้นได้ต้องอาศัยเครื่องยนต์ที่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกันภาคส่วนทั้ง 4 ต้องมีความเข้มแข็งเหมือนกับเครื่องยนต์ของเครื่องบิน โดยอาศัยกลไกตามแนวคิดการจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) คือ ความร่วมมือทุกภาคส่วน การจัดการแบบเครือข่าย และทุนทางสังคม ตลอดจนนโยบายของกรมชลประทานที่ต้องการให้หน่วยงานภายในกรมชลประทานดำเนินการบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ต้องมีการพิจารณาเงื่อนไขการเริ่มต้น (เช่น ปัญหา ความต้องการ ความสามัคคี ความผูกพัน ความเป็นพวกเดียวกัน ความเชื่อถือและเชื่อใจ ความขัดแย้ง เป็นต้น) และปรัชญาและแนวคิด (เช่น การปกครอง การบริการสาธารณะ นโยบาย เป็นต้น) ทั้งนี้มีจุดหมายไปที่ความมั่นคง ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรให้มีการศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้สถิติขั้นสูงเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเป็นข้อเสนอแนะส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมชลประทาน สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เป็นต้น ในการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมโครงการชลประทานอื่น และให้ผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืนต่อการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมในโครงการในลักษณะเดียวกัน

4.2 ควรมีการศึกษาการที่รัฐบาลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำมาใช้เป็นฐาน (tax base) ของการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นตามหลักประโยชน์ที่ได้รับ (Benefits principle) นั่นคือผู้ใดได้ประโยชน์จากการพัฒนาระบบชลประทานต้องเสียภาษีมากและผู้ใดได้ประโยชน์จากการพัฒนาระบบชลประทานน้อยก็เสียภาษีน้อยเช่นเดียวกัน เพื่อนำมาจัดสรรบริการสาธารณะชดเชยให้กับผู้ได้รับผลกระทบภายนอกเชิงลบและประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ ต่อไป

ควรมีการศึกษาหรือหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา เนื่องจากยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการพัฒนาระบบชลประทาน อาจจะพัฒนาระบบชลประทานในแต่ละพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาแตกต่างกัน แต่ต้องให้เกิดการยอมรับ การเอื้ออาทร และการอยู่ร่วมกันจากทุกฝ่ายบนพื้นฐานของประโยชน์ของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน, สำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). **โครงการศึกษาเพื่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ โครงการพัฒนาน้ำต้นทุนลุ่มน้ำปราจีนบุรี-บางปะกง**. กรุงเทพฯ: สำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
- กรมชลประทาน. (2549). **การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา**. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2565, จาก https://www.rid.go.th/thaicid/_5_article/2549/04PIM_OM.pdf
- กรมชลประทาน. (2565). **โครงสร้างหน่วยงาน : กรมชลประทาน**, สืบค้น 6 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.rid.go.th/index.php/th/about-rid-th/organization-structure>
- กรมทรัพยากรน้ำ. (2554). **การบริหารจัดการน้ำของประเทศ**. เอกสารสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสวันน้ำโลก.
- กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย. (2564). **แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย พ.ศ. 2561 – 2564**. หน้า 12
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2561). **เขื่อนรัชชประภา** สืบค้น 6 พฤษภาคม 2565, จาก https://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2759&Itemid=117.
- เกียรติพงษ์ อุดมชนะธีระ. (2018). **Networking การสร้างเครือข่าย (Networking) รวมข้อมูล**. สืบค้น 25 เมษายน 2565, จาก <https://www.iok2u.com/index.php/article/logistics-supply-chain/1326-networking-networking>.
- คำณูณ สิทธิสมาน. (2548). **ทุนทางสังคม** คอลัมน์หน้ากระดานเรียงห้า ผู้จัดการออนไลน์. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2565, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9480000058354>.
- ไชยวัฒน์ คำชู. (2545). **ธรรมาภิบาล การบริหาร การปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม = Good governance**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: น้ำฝน.
- ฐกร กาญจน์จิระเดช มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2561) “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานีตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** 6(2), 537-552. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2565, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/download/330753>.
- เดวิด ลี. (2563). “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของการบริหารภาครัฐ”. ใน **กฤษฎาภรณ์ โลว์ชินทร์ (บรรณาธิการ) โฉมหน้าใหม่ของการบริหารภาครัฐในศตวรรษที่ 21**. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 1-4.
- ไตรรัตน์ โภคผลากรณ์. (2558). **การจัดการสมัยใหม่ (หน่วยที่ 7)**. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารสำหรับนักปกครองท้องถิ่น**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2562). การบริหารโครงการ : แนวคิดและกระบวนการ. กรุงเทพฯ, เคล็ดไทย.
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2562). การประเมินผลและการยุติโครงการ(หน่วยที่ 12). ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาการบริหารโครงการ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไตรรัตน์ โภคพลากรณ์. (2567). การบริหารรัฐกิจไทย หรือ Thai Public Administration.
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศักดิ์ ธนเดโชพล. (2558). ความร่วมมือในการจัดการภัยพิบัติเพื่อป้องกันและบรรเทาอุทกภัย
กรณีศึกษา: จังหวัดชุมพรและจังหวัดสงขลา. (ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. (2543). สามประสานในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. ใน นานาสาระจาก
รวมพลังเพื่อการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. นนทบุรี: สถาบันพัฒนา
ข้าราชการพลเรือน.
- ที่ทำการปกครองอำเภอคีรีรัฐนิคม จ.สุราษฎร์ธานี. (2565). ข้อมูลทั่วไปอำเภอคีรีรัฐนิคม.
สุราษฎร์ธานี: เอกสารเผยแพร่.
- ที่ทำการปกครองอำเภอบ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี. (2565). ข้อมูลทั่วไปอำเภอบ้านตาขุน.
สุราษฎร์ธานี: เอกสารเผยแพร่.
- ที่ทำการปกครองอำเภอพุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี. (2565). ข้อมูลทั่วไปอำเภอพุนพิน. สุราษฎร์ธานี:
เอกสารเผยแพร่.
- ธานินทร์ คงศิลา และ อนุสรณ์ กุลวงษ์. (2560) “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการใช้น้ำชลประทาน
โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วารสารการอาชีพและเทคโนโลยีศึกษา,
7(14), 1–15.
- นันทิยา หุตานุวัตร.และณรงค์ หุตานุวัตร. (2546). การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- นันธิดา จันทรศิริ (2558). การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. *Asian Journal
of Arts and Culture*, 15(1), 145–153. สืบค้น 22 เมษายน 2565, จาก
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/95361>.
- นันธิดา จันทรศิริ. (2015). การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. *Asian Journal
of Arts and Culture*, 15(1), 145–153. สืบค้นจาก [https://so06.tci-thaijo.org/
index.php/cjwu/article/view/95361](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/95361)

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- บัวสิต พิมพ์เสน ศศิธร เขาวรัตน์ และอุทัย โคตรดก. (ม.ป.ป.). การบริหารจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านส้มโฮง เมืองจำปาสัก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- บุศยมาศ เดชคง. (2563). *การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา*. รายงานในรายวิชาจริยธรรมสำหรับผู้บริหารและความเป็นนักบริหารมืออาชีพ, หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. สืบค้นจาก <https://ea.grad.ssru.ac.th/useruploads/files/20200718/ee6cca74f7ebcf94a927b0c43184f3f2e645a077.pdf>
- ปภิตน์ สันตินิยม. (2564). การบริหารจัดการน้ำตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 8(1), 20–32. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/download/249610/168218>
- ปรมิษฐ์ นาระทะ. (2550). การจัดการชลประทานโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วม (PIM) ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แตงในเขตโซนส่งน้ำที่ 3-4 อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่
- ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ. (2540). การวิเคราะห์และประเมินโครงการ(พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ประสิทธิ์ ตงยิ่งศิริ. (2545). การวิเคราะห์และประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พระมหาสุทนต์ อาภากร (อบอูน). (2548) “เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ” ในปาริชาติ วลัยเสถียร.(บรรณาธิการ). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. หน้า 48-50. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระมหาสุทนต์ อาภากร (อบอูน). (2554). เครือข่ายชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาและยุทธศาสตร์การบริหารการปกครองท้องถิ่น*. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัฒน์พงศ์ สุกิจปาณีนิจ. (2564). *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาประเทศ*. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2565. จาก [file:///C:/Users/msasmcha.STOU/Downloads/KC4807005 .pdf](file:///C:/Users/msasmcha.STOU/Downloads/KC4807005.pdf).
- พายัพ พยอมยนต์. (2529). *การวางแผนของไทย ในเอกสารการสอนชุดวิชา นโยบายสาธารณะและการวางแผน*, เล่มที่ 2 หน่วยที่ 15 นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์นิภา จินตานพันธ์ พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที และ อำนาจ บัวศิริ (2565) “รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคแบบครบวงจรโดยการมีส่วนร่วมภาคประชาชนเพื่อชุมชนสันติสุข:กรณีศึกษา อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต”. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 10(1), 175–185. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/249572>

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์. (2536) การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิรธ บุษยรัตน์ และคณะ (2555) .การศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม: รายงานฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการวิจัย. พิษณุโลก: สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เพชรอำไพ มงคลจิระเดช, ศุภานันท์ ตลโสภณ และสุชาดา กิจเกิดผล. (2557). กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร และป่าชุมชน เขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ). 7(1), 586-598. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2565, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/27376>
- ภาณุวัฒน์ ปิ่นทองและคณะ. (2560). การบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสมเพื่อปฏิรูปภาคการใช้น้ำเกษตรกรรมของประเทศไทย.
- ภูติศ นอขุนทด. (2565). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐ. วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์, 7(1), 1029-1044
- รัชภูมิ ศรีเพ็ง. (2565) การบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคแบบมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพ อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์. วารสารร้อยแก่นสาร. 7(2), 42-55. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2565, จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKA/article/view/252517/171447>.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561) ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). ราชกิจจานุเบกษา, 135(ตอนที่ 82 ก), 1-71. สืบค้น 13 ตุลาคม 2561, จาก https://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- รุ่งทิพย์ เข้มทิศ. (2559). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเทศบาลแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. (งานนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา. สืบค้นจาก http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/57920536.pdf
- ลือโรจน์ จินดารัตนวงศ์. (2554). การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนด้วยระบบท่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง. (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. สืบค้นจาก <http://library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2554/19733.pdf>

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- วรชยา เชื้อจันทิก ไกรศักดิ์ รักพินิจ และกาญจนา คำผา. (2564). “แนวทางการบริหารเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษากลุ่มน้ำลำตะคอง” *วารสารการบริหารการปกครอง*, 10(2), 211-232. สืบค้น จาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/249944/168956>.
- วิศิษฐ์นันท์ เสือทอง และณัฐธยาน์ รังสีธนานนท์. (2564). “การบริหารเครือข่าย” ในเอกสารการสอน **ชุดวิชา สัมมนาการบริหารการปกครองท้องถิ่น**(หน่วยที่ 8) สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วาสนา ชูแสง. (2557).การดำเนินงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. สืบค้นจาก <http://cms.dru.ac.th/jspui/handle/123456789/160>.
- ศิริระ พงษ์สุวรรณ. (2557). การจัดการภาคีสาธารณะกับประสิทธิผลของคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจจังหวัด. (ดุชนิพนธ์). มหาวิทยาลัยเกริก สืบค้นจาก https://mis.krirk.ac.th/librarytext/mpa/2557/F Sira_Pongsuwan%20%20.pdf.
- สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงาน. (2561). “ยุทธศาสตร์ชาติฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา”. สืบค้น 7 พฤษภาคม 2565 จาก <http://nsr.nesdc.go.th/ns/>.
- สมคิด สมศรี, ศรีปริญา ธูปกระจ่าง, และสุดาวรรณ สมใจ. (2560). **ปัจจัยความสำเร็จในการป้องกัน ปัญหาทะกภัย เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. สืบค้นจาก <https://center.bkkthon.ac.th/journal/upload/doc/spit/18/files/6-2-12.pdf>
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2553). การพัฒนาระบบองค์กรชุมชนและเครือข่ายทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน. (ดุชนิพนธ์ศิลปศาสตรดุชนิพนธ์). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และปรีดา วานิชภูมิ. (2556). การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่: ความหมายและนัยสำคัญ. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*. 1(1), 207-209.
- สุกิตติยา บุญหลาย และ ศิวัช ศรีโคงกุล. (2560). **แนวทางการพัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรยั่งยืนกรณีศึกษา : ตำบลท่ากระเสริม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น** (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้น จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/100528>.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- สุธรรมมา จันทรา. (2556) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี : กรณีศึกษาโครงการสถานสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด **วารสารวิทยบริการ**, 24(1), 72-83. สืบค้นจาก <https://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/article/view/169>.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). ทูทางสังคมกับการเสริมสร้างทุนมนุษย์ในเขตเมืองชายแดน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยกับกัมพูชา. **วารสารพัฒนาสังคม**, 19(2), 53-67.
- สุรจิตร อุตะภา. (2557). พัฒนาศูนย์ชีวิตคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกำลังพลในกองพลทหารราบที่ 3 พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. **วารสารพยาบาลทหารบก**. 15(1), 99-106. สืบค้นจาก <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JRTAN/article/view/18438/16213>
- สุวรรณิ คำมัน, และคณะ. (2551). สู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน. ใน เอกสารการสัมมนาวิชาการประจำปี 2551 (หน้า 1-31). มูลนิธิชัยพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. สืบค้นจาก http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2012/11/g3_6_suwanee_final.pdf.
- เสริมพล รัตสุข. (2554). การเพิ่มประสิทธิภาพโครงการพัฒนา ใน **บริษัท ทีมคอนซัลติ้ง เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ แมนเนจเม้นท์ จำกัด (บรรณาธิการ)**, 25 ปี ทีม ฯ มุมมองเพื่อการพัฒนา (หน้า 124 - 149). กรุงเทพฯ: ทีซีจี พรินติ้ง.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- เสาวนีย์ วิจิตรโกสม. (2551). **การจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำลำตะคองแบบบูรณาการ**. (ดัชนีนิพนธ์วิทยาศาสตร์ดัชนีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นจาก <https://dric.nrct.go.th/index.php/Search/SearchDetail/205592>.
- อมราพร พลประชิด. (2557) **การศึกษาปริมาณและคุณภาพน้ำท้ายเขื่อนรัชชประภา**. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สืบค้นจาก <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2010/10033/1/391213.pdf>.
- อรรถัย กักพล, และไตรรัตน์ โภคพลากรณ์ (บรรณาธิการ). (2546). **การปฏิรูประบบราชการไทย: หลากหลายมุมมอง**. โครงการปริญญาโทสำหรับนักบริหาร, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถัย กักพล. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชน. ใน **มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (บรรณาธิการ)**, คณะรัฐศาสตร์ (หน้า 23 - 46). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- อรอุมา พัชรวรภาส. (2547). องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 8(54), 73 - 80. สืบค้น จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUStuthiparithatJournal/article/view/246755>
- อรัญญา ภูโคกค้อย และ วิษณุ สุมิตสวรรณ. (2562). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไถ่น อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*. 6(10), 5067-5078. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/download/225044/162270>.
- อังกร แก้วย่อง. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ: โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ลุ่มน้ำโก-ลก จังหวัดนราธิวาส. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2533). การกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบายในการพัฒนาการศึกษาในระดับจังหวัด (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Bovaird, T., & Loeffler, E. (Eds.). (2015). **Public Management and Governance** (3rd ed.). Milton Park, Abingdon, Oxfordshire, UK: Routledge.
- Cleland, D. L., & Ireland, L. R. (2002). **Project Management: Strategic Design and Implementation**. New York: McGraw-Hill Inc.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. **World Development**, 8(3), 213-235.
- Doberstein, C. (2016). Designing collaborative governance decision-making in search of a 'collaborative advantage'. **Canadian Public Administration**, 59(3), 394-413.
- Field, M., & Keller, L. S. (1998). **Project Management**. UK: The Open University.
- Forsberg, K., Mooz, H., & Cotterman, H. (2000). **Visualizing Project Management**. Canada: John Wiley and Sons, Inc.
- Gray, C. F., & Larson, E. W. (2011). **Project Management: A Managerial Process**. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Hefferman, A. N. (1992). **Perceptions of Involvement of Parents and Community Members**. New York: Harper Collins.
- Kennett, P. (2008). Introduction: Governance, the state and public policy in a global age. In P. Kennett (Ed.), **Governance, Globalization and Public Policy** (pp. 3-18). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Kilduff, M., & Tsai, W. (2003). **Social Networks and Organizations**. London: SAGE Publication Ltd.
- Larson, E. W., & Gray, C. F. (2011). **Project Management: The Managerial Process** (5th ed.). New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Osborne, S. P. (2010). **The New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance**. Oxfordshire, England: Routledge.
- Pestoff, V., & Brandsen, T. (2010). Public governance and the third sector: Opportunities for coproduction and innovation. In S. P. Osborne (Ed.), **New Public Governance? Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance** (pp. 223-235). Milton Park, Abingdon, Oxfordshire, UK: Routledge.
- Putnam, R. D. (1993). **Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy**. Princeton: Princeton University Press.
- Scott, T. (2015). Do all of these meetings matter? Three essays concerning the impacts of collaborative watershed governance. *Public Administration Review*, 75(6), 813-825.
- Washington and Lee University. (2022). **Step-by-step guide to networking**. Retrieved May 2, 2022, from <https://my.wlu.edu/career-and-professional-development/jobs-and-internships/networking/step-by-step-guide-to-networking>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
กรมชลประทานและหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง

กรมชลประทานและหน่วยงานภายในที่เกี่ยวข้อง

กรมชลประทานมีโครงสร้างการบริหารมีอธิบดีกรมชลประทานเป็นหัวหน้าส่วนราชการ ประกอบด้วยรองอธิบดี 5 ฝ่ายและผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ด้าน โดยที่สำนักงานชลประทานที่ 15 ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในพื้นที่ที่ศึกษา อยู่ภายใต้รองอธิบดีฝ่ายบำรุงรักษาซึ่งมีหน่วยภายใต้สังกัด 19 หน่วยงานด้วยกัน

สำนักงานชลประทานที่ 15 (<http://rio15.rid.go.th/>) เป็นหน่วยงานในพื้นที่กรมชลประทานมอบหมายให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาร่องน้ำและรับผิดชอบงานด้านกรมชลประทานในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ตอนกลางประกอบด้วย จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต

สำนักงานชลประทานที่ 15 มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งสิ้น 21,793,216 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ชลประทาน 950,000 ไร่ ครอบคลุม 4 กลุ่มน้ำหลัก ได้แก่ กลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก กลุ่มภาคใต้ฝั่งตะวันตก กลุ่มน้ำตาปี และกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

สำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่สำนักงานชลประทานที่ 15 รับผิดชอบประกอบด้วย โครงการชลประทานขนาดใหญ่ 3 แห่ง ขนาดกลาง 39 แห่งขนาดเล็ก 501 แห่ง และโครงการอื่น ๆ อีก 33 แห่ง รวมปริมาณน้ำที่เก็บกักได้ทั้งสิ้น 5,899.90 ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่ชลประทานที่ได้รับประโยชน์ประมาณ 100,000 ไร่ โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่สังกัดสำนักงานชลประทานที่ 15

โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีมีหน่วยงานในสังกัด 11 หน่วยงานย่อย ดังนี้ (<http://suratthani.rid.go.th/>)

1. ฝ่ายวิศวกรรม มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนงานวิศวกรรม การวางแผนงานและควบคุมงบประมาณของโครงการพิจารณางานด้านพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กแบ่งงานออกเป็น 4 งาน คือ งานแผนงานและงบประมาณงานสำรวจและออกแบบเบื้องต้น งานติดตามประเมินผลและรายงาน และงานสารสนเทศและประสานงานชลประทานแบบบูรณาการ

2. ฝ่ายจัดสรรน้ำ มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนจัดสรรน้ำ การส่งน้ำ การระบายน้ำ และการใช้น้ำเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ดำเนินการเรื่องการใช้น้ำที่ราชพัสดุในเขตโครงการต่าง ๆ รวมทั้งงานด้านเกษตรชลประทาน ติดต่อประสานงานกับส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนปลูกพืช สำรวจ เก็บสถิติผลผลิตด้านการเกษตรภายในเขตโครงการ ควบคุมงานปรับปรุง ซ่อมแซม บำรุงรักษาโครงการ ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ รวมทั้งจัดฝึกอบรมและให้คำแนะนำแก่เกษตรกร ให้อำนาจการใช้น้ำชลประทานอย่างถูกต้อง ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย มีหน่วยงานในสังกัด 4 งาน คือ .งานจัดสรรน้ำและสถิติ งานปรับปรุง / ซ่อมแซมระบบชลประทาน งานงานเกษตรชลประทานและการมีส่วนร่วม และงานบริหารที่ราชพัสดุ

3. ฝ่ายช่างกล มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแลรักษายานพาหนะเครื่องจักรกล และเครื่องใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ซ่อมแซมบำรุงรักษา เครื่องกว้านบานระบาย อุปกรณ์ไฟฟ้า ประปา และเครื่องมือกลอื่น ๆ ในเขตฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1-5 ที่อยู่ในความรับผิดชอบ แบ่งงานออกเป็น 4 งาน คือ หน่วยสารสนเทศโครงการงานยานพาหนะงานซ่อมบำรุง และงานสื่อสารไฟฟ้า ประปา

4. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 มีหน้าที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกาญจนดิษฐ์อำเภอดอนสัก อำเภอกะสมุย และอำเภอกะพังน แบ่งงานออกเป็น 3 งาน คือ งานควบคุมดูแลการส่งน้ำและบำรุงรักษาโครงการขนาดกลาง งานควบคุมการปรับปรุง ซ่อมแซม บำรุงรักษาอาคารชลประทาน และงานส่งเสริมกิจกรรมต่อเนื่อง

5. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 มีหน้าที่รับผิดชอบเขตพื้นที่จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองอำเภอบุพพิณ อำเภอบ้านนาเดิม และอำเภอเคียนซา แบ่งงานออกเป็น 3 งานเหมือนฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1

6. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3 มีหน้าที่รับผิดชอบเขตพื้นที่จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอชัยบุรี อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ และอำเภอบ้านนาสาร แบ่งงานออกเป็น 3 งานเหมือนฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1

7. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 มีหน้าที่รับผิดชอบเขตพื้นที่จำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม และอำเภอวิภาวดี แบ่งงานออกเป็น 3 งานเหมือนฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1

8. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 5 มีหน้าที่รับผิดชอบเขตพื้นที่ จำนวน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา และอำเภอท่าฉาง แบ่งงานออกเป็น 3 งานเหมือนฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1

9. งานบริหารทั่วไป มีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมงานด้านธุรการ การเงินและบัญชี การเจ้าหน้าที่และพัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ การรักษาความปลอดภัยอาคารและรักษาบริเวณโครงการ รวมทั้งติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงาน ชลประทานและกิจกรรม กิจกรรมของโครงการต่าง ๆ ในงานของกรมชลประทานให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปได้รับทราบตลอดจน ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย แบ่งออกเป็น 4 งาน คือ หน่วยธุรการและเจ้าหน้าที่ หน่วยการเงินและบัญชี หน่วยพัสดุ และหน่วยรักษาความปลอดภัยอาคารและสถานที่

10. งานพัสดุ มีหน้าที่รับผิดชอบหลายประการ เช่น 1) ควบคุม กำกับ ตรวจสอบ การดำเนินการด้านกาจัดหาพัสดุ การจัดทำข้อมูลผูกพัน การดำเนินการด้านบัญชี และด้านคลังพัสดุให้เป็นไปตามกฎระเบียบคำสั่งมติคณะรัฐมนตรี และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง 2) ดำเนินการจัดหาพัสดุ ด้วย

ระบบ GFMIS ตรวจสอบ การเบิกจ่าย การเก็บรักษา การซ่อมแซมและบำรุงรักษา พัสต
ครภัณฑ์ อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ควบคุมสินทรัพย์ด้วยระบบ GFMIS เป็นต้น

11. หน่วยการเงินและบัญชี ทำหน้าที่เป็นหน่วยเบิกจ่าย RID-CEO ของโครงการ
ชลประทานสุราษฎร์ธานีในระบบ GFMIS และควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบเอกสารทางการเงินและ
บัญชีเพื่อให้ระบบงานเป็นไปอย่างสะดวกและถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องด้านการ
เบิกจ่าย มีมาตรการควบคุมด้านวินัย และมีทักษะในการปฏิบัติงานโดยเฉพาะการเบิกจ่าย
ระบบ GFMIS จัดทำบัญชีและรายงาน เช่น การจัดทำทะเบียนและบัญชีย่อยสำหรับตรวจสอบ
รายการบัญชี รายงานประจำเดือนจากระบบ GFMIS ส่ง สำนักการตรวจเงินแผ่นดิน รายงานการเงิน
และบัญชีในระบบเดิมเพื่อตรวจสอบกับรายงานที่ได้จากระบบ GFMIS

ตารางที่ ก บุคลากรของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี

หน่วยงาน	จำนวน	ประเภท			
		ข้าราชการ	พนักงาน ราชการ	ลูกจ้าง ประจำ	ลูกจ้าง ชั่วคราว
1. ผู้อำนวยการโครงการ ชลประทานจังหวัดสุราษฎร์ธานี	1	1	-	-	-
2. ฝ่ายวิศวกรรม	7	2	3	-	2
2. ฝ่ายจัดสรรน้ำ	8	1	2	-	5
3. ฝ่ายช่างกล	11	1	2	4	4
4. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1	11	1	1	1	8
5. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2	6	1	1	-	4
6. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3	13	1	1	1	10
7. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4	11	-	1	3	7
8. ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 5	13	1	1	2	9

ตารางที่ ก บุคลากรของโครงการชลประทานสุราษฎร์ธานี

หน่วยงาน	จำนวน	ประเภท			
		ข้าราชการ	พนักงาน ราชการ	ลูกจ้าง ประจำ	ลูกจ้าง ชั่วคราว
9. ฝ่ายบริหารทั่วไป (ธุรการ)	5	1	-	-	4
10. หน่วยผลิต	7	1	1	-	5
11. หน่วยการเงินและบัญชี	4	-	2	-	2
รวม	97	11	15	11	60

จากตารางที่ ก โครงการชลประทานสุราษฎร์ธานีมีบุคลากรรวมทั้งสิ้น 97 คน โดยที่ส่วนมากเป็นลูกจ้างชั่วคราว

ภาคผนวก ข.
เงื่อนไขขัประภา

เขื่อนรัชชประภา

เขื่อนรัชชประภา (https://www.egat.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1234567890) มีชื่อเรียกตั้งเดิมว่า เขื่อนเชี่ยวหลาน เป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งที่สองของภาคใต้ ตั้งอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานนามให้ใหม่ว่า “เขื่อนรัชชประภา” มีความหมายว่า “แสงสว่างแห่งราชอาณาจักร” เขื่อนแห่งนี้สร้างปิดกั้นลำน้ำคลองแสงที่บ้านเชี่ยวหลาน ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยพื้นที่ส่วนใหญ่ติดอุทยานแห่งชาติเขาสกเกือบทั้งหมด เป็นเขื่อนหินถมแกนดินเหนียว สูง 94 เมตร ความยาวสันเขื่อน 761 เมตร และมีเขื่อนปิดกั้นช่องเขาขาดอีก 5 แห่ง มีความจุ 5,638.8 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่อ่างเก็บน้ำ 185 ตารางกิโลเมตร ปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ 3,057 ล้านลูกบาศก์เมตร ติดตั้งเครื่องผลิตไฟฟ้า เครื่องละ 80,000 กิโลวัตต์ จำนวน 3 เครื่อง รวมกำลังการผลิต 240,000 กิโลวัตต์ ให้พลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละประมาณ 554 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมงสำหรับประชาชนในภาคใต้ตอนล่าง

ภาพที่ ก เขื่อนรัชชประภา

ที่มา : <https://www.guilinlake.com/article/> สืบค้นวันที่ 15 ม.ค. 2566

สำหรับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการก่อสร้างและเปิดดำเนินการเขื่อนรัชชประภา ประกอบด้วย

1) **การชลประทานเพื่อการเพาะปลูก** ปริมาณน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนให้ประโยชน์ต่อการเพาะปลูกพืชบริเวณสองฝั่งแม่น้ำในตอนล่าง (พื้นที่หลังเขื่อน) เป็นผลให้พื้นที่ประมาณ 100,000 ไร่ ในเขตท้องที่ตำบลตาขุน อำเภอศรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน สามารถทำนาปรัง และปลูกพืชในฤดูแล้งได้ผลดี

2) **บรรเทาอุทกภัย** การกักเก็บน้ำของเขื่อนในฤดูฝน จะช่วยลดความรุนแรงของสภาวะน้ำท่วมในพื้นที่ตอนล่างได้เป็นอย่างดี

3) **การประมง** อ่างเก็บน้ำของเขื่อนรัชชประภาเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญทุก ๆ ปี การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ปล่อยพันธุ์ปลาและกุ้งเป็นจำนวนมากลงไปในอ่างเก็บน้ำ สามารถให้ผลผลิตทางการประมงเฉลี่ยปีละ 300 ตัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับราษฎรในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง

4) **การท่องเที่ยว** ทักษิณภาพโดยรอบบริเวณเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ สวยสดงดงาม และสงบรวมรื่น เหมาะแก่การไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวปีละกว่า 150,000 คน ให้เดินทางมาเยี่ยมชมเขื่อนรัชชประภา พื้นที่อ่างเก็บน้ำมีทัศนียภาพอันงดงาม ประกอบด้วยยอดเขาคินปุนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมามากมาย จนได้รับฉายาว่า "กุ้ยหลินเมืองไทย" ซึ่งพื้นที่น้ำเกือบทั้งหมด อยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติเขาสก (เว้นเพียงพื้นที่น้ำในเขตทุ่งลอย อันได้แก่ รอบพระตำหนักเรือนรับรองที่ประทับ หน้าช่องระบายน้ำ และตลอดแนวสันเขื่อน) อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

5) **การผลิตไฟฟ้า** พลังน้ำจากเขื่อนสามารถนำมาผลิตพลังงานไฟฟ้าได้ปีละ 315 ล้าน กิโลวัตต์ชั่วโมง ช่วยเสริมระบบไฟฟ้าในภาคใต้ให้มั่นคงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ น้ำที่ปล่อยผ่านเครื่องผลิตไฟฟ้า ยังส่งต่อเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม บริเวณพื้นที่ท้ายน้ำอีกด้วย

6) **แก้ไขน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็ม** สภาพน้ำที่มีปริมาณน้อยของลำน้ำพุมดวง-ตาปี ในฤดูแล้ง ทำให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสียได้ง่าย ขณะเดียวกันบริเวณปากแม่น้ำจะมีน้ำเค็มรุกเข้ามามากตามลำน้ำ ดังนั้น น้ำที่ปล่อยจากเขื่อนรัชชประภาจะช่วยเจือจางน้ำเสียในลำน้ำ และต้านทานการรุกเข้าของน้ำเค็มที่ปากแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารการดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภา การบริหารการดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภา ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้จัดโครงสร้างการบริหารงานเป็นหน่วยงานในระดับกองที่ประกอบด้วยหน่วยงานระดับกอง 5 กองได้แก่ กองเดินเครื่อง กองบำรุงรักษาโรงไฟฟ้า กองโรงไฟฟ้าบ่งกลาง กองบำรุงรักษาโยธา และกองบริหาร

นโยบายและแนวทางการดำเนินงานเขื่อนรัชชประภา (<http://rpb.egat.com/images/PDF/Strategy2557.pdf> สืบค้นวันที่ 6 พฤษภาคม 2565)

1. ด้านการบริหารจัดการ

- 1) บริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแผนของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และความต้องการของประชาชน ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2) บริหารและดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานในสังกัด ผู้ช่วยผู้ว่าการโรงไฟฟ้าพลังน้ำโดยยึดถือผลประโยชน์ขององค์กรควบคู่ไปกับการดูแลสังคมและชุมชน
- 3) เสริมสร้างขีดความสามารถหลักให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกโดยเน้นการพึ่งพาตนเองทางเทคโนโลยี
- 4) ปฏิบัติตามกฎหมาย และมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อม โดยเคร่งครัด ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายหรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกำหนดให้กำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม
- 5) บริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และมีความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์
- 6) ดำเนินการตามระบบบริหารงานคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (TQM) เพื่อให้ทุกหน่วยงานในสังกัด ผู้ช่วยผู้ว่าการโรงไฟฟ้าพลังน้ำ พร้อมรับการตรวจประเมินตามมาตรฐาน SEPA
- 7) ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันภายในหน่วยงานในสังกัด ผู้ช่วยผู้ว่าการโรงไฟฟ้าพลังน้ำ เพื่อสนับสนุนให้มีการเก็บรวบรวม ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ส่งเสริมนวัตกรรมและสิ่งประดิษฐ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
- 8) นำนโยบายต่อประชาชนของ กฟผ. และแผนแม่บทสังคมและสิ่งแวดล้อม (CSR) มากำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารงานด้านชุมชนสัมพันธ์การสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างการยอมรับและการมีส่วนร่วมกับสังคม ในชุมชนรอบเขื่อนและโรงไฟฟ้า
- 9) ให้ความสำคัญในการสร้างบุคลากร เสริมสร้างคนดี คนเก่ง สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน เป็นทีม รับฟังและเคารพความคิดเห็นของกันและกัน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการทำงาน

2. ด้านผลิตไฟฟ้า

- 1) ผลิตกระแสไฟฟ้าให้ได้ปริมาณและคุณภาพ ตามข้อตกลง (PPA) และบำรุงรักษาตาม MMA. อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการควบคุมต้นทุนให้เหมาะสม
- 2) บริหารและจัดการโรงไฟฟ้าให้มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยสากล เปรียบเทียบกับสถิติของ NERC (North American Electric Reliability Corporation)
- 3) ให้มีระบบบริหารจัดการโรงไฟฟ้าเช่น Turnaround Management, RAM ฯลฯ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารโรงไฟฟ้า
- 4) บริหารโรงไฟฟ้าให้เกิดประโยชน์ และผลตอบแทนสูงสุดตลอดอายุการใช้งาน โดยใช้กระบวนการ วิธีปฏิบัติ และการปรับปรุงด้านเทคนิคที่เป็นระบบ เพื่อรองรับความต้องการ ด้าน

Safety, Availability, Performance และอื่น ๆ โดยมีต้นทุนตลอดอายุการใช้งานอยู่ในระดับที่เหมาะสม

- 5) ส่งเสริมการใช้พลังงานไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียน
- 6) สนับสนุนการใช้วัสดุ อะไหล่ ผลิตในประเทศไทย

การดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภาในส่วนที่เกี่ยวกับการชลประทานและด้านอื่น ๆ นั้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ร่วมมือกับกรมชลประทานและหน่วยราชการต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือราษฎรในเขตพื้นที่อ่างเก็บน้ำ และพื้นที่น้ำท้ายเขื่อน ในด้านต่าง ดังนี้

1) ด้านการชลประทาน ปริมาณน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนให้ประโยชน์ต่อการเพาะปลูกพืชบริเวณสองฝั่งแม่น้ำในตอนล่าง ในเขตท้องที่อำเภอบ้านตาขุนอำเภอบ้านนา และอำเภอบ้านนาสาร ส่งผลให้ราษฎรสามารถทำนาปรังและปลูกพืชในฤดูแล้งได้ผลดี

2) ด้านการบรรเทาอุทกภัยการกักเก็บน้ำของเขื่อนในฤดูฝน จะช่วยลดความรุนแรงของสภาวะน้ำท่วมในพื้นที่ตอนล่างได้เป็นอย่างดี

3) ด้านการประมง อ่างเก็บน้ำของเขื่อนรัชชประภาเป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่สำคัญ ทุก ๆ ปี ักพ. ได้ปล่อยพันธุ์ปลาและกุ้งเป็นจำนวนมากลงในอ่างเก็บน้ำ สามารถให้ผลผลิตทางการประมงเฉลี่ยปีละ 300 ตัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับราษฎรในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง

4) ด้านการท่องเที่ยว ทศนิยภาพโดยรอบบริเวณเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ สวยสดงดงาม และสงบร่มรื่น เหมาะแก่การไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวปีละกว่า 150,000 คน ให้เดินทางมาเยี่ยมชมเขื่อนรัชชประภา

5) ด้านการผลิตไฟฟ้า พลังน้ำจากเขื่อนสามารถนำมาผลิตพลังงานไฟฟ้า สามารถช่วยเสริมระบบไฟฟ้าในภาคใต้ให้มั่นคงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ น้ำที่ปล่อยผ่านเครื่องผลิตไฟฟ้ายังส่งต่อเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรมบริเวณพื้นที่ท้ายน้ำอีกด้วย

6) ด้านการแก้ไขน้ำเสียและผลักดันน้ำเค็มสภาพน้ำที่มีปริมาณน้อยของลำน้ำตาปี-พุมดวง ในฤดูแล้ง ทำให้เกิดภาวะน้ำเน่าเสียได้ง่าย ขณะเดียวกันบริเวณปากแม่น้ำจะมีน้ำเค็มรุกเข้าตามลำน้ำ น้ำที่ปล่อยจากเขื่อนรัชชประภาจะช่วยเจือจางน้ำเสียในลำน้ำ และด้านทานการรุกรานของน้ำเค็มที่ปากแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กันไปด้วย

การใช้ประโยชน์จากการดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภาสำหรับพื้นที่ท้ายน้ำเขื่อน
สำหรับการดำเนินงานของเขื่อนรัชชประภาด้านการชลประทานนั้น เขื่อนมีนโยบายในการปล่อยน้ำให้แก่เกษตรกรที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรในพื้นที่ท้ายเขื่อนที่ชัดเจน โดยเฉพาะปริมาณน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนได้ให้ประโยชน์ต่อการเพาะปลูกพืชบริเวณสองฝั่งแม่น้ำในตอนล่างในเขตท้องที่อำเภอบ้านตาขุน อำเภอบ้านนา และอำเภอบ้านนาสาร อย่างเพียงพอ ส่งผลให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการทำนาปรังและปลูกพืชในฤดูแล้งของเกษตรกรได้ผลดี สามารถสร้างรายได้ที่ดีให้แก่เกษตรกร

ภาพที่ ข พื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

ที่มา : <https://www.google.com/> สืบค้นวันที่ 15 ม.ค. 2566

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง

“ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา”

ตอนที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. ตำแหน่ง.....สังกัด/ตำบล.....

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาอันจะนำมาซึ่งบรรลุมิติวัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

2.1 ทูทางสังคม (Social Capital)

- ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะหรือไม่ อย่างไร
- สถาบันทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคมอย่างไร
- วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม และค่านิยมความเป็นไทย มากน้อยเพียงใด
- มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติหรือไม่ อย่างไร

2.2 เครือข่าย (Network)

- ในพื้นที่มีกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ หรือไม่ สมาชิกในเครือข่ายมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร
- สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดีหรือไม่
- ทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองอย่างไร
- ท่านเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ อย่างไร

- ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการพบปะสนทนา หรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคมอย่างไร

2.3 ความร่วมมือทุกภาคส่วน

- นโยบายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกรมชลประทาน/จังหวัดกับชุมชนกำหนดว่าอย่างไร มีหรือไม่

- มีความพร้อมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น มีบุคลากร เครื่องมือ งบประมาณมากน้อยเพียงใด

- มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น ช่องทางการสื่อสาร การประชุม

- การดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่ายอย่างไร เช่น การช่วยเหลือการจัดสรรทรัพยากร

2.4 การบริหารโครงการชลประทานแบบมีส่วนร่วม

- การตัดสินใจ การพัฒนาระบบชลประทานพื้นที่ท้ายเขื่อนตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดและชี้แนะแผนดำเนินโครงการอย่างทั่วถึงและจริงจัง ผ่านประชาคม

- การดำเนินการ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขขั้นตอนงาน การปรับแผนงาน การใช้ทรัพยากร หรือไม่ อย่างไร

- การรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุนชลประทาน การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา อย่างไร

- การประเมินผล หมายถึงมีการประเมินผลและตรวจสอบให้แน่ใจว่าเกิดผลผลิตและผลลัพธ์ตามต้องการหรือไม่ อย่างไร มีการส่งมอบให้หน่วยงานใดดำเนินการต่อ หรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาส่งผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

3.1 ความมั่นคง

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคีมากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบคลุมมีความอบอุ่น หรือไม่

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต มีการออมสำหรับวัยเกษียณ มากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินหรือไม่ อย่างไร

3.2 ความมั่นคง

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ความเสมอภาคมากขึ้น ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาลดลงหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นไปตามมาตรฐานมากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้มีประชาชนความสามารถในการแข่งขันมากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ หรือไม่ อย่างไร

3.3 ความยั่งยืน

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น มากน้อยเพียงใด

- การพัฒนาระบบชลประทานท้ายเขื่อนฯ จะส่งผลให้คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม หรือไม่ อย่างไร

- รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคมมากน้อยเพียงใด

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

4.1 ปัญหาหรืออุปสรรค.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ

ภาคผนวก ง.
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา”

แบบสอบถามนี้ดำเนินการโดย นาย สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน เก็บข้อมูลจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น จะไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่ประการใด จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด

ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำหรับ นาย สมสวัสดิ์ ฉายสินสอนใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกและประกอบการพิจารณาดำเนินการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา อันจะช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำหรับ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ตอน ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา
- ตอนที่ 3 ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภาส่งผลต่อวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
- ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ

☐ 1. ชาย

☐ 2. หญิง

2. อายุ

☐ 1. ต่ำกว่า 30 ปี

☐ 2. 31 – 40 ปี

☐ 3. 41 – 50 ปี

☐ 4. 51 – 60 ปี

☐ 5. สูงกว่า 61 ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา

☐ 2. มัธยมศึกษา

☐ 3. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

☐ 4. ปริญญาตรี

☐ 5. สูงกว่าปริญญาตรี

☐ 6. อื่น ๆ

4. สถานภาพ

☐ 1. โสด

☐ 2. สมรส

☐ 3. หม้าย

☐ 4. อื่น ๆ

5. อาชีพ

☐ 1. เกษตรกร

☐ 2. พนักงานของรัฐ

☐ 3. รับจ้างทั่วไป

☐ 4. นักธุรกิจ

☐ 5. ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

☐ 6. อื่น ๆ

6. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท

☐ 2. 5,001-10,000 บาท

☐ 3. 10,001-15,000 บาท

☐ 4. 15,001-20,000 บาท

☐ 5. 20,001-25,000 บาท

☐ 6. มากกว่า 25,000 บาท

7. ระยะเวลาอาศัยในพื้นที่

- ☐ 1. ต่ำกว่า 5 ปี
 ☐ 2. 6-10 ปี
☐ 3. 11-15 ปี
 ☐ 4. 16-20 ปี
☐ 5. 21-25 ปี
 ☐ 5. มากกว่า 25 ปี

8. จำนวนผู้พักอาศัยในครอบครัว

- ☐ 1. 1-3 คน
 ☐ 2. 4-6 คน
☐ 3. 7-10 คน
 ☐ 4. 11-15 คน
☐ 5. มากกว่า 15 คน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบชลประทาน
ในพื้นที่ท้ายเขื่อนรัชชประภา

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดข้อเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

- 5 = เห็นด้วยในระดับมากที่สุด
 4 = เห็นด้วยในระดับมาก
 3 = เห็นด้วยในระดับปานกลาง
 2 = เห็นด้วยในระดับน้อย
 1 = เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ความร่วมมือทุกภาคส่วน					
1. จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน					
2. จังหวัดและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความพร้อมในการสร้างความสัมพันธ์ของภาคส่วนต่าง ๆ					
3. มีความร่วมมือกันของทุกฝ่ายเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเกิดขึ้นจริง					

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ	ระดับความคิดเห็น				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
ความร่วมมือทุกภาคส่วน (ต่อ)					
4. มีกลไกก่อให้เกิดความร่วมมือ เช่น การประชุม การทำประชาคม เป็นต้น					
5. มีการจัดองค์กรเพื่อดำเนินการร่วมกัน เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำ					
6. กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ					
7. มีการดำเนินงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันของเครือข่าย					
เครือข่าย (Network)					
1. ในพื้นที่มีกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ หรือสมาชิกในเครือข่ายมีการพบปะสนทนาพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ					
2. สมาชิกแต่ละเครือข่ายมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายตรงกันและเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มอย่างดี					
3. สมาชิกเครือข่ายทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง					
4. สมาชิกเครือข่ายเข้าไปการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรื่องต่าง ๆ บ่อยครั้ง และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น					
5. มีระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีการทำงานร่วมกันหรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อทางสังคม					

ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือ	ระดับความคิดเห็น				
	5 มาก ที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
ทุนทางสังคม					
1. ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีน้ำใจ เอื้ออาทร มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ					
2. สถาบันทางสังคมจะมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และ/หรือ ผลักดันให้เกิดพลังร่วมของผู้คนในชุมชนและสังคม					
3. วัฒนธรรมในพื้นที่จะมีเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี ที่ดีงาม และค่านิยมความเป็นไทย					
4. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังเป็นกลไกในการ สร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนกับธรรมชาติ					
การบริหารจัดการการชลประทานแบบมีส่วนร่วม					
1. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการและ จัดลำดับความสำคัญ เลือคนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง					
2. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น การจัดตั้งและการ ยกระดับองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เป็นต้น					
3. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดตั้งกองทุน ชลประทาน และการมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา					
4. ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การประเมินความ เข้มแข็งขององค์กรผู้ใช้น้ำ และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ					

ตอนที่ 3 ธรรมชาติแบบความร่วมมือเพื่อการพัฒนาาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชชประภาสส่งผลต่อวิถีทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ☐ ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดข้อเดียวเท่านั้น โดยแต่ละข้อจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

5 = มีระดับมากที่สุด

4 = มีระดับมาก

3 = มีระดับปานกลาง

2 = มีระดับน้อย

1 = มีระดับน้อยที่สุด

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ความมั่นคง					
1. ทำให้สังคมมีความปรองดองและความสามัคคี เป็นสังคมน่าอยู่					
2. ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ครอบครัวมีความอบอุ่น					
3. ทำให้ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานและรายได้ที่มั่นคงพอเพียงกับการดำรงชีวิต					
4. ทำให้มีรายได้เพียงพอและมีการออมสำหรับวัยเกษียณ					
5. ทำให้มีความมั่นคงของอาหาร พลังงาน และน้ำ มีที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน					

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปานกลาง	2 น้อย	1 น้อยที่สุด
ความมั่นคง					
1. จะส่งผลให้เศรษฐกิจในพื้นที่เจริญเติบโต					
2. เกิดความเสมอภาคพัฒนาอย่างทั่วถึง					
3. ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น					
4. ชาวบ้านในพื้นที่มีความสามารถในการแข่งขันกับโลกภายนอก					
5. ทำให้มีอาชีพ มีรายได้ที่พอเพียง					
ความยั่งยืน					
1. ทำให้มีความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
2. ส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น					
3. ทำให้คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความเอื้ออาทร เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม					
4. รัฐบาลมีนโยบายที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และทุกภาคส่วนในสังคม					

ตอนที่ 4 ปัญหาหรืออุปสรรค และแนวทางแก้ไข

4.1 ปัญหาหรืออุปสรรค

- 1).....
.....
- 2).....
.....
- 3).....
.....
- 4).....
.....
- 5).....
.....

4.2 แนวทางแก้ไข

- 1).....
.....
- 2).....
.....
- 3).....
.....
- 4).....
.....
- 5).....
.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ.
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นางสาวศรียุตา ปาลกะเชนทร์	นายอำเภอศรีรัตนนิคม
2	นายสมจิตร ขาวจิตร	ประธานสภา อบต.เขาวง
3	นายธีระวัฒน์ แก้วชู	เลขานุการสภาฯ
4	นายสุชาติ ยอดเจริญ	รองนายก อบต.เขาวง
5	นายกันตภณ อินทร์เกลี้ยง	รองนายก อบต.เขาวง
6	นายสัมฤทธิ์ ถึงเจริญ	สมาชิกสภา อบต. เขาวง
7	นายชัยทศิลป วิเชียรวงศ์	สมาชิกสภา อบต. เขาวง
8	นายสิทธิพงษ์ ศรีจันทร์	สมาชิกสภา อบต. เขาวง
9	นายศักดิ์ชัย จันทรฤทธิ์	เลขานุการนายก อบต.
10	นายคำรณ อินทรโท	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาวง
11	นายกิตติศักดิ์ ธารศ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ต.เขาวง อ.
12	นายสุเชาว์ วัฒนชัย	กำนันและผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
13	นายภิญโญ รอดเจริญ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5
14	นายชัยฤกษ์ บัวสุวรรณ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
15	นายเอกพจน์ เสือดาว	สจ. บ้านตาขุน
16	นายชัยวัฒน์ จันทวี	ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติภาค 4

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
17	นายคงศักดิ์ หนูเนื้อทอง	ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตก
18	นางสาวอรพรรณ จุลภักดิ์	ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน
19	นายภูมินันท์ เรืองชัยกุล	หัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำและคุ้มน้ำชลประทาน
20	นายพัฒพงษ์ ทิพย์ชิต	วิศวกรชลประทาน
21	นายไพโรจน์ พิกุลทอง	นายก อบต. บางอน อ.พุนพิน
22	นายมานะศักดิ์ รักแสง	นายก อบต. บางเดือน อ.พุนพิน
23	ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง	ต. ถ้ำสิงขร อ.คีรีรัฐนิคม
24	ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง	ต. ถ้ำสิงขร อ.คีรีรัฐนิคม
25	ผู้นำชาวบ้านรายหนึ่ง	ต. ถ้ำสิงขร อ.คีรีรัฐนิคม

หนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ อว.๐๖๕๒.๓๕/๐๔๓

วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
๓๐๐๔ อ.สามเสน แขวงจวฑฐิรยาบา เขตดุสิต
กทม. ๑๐๓๐๐.

๑๙ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูล
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสอบถาม จำนวน ... ชุด และ/หรือ
๒. แบบสัมภาษณ์

ด้วย นายสมสวัสดิ์ ฉายสินสอน รหัสประจำตัวนักศึกษา ๐๓๖๔๘๒๓๐๓๐๓๓-๓ นักศึกษา
ปริญญาเอก วิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร อยู่ระหว่างการทำวิจัย
วิทยานิพนธ์เรื่อง "ธรรมาภิบาลแบบความร่วมมือในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชประภา" (Collaborative Governance for Irrigation in Lower Basin of Rajaprabha Reservoir)
โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. ชินรัตน์ สมสืบ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งในการวิจัยดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัย
ข้อมูล การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และปัญหาที่พบในการพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่ท้ายเขื่อน
รัชประภา ซึ่งข้อมูลทั้งหมดที่ได้จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงวิชาการในภาพรวม

ในการนี้ทางวิทยาลัยฯ จึงขอความอนุเคราะห์มายังท่านในการตอบแบบสอบถามที่แบบ
หานี้ผู้ช่วยนักวิจัยจะประสานไปยังหน่วยงานโดยตรงอีกครั้ง (นางสาวชอุภา เสนีวงศ์ ณ อยุธยา หมายเลข
ติดต่อ ๐๘๑๓๓๙๐๙๓๙๓๓๘)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. นิตติ ไชยเจริญชีพ)
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนาบุคลากร
รักษาราชการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยการบริหารแห่งรัฐ

ประวัติการศึกษาและที่ทำงาน

ชื่อ นามสกุล สมสวัสดิ์ ฉายสินสอน
 วัน เดือน ปีเกิด 2 กรกฎาคม 2513
 ที่อยู่ปัจจุบัน 106/8 หมู่บ้านสมาร์ทไพรเวซี ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมือง
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประวัติการศึกษา

วุฒิการศึกษา	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ปริญญาโท	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต	2549
ปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา	2550
ปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิศวกรรมชลประทาน	2545

ประวัติการทำงาน

ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิศวกรรมชลประทาน) ระดับต้น โครงการชลประทานเพชรบุรี
พ.ศ.2559 – พ.ศ.2562	ผู้อำนวยการโครงการชลประทานภูเก็ต
พ.ศ.2555 – พ.ศ.2559	ผู้อำนวยการโครงการปฏิบัติการคันคูน้ำที่ 15 โครงการปฏิบัติการจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมที่ 15 สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง
พ.ศ.2551 - พ.ศ.2555	หัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน